varlık yıllığı 1984

varlık yıllığı
1984

Varlık

varlık yıllığı
1984

Varlık Yıllığı : 25
Varlık Yayınları, Sayı : 96
Ocak 1984

Varlık Yayınları A.Ş.
Cağaloğlu Yokuşu 40/2, İstanbul
Kapak Düzeni : Ekin Nayır Sağıroğlu
Dizgi, Baskı : Kurtiş Matbaası

varlık yıllığı
1984

Varlık yayınları

1983'E
TOPLU
BİR BAKIŞ

1983 YILINDA TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA ÖNEMLİ EKONOMİK VE SİYASAL OLAYLAR

Toktamış ATEŞ

I — İÇ OLAYLAR :

1983 yılı Türkiye için siyasal açıdan «Demokrasiye Dönüş» yılı olma özelliğini taşımaktaydı. 1982 Anayasası çerçevesinde oluşturulan siyasal model içinde, gerçekten çok partili yaşama geri dönüldü. Bunun gerçek bir demokrasi olup-olmadığı tartışmasını bir yana bırakırsak yeniden sivil yaşama dönülmesi ve bir anlamda «yumuşak iniş»le bu işin başarılması, hem ordumuzun siyasal yaşamın içinde kalmama konusundaki kararlılığını göstermesi bakımından ve hem de Türk halkının yüksek siyasal bilincinin bir göstergesi olması bakımından çok önemli ve memnuniyet vericiydi.

A — 6 KASIM SEÇİMLERİ

Üç siyasal partinin (Anavatan Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti) katıldığı 6 Kasım 1983 Seçimleri, çok partili siyasal yaşamımızda görülmeyen yükseklikte bir katılma oranı ile ve hemen hemen olaysız bir biçimde gerçekleşti. Birkaç sandık başında çıkan ve «itişme» düzeyinde kalan olayın dışında yaralanan ve ölen olmayan bir seçim olarak, 6 Kasım seçimlerinin siyasal yaşamımızda özel bir yeri olacaktır. Her ne kadar bu üç siyasal partinin yöneticilerinden kimileri zaman zaman barış havasını zorlayacak ifadeler kullanmışlarsa da; genelde seviyeli ve barışçı bir seçim gerçekleşti.

1 — Seçimlerin Öncesindeki Yasal Düzenlemeler :

12 Eylül Yönetimi, kendi genel felsefesine uygun bir biçimde, eski siyasal yaşamı ve bu yaşamın aktörlerini tümüyle yok sayan ve her şeyin yeniden oluşturulacağı bir siyasal yapı oluş-

turma çabasındaydı. Bu çerçeve içinde 12 Eylül öncesindeki siyasal partiler kapatıldığı gibi, belirli bir düzeyin üzerindeki yöneticilerine de siyasete katılma yasağı getirilmişti. Ayrıca «eskiye dönüş» çabası içinde olan siyasal örgütlenmeye de izin verilmeyeceği duyurulmuştu. Böylece seçimlerden önce, geniş bir «yasal düzenleme» gereksinmesi ortaya çıktı. Hiç kuşku yok ki, bunlar arasında en önemlileri «Siyasal Partiler Yasası» ve «Milletvekili Seçim Yasası» idi.

a — Siyasal Partiler Yasası ve MGK'nin 76 Sayılı Kararı

2820 Sayılı «Siyasi Partiler Kanunu» 22 Nisan 1983'de kabul edilerek 24 Nisan 1983'de Resmi Gazetede yayınlandı. Bu yasa 12 Eylül hareketinin genel felsefesi içinde taban örgütlenmesinin temeli ve siyasal eğitimin başlangıcı olabilecek «gençlik kolları», «ocak örgütlenmesi» gibi kurumlara yer vermemesinin yanında, oniki geçici madde ile, «demokrasiye geçiş» sürecini denetlemek amacını gütmekteydi. 1. Geçici maddenin «a» fırkasına göre, 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve ana-muhalefet partisi durumunda bulunan siyasal partilerin, «1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihlerde; genel başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekreterleri, bunların yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; Anayasanın halkoylaması sonucu kabul tarihinden başlayarak on yıl süre ile siyasi parti kuramazlar; Anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasi partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahallî seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasi partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasi partilerde fahri olarak bile herhangi bir görev alamazlar,» hükmü getiriliyordu.

Aynı maddenin «b» fırkası, aynı tarihlerde milletvekili ve senatör olanlar için beş yıllık bir kısıtlama getiriyordu.

Kuruclar konusundaki kısıtlamalar salt bunlarla kalmıyor, bu konuda yasanın geçici dördüncü maddesi, Milli Güvenlik Konseyine geniş ve ölçüsü belli olmayan bir «veto yetkisi» veriyordu. Gerçekten bu maddeye göre; «(Milli Güvenlik Konseyi) siyasi parti kurmak üzere İçişleri Bakanlığına verilen kuruluş bildirisinde adı yazılı bulunan parti kurucuları üzerinde incelemede bulunmak yetkisine sahiptir. Bu inceleme sonunda bu görevler için uygun görülmeyenler hakkında; Milli Güvenlik Konseyi, temelli kapatılan siyasi partilerin her kademedeki

yöneticileri iie üyelerine, parti faaliyetlerine katılma kısıtlılığı getiren Anayasa'nın 69. maddesi hükümlerine dayalı olarak üye tamsayısı ile karar alır. Bu suretle hakkında olumsuz karar alınan kurucu yerine, diğer kurucular tarafından yenileri önerilebilir.»

Daha sonra yayınlanan 76 sayılı Milli Güvenlik Konseyi Kararı'nın 2. Maddesinin 'c' fırkası «12 EYLÜL 1980'den bu yana ve bundan sonra Milli Güvenlik Konseyi'nin karar, bildiri ve icraatı ile Cumhurbaşkanı'nın halkı aydınlatmak için yurt içinde yaptıkları ve yapacakları gezilerdeki beyanlarının ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu çerçevesinde Sıkıyönetim Komutanlarının koydukları yasaklar ve aldıkları kararlar ve beyanlarının tartışma ve eleştirme konusu yapılmasını», yasaklıyordu.

Kurucu üyelerin veto edilmeleri olasılığının önemi, 30 Kurucu üyeyi tamamlayamayan partilerin 6 Kasım Seçimlerine katılma olanaklarının kalmamasıydı.

Kısa sürede çok sayıda parti kuruluş için başvurdu. Bunlar arasında sadece Anavatan, Milliyetçi Demokrasi ve Halkçı Parti yasal süre içinde kurucu üye sayısını ve ülkenin yarısında örgütlenme barajlarını aşarak seçimlere katıldılar.

Sağ tabanda büyük bir gücü olduğu tahmin edilen ve kapatılan büyük bir partinin devamı olduğu izlenimini uyandırmaya özen gösteren «Büyük Türkiye Partisi»nin 68 kurucu üyesi de veto edildiği gibi, parti kapatılmış ve aralarında bu partinin iki kurucusunun da bulunduğu 14 siyaset adamı, MGK'nin 79 Sayılı bildirisi ile Çanakkale'de zorunlu ikâmete tabi tutuluyordu. Daha sonra aynı tabana oturmak isteyecek olan «Doğru Yol Partisi'nin» 34 kurucu üyesinden 30'u ilk aşamada veto edilecekti.

Sol tabanda geniş bir destek toplayacağa benzeyen Sosyal Demokrat Parti de kurucu olarak iki defada 58 isim bildirmiş ve bunlardan 34'ü veto edilmişti. Bu dönemde kurulmak istenen 15 siyasal parti'nin kurucularından % 57'si veto edilmişti. 6 Kasım seçimlerine katılan ve 24 Ağustos 1983 tarihine dek 30 kurucu üyesi tamamlanmış olan partilerden Anavatan Partisi'nin 7, Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin 8 ve Halkçı Parti'nin üç defada 12 kurucusu veto edilmişti.

b — Milletvekili Seçim Yasası

Türkiye 1983 yazına iç siyaset açısından büyük bir hareketlilik içinde giriyordu. Siyasal Partiler Yasası çerçevesinde ge-

len düzenlemelerin getirdiği hareketlilik sürerken 10 Haziran 1983'de 2839 sayılı «Milletvekili Seçim Kanunu» çıktı ve 13 Haziran 1983'de Resmi Gazete'de yayınlandı.

Bu yasa milletvekili seçimlerinin genel ve özel koşullarını belirlemekte olduğu gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapısını da önemli ölçüde belirlemesi açısından önemliydi ve üzerinde durmaya değer bir yasaydı.

Milletvekili seçim yasası Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dörtyüz üyesinin illere göre bölünmesinin ilkelerini getiriyordu. Yasanın 4. Maddesi hükümleri uyarınca Türkiye'nin her iline ilke olarak '1' milletvekilliği veriliyor ve daha sonraki milletvekilleri sayısı illerin nüfuslarına ve bu nüfusların biribirlerine oranlarına göre saptanıyordu. Her seçim çevresinden en az üç milletvekili seçilmesi ilkesiyle birlikte yediden fazla temsilci düşen iller farklı seçim bölgelerine ayrılıyordu.

Gene bu yasanın 33. Maddesi Genel Seçimler için Türkiye çapında % 10'lu bir baraj getiriyordu. Ayrıca yasanın 34. Maddesi de her seçim çevresi için ikinci bir baraj getiriyordu. Bu ikinci baraj o seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların, gene o seçim çevresinden seçilecek milletvekili sayısına bölünmesiyle elde ediliyordu. Örneğin 4 milletvekili seçilecek bir seçim çevresinde, seçimlere katılan partilerin, o seçim çevresinden milletvekili çıkarabilmeleri için en az oyların % 25'ini almaları gerekiyordu. 6 Kasım Seçimlerinin sonuçları üzerinde biraz sonra duracağız, ancak seçim bölgesi barajına örnek olarak üç değişik seçim bölgesi sonucu vermek istiyoruz. Manisa'nın 2. Seçim çevresinde çıkartılacak milletvekili sayısı üçtü. Yani % 33,3'lük bir baraj söz konusuydu. Bu seçim çevresinde MDP 42.041 oy alarak oyların % 25'ini, HP 47.050 oy alarak oyların % 27,9'unu toplamalarına karşın barajı aşamadıkları için; üç milletvekilliğini de oyların sadece % 45,1'ini toplayan AnaP kazanmıştı. Bitlis'te her üç milletvekilliğini kazanan MDP, oyların % 65,6'sını toplamıştı. Ancak en çarpıcı örnek hiç kuşku yoktur ki İzmir'in 3. Seçim Çevresinde yaşandı. Burada oyların % 29,9'unu toplayan AnaP ile oyların % 30,4'ünü toplayan MDP barajı aşamazken HP oyların % 38,5'i ile tüm milletvekilliklerini, yani üç milletvekilliğini kazanıyordu.

Milletvekili Seçim Kanunu geçici 3. Maddesi de, bu kez milletvekili adayları için bir inceleme ve veto getiriyordu. Madde aynen şöyleydi «2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun geçici dördüncü maddesinde, siyasi parti kurucuları üzerinde, Milli

Güvenlik Konseyi'nin incelemede bulunmak ve haklarında olumsuz karar alınanların değiştirilmesini talebetmek yetkisi, aynı kanunun geçici altıncı maddesine göre, bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri için siyasi partilerin kurucular kurulunca tespit edilecek milletvekili adayları hakkında da aşağıdaki esaslara göre uygulanır.

a — Milli Güvenlik Konseyi; Siyasi Partilerce hazırlanan milletvekili aday listelerini, Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından geçici olarak ilan edildiği tarihten itibaren oniki gün içinde inceler.

b — Yukardaki 'b' bendi hükümlerine göre yapılan inceleme sonunda Millî Güvenlik Konseyi'nce hakkında olumsuz karar alınan milletvekili adaylarının isimleri ilgili siyasi parti listelerinden çıkartılmak üzere Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'na bildirilir. Milli Güvenlik Konseyi'nin adaylar hakkında aldığı bu karar kesindir...»

Bu çerçeve içinde seçimlere katılacak siyasal partilerin kurucular kurulları tarafından saptanan 1200 aday ile, seçimlere bağımsız olarak katılmak isteyen 483 adayın Milli Güvenlik Konseyi tarafından incelenmesine başlandı. Gene bu arada aday listeleri, ya da sıralamalardan memnun olmayan kimi partililerin parti ve listelerden istifa ettikleri görülüyordu.

Milli Güvenlik Konseyi'nin kararı 21 Eylül 1983'de açıklandı. Seçimlere katılan siyasal partilerden HP'nin 89, AnaP'ın 81 ve MDP'nin 74 adayı veto edilmişti. 483 bağımsız aday adayının veto edilenlerinin sayısı 428 idi.

Siyasal partiler veto edilen adaylar yerine, aynı sayıda yedek aday adayı ile birlikte yeni listelerini Millî Güvenlik Konseyi'ne verilmek üzere Yüksek Seçim Kurulu'na sundular. İkinci inceleme sonunda MDP 3, AnaP 10 ve HP 13 eksik adayla seçimlere girdiler. Ve gene ilginç bir gelişme olarak 6 Kasım seçimlerinde, diğer partilerin barajın altında kalmaları nedeniyle, oyların % 44,1'ini toplayarak Bingöl'deki üç temsilciliği kazanan AnaP'nin, bir eksik adayla seçime girmesi nedeniyle, 1982 Anayasası çerçevesinde toplanacak olan ilk TBMM, 400 yerine 399 üyeli oldu.

2 — 6 Kasım Seçimleri ve Sonrası

Seçimler Türk toplumunun siyasal bilinç düzeyine ve olgunluğuna uygun bir biçimde yapıldı. Partiler arasında zaman, za-

man sertleşen bir diyaloğa karşın; genellikle yumuşak bir kampanya izlendi. Önceleri iktidarın en büyük adayı olarak değerlendirilen ve 12 Eylül felsefesinin sürdürücüsü bir «devlet partisi» havasını vermeye çabalayan MDP, seçimlere yaklaşılan her gün biraz daha zayıflarken diğer iki parti her gün biraz daha prestij sağladı. Sonunda oyların % 45'ini toplayan Turgut Özal liderliğindeki AnaP, meclisteki iskemlelerden 211'ini sağlayarak tek başına çoğunluk oldu. Necdet Calp liderliğindeki HP, büyük parasal sorunlara ve kendi ifadelerince «çok güçlü adaylarının veto edilmelerine» karşın oyların % 30,3'ünü toplayarak 117 temsilcilik kazandı ve anamuhalefet partisi oldu. Turgut Sunalp liderliğindeki MDP ise 71 temsilcilik kazanabildi. Seçim çevrelerindeki baraj uygulaması; en çok zararı, bu barajı en fazla savunan siyasal ekibe, MDP'ye vermişti.

12 Eylül felsefesinin böylesi çift baraj uygulamasının ardında yatan beklenti, küçük partilerin saf dışı bırakılarak «güçlü iktidar» oluşturulabilmesiydi. Gerçekten Türkiye 12 Eylül öncesinde güçlü ve «istikrarlı» hükümetler kuramamanın çok acılarını çekmişti. Birbirini izleyen koalisyonlar ve «cepheler» yaşanmıştı. 12 Eylül yönetimi bunu «anarşinin nedenleri» arasında değerlendiriyor ve engellemek istiyordu. İşte bu çifte baraj sistemi, bu yönde atılmış önemli bir adımdı. Ve gerçekten bu barajlar sonucu, TBMM'ne en büyük üç parti dışında, bir başka partinin girme olanağı önemli ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Ancak bunun istenilen «istikrarlı hükümetlerin» oluşmasını mümkün kılıp, kılmayacağını ancak zaman gösterecektir. Bize kalırsa istikrar sağlanmasının temelinde çok başka şeyler yatmaktadır.

Türkiye'nin siyasal yaşamıyla çok yakından ilgilenen Avrupa Konseyi Danışma Meclisi olağan sonbahar toplantılarında Türkiye konusu her zamanki gibi gündemdeydi. Seçimlerin ve seçim sonuçlarının önceden değerlendirilmesinin yapıldığı bu toplantı gündeminde, her iki uçtan da önergeler bulunmaktaydı. Sonunda Avusturyalı sosyalist parlamenter Steiner'in sunduğu metin oyçokluğu ile kabul edildi. Nokta dergisi bu konuda şöyle yazıyordu: (Sayı 32, s. 14)

Türkiye üzerindeki nihayi kararın Ocak 84'de alınmasını öngören kararda ise Steiner'in belirttiği gibi «Türkiye'ye dar bir açık kapı» bırakıldı.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nden çıkarılması için hükümetlere tavsiyede bulunmanın parlamentonun bünyesinde saklı bir

hak olduğu ve bugünkü koşullar ile elde edilen bilgiler ışığında 6 Kasım'da seçilecek Türk parlamentosunun Türk halkını demokratik anlamda temsil etmeyeceği ve dolayısıyla yeni Türk parlamentosu temsilcilerinin Avrupa Konseyi Genel Kurulu çalışmalarına katılmalarının geçerli sayılmayacağı gibi iki önemli görüş de, kabul edilen kararın en can alıcı konuları. Bunun yanında teknik bir yanlışlığı düzeltmek ve gördüğü lüzum üzerine kabul edilen değişiklik önergesini veren Avusturyalı parlamenter Ludwig Steiner, önerisinde, Türk halkının demokratik bir parlamento oluşturmak ve bu parlamentonun Avrupa Konseyi Genel Kurulu'nda temsil ettirmek olgunluğu hakkına inandığını ifade ediyor.

Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nde Türkiye ile ilgili kararın oylamasına 155 tam sayılı meclisten 110 parlamenter katıldı. Çoğunluğu sosyalist gruba mensup parlamenterlerin verdikleri evet oyları 80, red oyları 25, beyaz oylar ise 3'tü...

B — YASAL YAPIDAKİ KÖKLÜ DEĞİŞİMLER

12 Eylül yönetimi, kendi anlayışına uygun bir toplumsal düzenin, ancak bu anlayış çerçevesindeki bir yasal düzenleme ile gerçekleşebileceğinin bilincinde idi. Aşırı politize olmuş toplumumuzdaki sendika, dernek vb. gibi kuruluşları siyaset dışı tutmadan «aranılan huzur ortamının» gerçekleşemeyeceği gibisinden bir inançları vardı. Aynı husus özgür basın için de söz konusuydu. Üniversiteler zaten daha önce ele alınmıştı.

İşte bu anlayış içinde, «reaksiyoner bir yasal restorasyona» gidildi. Çıkan yeni yasalarla, bir dizi kurum siyaset dışına çekmeye çalışılırken; toplu iş sözleşmeleri, basın vb. gibi kimi alanlarda da daha sıkı bir düzen oluşturulmaya çabalanıyordu.

1 — Sendikalar Yasası ve Toplu İş Sözleşmeleri :

5 Mayıs 1983 günü çıkan iki yasa, Türk işçi hareketini en azından 1961 Anayasası'nın gerisine götürmekteydi. Bunlar 2821 sayılı «Sendikalar Kanunu» ile 2822 sayılı «Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu» idi. Aslında Türkiye'de işçi hakları fazla bir savaşım verilmeksizin «yukardan» getirilmişti. Ve bu nedenle gene «yukardan» geri alınması da kolay oldu. Fakat bu yeni yasal düzenleme içinde çok olumlu gelişmelere gebe, kimi olguların varlığı da gözden kaçmamalı. Özellikle sendika genel kurullarının oluşturulmasına getirilen demokratik ilkeler, işçi

hareketinin başına gerçekten dert olan «sendika ağalığına» gerçekten son verecek gibi görünmektedir.

Ayrıca bir işyerinde toplu sözleşme yapabilecek sendikanın o işkolunda çalışan toplam işçilerin en az % 10'unu ve o işyerinde çalışan işçilerin % 51'ini kapsaması zorunluluğu, kim ne derse desin «sendika enflasyonunu» sona erdirecek ve işçilerin kendi güçlü sendikaları içinde örgütlenmelerini sağlayabilecek olumlu bir adımdı. Büyük sendikaların «sarı sendika» olduğu savı da geçerli olamazdı. Zira sistem üyelerin yönetimi seçmeleri konusundaki tüm engelleri kaldırmaktaydı. Eğer işçilerin «aldatılabilecekleri» düşünülüyorsa, o zaman bu anlayış özünden demokrasiye karşı olurdu.

Ancak yeni düzenlemenin getirdiği olumsuz bazı gelişmeler de vardı. Örneğin bir sendika yöneticisinin işlediği bir suçtan ötürü o sendikanın kapatılması ve malvarlığına el konulmasını açıklamak oldukça güçtü. Sendikaların siyaset yapmaları yasaklandığı gibi, üyeleri için eğitim faaliyetlerine de yer verilmemişti.

Bu yasa konusunda Türk-İş yayınladığı bir bildiride şu satırlara yer vermek zorunluluğunu hissetmişti: «Grev yasakları artırılarak, grev hakkının kullanılması güçleştirilerek, mecburi tahkim egemen kılınarak, idareyi grev hakkını kullandırtmayacak yetkilerle donatarak, toplu pazarlık hakkının etkinleştirilemeyeceği kabul edilmelidir.» Gerçekten bu yasa grev hakkının kullanılmasını çok önemli ölçüde sınırlıyordu. Önceleri izne bağlı olarak grev yapılabilen Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Kumandanlığı'na bağlı olarak işletilen işyerlerinde grev yapılması tümüyle yasaklanıyordu. Bunlara ek olarak Sahil Güvenlik Kumandanlığı'na bağlı işyerlerinde de grev yasaklanmıştı. 2822 sayılı yasanın bu konulardaki 29. ve 30. maddeleri aynen şöyleydi :

Madde 29: Aşağıdaki işlerde grev ve lokavt yapılamaz:

1. Can ve mal kurtarma işlerinde,
2. Cenaze ve tekfin işlerinde,
3. Su, elektrik, havagazı, kömür, tabii gaz ve petrol sondajı üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı işlerinde,
4. Banka ve noterlik hizmetlerinde,
5. Kamu kuruluşlarınca yürütülen itfaiye, temizlik işleri ile şehir içi deniz, kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu ulaştırma hizmetlerinde.

Madde 30: Aşağıdaki işyerlerinde grev ve lokavt yapılamaz:

1. İlaç imâl eden işyerleri hariç olmak üzere, aşı ve serum imâl eden müesseselerle, hastane, klinik, senatoryum, prevantoryum, dispanser ve eczane gibi sağlıkla ilgili işyerlerinde,
2. Eğitim ve öğretim kurumlarında, çocuk bakım yerlerinde ve huzurevlerinde,
3. Mezarlıklarda,
4. Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nca doğrudan işletilen işyerlerinde.

Yukardaki iki maddenin kapsamı Türkiye'deki işçilerin neredeyse yarısını kapsamaktaydı. Ayrıca 31. Maddeyle «savaş halinde, genel ve kısmi seferberlik süresince» grev ve lokavt yapılamayacağı vurgulandığı gibi, «yangın, su baskını, toprak veya çığ kayması veya depremlerin sebebiyet verdiği ve genel hayatı felce uğratan felaket hallerinde» o yere ve zamana özgü olarak bakanlar kurulunca grev ve lokavtın yasaklanabileceği açıklanıyor.

Tüm bunların dışında 33. madde ile «kanuni bir grev veya lokavt genel sağlığı veya milli güvenliği bozucu nitelikte ise» Bakanlar Kurulu kararıyla 60 günlük bir erteleme yapılabileceği düzenlenmiş. Gene aynı yasa uyarınca «hak grevleri» de yasaklanmış durumda.

Yukardaki noktaların ışığı altında rahatlıkla söyleyebileceğimiz husus 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun, işçi örgütlenmesi ve örgütüne sahip çıkması açısından olumlu bazı hükümler getirmesine karşın; 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun, işçilerin en önemli pazarlık silahını yani grevi ellerinden alması nedeniyle bu olumlu hükümleri tümüyle ortadan kaldırdığıdır.

2 — Basın Yasası Tasarısı :

Basınla ilgili çok ciddi önlemler ve kısıtlamalar getirmekte olan bir tasarının hazırlanmakta olduğu Haziran 1983 başlarında duyulmuş ve tasarı taslağı açıklanmıştı. Herkesin değiştirileceğine kesin gözüyle baktığı bu tasarının Danışma Meclisi'nden çok ufak-tefek bazı değişikliklerle geçmesi Eylül 1983 sonunun büyük fakat hoş olmayan bir sürpriziydi.

Danışma Meclisi'nden geçtiği biçimiyle tasarının getirdiği bazı hükümlere işaret etmek istiyoruz :

— Süreli yayınlarda, yazı işleri müdürlerinin sorumlulukları çok artırılmış ve eski para cezalarının önemli bir bölümü hapis cezasına çevrilmişti.

— Süreli olmayan yayınlarda eğer bir haber, yazı, ya da karikatür suç doğuruyorsa; bunu yazan ve yapan gibi yayınlatan da suçlu sayılacak. Daha ilginci bunlardan hiçbiri belli değilse satanlar da sorumluluk altına girecekler.

— Basınımızdaki seviyesiz seks furyasını önleme amacıyla getirilen kimi hükümler, amaçtan çok uzaklaşılmasına neden olmuş.

— Devlete ait «gizli bilgi»lerin yayını anlaşılabilir bir biçimde yasaklanırken, neyin «gizli bilgi» sayıldığı konusunun açıklanmaması önemli bir tehdit unsuru olmakta.

— Tasarının getirdiği hükümlerden biri de gazetelerin dağıtımından önce toplanabilmesidir. Gazete yayınlanmadan önce bir basın suçunun varlığını ileri sürmek, oldukça anlaşılmaz olmaktadır.

— Günlük yayınlarda sorumlu yazı işleri müdürleri hakkında dava açılabilmesi süresi 6 ay, diğer yayınlarda dava açma süresi bir yıl olarak belirlendi. Bu hüküm yayıncı açısından sürekli bir tehdit unsuru olabilecek nitelikte.

— Tasarı ile toplu basın mahkemelerinin kaldırılması ve basın davalarına da ağır ceza ve asliye mahkemeleri ile gerektiğinde devlet güvenlik mahkemelerinde bakılması öngörülüyor.

3 — Dernekler Yasası ve «Odaların» Durumu :

4 Ekim 1983'de kabul edilen ve 7 Ekim 1983 tarih ve 18184 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2908 sayılı «Dernekler Kanunu» kamuoyunda fazla bir tepki uyandırmadı. Bunda belki 12 Eylül öncesindeki kimi sorumsuz derneklerin unutulmayan durumları, belki de sendikalar ve odaların durumundan sonra dernekler için böyle «denetimli bir yasa» getirilmesinin beklenmesinin payı vardı. Biz bu dernekler yasasını genişliğine ele almaktansa, çeşitli «odaların» durumlarını ele almayı yeğliyoruz.

5 Ağustos 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yasa gücündeki 9 hükümet kararnamesiyle, daha önce özerk nitelikteki dokuz meslek odasının özerklikleri kaldırılıyor ve bu odalar değişik bakanlıklara bağlanıyorlardı. Ayrıca kamu kesiminde çalışmakta olan oda üyelerinin üyelikleri isteğe bırakılıyor ve odaların uluslararası ilişkileri (bir kamu kuruluşu olmanın do-

gal sonucu olarak) izne bağlanıyordu. Oda üyelerinden orduda çalışanların üyelikleri yasaklanıyordu. Odaların siyasetle uğraşmaları yasaklandığı gibi, sendika ve derneklerle ortak hareketlere girmeleri yasaklanıyordu. Seçimlerde herhangi bir aday, ya da partinin desteklenmesi de yasaklanan hususlar arasındaydı.

5 Ağustos 1983 tarihli kararnamelerle bakanlıklara bağlanan kuruluşlar ve bağlandıkları bakanlıklar şunlardı

— Türkiye Barolar Birliği: Adalet Bakanlığı'na,
— Noterler Birliği: Adalet Bakanlığı'na,
— Türk Tabipler Birliği: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na,
— Türk Eczacılar Birliği: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na,
— Türkiye Odalar Birliği: Ticaret Bakanlığı'na,
— Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu: Ticaret Bakanlığı'na,
— Türkiye Ziraat Odaları Birliği: Tarım ve Orman Bakanlığı'na,
— Türk Veteriner Hekimleri Birliği: Tarım ve Orman Bakanlığı'na,
— Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği: Bayındırlık Bakanlığı'na.

C — 1983'DE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Genellikle Türkiye'nin geleneksel olarak kötü bir dış politika izlediği ileri sürülür. Hatta Osmanlı İmparatorluğu zamanında «savaş meydanlarında kazanılanların barış masasında bırakıldığı» gibisinden, hiç bir mesnedi olmayan, yanlış bir anlayış süregelir. «Kim, nerede, neyi barış masasında bırakmıştır?» sorusunun yanıtını ise kimse veremez. Oysaki Türk Dış Politikası geleneksel olarak dünya dengesini çok yakından izleyen ve bu dengenin gereğini en rasyonel bir biçimde kullanan bir politikadır. Tüm olumsuz nesnel koşullara ve ekonomik ve siyasal olarak içinde bulunulan darboğazlara karşın 1983 yılında Türk Dış Politikası bu genel çerçevenin içinde kalmaya muvaffak olmuştur. Ortadoğu gibi sıcak savaşın çok yakınında bir bölgede, Yunanistan gibi sorumsuz bir şımarıklık içindeki bir komşuyla ve ekonomik güçlükler arasında izlenen dış politikanın; denetim ve eleştiri olanaklarının böylesine sınırlı olduğu

bir dönemde «soğukkanlılığını» koruyabilmesi, başlıbaşına büyük bir başarıdır.

1983 içinde uygulanan Türk Dış Politikasının ayrıntılı bir dökümünü yapma niyetimiz yok. Burada anahatlarıyla ele alacağımız konular Kıbrıs sorunu, Yunanistan'la daha çok Ege sorunu çerçevesinde ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunları ABD'nin kullanması, Orta-Doğu sorunu ve Ermeni sorunu olacak.

1 — Kıbrıs Sorunu :

Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş'ın 13 Ekim 1983'de Strasburg'da «bağımsızlıklarını ilan edebileceklerini» açıklaması Ankara'da belirli bir «şaşkınlık» yaratırken, Atina'da ve Kıbrıs Rum kesiminde büyük bir tepki uyandırıyordu. 6 Kasım Seçimleri sonunda Türkiye'de kurulacak hükümeti zor durumda bırakmamak ve bir «Manevra alanı» açabilmek için 6 Kasım 1983'den önce gerçekleştirilmesi düşünülen «Kuzey Kıbrıs Devletinin», geleceğin Kıbrıs Federal Devletinin bir parçası olması düşünülüyordu.

Fakat 14 Ekim akşamı Lefkoşe'ye gelen Rauf Denktaş, burada bir «bağımsızlık tarihi ilanı» için hazırlanmış çevre koşulları ve mizansen karşısında yaptığı konuşmada, bir tarih vermiyor ve kendini karşılayanların «bağımsızlık» konusundaki tezahüratları karşısında, «zaten bağımsız olduklarını, yapılacak işin en kısa zamanda bunun adını koymak olduğunu» vurguluyordu. Anlaşılabildiği kadarıyla bağımsızlık ilanını Ankara ve Kıbrıs'taki muhalefetin bir kesimi geri bıraktırmıştı. Örneğin Cumhuriyet Türk Partisi Genel Başkanı Özker Özgül; daha Mart 1983'de Kıbrıs'ın bağımsızlığı konusunda şunları söylüyordu: «Bağımsızlık konusunun gündeme gelmesine olanak yoktur. Kıbrıs Cumhuriyeti diye bir olgu vardır. Türkiye Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını garanti etmiştir. Bağımsızlık ilan edilirse Türkiye imzalamış olduğu uluslararası anlaşmaya ters düşer ki, böyle bir şeyi Türkiye'den isteyemeyiz.»

Ekim ortalarında önce bağımsızlık ilanını gündeme çıkartan ve daha sonra da engelleyen Rauf Denktaş ise aynı günlerde bu tür görüşler konusunda şunları söylüyordu :

«Rumlarla anlaşmanın yolu eşitlikten geçer. Halbuki bu arkadaşlarımız yıllarca 'Kıbrıs Kıbrıslı'larındır. Demokratik Kıbrıs' gibi sözlerle yolumuzu kesmişlerdir. Ben takip ettiğimiz dış temaslar açısından iddalı konuşmam. Mümkün olan yapılmaktadır. Olanaklar nedir? Dünya ile diplomatik ilişkileri olan,

Bağlantısızlarda, İngiliz Uluslar Topluluğunda, Avrupa Konseyinde, Birleşmiş Milletlerde «Kıbrıs» sandalyesini gaspedip, kullanan ve sadece propagandaya bizim bütçemiz kadar para harcayan Rumlar'ın karşısında varlığımızı ve haklarımızı savunuyoruz.»

Gerçekten de 1974'den beri Kıbrıs sorunu bir türlü çözülemeyen bir düğüm biçimine girmişti. Kıbrıs Demokratik Halk Partisi eski başkanı Alper Orhon şöyle diyordu

«Biz bugün pasaportsuz, bayraksız bir ülkeyiz... Bir uçak satın alsak hangi bayrakla uçuracağız? Pasaport yerine daha ne kadar Kıbrıs Türk Federe Devleti adına düzenlenmiş seyahat belgesi taşıyacağız?..» Kıbrıs'ta işler iyi gitmiyordu. Son sekiz yıl içinde Türk kesiminde kişi başına düşen ulusal gelir giderek düşüyordu. Türkiye'nin kendi olanaklarını çok zorlayan ve aşan yardım ve çabalarına karşın kötüye gidiş durdurulamıyordu. Bu ekonomik bozukluk, siyasal yaşamda da ilginç bir dağınıklık olarak görülüyordu.

72.000 seçmeni olan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde on siyasal parti bulunuyordu. Bunlar siyasal yelpaze içindeki yerlerine göre soldan sağa doğru; Çalışan Halkın Partisi, Cumhuriyetçi Türk Partisi, Toplumcu Kurtuluş Partisi, Demokratik Halkçı Parti, Halkçı Parti, Ulusal Birlik Partisi, Milliyetçi Türk Partisi, Sosyal Adalet Partisi, İslâm Refah Partisi ve Milli Hedef Partisi idi. Her siyasal parti başına düşen seçmen sayısı 7.000 kadardı. Böylesine dağınık bir siyasal yelpaze elbette Kıbrıs Türk Federe Devleti'ndeki siyasal görüşler konusundaki belirsizlik ve dağınıklıktan kaynaklanıyordu. Kaldı ki bu partiler arasında çok temel konularda bile görüş birliği sağlamak kimi zaman mümkün olamıyordu.

Kıbrıs Rum Kesimi ise göreli olarak daha iyi durumdaydı. Turizme dayanan ekonomisini gene kurmuştu. Turistik kuruluşların hemen tümü kuzeyde kalmış olmasına karşın, birkaç yıl içinde yoğun bir propaganda ile Rum kesimine gelen turist sayısını 1974 düzeyinin üstüne çıkarmışlardı. Elbette güneye inerken birlikte götürdükleri deneyimleri ve «know how»ları da bunun etkenlerinden biriydi.

Uluslararası arenada Kıbrıs'ın temsilcisi olarak kendilerini tanıtıyor ve kabul ettiriyorlardı. Türk kesimini eşitlikçi bir yaklaşım içinde değerlendirmeye yanaşmıyorlardı. İçinde yer aldıkları tüm uluslararası kuruluşlarda bu görüşü savunuyorlardı. 1983 başlarında yapılan seçimleri az bir farkla kazanan Spi-

ros Kipriyanu da bu anlayışın temsilcisiydi. Türk kesimi sorunu «ikili görüşmelerle» çözümlemek isterken, Rum kesimi sorunu uluslararası kuruluşlarda çözümlemek beklentisi içindeydi.

Türk Federe Devleti'nin Kıbrıs konusundaki politikasını şöyle özetlemek mümkündür: «İki kesimli, iki halka dayalı, Kıbrıs Türklerinin güvencesini sağlayacak şekilde, ekonomik verimliliği esas alan ve Türk toplumuna kendi kesimine geniş otonom haklar veren bir federasyon kurulması...»

Kıbrıs Rum kesiminin ise böylesi bir federasyona yanaşmaya hiç niyeti yoktu. Gerekçeleri, bağımsız «Kıbrıs Cumhuriyeti»nin var olduğu ve uluslararası arenada yeri olduğudur. Buna karşılık Türk kesimi bu cumhuriyetin çift toplumlu bir cumhuriyet olması gerektiğini ve eğer bu kuruluş felsefesi yadsınırsa, o zaman Türk halkının «kaderini belirleme hak ve yetkisinin doğacağını» savunuyordu. Aslında Ankara'nın görüşlerinin de bundan farklı olması beklenemezdi. Ancak bu bir zamanlama meselesiydi. Bu konuda atılacak acele bir adım, doğru ve gerekli bir adım olsa bile; uluslararası alanda ve uluslararası kuruluşlarda, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nden çok Türkiye Cumhuriyeti'ni zor durumda bırakabilirdi. Fakat bu adım 15 Kasım'da atıldı ve «Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti» ilan edildi.

2 — Yunanistan'la İlişkiler :

Yunanistan - Türkiye ilişkileri ilk kez Kıbrıs sorunu çerçevesinde zedelenmişti. Gerçekten Lozan Barış Andlaşması'nda, çözümlemesi daha sonraki ikili görüşmelere bırakılan «İstanbul dışında yaşayan Rumlarla Batı Trakya dışında yaşayan Türklerin karşılıklı değişimleri (mübadele)» sorunu da ikili görüşmelerle çözümlendikten sonra Atatürk ile Venizelos arasında başlayan dostluk görüşmeleri ve sıcak ilişkiler, geçmişe bir sünger çekilmesi anlamına da geliyordu.

Ancak Türk - Yunan ilişkileri 1950'lerden sonra Kıbrıs anlaşmazlığı nedeniyle bozulmuştu. Her ne kadar Londra ve Zürih Andlaşmaları çerçevesinde çift toplumlu bağımsız bir Kıbrıs Devleti'nin kurulmasından sonra bu ilişkilerin yeniden düzelmesi beklenir idiyse de; ne Yunanistan, ne de Kıbrıs Rum cemaati bu çözümü benimseyemedikleri ve Enosis'i gerçekleştiremedikleri için zaman zaman huzursuzluk çıkartmayı sürdürmüşlerdi.

Yunanistan'ın ilk huzursuzluk çıkartma arzularının belirtileri Lozan uyarınca, silahsızlandırılmış bulunan ve Türkiye'nin

güvenliği açısından son derece önemli olan Yunan Ege adalarını silahlandırmaya başladığı 1960'larda görülmüştür. Türkiye'nin kesin karşı çıkışları ve protestoları, bu silahlanmayı engelleyememiş ve «turistik amaçlı» gerekçesiyle havaalanları yapımına dek gidilmiştir. Türkiye bu «emrivakiyi» ikabul etmemiştir.

Daha sonra Ege Denizi kıta sahanlığının kullanılması konusunda anlaşmazlık çıkmış ve 1976'da sorunu BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı'na götüren Yunanistan, buralarda aradığını bulamadı. Uluslararası Adalet Divanı başvuruyu reddederken, Güvenlik Konseyi sorunun Türkiye ve Yunanistan arasında ikili görüşmelerle çözümlenmesini tavsiye etti. Böylece önce teknisyenler düzeyinde başlayan görüşmeler 1978 sonrasında Dışişleri Bakanlıkları Genel Sekreterleri düzeyinde yılda iki kez yapılmaya başlandı. Ayrıca yapılan toplantı sonuçları yılda iki kez de Dışişleri Bakanları düzeyinde ele alınıyordu. Ancak Yunanistan'da Papandreu'nun iktidara gelmesiyle bu ikili görüşmelere son verildi. Aynı çerçeve içinde karasularını da genişlettiği ileri süren Yunanistan, Ege'yi bir Yunan Denizi olarak değerlendirmek istemektedir. Türkiye de bu iddiayı kesinlikle reddetmekte ve böyle bir sınırlama tanımadığını zaman zaman gösterecek jestler yapmaktadır.

İşte bu nedenlerle Yunanistan'ın ABD ile ilişkileri ve alabileceği askeri yardım konusu Türkiye'yi de ilgilendirmekteydi. İktidara gelmeden önce Yunanistan'daki ABD üslerini kaldıracağının propagandasını yapan Papandreu, anlaşma süreleri biten üsler konusuda ABD'den ödünler koparmak amacındaydı. ABD'nin ikisi Atina'da, ikisi Girit Adası'nda dört üssü ve oniki ek tesisi vardı. Ve ABD bu üsler konusunda ödün vermeye hazır ve razıydı. Ancak Yunanistan'ın temel isteği askeri yardım konusunda Türkiye ile arasında 7'ye 10 oranının kurulmasıydı. Yani binlerce kilometrelik sınırlarını korumak için Avrupa'nın en kalabalık ordusunu besleyen 50 milyonluk Türkiye ile 10 milyonluk Yunanistan arasındaki askeri güç dengesi 7'ye 10 olacaktı.

Türkiye böyle bir pazarlığa ilke olarak karşı olduğunu ve ayrıca böyle bir çözüme karşı da çıkacağını açıklamıştı. Fakat dokuz ay süren pazarlıklardan sonra üsler konusunda Yunanistan'la ABD arasında anlaşma imzalandı. Papandreu çok önemsediği 7'ye 10 ödününü koparmıştı. Bu haber Temmuz ayının son günlerinde Ankara için soğuk bir duş oldu. Üstelik Yunanistan Türkiye sınırları konusunda ABD'nin güvencesini aldığı iddiasıdaydı.

ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Strauss Hupe, yapılan anlaşmanın metninde böyle bir 7'ye 10 oranının yer almadığını ileri sürerken, Papandreu'nun eski anlaşmalara yapılan atıflara dayanarak böyle konuşmuş olabileceğini düşünüyordu. Ankara olayı «olumsuz, üzüntü ve kaygı verici» olarak yorumluyordu. Zira her şey bir yana Türkiye ve Yunanistan'ın NATO içindeki yükümlülükleri 7'ye 10 oranı ile ifade edilemeyecek ölçüde farklıydı ve Türkiye'nin yükümlülükleri kat kat fazlaydı.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki olumsuz ilişkiler Türkiye'yi AET konusunda da zor durumda bırakıyordu. 1 Temmuz 1973'de Yunanistan'ın AET Bakanlar Konseyi Dönem Başkanlığı'nın başlaması, Türkiye'nin AET ile ilişkilerinin nerdeyse sona ermesi anlamına geldi. 31 Aralık 1983'e dek sürecek bu başkanlık, Yunanistan'a Türkiye ile ilgili her türlü kötülüğü yapma olanağını verdi. Önce seçimlerin yapılması beklenirken, 6 Kasım seçimlerinden sonra da tutumda herhangi bir değişiklik izi görülmedi. AET içinde Fransa ve bir ölçüde Hollanda ve Danimarka'nın da Yunanistan'ı desteklemesi; Yunanistan'ın istediği gibi «at koşturmasına» neden oldu.

3 — Ermeni Sorunu :

Bağımsız ve bağımlı; bireysel ve örgütsel nitelikleriyle çok karmaşık bir olgu olan Ermeni Sorunu ve Ermeni teröristlerin saldırıları 1983'de de sürdü. Ancak 1983 yılında, Ermeni terör örgütleriyle inanılmaz iyi ilişkiler içinde olmuş olan Fransa, bu tutumunu değiştirdiği gibi, Lozan'da toplanan «2. Ermeni Dünya Kongresi» tam bir fiyasko ile sonuçlandı.

Fransa'nın Ermeni teröristlerle ilgili tutumunu değiştirmesinin temel nedenlerinden biri 15 Temmuz 1983'de ASALA'nın Paris'in Orly Hava limanında patlattığı ve ilk anda 4 ölü ve 48 yaralıya neden olan bomba oldu. Ancak Mitterand hükümetiyle Ermeni terör örgütlerinin arasının bozulması biraz daha önce başlamıştı. 1981 sonunda Ermeni terör örgütleri tutuklanan bir üyelerinden ötürü Fransa'ya karşı bir zorlamaya giriştiler. 1982 Ocak ayı sonuna dek ASALA.ya bağlı «Orly Grubu» Paris ve Beyrut'ta dokuz bombalama eylemi gerçekleştirdi. Ermeni terörü, kendisini resmen savunmaktan çekinmeyen tek devlete, Fransa'ya karşı yönelmişti.

İşin bu aşamasında Fransa hükümeti inanılmaz bir hata daha yaparak, ASALA ile pazarlığa oturdu. Başbakanlık danışmanı Jouanne tarafından yürütülen görüşmeler sonunda Fran-

sa ASALA ile anlaşmıştı! Bu arada Ermeni terör örgütlerinin eylemlerini Türkiye'ye kaydırması konusunda telkinlerde de bulunulduğu ileri sürülüyordu. Esenboğa katliamı ve İstanbul Kapalıçarşı'da girişilen bombalı saldırı bu görüş açısı altında incelenmeliydi. Fakat Fransa ile Ermeni terör örgütleri arasındaki iyi ilişkiler 1983 yazında tekrar sona erdi. Zira ASALA Fransa hükümetiyle çok gizli yürütülen görüşmeleri dışarıya sızdırıyor ve prestij sağlamaya çalışıyordu.

Fransa ile Türkiye arasındaki ilişkileri böylesine çıkmaza sokan Ermeni meselesi 1982 yılında Marsilya'da açılan ve 1915 Soykırımı (!) nedeniyle yapılan anıta resmi görevlilerin katılmasıyla başlamıştı. Bunun üzerine Paris Büyükelçisi Hasan Esat Işık'ı geriye çeken Türkiye 1975'e dek başka bir büyükelçi de atamamıştı. Daha sonra 1975'de Paris'e büyükelçi olarak gönderilen İsmail Erez'in de Ermeni teröristleri tarafından öldürülmesi ve Fransa'nın Ermeni sorununa sahip çıkan bir tutumda direnmesi nedeniyle, ilişkiler bir türlü düzelmemişti. Bu belki de 1. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Fransa'nın Ermenileri Güneydoğu Anadolu'da kullanmak isteyen politikalarından ötürü duydukları bir vicdan azabından kaynaklanmaktaydı.

Ermeni papazı James Karnusyan tarafından düzenlenen «2. Ermeni Dünya Kongresi» de tam bir fiyasko ile sonuçlanıyordu. Toplantı yeri olarak özellikle Lozan seçildiği gibi, toplantılar Lozan görüşmeleri sırasında İsmet Paşa'nın kalmış olduğu otelde yapılmaktaydı. Amaç bir zamanlar Lozan'da yitirdiklerini gene burada kazanmaktı. Fakat çok farklı beklentiler içindeki gruplar ortak bir zemin oluşturamadan dağılmak zorunda kaldılar.

4 — Dış Politika Alanındaki Başka Gelişimler

1983 yılı Türk Dış Politikasının gündemindeki hususlar elbette salt Kıbrıs sorunu, Yunanistan'la ilişkiler ve Ermeni sorunu değildi. Bunları özellikle seçişimizin nedeni gündemde sürekli olarak kalmaları idi. Gene sürekli olarak gündemde olan iki sorun, İran - Irak savaşı ve bunun Türk Dış Politikasına getirdiği sorunlar üzerinde bu savaştan bahsederken duracağımız gibi (özellikle Irak'taki çeteleri yoketme hareketi), Lübnan sorununun getirdiği sorunlar üzerinde de elbette duracağız.

Ancak özellikle Lübnan sorunu konusunda şimdiden şunu söyleyelim ki, Orta Doğu ülkelerine ABD'nin sırasında müdahale etmek için hazırlamakta olduğu çevik kuvvet projesine

Türkiye hiç bir şekilde itibar etmediği gibi, bu konuda yakından yardımcı olmayı da sürekli olarak reddetmiştir. Hürmüz Boğazı'nın İran tarafından kapatılması olasılığının ortaya çıkarması çok muhtemel bir müdahalenin böylesi dışında kalma çabası, bölümün başında belirttiğimiz üzere «rasyonel ve ciddi» politikamızın ve hedeflerin doğru belirlenmesinin bir sonucu olmaktadır.

Bu bölümde üzerinde kısaca durmak isteyeceğimiz son husus Eylül 1983'de Türk Hava Kuvvetleri için General Dynamics şirketi tarafından yapılan F-16'lar konusunda karar verilmesi olmuştur. Yaklaşık üç yıl süren inceleme ve çalışmalar sonunda F-16 ve F-18 arasında tercih F-16'lar lehine çıkmıştır. İki uçak tipi arasında teknik ve savaş gücü bakımından fazla bir fark olmamasına karşılık, F-16'ların ucuzluğu bu tercihin ana nedeni olmuştur. Buradaki ucuzluk, salt göreli bir ucuzluktur. Yoksa yapılacak yatırım astronomik rakamlara ulaşmaktadır.

Ayrıca burada salt 160 F-16 uçağının satınalınması söz konusu değildir. Uçakların «montaj ve imalatı» da önemli ölçüde Türkiye'de gerçekleşecektir. Bu yönüyle bu karar salt askeri bir karar olmakla kalmamakta, aynı zamanda çok önemli bir ekonomik karar olmaktadır. «Savaşçı Şahin» adı da verilen F-16'ların Türk Hava Kuvvetleri'nin çok önemli gereksinmelerini karşılayacağı kuşkusuzdur.

D — EKONOMİK SORUNLAR

1983 yılı Türkiye ekonomisi açısından oldukça başarısız geçti. Bu başarısızlık eski yıllarla karşılaştırıldığı zaman, elbette çok daha iyi bir durumun ortaya çıkmış olduğu görülmekteydi. Ancak eğer 1982 ile karşılaştırılırsa, belirli bir başarısızlık söz konusu olmaktadır. Zaten biraz aşağıda ayrı bölümler biçiminde göstereceğimiz üzere; hedeflerin gerisinde kalınıldığı gibi, enflasyon mücadelesinde de çok fazla başarılı olunamadı. Ödeme güçlüğüne düşen bankerlerin kurtarılmasından sonra sıra bu kez, aksayan büyük firmaların devlet eliyle kurtarılmasına geldi. Bu kurtarma operasyonlarında temel endişenin «istihdam» olduğu, yani bu firmalarda çalışanların işsiz kalmamaları olduğu ileri sürülmekle birlikte, «kazançlı şirketlerin kazançları kendilerine, zararları devlete» sloganı elbette fazla anlamlı değildi.

Almanya'nın kendi ekonomik sorunlarından kaynaklanan

yabancılar politikası da Türkiye açısından ciddi bir ekonomik ve sosyal sorun olabilecek nitelikte. Gerçekten Almanya'da çalışan işçilerimizin gönderdikleri paraların, dış ticaret açığımızdaki önemli açıkları kapaması bir yana, Almanya'da çalışan işçiler geri döndükleri zaman önemli bir istihdam sorunu da ortaya çıkacak. Hele «adapte olma güçlükleri» gibisinden sorunlar ve Almanya'da doğan Türk çocuklarının geri döndükten sonraki durumlarının düşünülmesi, gerçekten zor günler yaşatabilecek.

1 — Enflasyon ve Getirdikleri :

1982 Temmuz'unda 10.000 TL. olan Cumhuriyet altınının, Eylül'de 15.000'e yükselmesi ve 1983 Ocağı sonunda 20.000 TL.'yı bulması; daha yılın başında kritik bir yıl yaşanacağının işaretiydi. Zaten altın fiyatlarındaki hızlı artış 1983'de de sürecek ve yıl ortalarında Cumhuriyet altını 28.000 TL.'yı aşacaktır.

Altın fiyatları bir dizi gelişmenin «nedeni» değil, sonucuydu. Gerçekten başta enflasyon olmak üzere, 1983'ün ekonomik hedeflerinden hiçbirine ulaşılamamış, ulaşılamayacağı anlaşılarak, hedefler önemli ölçüde değiştirilmişti.

1983 için kalkınma hızı % 4,8 olarak belirlenmiş, fakat bu hedef daha sonra % 2,9'a düşürülmüştü. % 20'de tutulması hedeflenen enflasyon oranı ise % 29,5'a yükseltilmişti. 7,1 milyar dolar olarak hedeflenen ihracat 6,2'ye indirilmiş; aynı biçimde 10 milyar dolar olarak hesaplanan ithalat 9,4 milyar dolara düşürülmüştü. 2,5 milyar doların üzerindeki işçi dövizi beklentisi de 2 milyar dolara indirilmişti.

İşin daha ilginç yanı, bu hedeflerin de gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kestirilemiyordu. En azından enflasyonun % 30'un üzerine çıkacağı kesin olarak belli olmuştu. Ücretlerdeki artışlar hesaplanırken 1983'de % 20'lik bir enflasyon beklendiğinden, bu hızlı enflasyon herşeyden önce ücret geliri ile geçinenleri zor duruma sokmuştu. Bu konuda bir fikir verebilmek için 1972-1982 arasında İstanbul Geçinme Endeksi ile aynı dönemde 1. derecedeki bir memurun görünen ve gerçek maaşlarını vermek istiyoruz. (Hesaplanan memur, evli ve iki çocuklu bir memurdur ve yakacak yardımı, çocuk ve aile yardımları da gösterilmektedir.

Yıllar	İstanbul Geçinme Endeksi
1972	100,0
1976	201,0
1977	253,3
1978	410,1
1979	670,6
1980	1302,8
1981	1792,8
1982	2378,6

Birinci Derecedeki Memurun Maaşı

Yıllar	Görünen Maaş (TL)	Gerçek Maaş (TL)
1972	3.653	3.653
1976	3.385	2.679
1977	6.666	2.631
1978	7.993	1.949
1979	11.423	1.703
1980	15.459	1.186
1981	23.219	1.295
1982	31.191	1.311

Yukardaki rakamlar ücret gelirlerindeki reel gerilemeleri göstermesi açısından çok çarpıcı. Gerçekten 1980 sonrasında başlayan «orta sınıfın çöküşü» 1983 yılında hızlanarak sürmüştür. Son on yılda hiçbir ücret geliri on yıl önceki düzeyinde değildir. İşin daha üzücü ve ilginç yanı ücretliler kesiminin bunca özverisine karşın (gönüllü veya zorla farketmez) herhangi bir kalkınma da sağlanamamış olmasıdır. Eğer bir kalkınma sağlanmış olsaydı, daha kolay katlanılabilecek olan bu olgu, doğrusu ücret kesimi açısından isyan ettiricidir. Şimdi 1978 - 1983 arasında Türkiye'de kişi başına düşen milli geliri, cari fiyatlarla ve dolar olarak hesaplanmış biçimiyle vermek istiyoruz

Yıllar	Cari Fiyatlar	Dolar Olarak
1978	29.910	1.196
1979	50.600	1.446
1980	98.732	1.106
1981	143.004	1.081
1982	186.123	1.008
1983	233.307	911

Fert başına düşen milli gelirin dolar olarak hesaplandığı zaman böylesine büyük düşüşler göstermesinin temel nedeni, dolar karşısında dalgalanmaya bırakılan Türk Lirasındaki büyük değer kaybıdır. 1980 24 Ocak'mda resmi fiyatı 35 TL. olan ve karaborsada maksimum 55 TL.'dan işlem gören doların fiyatı 70 TL.'ya yükseltildiği zaman, bunu eleştirenlere verilen yanıt «bu fiyatın yüksek tutulmasının nedeninin uzun bir süre için geçerli olması arzusu olduğu» ifade ediliyordu. Oysaki dolar fiyatı 1983.ün 11. ayında 250 TL. sınırını geride bırakarak, yükselmesine devam ediyordu.

Dolar fiyatının bu hızlı yükselişi, başta petrol olmak üzere dıştan alınan her türlü «sanayi girdisinin» fiyatını yükseltiyor ve böylece sanayi kesiminde engellenemeyen bir «maliyet enflasyonu» ortaya çıkıyordu. Benzinin yanısıra, gübre fiyatlarının da yükselmesine neden olan bu olgu; tarım kesiminin girdilerini de yükseltiyor, ancak bu kesimin fiyatları alabildiğine yükseltmesi, «taban fiyatı» politikasıyla engellenebiliyor fakat bu da genel bir hoşnutsuzluğa neden oluyordu.

İhracatın yapısındaki sakatlık 1983 yılında da sürüyordu. Birkaç alıcı ülke üzerine kurulmuş olan bu yapı; eğer söz konusu ülkelerin siyasal yapılarındaki dalgalanmalar da düşünülürse, kısa dönemde büyük sorunlar ortaya çıkarabilirdi. Örneğin Libya ile olan ilişkilerde bu olay yaşanmıştı.

Yüksek enflasyonun yol açtığı bir başka olumsuzluk, yurt dışından gönderilen işçi dövizlerinin azalmasıydı. Gerçekten yurt dışında çalışan işçilerimiz ellerindeki yabancı parayı Türk Lirasına çevirdikleri zaman değerini yitireceğini bildikleri için; ellerinde Türk Lirası tutmaktansa, çalıştıkları ülkenin parasını tutmayı yeğliyorlardı. Gönderilen para ancak, «kaçınılmaz» gereksinmeler için oluyordu. Yurt dışından gönderilen dövizin azalmasının temel nedeni buydu.

Ve tüm bu olumsuzluklara karşın enflasyonu engelleme konusunda çok ciddi çabalar gösterilmemiştir. «İşçi ücretlerini» yıllarca enflasyonun nedeni olarak göstermek isteyen çevreler, işçi ücretlerinin reel olarak düşmesinin neden enflasyonu engelleyemediğini açıklamak imkânına sahip değillerdir.

2 — Sistemi Kurtarma Çabaları

Ekonomiyi düze çıkarma konusundaki çabalar, daha çok «çöküntünün engellenmesi» alanında kendini gösteriyordu. Ekonomi bir türlü rayına oturamadığı için «5. Beş Yıllık Kalkınma

Plânı» bir yıl için ertelenmiş ve 1980'de IMF ile üç yıl için yapılan «Stand-by» anlaşması bir yıl için uzatılmıştı.

Temmuz 1980'de (lafla da olsa) serbest bırakılan banka faizleri, Temmuz 1983'de düşürülmeye başlandı. Zaten artık banka faizleriyle yarışacak düzeyde fiyat ödeyecek banker de kalmamıştı. 1982 Haziran'ında yaşanan Kastelli olayı, bu işin sonu olmuştu. «Pahalı para»nın yatırımları engellediği ve maliyet enflasyonuna yol açtığı ve bu nedenle faizlerin ve buna bağlı olarak kredi faizlerinin düşürüldüğü ileri sürülürken; bankalardan kaçan para önemli ölçüde tüketime yöneliyor ve bu da enflasyona neden oluyordu. Kaldı ki, mevduata ödenen faizlerdeki düşüş kredi maliyetlerini de fazla etkilemiyordu. Tüm bunların dışında «kara parayı» ekonomiye katma amacına yönelik «sırdaş hesap» vb. gibi önlemlerin bir yarar getirmediği de 1983'de açıkça anlaşılıyordu. Zaten Temmuz 1983'de çıkartılan yasa gücündeki Bankalar Kararnamesi, 24 Ocak felsefesine uygun olarak girişildiği ileri sürülen «Temmuz Bankacılığının» da sonu olacaktı.

Kastelli olayının devlete kaça maloldüğu henüz hesaplanamadı. Fakat 1983'de devlet tarafından borçları üstlenilerek devralınan, ya da devlet bankalarına bağlanan kurumların devlete maliyetleri, Kastelli olayını çok aratır. Önce Meban Menkul Değerler Bankerlik ve Finansman A.Ş.'nin Anadolu Bankası'na devredildiği gözlendi. Meban'dan alacaklı olanların alacaklarının tutarı 5,5 milyar lira ve bunun faizi de üç milyar TL. civarındaydı. Alacaklılara Anadolu Bankası'nda vadeli mevduat hesapları açıldı ve bir yıl vade verildi. İsteyenler ayda 25 bin TL.' ye kadar çekebileceklerdi.

Meban Transtürk Holding'in bünyesindeki kuruluşlardan birisiydi. Meban'ın kurtarılmasından sonra sıra Transtürk Holding'e geldi. Temmuz 1983'de Transtürk Holding'in değişik bankalara ödenmeyen borçlarının tutarı 15,7 milyar liraya ulaşmıştı. Daha sonra kesin bir döküm yapıldığı zaman, Transtürk'ün bankalara olan borçlarının tutarının 24,4 milyar lira olduğu anlaşıldı. Yapı ve Kredi Bankası'nın alacak tutarı 6.950 milyon liraydı. İş Bankası'nın alacağı 6.600, Akbank 3.400 ve Ziraat Bankası 3.100 milyon lira alacaklıydılar.

Maliye Bakanlığı'nın zorlamasıyla masa başına oturan bankalar, gene Maliye Bakanlığı'nın empoze ettiği çözümleme ile Transtürk kurtarıldı. Diğerlerine de örnek olacağı düşüncesiyle, bu anlaşmanın kimi koşullarını vermek istiyorum.

«Transtürk Holding ve iştiraklerine açılan ve bugüne kadar tahsil edilemeyen krediler... ve diğer krediler 8 sene ertelenecek; ilk iki sene ana para ve faiz ödemesiz olacak; izleyen 4 yıl içinde ana para 8 taksitte ödenecek; faiz tutarı ise sonraki iki yıl içinde 6 aylık vadelerle 4 taksitte ödenecek, uygulanacak faiz yıllık % 30 basit faiz olacak.»

Toplantıya katılan 12 banka ayrıca Transtürk'e taze işletme kredisi olarak 3,4 milyar lira ödeyeceklerdi.

Transtürk'ün «kurtarılmasından» sonra yıllardır istedikleri gibi «at koşturan» ve istedikleri tüm ekonomik kararların alınmasını sağlayan çok sayıda firma, Maliye Bakanlığı'nın kapısına geldi. Bunlar arasında Kozanoğlu - Çavuşoğlu gibi savurganlık şampiyonları; İşkur gibi holdingler de vardı. 6 Kasım seçimleri sonrasında oluşacak yeni hükümetin bu soruna nasıl yaklaşacağı henüz bilinmemektedir. Ancak «ekonomiyi kurtarma çabalarının» 1983 Türkiye'sinde ibret verici olduğu açıktır.

Bu bölümde son olarak 29 Ağustos - 1 Eylül tarihleri arasında İstanbul'da toplanan «Kuzey - Güney Yuvarlak Masa Toplantısı»na değinmek istiyoruz. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı» ve «Kuzey - Güney Yuvarlak Masa Grubu» tarafından düzenlenen bu toplantıda; dünyanın «zenginleri» ve «yoksulları» arasındaki ilişkiler ve özellikle yoksulların zengin ülkelere olan banka borçları tartışıldı. Toplantı sonrasında yayınlanan «İstanbul Bildirisi»nin bazı önemli maddelerine değinmek istiyoruz

1. Dünya ekonomisi bugün ciddi bir bunalım içindedir ve çok dikkatli bir yönetimin yanısıra bazı köklü değişiklikler olmadıkça da eski işleyişine dönmesi mümkün değildir...

2. Dünya ekonomisinde sürekli bir büyüme, tüm ülkeler için istihdam yaratılması, borç düzeyinin düşürülmesi, korumacı önlemlerin azaltılması ve yeni yatırımlar açısından hayati önem taşımaktadır.

3. Gelişmekte olan ülkelerin borç sorunu, bir ayarlama gereğini ortaya çıkarmıştır...

7. Gelişmekte olan ülkelerin borç durumu 1970'li yıllarda dış borcun hızla birikmesi nedeniyle ortaya çıkmış, bu da yüksek faizli çok ağır bir borç yükü doğurmuştur. Şimdiye kadar yapılan borç ertelemeleri sınırlı olmuş ve genellikle geri ödemeleri arttırarak borcun orta vadedeki maliyetini yükseltmiştir. Bu genellikle yeni borç ertelemesi gerektirmektedir.

8. Yoksul ülkeler için ek kaynak gereklidir. Bu, yeni yardım şeklinde olabileceği gibi mevcut yardımın daha büyük bir bölümü bu ülkelere kaydırılarak da olabilir. Bu açıdan Uluslararası Kalkınma Birliği'nin (IDA) kaynaklarının artırılması büyük önem taşımaktadır.

9. Kısa ve orta dönem finansman sağlamada, IMF'nin daha büyük bir rol oynaması gerekmektedir. Dünya Bankası ile öteki çok taraflı finansman kurumlarının da ciddi ölçüde büyümesi gerekmektedir.

10. Ekonomik toparlanma, mali alanda yapısal değişim ve bunlara uygun kurumsal düzenlemeler arayışımızda tüm kaygımızın odak noktasının 'insan' olduğunu gözden uzak tutmayalım.

3 — Almanya Sorunu :

Almanya'da çalışan Türk işçilerinin toplu biçimde geri gönderilmeye başlanması olasılığı Türk ekonomisi açısından ciddi bir sorun niteliğini taşıyor. Özellikle tutucu Kohl hükümeti kendi açılarından bu sorunu kesin olarak çözümlemek üzere kollarını sıvamış bulunuyor. Kendilerince «özendirici» bir takım ödünlerle Almanya'da çalışmakta olan işçilerden şu anda işsiz durumda olmayanlara, eğer işsiz kalırlarsa ve Türkiye'ye dönmek isterlerse 10.500 DM ödemeyi öngören bir yasa da hazırlandı. Şu anda işsiz durumda olan 100.000'in üzerindeki Türk işçisinin yasa kapsamı dışında bırakılmış olması da çok ilginç.

Kohl hükümetinin çalışma bakanı Normbert Blum hazırlanan yasa konusunda Türk hükümetiyle görüşmeler yapmak üzere Temmuz 1983'de geldiği Ankara'da görüştüğü Türk yetkililerini ikna edemedi ancak hiçbir ödün vermeye de yanaşmadı. Daha sonra Ankara'ya gelecek olan Zimmermann da aynı ödünsüz tavır içinde olacaktı.

Almanların tasarısına göre, Türkiye'ye kesin dönüş yapacak olan her işçiye 10.500 DM ödeneceği gibi, her çocuğu için de ayrıca 1.500 DM ödenmesi öngörülüyordu. Ancak bu işçiler zaten Almanya'da kalsalar işsizlik parası olarak ayda 1.500 DM alacaklardı ve bu durumda Almanya'nın parasal yükümlülüğü bunun çok üzerinde olacaktı.

Gene bu yasa çerçevesinde Almanya işçilerin ödediği sigorta paylarını ödemeye hazırdı. Fakat bu işçiler için işverenlerin ödedikleri sigorta primlerini ödemeye yanaşmıyordu.

Almanya'da çalışma bakanlığının hazırladığı bu sözde «özendirici» yasanın, hiç kimseyi geri dönme konusunda özendirmeyeceği açıktı. Fakat İçişleri Bakanlığı'nda yabancı işçiler konusunda yeni bir tasarı daha hazırlanıyordu. Her ne kadar tüm yabancı işçileri kapsadığı ileri sürülüyorsa da, bu yasanın asıl amaçladığı kitlenin Almanya'daki Türk işçileri olduğu konusunda kuşku yoktu. Aileleri dağılmaya zorlama gibisinden «idari zorlamalarla» Almanya'da çalışan Türk işçilerini usandırarak, bezdirerek geri döndürmeye çabalanacaktı.

Bunlara ek olarak Almanya'da yeniden hortlama işaretleri gösteren Nazizmin bu kez kendine hedef olarak Türkleri alması, Almanya'daki Türk işçilerinin durumlarını daha da ağırlaştırmıştı. Alman hükümetinin bu konudaki yaklaşımının da «pek dostça» olduğunu ileri sürmek çok zordu.

II — DIŞ OLAYLAR :

1983 Dünya açısından son derece karmaşık bir yıl olarak geçti. Zenginler Williamsburg'da toplanıp sorunlarını görüşürlerken, Yeni Delhi'de toplanan bağlantısız ülkeler de kendi sorunlarını görüştüler. Bu satırların yazıldığı Kasım 1983'de dünya üzerinde 26 ülkede savaş, içsavaş, ya da karmaşıklık sürmekteydi. Bu 26 ülke dünyanın her tarafına yayılmış olmakla birlikte 4 nokta çerçevesinde belirli bir odaklaşma vardı. Bu noktalar Ortadoğu, Çin - Hindi Yarımadası, Orta Amerika ve Afrika idi. Ortadoğu'da yıllardır süren İran - Irak savaşının yanısıra, Lübnan Sorunu da bir türlü çözüme ulaşamıyordu. Afganistan'da da gerilla savaşları sürerken, Pakistan'da Ziya Ül-Hak rejimi zor günler yaşamaktaydı. Uzakdoğu'da Kamboçya, Filipinler, Burma, Sri Lanka ve Laos'ta gerilla savaşları sürüyordu. Orta Amerika'da Guatemala, El Salvador ve Nikaragua'daki iç çatışmalar sürerken ABD'nin Granada'ya işgal amacıyla yaptığı çıkarma, bölgeyi tam bir barut fıçısına dönüştürmüştü. Afrika'daki huzursuzluklar ise özellikle kıtanın güneyinde yoğunlaşmıştı. Güney Afrika Birliği, Namibia ve Angola'daki karışıklıklara ek olarak Uganda ve Etopya'da da huzursuzluklar sürüyordu. Tüm bunların dışında Batı Sahra da karışıklık içindeydi. Nihayet Orta Afrika'da Çad, Batılı ülkelerin de karışmalarıyla sonuçlanacak karışıklıklara girmişti.

Avrupa kıtası da önemli karışıklıklar ve ilginç değişimler yaşamaktaydı. Polonya sorunu bir türlü kapanmadığı gibi ; Kor-

sika ve Kuzey İrlanda'da ayrılıkçı güçlerin eylemleri gün geçtikçe güçlenmekteydi. İlginç bir değişim olarak da kıtanın kuzey ve güneyindeki ülkelerin iktidarlarının yapısı değişmişti. Akdeniz kıyısındaki ülkelerde sosyalistler tutucu iktidarların yerini alırken, kıtanın orta ve kuzeyinde tutucu siyasal güçler, sol iktidarlar karşısında çok başarılı olmaya başlamışlardı.

NATO üyesi beş Avrupa ülkesi yılın son aylarında ABD'nin bu ülkelere yerleştirmeyi düşündüğü Pershing-2 ve Cruise füzeleri tartışmaları ve bunlara karşı yapılan gösterilerle çalkalandı.

Tüm bu noktaların ayrıntılı bir biçimde ele alınmasına elbette olanak yok. Bu nedenle, en önemli olabileceklere ana hatlarıyla değinmekle yetinmek durumundayız.

A — 7. BAĞLANTISIZLAR KONFERANSI

7-11 Mart 1983 tarihleri arasında İndra Gandi'nin evsahibeliği ile yapılan 7. Bağlantısızlar Konferansı 1955'de Bandung Konferansı ile başlayan «3. Dünya'yı Oluşturma Çabalarının» son halkası oldu. Ancak belki 50'li yıllar böylesi bir dünyayı oluşturmanın olabilirliği daha fazlaydı. Geçen yıllar boyunca 3. Dünya ülkelerinin şu, ya da bu blokla ilişkileri daha artmış, «bağlantısızlık» neredeyse salt lâfta kalan bir ilke olmuştu.

Hedeften ne kadar uzaklaşıldığının anlaşılabilmesi için, Bandung Konferansı'nda üzerinde anlaşmaya varılan ilkeleri anımsamak yeterli olacaktır. Bandung ilkeleri şunlardı

«Temel insan haklarına saygı; ulusların ve ırkların eşitliği; öteki ülkelerin toprak bütünlüğünü tanıyarak içişlerine karışmamak ve kaba kuvvete başvurmamak; her ülkeye kendini savunma hakkını tanımak ama kesin olarak süper güçlü ülkelerin çıkarlarını korumak anlamına gelen toplu savunma andlaşmalarına katılmamak; uluslararası krizleri barışçıl yollarla çözümlemeyi amaçlamak...»

Endonezya, Irak, İran, Suriye, Libya, Uganda, Arjantin vb. gibi ülkelerin de bu bağlantısızlar arasında yer aldıklarını anımsarsak; aradan geçen yıllar boyunca Bandung'taki ilkelerden ne denli uzaklaşıldığı ve bu ilkelere ne denli ters hareketler yapıldığı kolayca görülür.

İşte Yeni Delhi zirvesi karmaşık dünyamızın böylesi kritik bir döneminde toplandı. Zaten daha toplantı başlamadan önce, herhangi somut bir karara varılamayacağı belli olmuştu. Ve toplantı gündeminde bulunan ekonomik kriz, silahlanma yarışı-

na son verilmesi konusunda alınabilecek önlemler ve petrol fiyatları vb. gibi konularda dilek ve temennileri aşan herhangi bir sonuca ulaşamadan dağıldı.

B — WİLLİAMSBURG «ZENGİNLER» DORUĞU

İlk kez 1975'de Fransa Devlet Başkanı Valery Giscard D'Estaing'in öncülüğüyle toplanan ve daha sonra her yıl liderler düzeyinde toplanarak genel bir durum değerlendirmesi ve görüş alışverişi yapmayı gelenekleştirmiş olan sanayileşmiş yedi kapitalist ülkenin toplantısı bu yıl ABD'nin Williamsburg kentinde yapıldı. Ev sahipliğini ABD Başkanı Reagan'ın yaptığı toplantıda İngiltere'yi Başbakan M. Thatcher, Federal Almanya'yı Başbakan Helmut Kohl, Fransa'yı Cumhurbaşkanı Mitterand, Kanada'yı Başbakan Trudeau, Japonya'yı Başbakan Nakosone ve İtalya'yı Başbakan Fanfani temsil ediyordu. 28 Mayıs 1983'de başlayan toplantı son derece büyük güvenlik önlemleri altında ve basma kapalı bir şekilde sürdürüldü.

31 Mayıs 1983'de Williamsburg'da ABD Başkanı R. Reagan tarafından okunan ortak bildiri, kimi gözlemcilerin beklentilerinin tersine: tarafların belirli sorunlar karşısında genel bir «görüş birliği» içinde olduklarını vurguluyordu. «Zenginlerin» görüşüne göre, dünya üzerindeki ekonomik durgunluktan çıkılmaktaydı. Ancak «korumacı» ekonomi politikaları izlenmeyecek ve enflasyonu körükleyici önlemlere itibar edilmeyecekti. Bu arada uluslararası kur sistemleri yeniden gözden geçirilebilirdi. «Zenginler» ayrıca üçüncü dünya ülkelerinin sorunları karşısında daha anlayışlı olmaya karar vermişlerdi. Ancak ortak bildiride en ilgi çeken ve en beklenmeyen husus, ABD'nin diğer altı ülkeyi ikna ederek SSCB karşı nükleer silahlar konusunda ortak bir politika izlenmesi ifadesini metne koydurmasıydı. Özellikle sosyalist Mitterand'ın bunu nasıl imzaladığı tartışma konusu oluyordu.

Toplantı başlamadan önce esen hava oldukça karamsardı. İngiltere Başbakanı Margret Thatcher ülkesinde 9 Haziran 1983' de yapılacak seçimleri düşünürken, Fanfani 6 Haziran'da yapılacak seçimlerin endişesi içindeydi. Japonya dışındaki beş ülkenin liderleri Amerikan Dolarının sürekli olarak değer kazanmasının, ekonomilerini olumsuz yönde etkilediği düşüncesindeydiler. Özellikle Fransa Devlet Başkanı Mitterrand Fransa'nın

ekonomik sorunlarının tek nedeni olarak sadece ABD'nin uygulamakta olduğu ekonomi politikasını görüyordu.

Fakat toplantı sonunda yayınlanan ve özellikle SSCB tarafından çok sert bir dille eleştirilen ortak bildiri, ABD Başkanı Reagan'ın müttefiklerini ikna ettiğini gösterdi. Zenginler zirvesi 1984'de İngiltere'de yapılacak.

C — AVRUPA'DAKİ GELİŞMELER

Günümüz Avrupa'sında iktidarların bölgelere göre yapılarında önemli değişimler ortaya çıktı. 1983'de tüm güney Avrupa sosyalist başbakanlar yönetiminde. Portekiz, İspanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan'da sol iktidarlar hüküm sürerken; Almanya ve Avusturya'da sosyal demokratlar yerlerini tutucu iktidarlara bıraktılar. İngiltere'de tutucu parti büyük bir seçim zaferi kazandı. İskandinav ülkelerindeki geleneksel sol iktidarlar da ciddi olarak sarsılmakta. Biraz aşağıda, önemli seçimler üzerinde ayrı, ayrı duracağız. Ancak önce burada genel nedenler üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Herşeyden önce vurgulanması gereken bir husus vardır ki; uzun süre iktidarda olmak «yorucu» ve «yıpratıcı» bir şeydir. Kolayına engellenemeyen sorunlar öncelikle iktidarları yıpratır, eleştirilmelerine neden olurlar. Kıtanın güneyindeki ve kuzeyindeki değişimleri açıklayabilmk için öncelikle bu olguyu göz önünde bulundurmak gerekir. İkinci olarak Akdeniz çevresindeki sosyalist, ya da sosyal demokrat iktidarların durumu göz önüne alındığında, artık Avrupa'nın gözünde sosyalizmin bir «umacı» olmadığını görürüz. Gerçekten artık Avrupalı sosyalizm geldiği zaman evinden, malından-mülkünden, arabasından, ya da tatilinden yoksun bırakılmayacağını anlamıştır. Bu nedenle bir ülkedeki sosyalist bir uygulamanın diğer ülkelere de uygun zemin hazırladığı düşünülebilir.

1 — Portekiz Seçimleri :

Nisan sonunda yapılan genel seçimlerde oyların % 36,3'ünü alarak parlâmentodaki 250 iskemleden 99'unu elde eden Sosyalist Parti'nin lideri Mario Suares, daha sonra 9 Haziran 1983'de, seçimlerde % 27 oy toplayarak 72 temsilcilik kazanan merkezsağ eğilimli Sosyal Demokrat Parti ile koalisyon hükümetini kurdu. Kabinedeki 15 bakanlıktan 9'u Sosyalist Parti'nin, 6'sı ise Sosyal Demokrat Parti'nin oluyordu.

Böylece Güney Avrupa'da Fransa ve Yunanistan ve 1 Aralık 1982'de hükümetini kuran Gonzales'in İspanya'sından sonra Portekiz'de de sosyalist bir yönetim kurulmuş oluyordu. Ancak Suares diğer üç devletteki sol yönetimlerden farklı olarak tek başına değil, bir koalisyon hükümetiyle iktidara geliyordu.

2 — Avusturya Seçimleri

24 Nisan 1983'de Avusturya'da yapılan genel seçimlerde kıtanın güneyindeki gelişmelerden tümüyle farklı bir sonuç alındığı gözlendi. Son onüç yıldanberi yapılan bütün seçimlerden mutlak çoğunlukla çıkan Bruno Kreisky yönetimindeki sosyalist parti, 183 iskemleli parlamentoda 90 iskemle kazanarak, ilk kez çoğunluğunu yitirdi. Sağ eğilimli «Tutucu Halk Partisi» 81, «Hürriyet Partisi» 12 temsilcilik kazanmışlardı.

Bu sonuç, seçimlerde partisi çoğunluğu alamazsa siyaseti bırakacağını açıklayan Kreisky'nin siyasal yaşamının sonu oldu.

3 — İngiltere Seçimleri

9 Haziran 1983 tarihinde İngiltere'de yapılan erken seçimler Başbakan M. Thatcher için büyük bir siyasal başarı oldu. Her ne kadar Tutucu Parti oyların % 43'ünü almışsa da Avam Kamarası'ndaki 650 iskemleden 393'ünü kazanarak, çok rahatlatıcı bir çoğunluk sağladı. Seçimlere giren diğer iki parti İşçi Partisi ve «Sosyal Demokrat-Liberal İttifakı» geriye kalan oyları yaklaşık oranlarda paylaşmalarına karşın, İşçi Partisi'nin kazandığı 199 temsilciliğe karşılık İttifak 17 temsilci çıkartabildi. Alınan bu sonuçlar, İngiltere'de uygulanan «dar bölge çoğunluk» ilkesine dayanan seçim sisteminin bir sonucu olmaktaydı.

M. Thatcher için bu seçim sonuçlarının bir başka ilginç yönü üst-üste iki seçimden başarıyla çıkan ilk tutucu parti lideri olmasıydı. Gerçekten bu olguya 1900'dan beri rastlanılmamıştı.

4 — Bettino Craxi'nin İtalya'da Başbakan Olması

6 Haziran 1983'de yapılan seçimler İtalya'ya siyasal denge getirme konusunda her zaman olduğu gibi yetersiz kaldı. Birkaç başarısız girişimden sonra Devlet Başkanı Sandro Pertini hükümeti kurma görevini oyların sadece % 12'sini toplamış olan Sosyalist Parti lideri Bettino Craxi'ye verdi. Craxi Hıristiyan Demokratlar, Sosyal Demokratlar, Cumhuriyetçiler ve Liberallerle anlaşarak hükümetini oluşturdu. Ancak ortaya ilginç bir

kabine çıktı. Şöyle ki, başbakanın Sosyalist Parti'den olduğu kabinede çoğunluk Hıristiyan Demokratlarda. Ancak Craxi hükümeti 630 üyeli parlamentoda sağlamış olduğu 366 iskemlelik çoğunluğuyla istikrarlı bir hükümet olmanın izlerini taşımakta ve siyasal istikrar gereksinmesi içinde olan İtalya'ya umud vermekte.

5 — Avrupa'da Füze Sorunu :

NATO'nun 1979'da aldığı bir karar uyarınca beş Batı Avrupa ülkesine bu yılın sonuna dek yerleştirilmesi öngörülen orta menzilli 572 Pershing-2 ve Cruise füzesi yılın son aylarında yoğun gösterilere neden oldu.

Her ne kadar bölgede SSCB'nin her biri üç nükleer başlık taşıyan üçyüz SS 20 füzeleri, yani füzelere monte edilmiş durumda 900 nükleer bombaları varsa da, NATO'nun füzeleri yerleştirmesine karşı çıkanlar bu füzelerin Avrupa'nın güvenliğini sağlamaktan fazla, ABD'nin stratejik ve askeri amaçları için yerleştirildiğini ileri sürüyorlar. Batı'da Pershing ve Cruise füzeleri olmadığı sürece, SSCB'nin elindeki SS 20'leri kullanamayacağı kanısı oldukça yaygın. Özellikle bundan iki yıl kadar önce ABD Devlet Başkanı R. Reagan'ın «ilerde sınırlı bir nükleer savaşı kaçınılmaz gördüğünü» açıklaması büyük tepkilere yol açtığı gibi, endişe de uyandırdı. Füzelerin yerleştirilmesine karşı çıkanlar, ilerde çıkması muhtemel olan sınırlı nükleer savaş alanının Avrupa olmasından endişe ediyorlar.

Yeri gelmişken dünya üzerindeki nükleer tehlikeden de birkaç satırla sözetmek istiyoruz. Günümüzde atom klubü üyesi devletlerin ellerinde 50.000 nükleer silah vardır. Bunların toplam gücü 20.000 megatona ulaşmaktadır ki, bu da yaklaşık 13 milyar ton tnt'e eşittir. Yani dünya üzerinde yaşayan herkes için adam başına 3 ton tnt gücünde patlayıcı düşmektedir. 1983 içinde Beyrut'taki ABD deniz piyadelerinin 9 katlı karargâh binasını uçuran patlayıcının 1 ton tnt gücünde olduğu tahmin edildiğine göre, dünyayı pençesine almış olan nükleer tehlikenin boyutları daha açık görülebilir.

İşte Avrupa'nın böylesi bir nükleer savaşın arenası olmasını istemeyen güçler 1983 Ekim'inde sokağa dökülürken ABD ve SSCB arasında Cenevre'de silahsızlanma görüşmeleri sürüyordu. Ancak Kasım sonunda bitecek olan bu görüşmelerde herhangi olumlu bir sonuç alınması beklenmiyordu.

22 Ekim 1983'de Bonn'daki gösterilere 400.000 kişi katılırken Hamburg'da 300.000, Batı Berlin'de 100.000 kişi sokaklara dökülmüştü. Aynı gün Londra'da Hyde Park'ta 400.000 kişi, Brüksel'de 200.000 kişi toplanmıştı. Ancak bu tür gösterilerin füzelerin yerleştirilmesini engellemesi de beklenmemekteydi.

6 — Polonya Sorunu :

Yıllardır süregelmekte olan Polonya sorunu 1983 yılında da tüm karmaşıklık ve dramatikliği ile sürdü. Avrupa ve özellikle Batı Almanya'nın garip derecede ilgisini çeken Polonya sorunu, aslında uluslararası bir boyutu olmamasına karşın; uluslararası alanda üzerinde çok durulan ve tartışılan aktüel bir olgu niteliğini korudu.

Polonya asıllı Papa II. Jean Paul'un anavatanına yaptığı gezi Polonya sorununu yeniden gündeme getirirken, «Dayanışma Sendikası» başkanı Lech Walesa'nın Nobel Barış Ödülü ile ödüllendirilmesi konuyu yeniden canlandırıyordu.

D — ORTA DOĞU GELİŞMELERİ

Orta Doğu günümüz dünyasında sıcak savaşı en dramatik bir biçimde yaşayan ve genel boyutlu bir savaş olasılığını taşıması açısından en tehlikeli bölgesi. İsrail'in kurulduğu günden beri sürmekte olan Filistin sorununa ek olarak, her geçen gün boyut değiştiren Lübnan sorunu ve gene yıllardır süren Irak - İran savaşı, bölgeyi her an patlamaya hazır bir barut fıçısı haline getirmiş bulunuyor. Gene bölgedeki İran İslâm Devrimi, başlıbaşına uluslararası bir sorun olma niteliğini taşırken, bölgenin dünyanın petrol rezervinin önemli bir bölümünü içermesi büyük devletlerin bölge gelişmelerini yakından izleme ve yönlendirme çabalarına neden oluyor.

1 — Irak - İran Savaşı :

İran'la Irak arasında Şattülarap konusunda yüzyıllarca savaşılmıştı. Bir zamanlar Arap - Acem savaşı niteliğinde olan savaşlar, daha sonraları mezhep kavgasının izlerini de taşımıştı. Ve 23 Eylül 1980'de Saddam Hüseyin İran'a saldırı emrini verdiği zaman, İslâm devriminin kendi kapısını da zorlamaya başladığının bilincindeydi.

Hem bölge içinde ikisi de komşumuz olmaları açısından ve hem de yoğun ekonomik ilişkilerimiz açısından İran-Irak savaşı Türkiye'yi de çok yakından ilgilendirmekteydi. Özellikle Irak petrolünün boru ile akıtılarak Yumurtalık'tan denize çıkartılması, Türkiye açısından özellikle önem taşımaktaydı.

Irak İran'a saldırdığı zaman Saddam Hüseyin'in umudu, zaten ulusal birliğini sağlama konusunda sorunları olduğu sanılan Hümeyni Rejimi'nin kısa sürede çökeceği ve Irak'ın Hürmüz Boğazı'nda son yıllarda yitirdiği kimi haklarını kolayca alacağı ve içten gelen dinsel kökenli baskılardan da kurtulacağı idi. Saddam Hüseyin ayrıca pilotlarının önemli bir bölümü görevden ayrılmış, ya da kaçmış olduğu için İran Hava Kuvvetleri'nin herhangi bir varlık gösteremeyeceğini umuyor; Arap kökenli İranlılar'ın yoğun bir biçimde yaşadıkları Kuzistan bölgesinde ayaklanmalar ve dahası, kopmalar olmasını bekliyordu.

Ancak Irak'ın beklentileri gerçekleşmedi. Irak saldırısı İran'da parçalanma yaratması bir yana, ulusal kenetlenmeyi sağladı. Ve ilk yıllarda Irak'ın üstünlüğü altında geçen savaşta İran zaman içinde üstünlüğü ele geçirdi. Bu üstünlüğü sağlama sırasında özellikle özverili insan unsurunun büyük payı vardı.

Günümüzde İran-Irak savaşı taraflara ayda birer milyar dolara malolmaktadır. Ve her iki ülkedeki rejimler veri alındığı sürece, kolay kolay sona ereceğe benzememektedir.

İran'ın 1983 yılının yaz aylarında Şafak II ve Şafak III adlarıyla giriştiği saldırılarda Hac Ümran'ı ele geçirmesi, savaşı Türkiye açısından da kritik bir noktaya getirdi. Zira Irak-Türkiye petrol boru hattı tehdit altına girmiş oluyordu ve Türkiye'nin buna katlanması çok zordu. Fakat savaşın gelişimi bu tehdidi ortadan kaldırdı. Daha önce de Irak hükümetinin kendi sınırları içinde denetleyemediği kimi çeteleri, Irak'ın izniyle sınırı geçen Türk birlikleri ortadan kaldırmıştı.

1983'ün son aylarında Irak Fransa'dan aldığı Fransız yapısı Süper Etendart uçakları ile silah dengesini kendi lehine bozunca İran, Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidini savurdu. Ancak daha sonra bu uçaklara karşı satın aldığı Sam füzeleriyle savaştaki silah dengesi yeniden sağlandı.

Günümüzde bu savaşta Irak barış konusunda daha istekli görünmektedir. Ancak İran'ın yerine getirilmesi olanaksız koşulları, kısa sürede bir barış umudu bırakmamaktadır.

2 — Lübnan Sorunu :

1983 Dünyasında Lübnan sorunu denildiği zaman, İsrail ile Suriye arasındaki denge savaşımı anlaşıldığı kadar, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, daha doğrusu bu örgütün bir zamanlar tartışılmaz tek lideri olan Yaser Arafat'ın varlığını sürdürme savaşımını da anlamak gerekir. Şu anda Lübnan içindeki silahlı güçler; İsrail ve Suriye, Barış Gücü çerçevesinde özellikle ABD ve Fransa, Lübnan Cumhurbaşkanı Emin Cemayel'e bağlı olduğu anlaşılan resmi Lübnan Ordusu, Velid Canbolat liderliğindeki ve Suriye tarafından desteklendiği görülen milisler ve FKÖ içindeki değişik silahlı gruplar vs. vs. olarak karşımıza çıkıyor.

1983'ün son aylarında gündemde tüm canlılığı ile durmakta olan iki soru vardır

— Lübnan bütünlüğünü koruyabilecek mi, yoksa İsrail ve Suriye arasında paylaşılacak mı?

— Yaser Arafat'ın SSCB'nin de desteğini sağladıktan sonra FKÖ içinde liderliğini ve Lübnan'daki varlığını sürdürmesi mümkün olabilecek mi?

Her iki konuda da sağlıklı bir yanıt vermenin nesnel koşulları yoktur. Örneğin SSCB, FKÖ lideri Yaser Arafat'ı desteklediğini açıklarken, Anti - Arafat güçler Suriye tarafından desteklenmektedirler. Acaba böylesi önemli bir konuda Şam'ın Moskova'dan farklı bir politika izlemesi mümkün müdür? Hiç sanmıyoruz.

Lübnan konusundaki temel soruları yanıtlamak çok güçtür ama, bu bölge halkının yıllardır sürmekte olan üzüntü ve acılarının daha uzun süreceği kolayca görülmektedir.

E — ORTA AMERİKA'DAKİ SORUNLAR VE ABD'NİN GRENADA ÇIKARTMASI

Guatemala, El Salvador ve Nikaragua'da büyük karışıklıklar hüküm sürer, ABD'nin Nikaragua'ya çıkartma yapacağı söylentileri yaygınken 25 Ekim 1983'de hiç beklenmeyen bir yere Grenada'ya çıkartma yapıldı. Önce paraşüt birlikleri indiriliyor ve ardından da çıkartma yapılıyordu. Adadaki ABD askeri sayısı kısa bir süre içinde 6.000'e yükseliyor ve adanın anti - Amerikan başbakanı Bishop'un öldüğü açıklanıyordu. Ancak bu iş biraz karşıktı.

Grenada Karayipler'deki en küçük adalardan biriydi. Yüz-

ölçümü 346 km. kare olan adanın nüfusu 110.000 kadardı. 1974' de İngiltere'den bağımsızlığını kazanmıştı ve İngiliz Uluslar Topluluğu üyesiydi. Yukarda sözünü ettiğimiz başbakan Maurice Bishop 1979 yılında bir darbeyle iş başına gelmişti. Ancak partisi içinde yıllarca süren aşırı-ılımlı çatışmasında ılımlılardan yana çıktığı için Ekim ortalarında, aşırılar tarafından görevden alındığı ve tutuklandığı açıklanıyordu. Daha sonra da 21 Ekim'de aşırıların lideri Kara Kuvvetleri Komutanı Gen. Hudson Austin tarafından üç bakan arkadaşıyla birlikte öldürüldüğü ileri sürülecekti. Bishop'un ABD ile ilişkileri yumuşatmak istemesi eleştirildiği gibi, Eylül 1983'de IMF'den 14 milyon dolar kredi alması da aşırılar tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Bütün bunların dışında sosyalizme geçiş sürecinin yavaş işlediği ileri sürülüyordu.

Bishop'un görevden alınması ABD'de olduğu gibi, Grenada' nın bölgedeki en yakın müttefiki Küba tarafından da hoş karşılanmamıştı. ABD Bishop yönetiminden de elbette memnun değildi. Fakat yerine daha aşırıların gelmesi de katlanabileceği bir şey gibi görünmüyordu. Özellikle Küba'lı teknisyenlerin yapmakta olduğu havaalanlarından endişe ediyordu.

Grenada'da ortaya çıkan ve izlenmesi pek de mümkün olmayan iktidar kavgası, ABD'nin istediği müdahale olanağını yarattı. Karayipler bölgesindeki adaların da sembolik bir kuvvetle (300 kişi) katıldığı çıkartma gerçekleştirildi.

Ada belki ufak bir ada idi ve dünya üzerindeki denge açısından fazla bir etkisi yoktu. Ama ABD'nin böylesi önemli kararları nasıl alabildiğinin bir daha su üzerine çıkması açısından Batı'lı müttefikleri tarafından da ağır bir biçimde eleştirilmesine neden oldu. Bu motif Avrupa'daki anti - füze gösterilerinde de alabildiğine kullanıldı.

3 Kasım 1983'de bu konuda ilk kez bir açıklama yapan ABD Savunma Bakanı Casper Weinberger, en kısa zamanda Grenada'yı boşaltacaklarını açıkladı. Fakat ABD'nin adayı tümüyle boşaltması beklenmiyor.

F — DÜNYA ÜZERİNDEKİ DİĞER SORUNLAR

Dünya üzerindeki tüm sorunları böylesi bir yazı çerçevesinde sergilemek elbette mümkün değil. Biz kendimizce en önemli gördüklerimizi biraz açmaya çabaladık. Elbette bunların dışında da pek çok huzursuzluk ve ilginç gelişmelere gebe olgu-

lar var. Örneğin Avrupa'da Kuzey İrlanda sorunu bir türlü çözümlenemezken, Korsika'da da ayrılıkçı akım gitgide güç kazanmakta. Asya'da SSCB'nin işgali altındaki Afganistan'da direnme kesilmedi. Ancak bu direnmenin en içten destekçisi Pakistan'da Ziya Ül-Hak rejimi güç günler yaşıyor. Afrika'da Çad sorunu «sosyalist» Fransa'nın bu ülkeye asker göndermesine neden oldu. Anlaşılan, ülkeler ulusal çıkarları söz konusu olduğu zaman ideolojik yaklaşımları bir kenara bırakabiliyorlar. (Doğrusu da budur zaten) Çin Halk Cumhuriyetinde Batı'ya açılma ordu tarafından tepkiyle karşılanıyor. vs.

1983 uluslararası alanda hareketli ve oldukça kanlı geçti. 1984'ün 1983'ü aratmamasını ummak istiyoruz.

1983'TE SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

1983 YILININ ROMAN VE ÖYKÜLERİ

Hasan Bülent KAHRAMAN

Belirli bir işin belirli bir zaman süresi içinde aynı kişi tarafından yapılması, iki açıdan önemlidir. Öncelikle belirli bir yaklaşım ve yöntem bütünlüğü oluşur, ardından da, belki de daha önemlisi, dışardan bakan bir kişi, o konunun gelişimini doğrudan doğruya işlevi gerçekleyen kişiye bakarak izleyebilir.

Bu saptamayı, kuşkusuz farklı sözcükler ve tümcelerle geçen yıllık'ta da yapmıştım. Kendimi aynı şeyi bir kez daha yinelemek zorunda duyumsuyorum. Çünkü, herşeyin ötesinde, son dört yıldır yazdığım bu yazılarda izlediğim ve ayrılmayı düşünmediğim çizginin belirli bir bütünlük oluşturmasını diliyorum. O nedenle, yöntemi şöyle bir tanımlamakta yarar var: Ben, bugüne değin yazdığım her yazıda ve yapmaya çalıştığım her değerlendirmede, edebiyatı bir bütün olarak ele aldığımda onu, -doğru ya da yanlış- toplumsal yapının ayrılmaz bir olgusu şeklinde nitelendiriyorum. Toplumsal oluşumların çerçevesi içinde tanımlamaya çalışıyorum. Bu anlamda, toplumla ve toplumsallığı oluşturan dinamiklerle arasındaki bağları bulup ortaya koymaya çaba harcıyorum. Bir anlamda, kendimce bir yazınsal toplumbilim ya da toplumbilimsel bir yazın kavramı geliştirmeye çalışıyorum. (Bu son tanımlamanın soyu Enis Batur'a dayanmaktadır.) Bunu yaparken de bir yılda yayınlanmış olan roman ve öykülerin tümünü ele almıyorum. Belirlemeye çalıştığım çerçevenin içindeki mozaik panoyu oluşturan ögeleri, daha önce kullandığım bir deyimle vurgulamak gerekirse, 'eleğin-kalburun-' üstünde kalanları tartışıyorum. Öte yanda bulunanların içinde de özel bir konumu olanlar varsa, ayrıca, ele alıyorum. Bu yıl da aynı yaklaşım içinde olacağım.

1980'ler Türkiye'de tıpkı 1970'ler, 1960'lar, 1950'ler, 1940'lar ve daha önceki on yıllar gibi, yoğun değişimlerin, yoğun toplumsallıkların yaşanmakta olduğu yıllar. Bunu kaçınılmazdır, diye nitelendirmek kolay. Toplum kavramının dile getirildiği, ağıza alındığı her yerde aynı şeyi söylemekten, aynı şeyin altı-

nı çizmekten başka yol yok. Ne var ki, bunun niteliğini de, ayrıntılarını da ayrıca oturup tartışmak gerekiyor.

Bana kalırsa, Türkiye'nin 1980'ler içinde diğer on yıllara göre daha ilginç bir konumu var. Belki 1950'lerin gelişimini, dinamiklerini 1940'larla kemikleşmiş bir bütünlük içinde göremeyebilirdiniz. Aynı şey, belki 1960'lar için de, 1950'ler söz konusu edildikte de geçerliydi, ama, öyle sanıyorum ki, 1980'leri, 1970'lerden veya 1960'lardan ayrı düşünmenin olanağı yoktur. 1980'ler, Türkiye'de, kesinlikle ve hangi açıdan bakılırsa bakılsın verilmiş ya da belirlenmiş bir on yıldır. Bunun nedenlerini enine boyuna tartışmak gerekiyor. Biliyorum, yeri burası değil ama, kısaca değineceğim.

1960'lar kırsal kesimin feodal kalıntılarının ve ticaret burjuvazisinin sanayi burjuvazisine dönüştüğü yıllardı. Yoğun bir toplumsal değişim anlamını taşıyordu. Eşraf kavramı, içinde gizil bir lumpenliği barındırarak sınıf kavramına doğru evriliyordu. 1950'lerde iktidar olmuş güçler, 1960'larda kabuk değiştirerek iktidar oluyordu yeniden. Tarımın makinalaşmasıyla birlikte başıboş kalmış kırsal birikimler bir yandan şehre yönelirken bir yandan da tarımın çıktısı sanayinin girdisi oluyordu. İki sektör arasındaki 'kuvvet' dengesinin kurulamaması bir yandan şehirli ama başıboş güçleri meydana getirirken bir yandan da, bunun bir sonucu olarak hem lumpenliğin ağırlık kazanmasını sağlıyor hem de işçileşmeyi ve toplumsal bilinçlenmeyi hızlandırıyordu. Siyasal ve ekonomik dengelerin değil iyi kurulması hesap bile edilememesi, giderek, 1970'lerin başında ağır bir toplumsal olayın 'fiil'e dönüşmesine yol açıyordu.

1970'ler bir yandan bu olgunun bir uzantısı olarak hesaplaşma, içsel bir pazarlık yapılmasına yol açarken bir yandan da aynı gelişme doğrultusunun artık hızdan ivmeye dönüşmesine olanak sağlıyordu. Bu hesaplaşmanın garip bir sonucu vardı. Gelenekten kaynaklanan bir sonuçtu bu. Toplumsal gelişme süreci altyapının hazırlanmış olup olmadığına bakılmadan, bu, ağırlıklı olarak, gözetilmeden üstyapısal dönüşümlerle aşılmak isteniyordu. Bir anlamda yapılan yanlışlar, içine düşülen yanılgılar yenileniyor, yineleniyordu. Muhasebenin sonucu olarak kitleler kendilerini bir kez daha 'haklı' görmekten çekinmiyordu. Bu arada kente göç olgusu, lumpenliğin toplumun hemen her kesiminde ağırlıklı olarak kendisini göstermesi diğer net ve göze çarpan ögelerdi. Yaşanan hızlı ve ağır zaman parçasının ardından 1980 yılında gerçekleştirilen eylem, bana kalırsa, po-

litik alanda bir boşluk yaratıyor, bu boşluk aynı zaman parçası içinde kültürel alana da yansıyordu. 1981 yılı ise, söz konusu kültürel boşluğun sınıflar değil, bir anlamda sınıflar arası güçlerle doldurulması ile geçiyordu. Sınıflararası güç dediğim şey ise lumpenlikten başka bir şey değildi. Bu arada, burjuvazi yitirilen değer yargılarının peşine düşüyordu. Dahası, yaşanan olayın boyutu, bir anlamda apolitik bir toplumsal ortam yaratıyor, zaten, başlangıçtan beri toplumdan kopuk ve geleneğe yaslanmamış olan aydının açık bir 'kaçış' edebiyatı yaratma çabası içine girmesine yol açıyordu. Bu çaba bir yandan dış kökenli bir edebiyatın, Latin Amerika'nın mitlere, gerçeküstücü denebilecek bir anlatıma dayanan, simgelerle örülmüş söylemini ithal etmekti, bir yandan da aynı türde yapıtları 'içerde' yaratmak. Yabancılaşma bütün ağırlığıyla aydını içine alan bir kıskaca dönüşüyordu. O kadar ki, bir yandan 'ürün vermemek' söz konusuydu bir yandan da verilen ürünün, az önce altını çizmeye çalıştığım nitelik içinde verilmesi.

Nitekim 1983 yılı, bana kalırsa, yeni bir hesaplaşmanın, iç pazarlığının ağır sancısı ve eli kolu bağlayan bunalımıyla geçti.

1983 yılını kültürel etkinlik açısından ele almak gerekirse denebilir ki, hemen hemen hiç yapıt yayınlanmadı. Yayınlanan yapıtların da iki noktada özetlenebilecek genel nitelikleri vardı. Öncelikle hemen tümü dolaylı ya da dolaysız bir şekilde 'muhasebe' esası üzerinde gelişiyordu. İkincisi muhasebeden 'aydınlar' artık pek de öyle yüzleri ak, eski kendilerine güven duygusu ile çıkmıyorlardı. Artık aydınlar kendilerinden açıkça hesap sormaya başlamıştı. Yanlışlarını, yanılgılarını dile getirmekten çekinmiyorlardı. Övgüler, kahramanlık söylemleri yerini yavaş yavaş özeleştiriye bırakıyordu. Alışılmış ve «doğrusu budur» denilen kavramlar gözden geçirilip irdeleniyor ve doğrunun o olmadığı anlaşılabiliyordu. Bu arada hemen belirtelim ki, bu 'yayın' olgusunu yalnızca roman ve öykü olarak ele almıyorum. Örneğin **Attilâ İlhan**'ın **2. Yeni Savaşı** adlı yapıtı, **Asaf Savaş Akat**'ın biraz daha farklı olmakla birlikte, **Alternatif Büyüme Stratejisi** ve tabii bu arada az sonra ayrıntılı olarak üzerinde duracağım romanlar ve öyküler.

Bu muhasebenin genel çerçevesini önce adını andığım iki yapıtla çizeyim ve ardından hemen roman ve öykülere geçeyim. **Attilâ İlhan 2. Yeni Savaşı**'yla Türkiye'de yaşayan aydının kültürel bir formasyondan ne kadar uzak olduğunu, zaman içinde ne denli 'korkunç' denebilecek değişimler gösterdiğini açıkça

belirtiyordu. Bugün adına toplumcu ve ilerici denilen aydınların çok değil bundan onbeş yıl önce nerede bulunduğunu gerek kendi yazılarıyla gerekse onların yazılarından örnekler vererek ortaya koyuyordu. Asaf Savaş Akat ise, Türkiye'de başlangıçtan bugüne değin iktisat ideolojisi açısından yanılgılara düşüldüğünü, 'cari' iktisat ideolojisi ile uygulama arasında köklü farklılıklar bulunduğunu iddia ediyordu. Dolaylı olarak da aydının bu çerçeve içinde işlevini yitirdiğini ortaya koyuyordu.

Romanlar ise geçmişle hesaplaşmayı bir kırgınlık perdesi arkasından yapıyordu.

Selim İleri bu yıl bir öykü kitabı yayınladı: Son Yaz Akşamı. Kitabı Selim İleri'nin genel niteliklerinin uzağında düşünmek olası değildi. Az önce belirtmeye çalıştığım genel 'ilke' de geçerliydi. İleri bir anlamda kendisiyle ve çevresiyle yeniden hesaplaşıyordu. Kendisiyle hesaplaşıyordu çünkü yapıtın adını aldığı öyküde, yanılmıyorsam, daha önceki öykülerinde ve romanlarında genel niteliklerini tanıdığımız bir kişi, bir ressam yeniden belirli sorunsalları gündemde tutarak çevresini yargılıyor, daha doğrusu çevresinin kendisine yönelttiği yargıları tartışıyordu. Estetik kavramının toplumsal bir bağlam içinde ele alınması, daha doğrusu toplumsallığın estetik bir bakış açısıyla yargılanması esas idi. Daha da ötesi, İleri, Son Yaz Akşamı'nda Her Gece Bodrum'un kendi içindeki bir tartışmasını getiriyordu, okurun önüne. Hemen bir şeyi saptamak istiyorum. İleri'yi, şöyle ya da böyle yargılamak, değerlendirmek olasıdır. Ne var ki, kabul edilmesi gereken ölçüt, İleri'nin kendi yazınsal çizgisi üzerinde son derecede tutarlı olduğudur. Baştan bu yana vurguladığım 'tartışma' olgusunu da ben, İleri'nin yapıtı söz konusu oldukta bu iki aşamada ele alıyor ve değerlendiriyorum. Öncelikle belirli bir dönemi kendi içinde yeniden tartışıyor, temellendirdiği 'aydın' kavramını yeniden irdeliyor. Bunu 1983'te edebiyatımızın genel olarak karşılaştığı muhasebe olgusu içinde ele alıyorum. İleri'nin bu «kendi tartışmasını» ise gene İleri açısından yorumladığımda ulaştığım sonuç, İleri'nin kendisini, sürdürdüğü çizgiyi ve dünyayı yorumlamakta kullandığı çıkış noktalarını, son çözümlemede kendisine karşı savunabiliyor olmasıdır. İleri Türk yazınında tartışılacaksa, sanıyorum ki, bu noktadan yaklaşılmalıdır kendisine. Bugün, yaşanan olayların ardından kendisini yeniden irdelemiş ve kendi kendisiyle mutabakata varmıştır. Bu çıkış noktasını ve genel ilkeleri kabul edip

etmemek ise başlı başına bir başka tartışmanın ve çözümlemenin konusudur.

Gene aynı 'tartışma' yaklaşımı çerçevesinde ele almak istediğim diğer bir yazar Ayla Kutlu. Ayla Kutlu 1983 yılının en verimli Türk yazarıydı. İki romanı yayınlandı: **Cadı Ağacı** ve **Tutsaklar.**

Bu iki romanı ayrı ayrı tartışmadan önce bir noktayı hemen 'öz'ü yitirmemek için belirteyim. Ayla Kutlu da belirli bir dönemi tartışıyor. İki yapıtında da 1971 sonrasını gündeme getiriyor. Her iki yapıtından da, daha önce söylediğim gibi, başı dik, kendisine güvenmiş olarak değil, tam tersine, kırgın ve kendisine güvenini yitirmiş olarak, 'hatalarını' kabul etmiş olarak ayrılan 'tip'leri tanıyoruz. Ama yalnızca 'tip'leri. Kutlu'nun daha önce yayınladığı iki yapıtı Islak Güneş ve Kaçış'ta da kimi teknik, öz ve biçim hataları vardı. Ne var ki, bunları ilk yapıt'lara gösterilmesi gerekli hatta zorunlu olan 'iyiniyetle-hoşgörüyle' değerlendirmek olasıydı. Bugün elimizde tuttuğumuz iki yapıtı ise insan şaşkınlıkla okuyor. Topladığı ve ayrıntılı çözümlerden çok genelgeçer yargılarla, yuvarlak cümlelerle çevrilmiş 'olumlu' eleştirilerin yanısıra, Kutlu, sanıyorum **Cadı Ağacı** için 'karşı' bir eleştiriyi Fethi Naci'den aldı. (Gösteri - Ağustos). **Cadı Ağacı**'nı son derece acele edilmiş bir yapıt olarak görüyorum. Kutlu insanlarını konuştururken onların bireysel gerçekliklerine hiç mi hiç dikkat etmeyen bir yazar. Hiç kimseyi kendi sınıfsal konumuyla, bireysel özellikleriyle bağdaştıracak şekilde konuşturamıyor. Dahası, **Cadı Ağacı** içindeki tip de yerli yerine oturmuş, bireyselliğini ve sınıfsal konumunu çözümleyebilmiş birisi değil. Yaşadığı ve romanın ağırlık merkezini oluşturduğu izlenimi verilmek istenen toplumsallık, gerçekte, roman kişisinin bireyselliğini bile belirlemekten uzak olan ve bir anlamda kimseyi ilgilendirmeyen olgulardan kaynaklanıyor. Belli ki Kutlu 'insansal' bir durumun sonucunu çözümlemek istemiş ama kendi içinde tutarlı bir bütüne ulaştırdığını söylemek olası değil bunu. İkinci romanı **Tutsaklar** ise bütünüyle başka bir açıdan aynı sonucu yakalamaya çalışıyor. Kutlu bu romanında 12 Mart gerçeği ile yüzyüze gelmiş ve yaşı belirli bir çizginin üstüne çıkmamış olan «gençler»i vermek istiyor. Ne var ki, bunu doğrudan doğruya gençleri anlatarak değil, gençlerin 'çevrelerini' odak alarak yapıyor. Rezzan'ı değil, babasını, Sungur'u değil Süha'yı, Gökçen'i değil gene babasını anlatarak belli ki toplumsal bir kanaviçe çıkarmak istemiş.

Ne var ki bir yandan teknik kısıtlamalarını aşamıyor, bir yandan da Attila İlhan'ın bir saptamasını anımsatıyor insana. İlhan ilk romanlarında kendisini anlatanların hoşgörülebileceğini söylüyordu. Ben aynı şeyi, ilk yapıtlarında çevresini ve çevresinde gördüğü hemen herşeyi anlatmak isteyenlere uygulamaktan yanayım. Ne ki, bu ,dediğim gibi, ilk kitaplar için geçerli. Kutlu'nun dördüncü romanında aynı hataya düşmesini 'kabul edilebilir' diye yorumlamak olası değil. Sayfalarca süren anlatımında kimseyi, hatta anlattığı kişiyi bile ilgilendirmeyen ama Kutlu için ilginç olan onca gözlemin yapıtın bütününe katkısı yok. Bir de Kutlu ilginç bir gözlemci olduğunu kanıtlayabilmek için uzun betimlemelere başvuruyor. Ne var ki, bunu hep kendi açısından yapıyor. Yani sanki romandaki herkes olguları ve nesneleri aynı bakış açısıyla yorumlamış, aynı üslupla aktarmış. Kısacası Kutlu iki romanında da kendi kompozisyonunu tamamlamış bir yazar görünümünden uzaktı.

Çevreyi ve çevrede gördüğü herşeyi anlatmaya iyi bir örnek de, bunun romanı kurtarmaya yetmeyeceğini belirtmeye ilginç bir saptama da ilk yapıtını okuduğumuz Latife Tekin ve romanı Sevgili Arsız Ölüm'dü. Tekin ilk romanını yayınladı. Doğduğu, çocukluğunun ilk dokuz yılını geçirdiği köyü ve çevresini anlatıyor. (Bunu romanın arkasından öğreniyoruz.) Köyün şehre göçünü saptamak istiyor. Ne var ki, denebilirse, romanı, roman kavramını oluşturan hemen hiçbir ögeyi, bu arada kontrol etmemiş; denetleyememiş. Yalnızca ilginç ve akıcı bir anlatım söz konusu olan, bir de gözlemler. Ama 200'den fazla sayfayı 'roman' katına çıkarmaya yetmiyor bunlar. Ne var ki, Tekin'de de bir çevreyle hesaplaşma yaklaşımı net olarak beliriyor.

Çevreyle hesaplaşmayı 'aydınlar' katında sürdüren bir başka yazar, ikinci yapıtını okuduğumuz Vedat Türkali oldu. Türkali Bodrum kentini ele alıyor. Ne var ki, bir yerde, örneğin Selim İleri'de tanıdığımız Bodrum'dan çok uzak bir yer olarak veriyor. Türkali, daha sonra eklemelerle yayınlayacağını girişte açıkladığı bu romanında bir anlamda aydınlardan, Bodrum sığınağına koşan aydınlardan onların 'sorumsuzluklarından' hesap soruyor. Bir Gün Tek Başına'da tanıdığımız 'yumuşak' Türkali bu kez yerini alabildiğine 'sert' ve 'hesap soran' bir Türkali'ye bırakmış.

Bunların ötesinde 1983'ün ilginç bir diğer kitabı Pınar Kür'ün Akışı Olmayan Sular adlı öyküler kitabıydı. Kür Türk edebiyatında öykücülüğü dile getirildiğinde 'kurgusunun' sağlamlığıyla

tanınan bir yazar, bunu yadsımak olası değil. Aynı başarısını bu son yapıtında görmek de olası. Ne var ki, kurgu konusundaki dikkati ve hassasiyeti Kür'ü istemediği(miz) bir noktaya da sürükleyebileceğinin belirgin tehlike çanlarını bu yapıtında gösteriyor. Kür bir noktada, kitabının adını bile bu doğrultuda seçmiş. Kişi önce yapıtın adını sonra da yapıtı okuduğunda kendisinde uyanan çağrışımların yanlış olmadığını, akamayan, tıkanıp kalmış insanların anlatıldığını, bu öykü kitabı içinde, görüp tanıyor. Kür, öyle sanıyorum ki, yazınsal bilincinin katkısını iyi kullanmak suretiyle olası tehlikeleri, örneğin kurgunun sonunda duyarlığı aşmasını, savuşturabiliyor. Kişi Kür'ün öyküsünü Oğuz Atay'ın tanımlamasıyla 'şık bir matematik problemi çözümü' gibi tat alarak okuyor.

Bir diğer öykü kitabı yılın sonlarına doğru yayınlanan Afet (Ilgaz) Muhteremoğlu'nun Ölü Bir Kadın Yazar'ıydı. Muhteremoğlu 1957 - 1933 yılları arasındaki öykülerinden bir seçmeler/ derleme yaparak sunmuş okura. Bu tür yapıtlar için söylenebilecek çok şey yok. Çünkü, bu yapıtlar bir noktada kendilerini de aşan bir boyuta sahip. Yapıtlar bir kişinin grafiğini simgelemesi açısından öncelikle bir 'belge' olarak ele alınıp değerlendiriliyor. Dolayısıyla çeyrek yüzyıllık bir zaman içine yayılmış öykü çizgisi üstünde kişinin özel olarak yapacağı bir çalışmanın dışında söyleyebileceği çok şeyi olmuyor.

Sait Faik ödülünü Nursel Duruel kazandı, Geyikler, Annem ve Almanya adlı yapıtıyla. Duruel son derece yumuşak ve duyarlı bir söylemin yazarı. Yavaş yavaş öykücülüğümüzde yitirmekte olduğumuz bu damarı başarıyla işliyor. Öykünün kendi iç bünyesindeki matematikle, duyurusunu iletmesine çaba harcıyor. Ayrıca araya girip, eklemeler yapmıyor. Örneğin Tomris Uyar'ın Gecegezen Kızlar adlı yapıtında, daha önceki yapıtlarının, öykülerinin dünyasını, kurduğu ve yıllar geçse de anımsanan şiirli duyarlığını yadsıyan bir biçimde geliştirdiği, kuruluğa, yeterli bir cevaptı; üstelik aynı gövdeden türemiş bir dal olarak.

Gene bu yılın bir başka yapıtı Fakir Baykurt'un Yüksek Fırınlar'ı oldu. Baykurt artık yapıtının yayınlandığını bile çok kimsenin bilmediği bir yazar konumunda. Getirdiği, söylediği yeni hiçbir şey yok. Belirli kliklerin dışında ne kendi ne de ülkedeki yazın olgusuna olumlu bir katkısından söz etmek olası değil. Yeni bir çevreyi (Almanya) ve yeni kişileri (işçiler) anlatsa da, köyün ve Köy Enstitüleri'nin 'o güzel günleri'ni arıyor.

Oralara anıştırmalar yapıyor. Bir Amerikan Sargısı'nın çok gerisinde olduğunu düşünmek ve izlemek üzücü.

Erhan Bener de 1983 yıllığında vardığım yargıyı en azından benim açımdan doğrulayan bir yazar görünümündeydi **Ölü Bir Deniz** adlı romanında. 'Fabrikasyon' diyebileceğim bir yaklaşım içinde artık Bener. 'Romancı' kolaylıklarının, teknik alışkanlıklarının ürünlerini veriyor. **Ölü Bir Deniz**'de gerçi O'nun da bir hesaplaşma içinde olduğunu, belirli bir kuşağın kendisinden öncekiler ve sonrakilerle olduğu kadar, hatta onlardan daha çok kendisiyle giriştiği iç savaşımını dile getiriyor ama dediğim gibi, bu özü 'bana nasıl geliyorsa öyledir' mantığıyla değerlendirmekten öteye gittiğini söyleyemiyorum.

Memduh Şevket Esendal'ın yapıtlarının toplu basımının yapılması benim için 1983'ün en önemli yazın olaylarından birisiydi. Türk toplumunun kendi iç gerçeğini Esendal kadar yakından tanıyan ve tartabilen pek az yazarımız olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle de bulmakta güçlük çekilen yapıtlarının birbiri ardı sıra roman-öykü olarak yayınlanmasını son derecede yararlı ve kutlanacak bir girişim olarak nitelendiriyorum. Üstüne üstlük Esendal'dan öğrenebileceğimiz, öğrenmemiz gereken çok şey olduğunu da anımsatmak gerekiyor.

Toplu basımların bu yıl daha bir belirginlik kazanması son derecede sevindirici bir olaydı. Roman ve öykü ürünlerinin kıtlığını aşmakta kullanılan bir emniyet subabıydı. Haldun Taner'in yakından tanıdığımız öykü dünyasını bir kez daha gözden geçirmek, Halikarnas Balıkçısı'nın uçsuz bucaksız dünyasının ödünsüz, ödünsüz olduğu kadar da her türlü çapaktan ayrılmış, tatlarla dolu saptamalarını yeniden yaşamak gerçekten okuyucuya sunulmuş ve değerlendirilmesi beklenen bir girişimdi. Bu arada Aziz Nesin'in çoğu baskısı tükenmiş yapıtlarını da toplumun hemen her kesimini tanımak için kullanabileceğimiz bir büyüteç olarak değerlendirebilmemize olanak veren bir şekilde, toplu diyebileceğimiz bir düzen içinde tanıdık, yeniden.

Kısacası 1983 yılı gerek kültürel düzeyde olsun, gerekse yazınsal düzeyde aydının yavaş yavaş, kıran kırana geçecek bir iç mücadelesine, savaşımına hazırlandığı yıldı. Herkes bu yıl kendi içinden konuşmayı yeğledi. Dileriz 1984 yılı düşünenlerin yüksek sesle başkalarının tartışmasına açıldığı bir yıl olur.

1983'ÜN ŞİİRLERİ

Hikmet ALTINKAYNAK

Varlık Yıllığı'nın şiir bölümü yazarlığını yapmak, bizim için iki büyük anlam taşıyor. Birincisi Varlık gibi Türkiye'nin en köklü bir kültür kurumunun onun kadar köklü bir geçmişi, değeri olan Yıllığı'nın yazarlığını yapmak, ikincisi bu bölümü yıllardır başarıyla gerçekleştiren Muzaffer Uyguner ustanın 'halefi' olmak... Doğrusu, içtenlikle söylemeliyiz ki, her ikisi de bize onur ve kıvanç veriyor.

1983 yılı içindeki şiir, genelde edebiyatın karşı karşıya kaldığı sorunlarla kuşatılmış olduğu gibi, bir de kendi içindeki karmaşayı göğüsleme ortamı yaşadı. Biri bilindiği gibi, demokratik bir ortamın askıya alınışıydı. Düşünceyi, duyguyu, duyarlığı söze dökerken çekilen güçlüktü. Açık seçikliği kapalılık karşısında yenilgiye uğratmaktı. Bu bağlamda kim, ne kadar yenilgiye uğradı, bu apayrı bir inceleme konusu olabilir. Öteki, şiirin kendi içindeki sorunlarıydı: Kırk yıldır süren 1940 Kuşağı konusu ile folklorun edebiyata (ilk tartışmalar şiire yönelikti) düşman olup olmadığıydı.

Elbette bir yılı değerlendirirken, yayımlanan şiir kitaplarının, dağıtılan şiir ödüllerinin ortaya koyduğu gerçeği, şiir üzerine yazılan yazıların vurguladıklarını özetlemeye çalışacağız.

ŞİİR KİTAPLARI

Öteki dallarda olduğu gibi, şiir kitaplarında da Yazko Yayınları birdenbire öne geçiverdi. Yaklaşık dokuz on aydır, her ay beş - on kitapla bir kitap fabrikasına döndü sanki. Bunu ülkemizin kültürel yapısı için, son derece önemli bir olay olarak değerlendirmek zorundayız. Saptayabildiğimiz kadarıyla 1983 yılında yayımlanan kitaplar şunlar

Hayyam: Hayyam, Çev. A. Kadir, Yazko Ya.
Filistin Şiiri: Çev. A. Kadir - Afşar Timuçin - S. Şalom, Yazko Ya.

Seçme Kantolar: E. Pound, Çev. Sait Maden, Yazko Ya.
Hayatı Karşılayan Şiirler: İsmail Uyaroğlu, Yazko Ya.
Gözyaşları da Çiçek Açar: Abdülkadir Bulut, Yazko Ya.
Saklı Kalan: Ahmet Telli, (2. basım), Yazko Ya.
Yedi Deryalar Geçsen: Özdemir İnce, Yazko Ya.
Yüreğin Burkulduğu Zaman: Eray Canberk, Yazko Ya.
Nereye Uçar Gökyüzü: Refik Durbaş, Yazko Ya.
İyi Bir Yurttaş Aranıyor: Ataol Behramoğlu, Yazko Ya.
Sen Dolayları: Yüksel Pazarkaya, Yazko Ya.
Bir Gün Mutlaka: Ataol Behramoğlu, (3. basım), Yazko Ya.
Ortadoğu Şiirleri: Ali Yüce, Yazko Ya.
Güneşli: Hakkı Özkan, Yazko Ya.
Bütün Şiirleri - 1: Necati Cumalı, Yazko Ya.
Bir Demet Diken: İsmail Uyaroğlu, Yazko Ya.
Seçme Şiirler: Paul Eluard, Çev.: A. Kadir - A. Bezirci, Yazko
İzleri Var: Seyyit Nezir, Yazko Ya.
Kara Şarkılar: Hüseyin Haydar, Yazko Ya.
Kıyı: Erdoğan Alkan, Yazko Ya.
Faust: Goethe, Çev.: Hasan İzzettin Dinamo, Yazko Ya.
Küçük Sevinçler Bulmalıyım: Işıl Özgentürk, Yazko Ya.
Bir Sürgünün Ezgileri: Vecihi Timuroğlu, Yazko Ya.
Son Değil: Aydın Hatipoğlu, Yazko Ya.
Siyah Bir Acıda: Refik Durbaş, Yazko Ya.
Kimlik Kartı: Sennur Sezer, Yazko Ya.
Polonya'dan Kadınlar: Muhteşem Sünter, Yazko Ya.
Adım Kalabalıktır: Kemal Kale, Yazko Ya.
Bir Zamanlar: Recep Bilginer, Yazko Ya.
Ökselerin Yöresinde: Şükran Kurdakul, Yazko Ya.
Sandalım Kıyıya Bağlı: Dinçer Sümer, Yazko Ya.
Bir Yürekten Bir Yaşamdan: Şükran Kurdakul, (2. bas.), Varlık.
Araya Giren Görüntüler: Kemal Özer, Varlık Ya.
Üvercinka: Cemal Süreya, (3. basım), Üç Çiçek Ya.
Bakış Kuşu: Hilmi Yavuz, (2. basım), Üç Çiçek Ya.
Elinden Tutun Günü: Tuğrul Tanyol, Üç Çiçek Ya.
Dallaslı Ceyar Destanı: Gürkal Aylan / Semih Poroy, Alaz Ya.
Kulağım Kirişte: Rıfat Ilgaz, Çınar Ya.
Güz Suları: H. Akarsu, Aday Kitaplar Ya.
Malazgirt Destanı: Aydın Oy, Anadolu Sanat Ya.
Trakya'dan Bir Ses: Uluğ Turanlıoğlu, (Kendi Ya).
Unutulmak Tozları: Mahir Öztaş, Yaşantı Ya.

ŞİİR ANTOLOJİLERİ

Yürü Bre Hızır Paşa (Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi), Süleyman Yağız, Üç Çiçek Ya.

XX. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, İlhami Soysal, (2. baskı), Bilgi Ya.

Çağdaş Türk Şiirleri Antolojisi, Seyit Kemal Karaalioğlu, İnkılap ve Aka Ya.

Varlık Şiirleri Antolojisi, Ülkü Tamer, (3. baskı), Varlık Ya.

Bu şiir kitapları için başta şunu vurgulamalıyız: Ulusal edebiyatın zaafa uğradığı yıllarda çeviri edebiyatı öne çıkar! Şiir için bu yargıyı 1983 yılında geçerli sayacak, çeviri şiirler özellikle kitap olarak fazla sayıda değildir. Hayyam, Lorca, Pound, Ritsos, Eluard, Goethe, Filistin şiirleri, yeni basımlarla okura ulaşımşlardı. Hiç kuşku yok ki, bu şiirlerle de ulusal edebiyat zaaf değil, güç kazanmıştır.

Böylece çekinmeden söyleyebiliriz ki, çeviri şiirler de ulusal şiirin gelişme kaynaklarından sayılır.

Şiir kitaplarının kapsadığı şiirleri bir bir inceleme olanağımız burada yok. Ama şu kadarını sevinçle söyleyebiliriz ki, 1983'ün şiir kitapları içinde, bulunduğu alanın, işlediği konunun yanlış değerlendirimini yapan bulunmuyor. Şairin görevi, şiirin işlevi, 1983'ün koşulları birlikte düşünülerek, şairin kimliğini ortaya koyuyor. Şiirle yazılan, bir birey, bir ülke, bir dünya tarihi ortaya çıkıyor.

(Öte yandan, çocuk kitapları, çocuk şiirleri konumuzun içinde mi dışında mı diye tartışma yapmadan Yıllık'ta «Çocuk Edebiyatı» işleneceği için ister istemez bu konuya değinmemeyi uygun bulduk. Değilse, Türk Çocuk edebiyatında şiirleriyle önemli bir ad yapan, bu yıl bu alanda birkaç kitabı yayımlanan Yalvaç Ural'dan söz etmekle konuya girmeyi planlıyorduk. Bunu özellikle belirtmek isteriz.)

ŞİİR ÜZERİNE YAZILAR

1983 bir şiir yılı oldu. Bu sözümüzü dergilerde çıkan yazılar da doğruluyor. Şiir konusunda en çok yazı yazanlar Kemal Sülker, Muzaffer Uyguner, Ali Cengizkan. Kitap tanıtma, şairlerle konuşma dışında, şiirin sorunlarından, kuramsal yaklaşımlarla ele alınan önemli şiir yazılarından şunları sıralayabiliriz:

Asım Bezirci, «Hem Zor, Hem de Zorunlu,» Yazko Edebiyat, Ocak.

Aydın Oy, «Halk Şiirinde Atatürk,» Yazko Edebiyat, Ocak 1983.

Sennur Sezer, «Ataol Behramoğlu'nun Şiirleriyle Şiirsel Bir Konuşma,» Yazko Edebiyat, Ocak 1983.

Dr. Alev Tekinay, «Romantik Alman Şairi Novalis'in Aşk Masalları ve Türk Masalları,» Yazko Edebiyat, Şubat 1983.

Hasan Mercan, «Her Gelen Bize Bir Yürek Getirir,» Yazko Edebiyat, Ocak 1983.

Özdemir İnce, «Şiirsel Gerçek ve Boyutları,» Yazko Edebiyat, Temmuz 1983.

Sabit Kemal Bayıldıran, «Şiir ve Hazır Duyarlık,» Yazko Edebiyat, Temmuz 1983.

Asım Bezirci, «Niyazi Akıncıoğlu,» Yazko Edebiyat, Temmuz 1983.

Seyyit Nezir, «İlhan Berk Şiirinin Atardamarı: Günaydın Yeryüzü,» Yazko Edebiyat, Ağustos 1983.

Kemal Sülker, «Şairleri Bol Ulus,» Yazko Edebiyat, Eylül 1983.

Recep Bilginer, «Behçet Kemal Çağlar,» Yazko Edebiyat, Eylül 1983.

Osman Türkay, «İletişim Açısından Şiir Eleştirisinin Yetersizliği,» Yazko Edebiyat, Ekim 1983.

Tuncer Uçarol, «Güncel Şiir Anlayışının Getirdiği Bir Kitap,» Yazko Edebiyat, Ekim 1983.

Kemal Sülker, «Merhaba Hasan Hüseyin Merhaba,» Sanat / Edebiyat 81, Ocak 1983.

Adnan Yücel, «Hasan Hüseyin,» Sanat / Edebiyat 81, Ocak 1983.

Gökçe Eray, «Salih Bolat ile Söyleşi,» Sanat / Edebiyat 81, Ocak 1983.

Talat S. Halman, «Batının İlk Şairi Arkilohos, «Sanat / Edebiyat 81, Ocak 1983.

Kemal Sülker, «Rıfat Ilgaz'a Dair,» Sanat / Edebiyat 81, Şubat 1983.

Fethi Naci, «Acı Mehmet H. Doğan'a,» Gösteri, Ocak 1983.

Mehmet H. Doğan, «Ölüm Fethi Naci'ye,» Gösteri, Ocak 1983.

Seyyit Nezir, «Öz Toplumcu Olunca Dil de Yalınlaştı,» Gösteri, Ocak 1983.

Erdoğan Alkan, «Çağımıza Mührünü Vurmuştu...,» Gösteri, Şubat 1983.

Ataol Behramoğlu, «Müştak Eranus 'Kıblem Koca Yunus Oldu',» Gösteri, Haziran 1983.

Şahap Balcıoğlu, «Öbür Adı da Galileo Galilei...,» Gösteri, Haziran 1983.

Kürşat Başar, «Ozan Telli '1940 Kuşağı Toplumcu Gerçekçi Ozanlarına Selam Olsun',» Gösteri, Ekim 1983.

Fethi Naci, «Eleştiri Günlüğü (Eski Şiirimizden Yararlanmak ya da Çoktan Çözülmüş Bir Sorunu Yeniden Tartışmak,» Gösteri, Ekim 1983.

Abidin Dino, «Aragon - Canlı Bir Radar Gibi Dolaştı Durdu,» Milliyet Sanat, 1 Ocak 1983.

Tomris Uyar, «Can Yücel ile Renk ve Ahenk Üstüne Bir Buluşma,» M. Sanat, 1 Şubat 1983.

Sezer Duru, «Öfkeli Bir Adam: Enzensberger,» M. Sanat, 1 Mart 1983.

Ali Püsküllüoğlu, «Şiirleriyle Yaşamı Örtüşen Bir Ozan: Ceyhun Atuf Kansu,» M. Sanat, 15 Mart 1983.

Sezer Duru, «İstanbul'dan Enzensberger Geçti,» M. Sanat, 1 Nisan 1983.

Demir Özlü, «Beat Yazını,» M. Sanat, 15 Nisan 1983.

Yavuz Baydar, «Allen Ginsberg'le Söyleşi,» M. Sanat, 15 Nisan 1983.

Refik Durbaş, «Necip Fasıl Kısakürek: Karasevdalısı Kaldırımların,» M. Sanat, 15 Haziran 1983.

Konur Ertop, «Ege'yi Anlatan Şiir, Doğayı, Tutkuyu, Tarih Bilinciyle Birleştiriyor,» M. Sanat, 15 Temmuz 1983.

Konur Ertop, «Onları Evrenselliği Kadar Ortak Coğrafya Dolayısıyla da Yakından Kavrıyoruz,» M. Sanat, 1 Ağustos 1983.

Onat Kutlar, «Ölümünün 10. Yılında Pablo Neruda, Kara Ada Gecesi,» M. Sanat, 15 Eylül 1983.

Toktamış Ateş, «Tarih Şiirle Başlar,» Türkiye Yazıları, Ocak 1983.

Salih Bolat, «Şiirin Nesnesi Nedir?» Türkiye Yazıları, Ocak 1983.

Ramis Dara, «Ah Min-el Roman... Diyen Bir Ozan,» Türkiye Yazıları, Şubat 1983.

Ahmet Özer, «Güneşe Sarın Beni,» Türkiye Yazıları, Şubat 1983.

Ahmet Telli Özel Sayısı, Türkiye Yazıları, Mart 1983.

Samim Kocagöz, «Kırklılar Kırk Yaşında,» Türk Dili, Şubat 1983.

Ramis Dara, «Ali Püsküllüoğlu'nun Şiiri,» **Türk Dili**, Şubat 1983.

İsmail Karaahmedoğlu, «Kansu'nun Beşinci Ölüm Yıldönümü,» **Türk Dili**, Mart 1983.

Ramis Dara, «Gökyüzü... Gökyüzü...,» **Türk Dili**, Nisan 1983.

Cahit Külebi, «Halk Yazınımız ve Âşık Veysel,» **Türk Dili**, Mayıs 1983.

Mehmet Sezgin, «Külebi'nin Dili Üzerine,» **Türk Dili**, Haziran 1983.

Öner Ciravoğlu, «Şiir Okuma Notları,» **Yazko Somut**, 25 Şubat 1983.

Süha Yiğiter, «Şiirsiz Bir Şiir Dünyası,» **Yazko Somut**, 4 Mart 1983.

Muzaffer Uyguner, «Acı Türkücü: Ölçülü Bir Duyarlık,» **Yazko Somut**, 2 Mart 1983.

Muzaffer Hacıhasanoğlu, «Şiir ve Ömür,» **Yazko Somut**, 2 Mart 1983.

Zeyyat Selimoğlu, «Yaşam İçin Şiir,» **Yazko Somut**, 2 Mart 1983.

Mehmet H. Doğan, «Geçmişi Kurcalarken,» **Yazko Somut**, 2 Mart 1983.

Raif Özben, «Yürek Yangını Ağıtlardan,» **Yazko Somut**, 2 Mart 1983.

Fethi Naci, «Şiir - Bulmaca,» **Yazko Somut**, 18 Mart 1983.

Mehmet H. Doğan, «Hangi 40 Kuşağı,» **Yazko Somut**, 18 Mart 1983.

Cemal Süreya, «Aldanır S.,» **Yazko Somut**, 8 Nisan 1983.

Öner Ciravoğlu, «Şiirin Kaldıracıdır İmge,» **Yazko Somut**, 29 Nisan 1983.

Şükran Kurdakul, «Necip Fazıl'ın Şiiri,» **Yazko Somut**, 10 Haziran 1983.

Vecihi Timuroğlu, «Şafakta Uyuyan Şair,» **Yazko Somut**, 17 Haziran 1983.

Şükran Kurdakul, «Umudu Dinç Tutan Şiir,» **Yazko Somut**, 1 Temmuz 1983.

Asım Bezirci, «40 Kuşağı Deyince,» **Yazko Somut**, 8 Temmuz 1983.

Muzaffer Hacıhasanoğlu, «Acıyla Akran,» **Yazko Somut**, 15 Temmuz 1983.

Abdülkadir Bulut, «Elinden Tutun Günü,» **Yazko Somut**, 15 Temmuz 1983.

Turgay Fişekçi, «Gençliğin Şiirleri,» **Yazko Somut**, 15 Temmuz 1983.

Fuat Ovat, «Nereye Uçar Gökyüzü,» **Yazko Somut**, 26 Ağustos 1983.

Ali Alkan İnal, «Acının Tutanakçısı,» **Yazko Somut**, 16 Eylül 1983.

Tuncer Uçarol, «Köyden Kente Göç Şiirleri,» **Varlık**, Ocak 1983.

Türker Acaroğlu, «Cagarov'un Kişiliği ve Sanatı,» **Varlık**, Ocak 1983.

Hayati Asılyazıcı, «Şükran Kurdakul'la Söyleşi,» **Varlık**, Ocak 1983.

Seyyit Nezir, «Benimdir Bu Dünya,» **Varlık**, Ocak 1983.

Mehmet Başaran, «İmece En Yoğun Sevi,» **Varlık**, Şubat 1983.

Seyyit Nezir, «Gerçekçiliğin Gurur Kaynağı,» **Varlık**, Şubat 1983.

Asım Bezirci, «Eluard'ın Şiirinde Toplum,» **Varlık**, Şubat 1983.

Cem Sofuoğlu, «Şair Brecht'in Dili ve Şiirinin Kaynakları,» **Varlık**, Mart 1983.

Şükran Kurdakul, «Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiirini Düşünürken,» **Varlık**, Nisan 1983.

Şükran Kurdakul, «80. Yaşında Ercüment Behzat'ın Şiir Yaşamı,» **Varlık**, Haziran 1983.

Kemal Sülker, «Gölpınarlı ve Divan Edebiyatı,» **Varlık**, Ağustos 1983.

Hasan İzzettin Dinamo, «Ö. F. Toprak'ın Tüm Şiirlerini Okurken,» **Varlık**, Ağustos 1983.

Klaus Schumann, «Brecht ve Şiirinin Gelişimi,» (Çev.: Mustafa Ziyalan), **Varlık**, Ağustos 1983.

Kemal Sülker, «Şairlikte Tutunmak Zor,» **Varlık**, Kasım 1983.

Güngör F. Tüzün, «Mehmet Akif'i Doğru Değerlendirmek,» **Bilim ve Sanat**, Şubat 1983.

Aziz Çalışlar, «Nazım Hikmet: Sanat ve Edebiyat,» **Bilim ve Sanat**, Şubat 1983.

Ahmet Telli, «Artık İnsanlar Acılarını, Sevinçlerini Bölüşen Şairleri Gözetiyorlar,» **Bilim ve Sanat**, Mart 1983.

İlhan Özdemirci, «Şiir ve Uyum,» **Bilim ve Sanat**, Nisan 1983.

Kemal Özmen, «Paul Eluard'ın Şiir Dünyası,» **Bilim ve Sanat**, Haziran 1983.

Kemal Sülker, «Ömer Faruk Toprak'ın Yaşamı Ve Düşünceleri,» **Bilim ve Sanat**, Temmuz 1983.

Hüsamettin Çetinkaya, «Türk Aydın Geleneği Bağlamında Tevfik Fikret,» **Bilim ve Sanat**, Ağustos 1983.

Kemal Sülker, «Ömer Faruk Toprak'ın Şiir Anlayışı ve Beğendikleri,» **Bilim ve Sanat**, Ağustos 1983.

Kemal Sülker, «Şair Arif Damar'ın Çileli Yaşamı,» **Bilim ve Sanat**, Eylül 1983.

Ahmet Günbaş, «Kardeş Türküler ve Şiirde Evrensellik Üzerine,» **Dönemeç**, Ocak 1983.

Mehmed Kemal, «Rıfat Ilgaz'ın Densizliği,» Dönemeç, Ocak 1983.

Mustafa Taner, «Kemeraltı Şiirleri,» **Dönemeç**, Ocak 1983.

Ali Cengizkan, «Şiir ve Yaşam: Büyük Ozan,» **Yarın**, Ocak 1983.

Ali Cengizkan, «Şiir ve Yaşam: Yine Pazar,» **Yarın**, Eylül 1983.

Gökhan Cengizkan, «Genç Şiir Adıyla,» **Yarın**, Ekim 1983.

Kemal Sülker, «Orhan Veli Gerçeği,» **Yarın**, Ekim 1983.

Ali Cengizkan, «Şiir ve Yaşam: Bağımlı Olmak,» **Yarın**, Mart 1983.

Ali Cengizkan, «Şiir ve Yaşam: Şvayk Panayırı Geliyor,» **Yarın**, Nisan 1983.

Ali Cengizkan, «Şiir ve Yaşam,» **Yarın**, Mayıs 1983.

Ali Cengizkan, «Şiir ve Yaşam: Hasretinden... **Yarın**, Haziran 1983.

Veysel Öngören, «Semantik Tutarlık,» **Yarın**, Haziran 1983.

Cahit Tanyol, «Şiirde Kollektif Heyecan ve Lirizm,» **Üç Çiçek**, Mayıs 1983.

İsmail Uyaroğlu, «Arkadaş Z. Özger İçin,» **Üç Çiçek**, Mayıs 1983.

Haydar Ergülen, «Gören Arasıra Bakanın Şiiri,» **Üç Çiçek**, Mayıs 1983.

Cemil Yener, «Mehmet Akif,» **Üç Çiçek**, Mayıs 1983.

ŞİİRLER

Kitaplar dışında dergiler de şiir yayımladı. Dergilerden de en çok **Yazko Edebiyat**, **Varlık**, **Yarın**, **Yaşam İçin Şiir**, **Türkiye Yazıları**, **Gösteri**, **Türk Dili**, **Milliyet Sanat**, **Üç Çiçek**'te her kuşaktan şairlerin şiirleri çıktı. Yalnızca Yazko Somut'ta şiir, bir

«köşe yazısı» niteliğiyle, işlevinin de en büyük aşamasıyla okurlara ulaştı. Can Yücel, her biri derin bir polemik yaratabilecek bu şiirlerle alanının şairiazamlığını her sayıda kanıtladı.

Henüz ilk ya da ikinci kitapları çıkmış şairlerden Tarık Günersel, Gülseli İnal, Elif Su Alkan, Tuğrul Tanyol'un Yazko Edebiyat'ta şiirde rol alan güzel şiirleri yayımlandı. Ayrıca Seyhan Erözçelik, Elif, Muhteşem Sünter, Uğur Önal, Ahmet Önel, Fikret Hakan, Özcan İlter, Müslim Çelik, Oya Uysal, Oben Güney, Faruk Ergöktaş, Serdar Bayer... bir ya da birkaç şiiriyle dikkat çeken imzalar arasındaydı.

Öte yandan Varlık, genç ve eski yaşlı şairleri bir araya getiren sayılarının yanı sıra, ağustos (911) sayısıyla «Her sayıda yeni bir ozan»ı tanıttı. Bunlar içinde Gülsüm Akyüz, Mehmet Karabağlı ve yılın son sayısında Ayten Mutlu, edebiyata tayini yapılan genç şairlerdendi.

Yılın şiirleri içinde Milliyet Sanat dergisinin 15 Ağustos 1983 tarihli 78. sayısında 15 şairin «en yeni yapıtları» okunması gereken önemli şiirlerden oldu.

Yılın tartışılan konularından biri, 1940 Kuşağı şairleriydi, dedik. Bunlardan Niyazi Akıncıoğlu'nun doğum yeri ve yılı, ölüm yıldönümü nedeniyle sanatçı kişiliği üzerine yazılar yayımlandı.

Samim Kocagöz, «1940 kuşağından sonra 50 kuşağı, 60 kuşağı vb. dendi. Ne var ki hiçbiri 40'lılar denli etkili olamadı. Nedeni, bu kuşakların 1940 kuşağının bir uzantısı oluşudur. Daha karşımızda Osmanlılar var! 1940 Kuşağı'nın işlevi daha bitmedi.» Samim Kocagöz, Kırklılar Kırk Yaşında, (Türk Dili, Şubat 1983.) diyerek 40 kuşağına dikkati çekiyordu.

Gelgelelim roman eleştirileriyle tanıdığımız Fethi Naci, gerek Gösteri'de ve gerekse Yazko Somut'ta 40 Kuşağı'nı «Yeteneksiz şairler» olarak nitelendirdi. Yazko Somut'ta Mehmet H. Doğan'ın da bu görüşü destekleyen «Hangi 40 Kuşağı» başlıklı yazısı çıktı.

Asım Bezirci de Yazko Somut'ta yazdığı «40 Kuşağı Deyince» (8 Temmuz 1983) başlıklı yazısında 40 Kuşağı şairlerine yeteneksiz denilemeyeceğini, içlerinde gerçekten sevdiği şairlerin bulunduğunu belirtiyordu.

Bu yazılar dışında kimi şairlerle yapılan konuşmalarda konu yeniden yeniden gündeme geldi.

Kazandığı ödül nedeniyle kendisiyle konuşma yapılan Ozan Telli de tıpkı Samim Kocagöz gibi, 40 Kuşağı'nın önemine dik-

kat çekiyor, şairliğini bu kuşağın şiirine borçlu olduğunu vurguluyordu. (Gösteri, Ekim 1983.)

ŞİİR ÖDÜLLERİ :

• Ülkemizin önde gelen edebiyat ödüllerinden Türk Dil Kurumu Ödülleri bu yıl, kurumun yeni bir statü kazanması nedeniyle verilmedi. 1955'ten beri edebiyat dünyamıza canlılık getiren bu ödüllerin yeniden kurulmasını dileyelim.

• Yeditepe Şiir Armağanı'nı İlhan Berk Deniz Eskisi - Şiirin Gizli Tarihi adlı yapıtıyla kazandı.

• Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü ise, Gül, Sevgili Yurdum adlı yapıtıyla Ali Püsküllüoğlu'na verildi. Ayrıca Toprak Şiir Ödülü seçici kurulu, Hasan Hüseyin'e sevgi ve saygı belirtisi olmak üzere bu yıla özgü olarak koyduğu Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülü'nün de Çocuk Ömrümüz adlı kitabından dolayı Ali Cengizkan'a verilmesini uygun buldu.

• Zonguldak 100. Yıl Vakfı'nın yarışmasında, 68 şiirin katılmasına karşın ilk üç dereceye ödül verilemedi. Yücel Barut, Hamit Kalyoncu, Şevket Yücel mansiyon kazandılar.

• Ozan Telli, Gösteri dergisinin genç ozanlara yönelik açtığı şiir yarışmasında «Şah Kulu Destanı»yla birincilik ödülünü aldı. Aynı ödülde Turgay Kantürk ikinci, Orhan Alkaya'nın şiiri de üçüncülüğe layık görüldü. Müslim Çelik, Asım Gönön, Mehmet Müfit, Adnan Satıcı, Salih Bolat'ın şiirleri de yayımlanmaya değer görüldü.

ANMA GÜNLERİ

Yıl içinde gerek yayın organlarında gerekse TRT'de yapılan anma programları çoğunlukla yuvarlak yaşdönümlerini öne alarak seçiliyordu. Bunları da şöyle sıralayabiliriz

- Ölümünün 50. yıldönümünde Ahmet Haşim. (4 Haziran 1933)
- Ölümünün 25. yıldönümünde Yahya Kemal. (1 Kasım 1958)
- Ölümünün 10. yıldönümünde Faruk Nafiz. (8 Kasım 1973)
- Ölümünün 5. yıldönümünde Ceyhun Atuf Kansu. (17 Mart 1978)

ŞİİR OLAYLARI

Hasan Hüseyin İçin Yardım Kampanyası.
Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi (Yazko)'

nin haftalık yayın organı Somut dergisi, şair Hasan Hüseyin için yardım kampanyası başlattı. Kampanyanın amacının Hasan Hüseyin'in hastane masraflarını karşılamak olduğu belirtildi. Türkiye İş Bankası Cağaloğlu Şubesi'nde 2188 sayılı hesap açıldı. Ayrıca, Yazko Yayın Pazarı'nda kampanya süresince sanatçının kitapları satışa sunuldu. Hasan Hüseyin'in çeşitli baskılara ulaşan şu şiir kitapları bulunuyor: Acıyı Bal Eyledik, Oğlak, Kızılırmak, Temmuz Bildirisi, Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Ağlasın Ayşafağı, Koçero Vatan Şiiri, Haziranda Ölmek Zor, Filizkıran Fırtınası, Acılara Tutunmak, Işıklarla Oynamayın, Kavel, Kızıl Kuğu.

Paris'te Bir Şiir Tiyatrosu Açıldı.

Belki de dünyada bir benzeri daha olmayan «Şiir Tiyatrosu» haberini Cumhuriyet gazetesi - Kültür Servisi'nden aynen aktaralım: «Paris'te dört tiyatro sanatçısıyla bir mimar, üç yıldan beri şiir sevgisi yüzünden yapı işçisi oldular. Vicki Messica ve arkadaşları, bir «Şiir Tiyatrosu» inşa etmek üzere kazma küreğe sarıldılar ve sonunda sanatçıların dileği Kültür Bakanlığı ve Paris Belediyesi'nin de katkılarıyla gerçekleşti.

«Şiir Tiyatrosu»nun amacı, şiirin her biçimini kapsayacak bir şekilde her gün iki üç temsil gerçekleştirmek. Ayrıca, ayda bir ya da iki gece belli bir ozana ayrılacak. Ayda bir kez de, yabancı bir sanatçı, kendi ülkesinin ozanlarını kendi dilinde tanıtacak.

«Şiir Tiyatrosu»nun açılış gecesi programında iki temsil yer aldı: Beatrice Arnac ve Vioki Messica'nın düzenleyip gerçekleştirdikleri «Liberte d'action» (Eylem Özgürlüğü) ve genç yazar Katia Bielli'nin yazdığı «Bruissement d'ailles» (Kanat Hışırtıları)'nın Katia Bielli, Anne - Maria Coffinet ve Catherine Gilles tarafından okunması.» (Cumhuriyet, 27 Mayıs 1983)

Ataol Behramoğlu PEN Klubü Onur Üyeliğine Seçildi.

Finlandiya PEN Klüp Başkanı Lassi Lummi, bir açıklama yaparak, şair Ataol Behramoğlu'nun onur üyeliğine seçildiğini bildirdi. Lummi, yaptığı açıklamada ayrıca kasım ayında düzenlenecek bir toplantıda Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinin okunacağını da belirtti. (Basın)

Tristan Tzara'ın İstanbul'da Doğduğu İleri Sürülüyor.

XX. yüzyıl başında önde gelen sanat akımlarından dadacılığın ve gerçeküstücülüğün en önde gelen kurucularından Tristan Tzara'nın Fransa'da «Bütün Eserleri» yeniden basılıyor. Altı cilt ve 4 bin sayfa tutacak bu metinleri yayına Henri Béhar hazırlıyor. Bu kitapların birinde yer alan bir belgede, 1921'de yayımlanmış olan «Dadaglobe» adlı bir dergide Tzara, 22 Ocak 1903'te İstanbul'da doğduğunu öne sürüyor. Oysa yayımlanmış bütün sözlüklerde Tzara'nın 16 Nisan 1896'da Romanya'da, Moinesti'de doğduğu yazılıydı.

BİTİRİRKEN

1983'ün şiirleri ülkemizde daha şiirin ölmediğini gösteren önemli bir yıl yaşadı bize kalırsa. Bu gerçeğin altını çizerken, bütün kitaplar için kısa da olsa, küçük birer tanıtım yazısı yazamadığımıza gerçekten üzgünüz. Nedeni bu görevi üstlenmemizle birlikte yazıyı bitirme süresinin belki yeterli olsa da, yoğun ve zorunlu bir çalışma düzeniyle yetersiz duruma dönüşmesidir. Bu konuda yardımlaştığımız dostlar yükümüzü hafiflettiler. Dergilerin sağlanması, şiir üzerine yazıların derlenmesinde bize yardımcı olan **Semih Poroy'a, Mekin Kurtcebe'ye, Mustafa Kemal Erdemol'a** burada teşekkür etmek istiyorum.

Yazıyı şöylece noktalamak olası: 1983'ün şiirleri yeni, gerçekçi, toplumcu Türk şiirinin duraksayarak ileriye fırlamaya çalıştığı, zengin imgeli, konusu ve anlamı umut dolu şiirlerdir...

1983'TE İNCELEME, ELEŞTİRİ, DENEME ANI, RÖPORTAJ, GÜNLÜK...

Konur ERTOP

30 kitap, yıl boyunca yayınını sürdüren 12 derginin, edebiyat etkinliklerine çok geniş yer veren bir büyük gazetenin yapraklarını dolduran yazılar, özel sayılar 1983'e konumuz açısından hareket kazandırdı. Bunun eksiksiz bir dökümünü vermek elbette güç.

Ancak, edebiyatın şiir, roman, öykü gibi yaratma alanlarının dışına itilmiş ürünlerin oluşturduğu bu panoramayı okura tanıtırken hatırı sayılır bir güçlük de elimizdeki yapıtların türlerini belirleme işi!

Örneğin Selim İleri, kitabına (Kamelyasız Kadınlar, Yazko) «inceleme» demiş. «Deneme» de diyebilirdi. Attila İlhan'ın «deneme» diye adlandırdığı yapıtı (İkinci Yeni Savaşı, Yazko), «eleştiri» kapsamında yer alabilirdi. Recep Bilginer'in yapıtı ise «anlatı» diye sunuluyor. Oysa «roman» ve «öykü» türlerinin genel adı olan bu terim yerine, yazarın sözkonusu kitabı (İnsan Bir Düşüncedir, Yazko), «röportaj» ve «gezi» diye adlandırılmalıydı. Birçok kitabın ise türünün, yazarlarınca belirlenmediği, içlerinde de birkaç türden ürünün yer aldığı görülüyor. Doğan Hızlan'ın yıl içinde çıkan iki kitabından birinin (Günlerde kalan, Gür Yayınları) alt başlığı «çağdaş edebiyatımıza dipnotları» ; Zeynep Oral'ın aynı yıl yayınlanan iki kitabından biri ise «Esintiler '82' Gür Yayınları» adını taşıyor. «Dipnotu» ve «esinti» sözcükleri bu iki yapıtın taşıdığı «deneme» niteliğine işaret etmektedir. Doğan Hızlan ikinci kitabını ise (Yazılı İlişkiler, Altın Kitaplar), «inceleme, deneme, eleştiri» diye nitelemiştir.

Kitapların ana nitelikleri daha iyi belirsin, içerikleri yakından kavransın diye, şöyle bir sınıflama da olanaksız sayılmamalı.

İnceleme :

Sanat yapıtlarını estetik temelleriyle kavramaya yardımcı

olacak bir kitabı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünden Prof. İsmail Tunalı hazırladı: Estetik beğeni (Say kitap pazarlama). Yapıttaki bilimsel incelemelerden bazıları ana niteliğiyle felsefe sorunları olan estetik sorunlarını ele almakta: İntegral bir estetik olarak ontolojik estetik; Varlık kavrayışı ile ilgi içinde Aristo poetikası vb. Çağımız sanatını estetikteki dayanaklarıyla yakından tanımaya yarayacak ve daha geniş okur topluluğuna seslenebilecek yazılar da var yapıtta: Modern sanat problemi; Estetik beğeni; Soyut sanatta realite kavrayışı; Marksist estetikte gerçeklik, obje ve süje problemi; Yeni sanat üzerine felsefi düşünceler; soyutun sanattaki anlamı... vb. İsmail Tunalı'nın estetik ve daha geniş çerçevede felsefe açısından okura kazandıracağı yaklaşım becerisini Mehmet Rifat'ın «Dilbilim ve göstergebilim kuramları» (Yazko) adlı yapıtı, edebiyat ürününün dilsel yapısının kavranması yolunda ipuçları vererek sağlayabilir. Kitap çağdaş dilbilim ve göstergebilim alanlarındaki başlıca akımların ve kuramcıların temel ilke ve yöntemlerini ayrıntılı bir biçimde tanıtmayı, tartışmayı ve değerlendirmeyi amaçlıyor. F. de Saussure'den beri çağdaş dilbilim edebiyat metinlerinin özellikle yapısal niteliklerinin belirlenerek açıklanmasına yardımcı olmuştur. Mehmet Rifat'ın hazırladığı el kitabıyla günümüzün dilbilimden insanbilime, toplumbilimden sanata kadar her alanda uygulanan yapısalcılığı türlü yönleriyle yakından tanımak olası. Yapıtta açıklayıcı bilgiler ışığında temel metinlerden çevirilere yer veriliyor. Edebiyat yapıtındaki bildirinin işleyiş özelliklerini saptamada çözümleme açısından dilbilimsel yönteme ağırlık veren R. Jakobson'dan başlayarak edebiyat - dilbilim ilişkilerini konu edinen geniş açıklamalara ve türlü metinlerin çevirilerine (Yazın ve dilbilim, L. Hjelmslev; Göstergebilimsel bir olgu olarak sanat, Jan Mukarovsky; Yazın ve üstdil, R. Barthes; şiirsel söylem kuramı üstüne, A. J. Greimas vb.) yer verilmiş.

Kendi alanlarında ünlü iki bilim ve sanat adamının (Behçet Necatigil ve Pertev Naili Boratav) makalelerini derleyen kitapları (ilkinin ölümünden sonra yayınlanan «Bile/yazdı, yazılar» - Cem Yayınevi—, ikincisinin «Folklor ve edebiyat 2, 1982» —Adam— adlı yapıtları), edebiyat incelemeleri bakımından da titiz, doğrultusu bakımından ufuk açıcı nitelikte. Necatigil'in XVI. yy. Divan ozanı Zati, «Musullu Süleyman» romanını bugünkü dile aktardığı Ahmet Mithat Efendi, «Muhederat» romanını radyo oyunu biçimine getirdiği Fatma Aliye Hanım,

çağdaş edebiyatımızın temsilcileri F. Celalettin, M.S. Sutüven, Cahit Sıtkı, Ziya Osman, Tahir Alangu vd. için yazdıkları, halk öyküleri, Beş Hececiler, Yedi Meşaleciler, Garipçiler, İkinci Yeni vb. ile ilgili yazıları dikkatli, kavrayışlı incelemeci niteliğine tanıklık ediyor. Boratav'ın folklor incelemelerini derleyen yapıtının 1983'te yayınlanan 2. cildinde halk ozanları, destan edebiyatı, halk hikâyeleri, masallar, fıkralar, halk tiyatrosu konularının yanında çağdaş edebiyatımızı kavrayıp çözümlemeye yarayacak birçok ipucu da var. İnceleme yazılarını derleyen kitabının geçen yıl basılan ilk cildinde Nazım Hikmet'ten Yaşar Kemal'e, Sabahattin Ali'den Halikarnas Balıkçısı'na, Rıfat Ilgaz'a kadar günümüz yazarlarına da yer veren Boratav 2. cildin roman ve destan, roman ve cemiyet gibi yazılarında halk edebiyatının sorunları arasında romanımızın kaynakları üzerinde de duruyor. Tanzimattan başlayarak uzun süre Batı romanı karşısında hor görülen halk hikâyelerinin çağdaş romanla ilişkileri folklorcumuzun ana konularından biri. Makaleler kitabında halk hikâyeleri üzerinde dururken romanla ilişkilerine sık sık değiniyor. Bu ürünlerle «her şeyden çok roman var: Bir insanın mukadderatı...» diyor. «Romana yakışan temler» içerdiklerini belirtiyor. Türün «romana doğru yeni bir tekâmül seyri» izlediği süreçleri vurguluyor. Boratav'ın kitabında, «Büyük Harp içinde ölen Âşık Sümmani'nin henüz kati şeklini bulmamış olan biyografik romanı» diye tanıttığı metinle yazarın «Balkan Harbini görmüş askerlerin muhayyelerinde doğmuş Yaralı Top Efsanesi» üzerine Âşık Müdami'den meydana getirmesini istediği çalışmayla ilgili bilgiler belki halk hikâyeciliğimizin gelişme aşamalarını gösterirken romanımıza yerli kaynaklar gösteren çalışmalara da ışık tutacaktır.

Bir edebiyat ansiklopedisinin yazarı da olan eleştirmen Atilla Özkırımlı'nın inceleme yazılarının 1. cildi «Edebiyat incelemeleri, yazılar 1» (Cem Yayınları) adıyla yayınlanmıştır. Özkırımlı tasavvuf edebiyatımızın geniş bir dalına kaynaklık eden bir halk hareketini (Babailer ayaklanması), Osmanlı toplumunda düzyazı sanatını, bizde roman türünün doğuşunu inceliyor; çağdaş edebiyatımızla edebiyat kavramı, edebiyatın kültürle ilişkisi, cinsellik, çocuk edebiyatı vb. gibi konular üzerinde duruyor.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı profesörü İnci Enginün'ün «Yeni Türk Edebiyatı araştırmaları (Dergâh Yayınları), ana çizgileriyle Tanzimat ve Milli Edebiyat döneminin kimi temsilcilerine, akımlara, ürünlere açıklama-

lar getirmekte. Bayan Enginün elbette edebiyat tarihimizin geçmişte kalan dönemlerinin güvenilecek uzmanıdır. Bu bakımdan Abdülhak Hâmid'in oyunlarında bazı yabancı kişiler, Hâmid'in bir yapıtını etkilemiş olacağı düşünülebilecek bir İngiliz sanatçısı vb. gibi konularda yapıtlardan derlenmiş alıntılarla oldukça nesnel sonuçlara varabiliyor.

Bize mukayeseli edebiyat araştırmasında istatistik metodu başlıklı çeviri bir yazıyla öneriler getiren profesörün günümüz ortalama okuruna, edebiyata bakış yönünden yön gösterebilecek değerlendirmeleri örneğin «Türk kadın romancıları» yazısında yansıyor. Burada kadın yazarlarımızın roman dalında etkinliğini 1864 doğumlu Fatma Aliye Hanıma kadar uzatan bayan araştırıcı tarafından günümüz kadın yazarları için verilmiş yargılar, eski tezkire yazarlarının klişeleşmiş beylik değerlendirmelerinden farksızdır. Füruzan, «son zamanlarda kendinden çok bahsettirmektedir.» Nezihe Meriç, «yer yer Virginia Woolf'u kuvvetle hatırlatır.» Leyla Erbil'in «hissi, mütecaviz, hırçın, alaycı ve isyankâr» hikâyelerinin «garip cazibesi», «rüyamsı bir hava içinde, çevre ile çatışma»yı dile getirir. Sevim Burak, «genellikle kadın kahramanların iç ve dış dünyaları arasındaki çatışmayı verir.» Mübeccel İzmirli, «kadının daha ziyade erkekle münasebetlerinin yarattığı karmaşık ve tezatlı duygular»ı işler. Tomris Uyar, «Kadınların maruz kaldığı yeni toplum meselelerini» (!) işler. Adalet Ağaoğlu, «cemiyetin çeşitli tabakalarından akisler taşır. Alışılmışın dışında, muhteva ve şekli zorlayarak, tabiat -insan, insan- eşya münasebetlerini de en azından insanlar arası ilişkiler kadar başarıyla dile getirmektedir.»

Bütün bu yargıların söz konusu yazarlarla dolaysız ilişkisini kurmak, araştırmacıyı onaylamak oldukça güçtür!

Tahir Alangu'nun folklorla ilgili ders notlarının, folklor ve halk edebiyatıyla ilgili yazılarının derlendiği yapıtı (Türkiye Folkloru elkitabı, Adam Yayıncılık), ölümünün 10. yıldönümünde yayınlanabildi. Kitapta destan edebiyatı ve masallarla ilgili yazılar özellikle dikkat çekiyor. Bu çalışmalardan biri (Bizans ve Türk kahramanlık eposlarının çıkışı üzerine), destan kahramanı Battal Gazi'nin tarihsel kişiliği, Arap - Bizans ilişkileri, Anadolu'nun Türkleşmesi çerçevesinde oluşan «Battalname»nin Bizans destanı «Digenis Akritas» eposuyla ilişkisi gibi konuları ele alarak edebiyat ve kültür tarihimizin bazı noktalarını aydınlatmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları kapsamında yer alan incelemeleri (Ortazaman Anadolu komşu milletlerinin

eposlarında kadın kahramanlar; Türk masallarında Yunan etkileri ve Dede Korkut kitabı; Balkan ulusları ve halkları halk kültürü ortaklığı), dikkatle derlenmiş zengin malzemeyi tartışma gündemine getirmektedir. Keloğlan masallarını konu edinen inceleme bu tipin dünya masallarındaki benzerlerine değindikten sonra kahramanın ana niteliklerini belirlemekte ve «mitostan kurtuluş - gerçeğe yöneliş» aşamasına yerleştirmektedir. «Necatigil'in şiirlerinde masal temleri ve motifleri», «Aziz Nesin ve halk masalları» başlıklı yazılar, günümüz edebiyatının masal kaynağıyla ilişkisinden kesitler yansıtmaktadır.

Halikarnas Balıkçısı'nın «Sonsuzluk sessiz büyür, Bilgi Yayınevi» kitabının büyük bölümü, 1950'de Demokrat İzmir Gazetesi'nde yayınlanmış bir yazı dizisini kapsıyor. İzmir'in ilkçağ tarihini konu edinen inceleme Anadolu'nun uygarlık tarihini yazarın kendine özgü tarih kuramı çerçevesinde konu ediniyor.

Emre Kongar'ın «Demokrasi ve kültür, Hil Yayınları» kitabı bir toplumbilimcinin yöntem ve gereçleriyle kültürümüzün ve sanatımızın sorunlarını irdeliyor. Kitapta Yaşar Kemal, Attila İlhan, Sait Faik, Haldun Taner, Aziz Nesin, Çetin Altan'ın yapıtlarına yansıyan toplumsal olgular araştırılıyor. Kültürümüzün gelişimine türlü katkıları olmuş bazı kişilerin (Ziya Gökalp, Azra Erhat, Yaşar Nabi Nayır, Falih Rıfkı Atay vb.) yapıtları, düşünceleri inceleniyor.

Abidin Mümtaz İdil'in «Gerçeklik ve roman, Dayanışma Yayınları» kitabının konusu nesnel gerçekliğin roman sanatına yansıyış biçimi. Dünya romanının gelişimi içinde konusunu sergileyen yazar Dostoyevski'yi ayrıntılarıyla ele alıyor. Tanzimat ve Servetifünun romanına gerçeklik açısından yaklaşımlar getiriyor. «Dostoyevski'ye öykünmek» başlıklı bölümde ise Selim İleri, Hulki Aktunç gibi günümüz yazarlarına eleştiriler getiriyor.

«Yazınsal metinlerin» anlamsal yapılarını belirleme yolunda çözümleme çalışmalarını sürdüren Ahmet Oktay, «Yazılanla okunan, Yazko» kitabında, roman (Yazsonu, A. Ağaoğlu; Yaşarken ve Ölürken, S. İleri), öykü (Çığlık, F. Edgü), şiir (E. Cansever'in, S. Karakoç'un ürünleri) alanlarında kimi yapıtları inceliyor. Yansıttıkları dünyayı araştırıyor. Bazen benzer ya da karşıt yazarlardan metinleri birarada ele alıyor. (İki Taşralı: Bilbaşar ve Atılgan'da yabancılaşmış birey üzerine notlar: A. İlhan'la B. Necatigil'de kentin ve kent bireyinin alımlanması). Okurun da üretici bir çalışmayla metne yönelmesine kılavuzluk ediyor.

Halil Berktay da yüzyılımızın ilk yarısında dil, tarih, edebiyat tarihleri alanlarında en önemli yapıtları veren, bu alanlardaki çağdaş bilim ilkelerini bizde ilk uygulayan, çağındaki ve kendisinden sonraki çalışmalara yol gösteren Fuat Köprülü'yü konu ediniyor: Cumhuriyet ideolojisi ve Fuat Köprülü (Kaynak Yayınları). Berktay Batılı türkologların görüşlerini, Köprülü'den önceki Osmanlı-Türk tarih yazımı geleneğini, Cumhuriyet döneminin resmi tarih kuramını karşılaştırıyor ve yargıya varıyor: Modern türkolojinin en önemli ismidir... Çünkü tarih biliminin bu özel alanının bütünlüğünü sağlayan genel teori esas itibarıyla onun elinden çıkmadır ve günümüzde Türklerin tarihi olarak ne yazılabiliyorsa, bu temele yaslanmak zorundadır.»

İnceleme türündeki çalışmalara şu özel sayıların eklenmesi de yerinde olacaktır: Oluşum, çağdaş roman özel sayısı (ocak); Türk Dili, dil öğretimi özel sayısı (Temmuz-Ağustos); Varlık. Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru (Ekim ve Kasım).

Eleştiri :

Doğan Hızlan'ın iki kitabı («Yazılı İlişkiler», «Günlerde Kalan») birbirini tamamlıyor. İlkinde örneğin Ahmet Muhip Dıranas'ın ölümü üzerine yazılmış bir yazı var: «Duygu ustası, dil işçisi...» İkinci kitapta da «Ahmet Muhip'i yitirdik» başlıklı başka bir yazıya yer verilmiş. Yazış yöntemi, duyarlığı, yazınsal birikimi ve metinleri kavrama yetisi elbette birbirinden farksız. Hızlan iki kitabını dolduran ve edebiyatımızın 20 yıl içindeki etkinliklerine tanıklık eden yazılarıyla okurunu bir sanat yolculuğuna çıkarıyor. Çoğunlukla kitapların yayımı, yazarların ölümleri, ölüm yıldönümleri gibi nedenler bu ortaklaşa yolculuğun başlangıç noktası oluyor. Yeni yayınlanmış bir kitabın güzelliklerini okuruyla paylaşırken yapıtların gizlerini çözümlüyor, başkalarının kolay kavrayamayacağı yönleri bilgisi ve sezgisiyle ışığa kavuşturuyor. Bu kitaplarda hiç bir yapıtın eksikliği, aksaklığı, tutarsızlığı söz konusu edilmiyor. Bu bakımdan eleştirmeci sınırsız bir hoşgörü içinde... Ama Dağlarca, Necatigil, Eloğlu, Ece Ayhan, Cansever, Birsel vb. onun özellikle yapıtlarından tad alarak yaklaştığı sanatçılar. Yaptığı değerlendirmeler, getirdiği yaklaşımlar yerleşik değer yargılarına ters düşmüyor onun. O yargıları pekiştirirken verdiği zengin gereçlerle günümüz edebiyatının kaynakcasında önemli bir yer kazanmış oluyor.

Attila İlhan'ın «İkinci Yeni Savaşı» bir kavga kitabı. Konu edindiği edebiyat hareketini anlamaya çalışmamış, temsilcilerinin verdiği ürünler üzerinde durmamış, hiç bir yapıtı çözümlemeye girişmemiş. Garip şiirini «İnönü diktasının», İkinci Yeni'yi de «Menderes diktası»nın şiiri diye niteliyor. Bu temel üzerinde suçlamalar, sataşmalar birbirini izliyor. Bu saldırgan eleştiri kitabından okur, söz konusu İkinci Yeni'yi, Cemal Süreya'yı, Cansever'i, Berk'i kavrayacak hiç bir bilgi, yargı edinemeyecektir. Belki ancak Mavi dergisinde başlatılan tartışma hareketi, yazarın kendi sanat serüveniyle ilgili bilgi ve belgeleri bir arada okumuş olacaktır.

Cevdet Kudret de «Benim Oğlum Bina Okur» (Varlık) yapıtında edebiyat öğretimindeki aksaklıklara, 1976'da Milli Eğitim Bakanlığı'nca benimsenen öğretim programma, bu programa uygun olarak hazırlanmış lise kitaplarına eleştiriler yöneltiyor. O da bir kavga veriyor. Zaman zaman alaycı bir anlatımla yazılarının amacını gerçekleştirmeye çalışıyor. Ama nesnellikten, gerekçeli yargılardan hiç ayrılmıyor. Uygulanan çağdışılığı, geriye dönüklüğü, bilime ve akla aykırılığı» sergiliyor. Bugün o kitaplar öğretim hizmetinde değildir ama o düşüncelerle yetişmiş çok eleman, öğretim hizmetindedir. Nitekim YÖK'ün üniversite ve yüksek okulların bütün sınıflarında okutulmasını zorunlu gördüğü Türkçe dersi için hazırlanan çerçeve program, öğrencilere tavsiye edilen yapıtlar listesi de aynı doğrultudadır. Liseler için en başarılı edebiyat kitabı dizisi kaleminden çıkmış olan Cevdet Kudret edebiyat öğretimiyle ilgili yapıtında da ilerici dünya görüşü içinde sağlam bir sanat beğenisi kazandıracak, çağdaş aydını oluşturacak yoldaki edebiyat öğretiminin önüne dikilen engellere karşı bilgili araştırmacı ve kılı kırk yaran eleştirmeci kimliğiyle savaşım vermektedir.

Deneme :

Murat Belge «Tarihten güncelliğe» (Alan yayıncılık) kitabıyla tarihimizin, toplumumuzun, sanatımızın, güncel yaşamımızın türlü yönleri üzerine değerlendirmeler sunmakta, bu çözümleyici ve uyarıcı yargılar üzerinde okurunu da düşünmeye çağırmaktadır. Belge, «ancak 'aşağıdan gelme' bir kültürün canlılığı olabileceği»ni ileri sürmektedir. Bu doğrultuda «demokratik bir kültürün oluşması» için aydınların yançizdiği türlü etkinliklere (arabesk...) eğilmektedir. Belge, toplumunun sorunlarına

çözüm getirmesi beklenirken bunu yapamayan, «heretik akımlara kapısını açamayan», saygınlığını yitiren üniversiteden ayrılmış bir bilim adamıdır. Bilimin verilerini kültürümüze ve sanatımıza uygulamaya koyulmuştur. Bir bölüm yazısında sanatı «zihinsel bir üretim» olarak gören anlayışını tanıtmakta ve yaptığı değerlendirmelere uygulamaktadır. Denemeci, çağdaş dünyada günlük yaşamımızı biz farkına varmadan sarmış nesnelerin, alışkanlıkların, davranışların yorumlanmasına girişir. Kitap boyunca televizyon dizileri, yerli filmler, sanatçıların yaşadığı ortamlar, yapıtlar, posterler, plaklar, kâğıt paralara yazılan yazılar, fotoromanlar... incelenerek günümüzün tanılamaları yapılır, gelişme doğrultuları saptanır, sağlıklı, dengeli gelişmenin koşulları gösterilir.

Salâh Birsel'in «Amerikalı Tolstoy» (Yazko) kitabındaki denemeler, yazarına özgü dil kullanışlarıyla ilerleyen bir söyleşi tadı içinde yerli ve yabancı edebiyatın, tarihin dünyasından anekdotları önümüze getirmektedir. Böylece sanat yapıtları ve tarih, ilgi çekici görünümler, halkalar arasından denemeleri kurmakta, öğretmekte, düşündürmektedir. Birsel'in yazılarının çatısını kuran yergici tutum akılcı, özgürlükçü değerleri savunmaya yönelmektedir.

Zeynep Oral'm «Esintiler'82» yapıtı kısa, canlı, kolay okunan metinleri biraraya getiriyor. Bunlar gazete okurlarına sanat olaylarını duyurmak, sanat güzelliklerine geniş kütlelerin ilgisini çekmek için günü gününe kaleme alınmış yazılar. Yazıldıkları dönemin sanat yaşamına tanıklık ediyorlar. Yazar sevgiyi, barışı, özgürlüğü, eşitliği savunuyor, bu değerlere bağlı yapıtları gündemde tutuyor. Sanata baskıya karşı, görevli oldukları ilerici sanat hizmetini yerine getirmeyen kurumları eleştiriyor.

Selim İleri'nin «Kamelyasız Kadınlar»ında geçen yüzyıl sonundaki kimi yapıtlarımız (Namık Kemal'in İntibah ve Âkif Bey'i, Samipaşazade Sezai'nin Sergüzeşt'i), dönemin daha başka ürünlerinden de yararlanılarak çözümlenmeye girişiliyor. Yazarın amacı toplum ve insan gerçeklerini belirlemektir. Bu çözüm denemesinde özellikle kadın kahramanların kişiliklerinin yorumu ön planda. Değerlendirmeler, yazınsal metinlerin nesnel birer yorumunu getirmiyorsa da bir sanatçının geçmişe bakışından dikkat çekici yakıştırmalar, fanteziler üretmiş bulunuyor.

Konuşma :

Zeynep Oral'ın «Konuşa Konuşa» kitabıyla Recep Bilginer'in

«İnsan Bir Düşüncedir» kitapları edebiyat, tiyatro, müzik ve resim ustalarıyla yapılmış konuşmaları kapsıyor. Zeynep Oral'ın konuşmalarında canlanan portrelerin inandırıcı, çok boyutlu, zengin gereçle dolu olmalarını sağlayan öğe, yazarın bilgisi, ve eleştirici zekâsıdır. Konuştuğu kişileri bütün tanımakta, yargıya bağlayabilmektedir. Bu hazırlık, sorunlarının birbirleriyle bütünleşip inandırıcı görünümler getirmesini sağlamaktadır. Sezgileri, sanata ve sanat insanlarına sevgisi, insan kişiliğinin düğümlerini çözmeye bir sanatçı gibi de yaklaşabilme yetisi onun konuşmalarına zaman zaman olağanüstü başarılar kazandırmaktadır. Kitabında örneğin Muhsin Ertuğrul'la yaptığı konuşma çağdaş tiyatromuzun kurucusuna yaraşır sadelik, ağır başlılık içinde öğretici niteliktedir. Vasfi Rıza Zobu ile yaptığı konuşmalar ise eleştirel bir yaklaşımla temellenir. Çağdışı bir anlayışı çırılçıplak ortaya çıkarır ve mahkûm eder. İnsan halleri ve sanata bakışı olağanüstü zengin sanatçılarla olağanüstü başarılı konuşmalar yapar. Melih Cevdet Anday'la, Azra Erhat'la konuşmaları bunlardandır. Kişiliklerinde olağandışı yanlar bulunan, kendileri ve çevreleriyle çatışmalar yaşayan bu tür sanatçıların onunla konuşurken benliklerini cömertçe açıkladıkları görülür. Münir Özkul, İsmet Ay, Aliye Berger vb. ile yaptığı konuşmalar gizlerinden arınmış görünümler getirir. Bilginer'in konuşmaları ise bir gazeteye hazırlanmış dizi içinde («Şimdi ne yapıyorlar?» dizisi), konuşmacının bazılarından hemen hiç bir şey okumadığı izlenimini vermektedir. Böyle de olsa 1976'da kaleme alınmış dizinin bugün belge değeri kazanmış ve bir kitapta yer almasının yararlı olduğunu belirtmek gerekir.

Anılar :

Kemal Sülker «Anılara Yolculuk» (Yazko) kitabıyla İkinci Dünya Savaşı yıllarında Babıâli'de basın temsilcilerinin dünyasından portreler (Refik Halit, Ulunay, Halikarnas Balıkçısı, Naci Sadullah, Mahmut Yesari, Sabiha ve Zekeriya Sertel, Kerim Sadi, Asaf Halet Çelebi, H. İ. Dinamo vb.) canlandırıyor. Bu yazarların yaşamları, düşünceleri (yazılarından aktarılarak anılardaki konuşmalarına eklenmiş görüşleriyle) inandırıcı bir biçimde sergilenmektedir. Selim İleri'nin «Annem İçin» (Ada Yayınları) kitabı, yazarın duyarlığı arasından ölümü, bir insanın kişiliğini konu edinirken kendi yaşamöyküsüne ve yapıtlarına da tanıklık getirmektedir. Annenin gençlik yıllarının geçtiği Ka-

dıköy semtlerini, varlıklı ailelerin yaşamlarını anlatan sayfalar, toplumumuzun yakın geçmişe ait portresini canlandıracak çizgiler taşımaktadır.

Ve Günlük :

İlhan Berk'in günlüğü (Elyazılarına Vuruyor Güneş, Tan Yayınları), ozanın 1956'dan başlayarak yaşamının kimi dönemlerine tanıklık ediyor. Neler okuduğunu, onları nasıl yorumladığını, kimi şiirlerini nasıl oluşturduğunu görüyoruz. Şiir sorunları üzerine görüşleri (Anlam, İkinci Yeni vb.), Avrupa'da yolculuklarının izlenimleri, Bodrum'daki yaşamı günlüğün sayfalarında yerlerini alıyorlar.

1983'TE ÇOCUK YAZINIMIZ

Emin ÖZDEMİR

Bir Durgun Yıl Daha

Çocuk yazınımızın 1982'deki toplu durumunu Varlık Yıllığı'nda değerlendirirken şöyle demişim sonuç bölümünde:

«Nirengi noktalarıyla yansıttığım bu görünüm, çocuk yazınımız açısından 1982'nin her yönüyle kısır, sıkıntı ve tedirginliklerle dolu, verimsiz bir yıl olduğunu gösteriyor. Bu kısırlığı, sıkıntı ve tedirginliği yaratan etkenlere yazının başında değindim yer yer. Topluca yineleyeyim. Kâğıt, baskı ve basım giderlerinin yükselmesi, kitap ederlerinin hızlı artışı... Öte yandan pazardaki devinimsizlik ve durgunluk... Yazarlar, kitaplar üzerine aslı astarı olmayan birtakım suçlamaların gerici ve tutucu çevrelerle sürdürülmesi. Bunların etkisiyle kimi yazar ve kitaplar hakkında başlatılan soruşturma ve kovuşturmalar... Bütün bunlar hem yazarları hem de yayınevi sahiplerini edilgen bir duruma sokmuş, onların çalışma iştahlarını tıkamıştır bence.

Bütün bunlar ve bunlara benzer etkenlerin kaynaklandığı bir başka sorunsa ülkemizde çocuğun konumudur. Öteden beri çocuk üzerinde durulması gereken bir değer olarak algılanmamıştır. Ülkenin ve toplumun geleceğindeki yeri tartışılmamıştır. Yarının yurttaşı hangi niteliklerle donanacaktır? Bu nitelikleri onlara kazandırmanın yolu nereden ve nasıl geçer? Bu sorular bilimsel ve sağlıklı bir yaklaşımla gündeme getirilmemiştir. Radyo ve televizyon, yazılı basın gibi yığınsal iletişim araçları da kapılarını kapatmıştır bu konuya. Tek tümceyle çocuklar ve çocukların dünyasını biçimlendirecek türlü etkinlikler toplumumuzun yarını açısından ciddi biçimde ele alınmamıştır.»

Bu olumsuz görünüm 1983'te değişmiş midir? Çocuk yazınının soluğunu tıkayan, yazarların ve yayınevlerinin çalışma güçlerini dondurtan etkenler ortadan kalkmış mıdır? Hayır. Kalkma, etki güçlerinin azalması şöyle dursun 1983'te daha da ağır-

laşmış, daha da kötüleşmiştir koşullar. Nitekim yıllar yılı çocuk yazını alanında ürün veren yayınevlerinin büyük bir bölümü, bu yıl bu alanda anılacak, üzerinde durulacak belirli etkinlikler gösterememişlerdir. Bu yayınevlerinden bir bölümü (Gözlem, Oda, Yalçın, May, Göze, Karacan) çocuklar için kitap basmaya son vermişlerdir. Bir bölümü de ya eski kitapların yeni basımını yapmışlar ya da bunların arasma bir iki yeni kitap katmışlardır: Koza, Can, Milliyet yayınları gibi. Öte yandan Serhat Dağıtım çocuk yazını alanında klasikleşmiş kimi kitapları (Ezop Masalları, Arı Maya, Pal Sokağının Çocukları, Sirk Köpeği, Heidi, Araba ile Dünya Turu vb...) yıl boyunca yayımlamıştır. Altmış kitabı şimdiden aşan, kendi içinde birtakım alt türlere yer veren bu dizi, yabancı ve yerli yazarlardan seçilen kitaplardan oluşmaktadır. İyi niyetli bir girişim olmasına karşın belirli fiyat düzeyinde tutabilmek ereğiyle kitapların gerçek oylumunu sınırlandırmaya yönelmiş, ister istemez birtakım uyarlamalar yapılmıştır. Serhat Dağıtım'ın yaptıklarını daha sınırlı bir ölçüde Kurtuluş Yayınlarında görüyoruz. Kurtuluş Yayınları da yerli ve yabancı yazarların adları en çok duyulmuş, klasikleşmiş kitaplardan seçmeler sunmuştur okurlarına.

Uyarlamaya ve klasikleri belirli kalıplaştırmalara dökerek yayımlamaya yönelik bu çalışmaları, çocuk yazının temel ölçütleri açısından değerlendiremeyiz. Tecimsel kaygının önde geldiğini söylemekle yetinelim. Bunun için de kendi içinde birer dizi oluşturan, eskiyi yeniden pazara süren bu tür etkinlikleri, yılın temel havasını oluşturan durgunluk ve ürünsüzlüğü değiştirecek düzeyde olmadığını da ekleyelim.

Öte yandan tüm dünyada başlıbaşına bir endüstri dalı niteliğini kazanmış çizgi yayınlar, vurdulu kırdılı resimli kitaplar eski hızından bir şey yitirmemiştir. Kitapçıların, gazete ve dergi satıcılarının sergilerinde Tommiks, Kızıl Maske, Teksas, Kaptan Swing, Red Kit, Gordon... türünden yayınlar, hem dergi hem de kitap biçiminde bol bol yer almıştır.

Anılmaya Değer Girişimler :

1983'ün her yönüyle çocuk yazınımız açısından durgun bir yıl olduğunu vurgularken bu alanda küçük bir kıpırtı da olsa iki girişimi anılmaya değer buluyorum. Milliyet Yayınları değişik yaş gruplarının ilgi ve gereksinimlerini göz önünde tutarak üç yeni dizi başlattı. Dizinin yönetimi de çocuk yazınımızın

önde gelen adlarından birinin, Yalvaç Ural'ın sorumluluğunda. Mavi dizide: Keloğlan ile Topal Dev, Ödünç Eşek, Nasrettin Hoca, Çıt Pıt Mavi Boncuk, Çember-Tiyar; Sarı dizide: Kurnaz Tilki, Üç Korkusuz Keçi, Bay Porsuk, Tombul Kuyruk; Yeşil dizide de: Karamba-Baramba, Bizler Büyüyünce, Şimdi Okullu Oldum, Yürekli Kaplumbağa, Anadolu Söylenceleri... adlı kitaplar yer alıyor. Kuşkusuz dizileri oluşturan ilk ürünler bunlar. İleride başka yapıtlarla gelişip zenginleşecek elbette.

Mavi ve sarı dizi okul öncesi çocuklarla, 5-12 yaş grubundaki çocukların ilgi alanını kuşatmayı amaçlıyor; yeşil dizi ise 9-15 yaş arasındakilerin. Kitapların fiziksel yapısı, dilsel örüntüsü büyük ölçüde bu amaçlara uygun. Örneğin mavi dizinin bir kitabından Çıt Pıt Mavi Boncuk adlısından bir küçük bölüm alıntılayalım buraya:

Oooo,
İğne miğne,
Ucu düğme,
Filfilince,
Kuşdilince,
Horoz öttü, tavuk tepti.
Bülbül kıza selâm etti
Selâmına dua etti.
Al çık,
Bal çık,
Sana dedim:
Sen çık!

Sayışmaca ve tekerlemelerin şiirsel bir tadı vardır. Çocuk dilinin de renkli bölgelerinden birini oluşturur. Özellikle de oyun çağı içindeki çocukların. Şunu da hemen belirteyim ki bizde çocuk dilinin incelikleri, değişik yaşlara göre özellikleri üzerinde yapılmış araştırmalar yok gibidir. Gerçekte Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Eğitim Fakültelerinin üstleneceği bir iş olmalı bu. Bu yönde tezler yaptırılmalı, deneysel incelemeler sürdürülmeli. Ne ki eğitim fakülteleri de, Milli Eğitim Bakanlığı da böyle bir gereksinimi duymamıştır bugüne değin. Oysa çocuk yazınının sorunları bir yerde temel eğitim sorunlarıyla kesişir. Okuma ve kitap sevgisini kazanmada gelişmiş bir çocuk yazınının büyük payı vardır.

Çocuk sağlığını koruma, bulaşıcı sayrılıklarla savaşma nasıl devletin görevleri arasındaysa çocukların kafa ve beğeni sağ-

lığını koruma da devletin temel görevlerinden biri olmalı. Oysa bugün çocukların beğenisini geliştirecek etkinlikler şöyle dursun, onları yozlaştıran, körelten koşulların sürgitliğine ortam hazırlıyor ya da ses çıkarmıyoruz. Bu olumsuz koşullar içinde okul öncesi ve ilkokulun birinci devresine yönelik Milliyet Kardeş adlı derginin sürdürülmesini de anılması gereken etkinliklerden biri sayıyorum. Söylemek bile fazla İlkokulun ikinci dönem ve daha sonrasının çocukları için pazara iyi ya da kötü birtakım ürünler sürülmüştür. Ama okul öncesi ve ilkokul birinci dönem için aynı şeyi söyleyemeyiz. Andığımız derginin de sorumluluğunu taşıyan Yalvaç Ural bu konudaki bir soruyu yanıtlarken şunları söylüyor:

«Batı ülkelerinde, okul öncesi eğitim için çeşitli kitaplar, eğitim araçları, bu yaş grupları için çıkarılan pek çok dergi olmasına karşın, bizde bu tür çaba ve gereksinimler, yalnızca üç beş kişinin özverisiyle yürütülmekten öte gitmiyor.»

Eğitimcilerin, yöneticilerin bu alandaki gelişmeleri yeterince izlemediklerinden yakmıyor Yalvaç Ural. Çocuk gelişiminin, çocukların iyi ürünlerle tanışmaların başat koşulu olarak görüyor bunu.

Milliyet Yayınları yanı sıra geçen yıl yayımını sürdüren Güvercin Kitaplar dizisi arasında bu yılda kimi yeni kitaplar yer aldı. Daha çok masal türündeki ürünleri içeren bu kitapları da yılın durgunluğunu bir ölçüde değiştirmeyi amaçlayan küçük titreşimler olarak nitelendirebiliriz.

Çocuk yazınımızda bu kıpırtısızlığın bir başka nedenini de yeri gelmişken belirteyim. Son yıllarda çocuklar, çocukluklarını yaşamaktan çok, bir sınav sıtmasına tutuluyorlar. Korkunç bir yarışa girişiyorlar. Okul dışındaki boş zamanlarını dersanelerde ya da test kitapları arasında tüketiyorlar. Böylece kopuyorlar kitaptan. Masal, öykü, şiir, roman türlerine yararsız kitaplar gözüyle bakıyorlar. Varsa yoksa test... test... test... Bu testlerin çoğu da çocukların dil, düşünce, duygu ve düş dünyalarını dondurtacak biçimde hazırlanıyor. Çocuklar bir bütün metni okuma yerine, bir şiirin, öykünün tadına varma yerine tümce ya da paragraf düzeyinde metinler okuyorlar. Bunu da seçeneksel bir yaklaşımla okuyorlar. Bu tutum çocukların okuma beğenisini yaralıyor büyük ölçüde. Okumadan tat almaz bir duruma düşüyorlar.

Goethe'nin bir sözü vardır: «Duygularımı besleyip geliştirmeyen, yaşamımı zenginleştirip coşkulandırmayan, salt ders

vermekle yetinen şeylerden tiksinirim.» Testlerin ağında bunalan çocuklarımız için de yineleyebiliriz bu sözü. Ancak testlerin karşısında değil, onların yanlış uygulanmasına, daha doğrusu çocukların duyarlıklarını dondurtacak biçimde verilmesine karşı çıktığımı belirteyim. Sözü, Remzi Kitabevi'nin başlattığı bir diziye getirmek için söylüyorum bunları. Yıl içinde çocuklar için (ilk ve ortaokul düzeyinde) «eğlenerek öğrenelim» adlı yeni bir dizi başlattı. Şimdilik ilk üç kitabı yayımlandı bu dizinin: **Öykülerle Atasözleri, Sözcükler Arasında, Dilbilgisi Oyunları**... Çocukların us ve düş gücünü geliştirmeyi amaçlıyor bu kitaplar. Öykülerden, masallardan, bilmece ve bulmacalardan yola çıkılıp çocukların dil ve düşünce evrenini genişletmeye yönelik etkinliklere yer veriliyor. Asık suratlı, kuru, seçeneklerle düşünme, yerini yazınsal ürünlerden tat alarak düş güçlerini devindirmeye bırakıyor. Daha doğrusu bunlar mı amaçlanıyor? Amaçlanana tam varılmış mı? Böyle bir şey söylenemez elbette. Ne ki bir başlangıçtır bu. Birer ilk örnek. Önemli olan öğretmenlerin, ana babaların bu gerçeğin ayrımına varması. Eğlenmeye dayanmayan bir öğrenmenin yalınkatlığını bilmesi ve bu türden kitaplara ilgi göstermesi...

Kuramsal ve Sorunsal Tartışmalar :

Başta da vurguladığım gibi, çocuk yazınına özgü konular ve sorunlar üzerinde kuramsal tartışmalar ya da uygulamalı incelemeler, araştırmalar yok denecek denli azdır. Zaman zaman belirli amaçlara yönelik kimi sormacalar düzenlenir. Çocuk kitabı yazarlarına sorular yöneltilir. Öğretmenlere, ana babalara bu alanla ilgili olrak düşünceleri sorulur. Nitekim 1983'e, bir derginin, **Türk Edebiyatı** dergisinin (sayı: 111, Ocak 1983) çocuk yazınına ayırdığı özel sayıda düzenlediği sormacayla girdik. Dergi bu sormacayı nasıl hazırladığını ve hangi sorulara yaslandırdığını şöyle belirtiyor:

«Çocuk yayınlarında son zamanlarda meydana gelen gelişme ve basın sanayiinin yoğun bir şekilde bu alana yönelmesi, çocuk edebiyatını yeniden gündeme getirmiştir. Günün sorusu, çocuğu geleceğe hazırlayacak bir çocuk edebiyatının nasıl olması gerektiğidir.

Dergimiz, çocuk edebiyatı özel sayısı olarak hazırlanan bu nüshasında mevzuu bir de anket çerçevesinde ele almayı uygun gördü. Böylece aydınlarımızın düşüncelerini, çocuk edebiyatı

üzerinde yoğunlaştırmış ve giyabi bir tartışma ortamı içerisinde, bazı gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlamış olmayı arzu ettik. Değişik düşünce ve ekollerden aydınlarımıza aşağıdaki soruları yönelttik: 1. Çocuk edebiyatının kaynakları nelerdir? 2. Çocuk edebiyatında gelenekten faydalanma deyince ne anlaşılmalıdır? Çocuk edebiyatında ideoloji konusunda hangi açıdan değerlendirmek gerekir. Dünya görüşü çocuk edebiyatında nasıl yer almalıdır?»

Soruları Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Prof. Dr. Şükrü Elçin. Prof. Dr. Amiran Kutkan Bilgi Seven, Prof. Dr. Özcan Köknel, Y. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir, Hasan Latif Sarıyüce, Kemal Demiray, Yahya Akengin, Ahmet Efe, Muhsin Mete, Mustafa Karakaya, Mehmet Karabacaklar, Saadettin Kaplan, Zafer Altınkozaoğlu, Ahmet Yıldırım (Gülşad Şener, Prof. Dr. Ayhan Songar, Cemil Meriç yanıtlamış. Dergide ayrıca Erol Toy'la, Tercüman Çocuk Dergisi'nin yönetmeni Refik Özdek'le, Türkiye Çocuk Dergisi Yönetmeni Rahim Er'le çocuk kitapları ve çocuk dergileri üzerine yapılmış konuşmalar da yer alıyor.

Çocuk yazınının sınırları nerede başlar, nerede biter? Bu konuda derginin sorularını yanıtlayanların ilginç saptayımları var. M. Kaplan çocuk yazınının ana kaynağı olarak masalları gösteriyor. Z. Gökalp'in bu kaynaktan nasıl yararlandığına dikkatleri çekiyor. «İdeoloji» yönünden konuya yaklaşırken şu noktaya parmak basıyor:

«Edebiyat, duyu, his ve hayale dayanır. Fikir, Valéry'in tabiriyle 'meyvenin içindeki besleyici gıda gibi olmalıdır.' Aslında her edebi eserin içinde bir hayat görüşü vardır. Fakat o kendini ne kadar gizlerse eser bize o kadar güzel görünür. Ben bütün edebiyatta olduğu gibi, çocuk edebiyatında da resim ve musikinin ideolojiden daha önemli olduğuna kaniyim. İdeolojinin gerçek yeri fikir eserleri, sosyoloji ve felsefedir.»

Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın söylediklerini çok daha geniş boyutlar içinde ele alanlar, çağdaş eğitimin temel kavramları doğrultusunda yaklaşanlar da var. Prof. Dr. Özcan Köknel'in yanıtı bu doğrultuda. Çağdaş insana özgü davranış görüntüsü üzerinde durduktan, eğitim, öğretim kavramlarını ele alıp tartıştıktan sonra çocuk yayınlarının içermesi gereken niteliklerin dökümlenmesini yapıyor. Çocuk kitaplarının fiziksel, dilsel özelliklerini açıklıyor; şunları söylüyor yanıtının bir yerinde:

«...Saldırganlığa, korku ve dehşete yer verilmemeli, saldırgan, korku salan, dehşet saçan kahramanlar yaratılmamalı ve

övülmemelidir. Konuların işlenişi, kişilerin seçimi, din, mezhep, dil, ırk gibi ayrılıkları sömürücü nitelikte olmamalı. Önyargıdan, artniyetten ve her türlü bağnazlıktan uzak bulunmalı. Bir ulusun, dinin, dilin nitelikleri övülürken diğerleri kötülenmemeli, katı, hoşgörüden yoksun değerlendirmeler olmamalıdır.»

Konuyu çocuk yazını açısından, çocuğun evreni açısından ele alanların yanı sıra dinsel yönden ele alıp değerlendirenler de var. Y. Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir'in yanıtları bu türden, dinsel bakış açısını içerenlerden. Şöyle diyor M. Yaşar Kandemir:

«...Kur'an-ı Kerim, ideal terbiyenin en sağlam ve rasyonel kaynağıdır. İlâhi kitabımızın yanında ilâhi terbiye ile yetiştiğini bildiğimiz Peygamber Efendimizin örnek hayatı ve hadisleri, eshab-ı krâmın, islâm ve müslüman-Türk büyüklerinin örnek hayatları ve menkıbeleri çocuk edebiyatımızın en esaslı kaynaklarıdır.»

Çocuk yazınının kaynaklarını böyle belirledikten sonra yaslanacağı ideoloji'yi de şöyle açıklıyor M. Yaşar Kandemir:

«...Yüce Yaratıcı'nın çizdiği hayat plânına uygun olan, diğer bir deyişle dini ve ahlâki esaslara dayanan ideoloji mutlaka olmalı ve belli yaş gruplarına göre bu milli hayat görüşü çocuğa kazandırılmalıdır. İnsanlık tarihi boyunca peygamberlerin vermeye çalıştığı bir ideoloji hep olagelmiştir.»

Soruları yanıtlayanlardan Ahmet Efe de M. Yaşar Kandemir gibi düşünüyor:

«İslâmın insana bakışı sistemler içinde en müsbet olanıdır. İslâma göre insan yaratılmışların en şereflisidir. Çocuk da henüz bu özelliğini yitirmemiş sayıldığından, yani islâm fıtratı üzere bulunduğundan, kimin ve hangi milletin çocuğu olursa olsun bizim çocuğumuz gibidir. Onun için bizim çocuk edebiyatımız bütün dünya çocuklarına hitap edebilir.»

Kimileri de çocuk yazınının insandan ve sorunlarından kopuk olmasını, düşselliğe ağırlık vermesini istiyorlar. Kimileri de çocuklar için yazılacak kitaplarda kendimize ve geçmişimize bağlı kalmamızı işleyen, bu türden konulara ve izleklere ağırlık veren bir tavrın bulunmasını istiyorlar:

«...bilim ve teknik için ileri milletleri örnek alırken kültürde Türk kalmak anlayışını benimseyen, dinimizin üstün faziletlerini bilen, benimseyen, uygulayan fakat hurafelerden arınmış, ağzından lokması alınacak kadar pasifize olmamış, herkesi kasıp kavuracak kadar gaddarlaşmamış yani madde ile mana ara-

sında kendisine ve çevresine faydalı olabilecek bir dengeyi kurabilmiş, aşağılık duygusuna kapılmamış, tarihinden hız ve ilham alarak atılımlar yapabilecek dinamizme ulaşmış, kendine ve insanlara güven duygusu gelişmiş, milli, ahlâki duygu ve düşüncelere sahip, hayata dönük, umutlu nesiller yetiştirebilmek.»

Yanıtların büyük bir bölümü üç aşağı beş yukarı bu türden özlemler, beklentiler içeriyor. Yaşamsal gerçekleri, toplumsal çelişkileri yansıtmaya, çocuk kitaplarında toplumsal sorunlara yer vermeye karşılar. Ancak «Türk müslüman ideolojisi» olma koşuluyla çocuk yazınının ideolojik bir yapısı olmasını istiyorlar.

Türk Edebiyatı dergisinin andığımız sayısında seçme ürünler de var. Bunlardan kimi küçük alıntılar yapalım. Kaya Akdemir'in «Beşik» adlı altı bölümlük uzun şiiri, yeni doğacak bir çocuğa dünya gerçeklerini öğretmeyi amaçlıyor:

Safası var, inan ki:
Cefası da dünyanın.
Altınla tartılsan da
Varlığına güvenme
Bunun DÜNYA'dır adı...
Gâh siyanet Meleği
Olur, başa taç eder
Gâh da hain bir dadı
Olur, böler uykunu,
Bulandırır suyunu
Süzebileceksen gel.

Şiirlerin hepsi böyle dinsel izlekler üzerine kurulmuş değil. Kimileri derginin belirlemeye çalıştığı çocuk yazının nitelikleriyle bağdaşır türden değil. Sözgelimi Yavuz Bülent Bakiler'in «Sivas'ta Yoksul Çocuklar» adlı şiiri, adından da anlaşılacağı gibi yoksulluğu anakonu alıyor. Bu da ister istemez derginin belirlemeye çalıştığı çocuk yazınının ideolojik boyutuyla çelişiyor. Bu bir yana şiirde açıktan açığa derginin hoşlanacağını sanmadığımız bir ozanımızın Cahit Külebi'nin söyleyişine öykünme seziliyor:

Bezirci'de, Yüceyurt'ta, Altıntabak'ta
Çocuklar var incecik yüzleri nurdan
Ama toz toprak içinde elleri ayakları
Oyuncakları çamurdan...

Talat Halman da 26 Eylül 1983 günlü Milliyet'te çocuk yazını üzerinde duruyor. Ülkemizde düne oranla gelişmiş, serpilmiş bir çocuk yazınının varlığından söz ediyor. Ülkemizde son yıllarda üstün şair ve yazarların bu alana yönelmesini çocuklarımız açısından mutlu bir aşama olarak nitelendiriyor. Ardından da şunları söylüyor:

«İyi çocuk edebiyatının bir özelliği, büyüklere de zevk ve ibret vermesidir. İngilizce bir «Çocuk Şiirleri» kitabını karıştırıyordum da bu gerçek kendini açık seçik gösterdi. Küçüklere yazılmış şiirlerde bir de ne göreyim: Büyükler için uyarılar, eleştiriler, güldürüler...

John Kendrick Bangs'in bir şiirine bayıldım: Bir insanın ve bir toplumun, hiçbir yararlı unsuru küçümsememesi gerektiğini ne güzel anlatıyor:

Mıh Deyip Geçmeyin

Bir mıh düştü de nal güme gitti,
Nal olmayınca atta iş bitti;
Atsız kalan süvari güme gitti;
Süvarisiz, savaş yenilgiyle bitti;
Savaş yitti de ülke elden gitti.
Bir mıh gitti, her şey bitti.

Başka örnekler de verdikten sonra büyükler için yazılanlarla, küçükler arasında yazılanlar arasında bir kan bağı kurulabileceğini vurguluyor Talat Halman. Güzel bir çocuk şiirinin büyükleri de etkileyip onlara birtakım gerçekleri öğretebileceğini söylüyor. Şöyle bağlıyor yazısını:

«Küçüklere masallarda, gerçekten büyükler için güçlü ibretler var. Bugünün küçükleri talihli. Gerek kendi ülkemizin, gerek başka ülkelerin en güzel masallarını okuyorlar. Mıhı da öğreniyorlar nalı da... Devekuşunu da, baykuşu da... Yarınki büyükler, böylelikle daha akıllı olacak. Onun için, bugün hakkında ne düşünürsek düşünelim, yarın için umutlu olabiliriz.»

Çocuk yazınını bütün boyutlarıyla kucaklayan araştırmaların, tartışmaların eksikliğine değinmiştim başta. 1983 yılı içinde yayımlanan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda Meral Alpay'ın, kuşatımlı, çocuk yazınımızın temel yönsemelerine ve yapısına parmak basan bir incelemesini okudum. «Türk Çocuk Yayınları Geçmişi ve Bugünü» adlı incelemde betimleyici bir yaklaşımla konuya giriliyor. İlkin tarihsel ve toplumsal zemin açısından bir

genel bakışla «Türk çocuk yayınlarının kaynakları ve eski kahramanları» ele alınıyor. Bu kaynaklar masallara, Dede Korkut, Beydeba, Nasrettin Hoca ve Köroğlu... gibi söylencesel kişilere, meddah, kukla, karagöz, tekerlemeler... gibi seyirlik oyunlara dayandırılıyor. İncelemenin ikinci kesiminde de bugünkü Türk çocuk yayınlarına geçiliyor. Tarihsel gelişim içinde dergiler, kitaplar, resimli kitaplar özel adlara bağlanarak dökümleniyor. Sahne oyunları üzerinde de duruluyor. Ayrıca çocuklar için yayın yapan yayınevlerini de değerlendiriyor kısaca:

Çocuk yayınlarını geniş bağlamda düşünüyor Meral Alpay: ...Çocuk yayınları dendiğinde basılı ürünler yanında görsel ve işitsel araçlar da söz konusudur. Çocuk şarkılarını içeren plaklar ve kasetler, masallar ve çizgi yayınlarından oluşan filmler, oyuncaklar, zekâ geliştiren oyunlar, bilmece, bulmaca, tekerleme ve dilkıranlar hep birlikte düşünülmeli ve algılanmaya çalışılmalıdır.»

Konuyu bu bağlamda ele aldığı için incelemenin son kesiminde de Türkiye'deki oyuncakçılık üzerinde duruyor.

Dergiler ve Kitaplar :

Yetişkinler yazınında olduğu gibi çocuk yazınının oluşum ve gelişiminde dergilerin büyük payı vardır. Bizde çocuklar için yayımlanan dergilerin belirgin niteliği okurlarını eğitme, bilgilendirmeye yönelik oluşlarıdır. Bunların arasında kimileri bir ölçüde yazınsal ürünlerle de çocukları tanıştırmayı, bilgilendirmenin yanı sıra yaşantı evrenlerini zenginleştirmeyi amaçlamaktadır.

Genel bir yaklaşımla günümüzde yayımlanan çocuk dergilerini iki ana öbekte toplayabiliriz: Gazetelerin yayımladığı dergiler, bankaların yayımladığı dergiler. Bunların 1983'teki durumlarını kalın çizgilerle belirtelim.

Gazete dergileri arasında eğlendirme, öğretme, eğitme amacını ön plana almakla birlikte yazınsal ürünlere açıklığı yönünden Milliyet Çocuk öteki gazete dergilerden büyük ölçüde ayrılır. Yayımladığı çizgi romanların içeriği, bilimkurgusal ürünleri seçişteki temel yönsemeleriyle de bu ayrılığı sürdürmektedir. Çizgi romanların türleri, serüven öyküleri, televizyon dizilerinden uyarlamalar üzerinde duracak değilim. Milliyet Çocuk'ta yer alan kimi adlarla bunlardan ilgimi çeken öykü ya da şiirlerin adlarını anmakla yetineceğim:

Öyküler: **Ortak, Küpe Yarışı** (M. Zeki Taşkın), **Kır Gezintisi** (Numan Kartal), **Küçük Bozacı** (Nuriye Ege), **Sultan Küpesi**

(İbrahim Örs), **Yeliz, Uğur Böcekleri** (Mahmut D. Kıratlı), **Türkü Çocuk** (Erhan Tığlı), **Döne** (Ayla Çınaroğlu), **Avcı Salih** (Behiç Duygulu), **Pastırma Bekçileri** (H. Kıyafet).

Şiirler: Atatürk (Adnan Ardağı), **İpuçları / Kırıntılar** (Tahsin Şentürk), **Annem** (Mücap Ofluoğlu), **Yıldız, Toprak** (Aydın Yalkut), **Pembe Pamuk Şekeri** (Aydın Hatipoğlu), **Ağaç** (Subutay Hikmet), **Kuşcuklar** (Ali Rıza Ertan), **Küçük Balık** (Ramis Dara), **Üveyik** (D. Güner Demiray), **Oynayan Ayı** (Hüseyin Yurttaş)...

Dediğim gibi ad sayıp dökme düzeyinde kalmak istiyorum. Şu kadarını söylemeden edemeyeceğim: Nuriye Ege'nin, Erhan Tığlı ve Ayla Çınaroğlu'nun öykülerinde dilsel devinim, kurgu, öğeler yönünden sıcak bir yan var. Düşle gerçeğin ustaca kaynaştırılmışlığı var. Şiirlerden de Aydın Yalkut'un Yıldız'ını, Ali Rıza Ertan'ın Kuşçuklar'ını, Tahsin Şentürk'ün İpuçları / Kırıntılar'ını ayrıca anayım. Dilsel yoğunluk, iletiyi örtükleyiş, çocuğun düş gücünü kamçılayışları yönünden ilginç geldi bana bu şiirler. Tahsin Şentürk'ün «Çamlardan Biri» adlı şiirini de alıntılayayım buraya:

Bir sarılmış yaşama
Bir sarılmış
Kayaya kök salmış da
İnsandan kurtaramamış...

Hürriyet Çocuk: Yayımına başlarken şöyle diyordu okurlarına:

«...Tarihimizi yaratan ünlü kahramanlar, günlük yaşamı yansıtan ilginç röportajlar, bilim teknik konuları, belgesel araştırma dizileri, kitaplıklarınız için hazırladığımız ilginç ansiklopedik diziler, yarı belgesel çizgi roman ansiklopediler ve dünyanın güzel çizgi romanlarından oluşan zengin içeriğiyle tüm hafta boyunca elinizden bırakmayacağınız bir dergi... (Sayı 1, 7 Ocak 1983)... Ardından da bu sunu yazısının yanı başında «işte sizlere öykülerini soluk soluğa okutacak, güldürecek, düşündürecek olan roman ve çizgi roman kahramanlarımız: Şimşek Süvari, Demiryürek, Kaptan Luka, Anna ve Dan, Zizi ve Tekin» topluca gösteriliyor resimleriyle. Denilebilir ki çizdiği bu yolu bütün yıl izledi **Hürriyet Çocuk**. Özellikle de çizgi romanlara ağırlık vererek. Çocukların kendi ürünleri dışında yerli yazarların ürünlerine de sayfalarını açmadı. Bunun yerine çocukların sorularını, kimi konulara yönelimlerini kamçılayacak sayfalar köşeler düzenledi.

Tercüman Çocuk: Yıl boyunca etkinliğini sürdüren dergilerden biri de Tercüman Çocuk oldu. Yukarıda Türk Edebiyatı dergisinin andığımız sayısında derginin yöneticisi Refik Özdek' le yapılmış bir konuşma var. «Sizin yönetiminizde çıkan Tercüman Çocuk dergisinin yayın politikası nedir?» sorusunu yanıtlarken şöyle diyor:

«Eğlendirerek eğitmek sloganı bizimdir. Bu prensipten vazgeçmiyoruz... Türk çocuğuna sorumluluk duygusu, başarma azmi vermek; onların yurdunu, milletini seven, geçmişine saygılı olup geleceğine güvenen, 'muhtaç olduğu kudreti damarlarındaki asil kanda arayan', her bakımdan sağlıklı gençler olarak yetişmelerine yardımcı olmak... Amaç budur, asla ticari kazanç değildir.»

Eğlendirerek eğitme ilkesi çocuk yazınında göz önünde bulundurulacak ilkelerden biridir. Ancak bunun ölçüsünü iyi saptamak gerekir. Öte yandan geçmişine bağlı olmak, onu tanımak için de aynı şeyi söyleyeceğiz. Dergi kendine çizdiği yolda oluşturmuş yapısını. Ancak saptadığı ilkelerle çocuklara sunduğu ürünler arasında tam bir uyum olduğu söylenmez. Bunlardan birkaçının adını anayım: Hayalet Denizaltı, Ölüme Karşı, Tatoniye Dönüş, Sihirli Hançer, Tengiz Aslan Pençesinde, İmparator, Ölüm Takipçileri, Ayda Vuruşanlar, Kara Altın Korsanları, Korkusuz Samuray Ugaki, Kasırga ve Ateş, Yüzbaşı Volkan, Kafkas Dağlarında Ölüm, Yaz Neşesi...

Adını duyurmuş yerli yazar ve ozanlara hiç rastlanmıyor Tercüman Çocuk'ta... Mustafa Bayat, Serra Okay, M. R. Şirin, Abdullah Taşden, Birsen Türköz, Hasan Demir, Nuriye Ege (Daha önce Milliyet Çocuk'ta gördüğüm tek ad)... yeni adlar. Yeni eski gibi bir ayırım oldukça yapay. Önemli olan ortaya konan ürünlerdir. Ne ki bunların büyük bir bölümünde dilsel bir tat, söyleyiş kaygısı yok. Hasan Demir'in «Kar Güzellemesi» adlı şiirinden seçtiğimiz şu dizeler örneklendirir söylediklerimi:

Üzerinde yürürken
Gırç gırç ediyorsun
Bu bir mesaj olmalı
Söyle ne diyorsun

Türkiye Gazetesi Çocuk dergisi de yapı ve amaç yönünden Tercüman Çocuk'u anımsatıyor. Ondan ayrılan yanları da yok değil. Derginin yöneticisi Rahim Er kendisiyle yapılan bir konuşmada şöyle diyor:

«...çocuk mecmuasını sadece çocuğun okuduğunu düşünmek de yanlıştır. Çünkü bu mecmua bir eve giriyor. Asıl muhatap çocuk olmasına rağmen anne-babaları da ilgilendiren az çok bir şeyler olmalıdır kanaatindeyim.» Aileleri de ahirete ve ebedi hayata inanan ve inanmayan diye ikiye ayırarak şöyle belirtiyor düşüncelerini:

«...Ahirete ve ebedi hayata inanmış olan anne-baba, çocuklarının büyüyünce işlediği suçlardan dolayı ahirette cezalandırılacağı ve kendisinin de bu cezadan payını alacağı idrakindedir. Bu insanın endişesi elbetteki çocuğunu iyi bir insan, iyi bir mümin yetiştirme gayreti olacaktır. Maddi hayata inanmış kişi ise çocuğunun bol para kazanması, iyi makam sahibi olması yönünde çaba harcayacaktır. Oysa iyi para ve makam sahibi olmak saadetin ve huzurun temeli değildir.»

Dergisinin temel yönsemelerini de bu doğrultuda çiziyor.

Banka dergileri: Gazetelerin arkasında bulunduğu kimi dergiler gibi bankaların da arkasında bulunduğu çocuklar için yayımlanan dergiler Pamuk Çocuk, Kumbara, Çağdaş Çocuk... gibi. Ayrıca dergi niteliğinde Emlak Kredi Bankası'nın yayımladığı «Çocuklar İçin Oyun-Bilim Kitapları» da bunlar arasında anılabilir.

Bu dergilerin genel havası ya da bunları yönlendiren temel amaç üç aşağı beş yukarı aynı. Hani o ünlü reklâmda söylendiği gibi «Yok birbirimizden farkımız ama biz .....» dedirtecek türde değil hiçbiri. Hemen hepsinde ortak yön, bir yolunu bulup çocuklara biriktirimciliğin önemini ve gerekliliğini aşılamak. Şu örnekte olduğu gibi:

Oysa gerçek yaşamda
Çok para da yuva da
Dileğine kavuşmanın yolu da
Gün gün artan tasarrufta.

Bu yönsemeyi yadsıdığım sanılmasın. Ne ki bunun yanı sıra düzeyli çocuk yazım ürünlerine de yer vermeleri gerekir. Bir ölçüde İş Bankası'nın çocuklara armağanı olarak çıkan Kumbara bu türden ürünlere yer veriyor zaman zaman. Ünlü kişiler, doğal kaynaklar, yeni buluşları tanıtmaya yönelik yazıların yanı sıra öykülere de yer veriliyor dergide. Bilmecelere, testlere de yer verdiği gibi.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çocuk, okul ve aile dergisi olarak yayımladığı **Çocuk ve Yuva** anılması gerekli dergiler arasında. Çok eski bir geçmişi olmasına karşın dergi hem oylum, hem sayfa düzeni yönünden bir gelişme göstermiyor. Gelişme şöyle dursun dilsel ve sanatsal hiçbir değer taşımayan ürünlerle doldurulmuş. Öte yandan test sayrılığına bu dergi de tutulmuş. Kuru, yavan, çocukların dünyasına seslenmeyen yazılarla birlikte bilgi ve yetenek testleri de veriliyor...

1983 yılında değişik yaş gruplarındaki çocuklara seslenmeyi amaçlayan dergilerden izleyebildiklerimin görünümünü nirengi noktalarıyla yansıtmaya çalıştım. Kitap yönündense verimsiz bir yıl olduğunu belirtmiştim. Ancak bu arada iki yapıta değinmek istiyorum. Yetişkinler için sarsıcı ürünler veren Muzaffer İzgü çocuklar için de yazmayı sürdürüyor. Can Yayınları Çocuk Dizisi içinde yayımlanan **Güldüren Uçurtma** konu, dil, yaslandığı öğeler yönünden çocukların içini ısıtacak türden bir yapıt. Kitabına başlamadan önce şöyle diyor çocuklara

«Kitapsever arkadaşım, sana bir yeni masal sunuyorum, adı **Güldüren Uçurtma**. Uçurtma insanı nasıl güldürür diyeceksin. Elbette gıdıklayarak güldürmez. Ama hiç uçurtma uçuran arkadaşını inceledin mi, hiç onun yüzüne baktın mı? Uçurtma gökyüzünde iri bir papatya gibi süzülürken, arkadaşının yüzündeki gülücüğü gördün mü?»

Dayanışmanın ve kötülüğün üzerinde düşündürtmek istiyor çocukları Muzaffer İzgü. İletisini gülümsemenin tadı içinde eriterek.

Sözünü etmek istediğim ikinci yapıt da Ferhan Oğuzkan'ınki. «Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı» adlı yapıtında bu alanın büyük ölçekli bir haritasını çiziyor. Çocuk yazınının tanımını yapıyor, nitelikleri ve önemi üzerinde duruyor. Çocuk yazınını oluşturan dilsel ürünler: Masallar, masalımsı ürünler, öyküler ve romanlar, yaşamöyküleri, amlar, gezi yazıları, şiirler, çocuk oyunları üzerinde duruyor. Ayrıca doğa ve fen olaylarını anlatan yapıtlarla çocuklar için yayımlanan gazete ve dergilerin belirleyici özelliklerini tanıtıyor. Ele aldığı konular ve kuşatımı yönünden bu alanla ilgili altyapısal bilgileri ve örnekleri içeren bir kitap. Hem çocuklar için yazacaklara hem de çocuk yazını öğreteceklere seslenen bir kitap...

İKİ SORU - İKİ YANIT

1983'de çocuk yazınımızın görünümünü izleyebildiğim ölçü-

de yansıtmaya çalıştım. Bu alanın sorunları üzerinde düşünenler, ortaya konan ürünleri izleyip çocuklara iletecek öğretmenler ne diyorlar? Bu soruyu aydınlatma kapsamlı bir çalışma gerektirir. Bunu yapamadım. Ancak çocuk yazınının kuramsal sorunlarıyla, ürünleri üzerinde çalışan A. Ferhan Oğuzkan'a; hem Türkçe öğretmeni hem de yönetici olarak MEB. Merkez örgütünde çalışmış emekli bir öğretmen arkadaşımız O. Nuri Poyrazoğlu'na birer soru yönelttim. Soruları ve yanıtları aktarıyorum buraya:

A. Ferhan Oğuzkan, «Çocuk yazınımızın 1983'deki görünümünü nasıl değerlendiriyorsunuz?» sorusu üzerinde düşünürken konuyu 1950'lere değin gerilere götürüyor. O günden bu yana çocuk yazını alanında hem nitelik hem de nicelik yönünden bir değişme olduğunu vurguluyor. Değişmeyi hazırlayan etkenleri de şöyle belirtiyor:

«...Yakın geçmişte çocuk edebiyatı ürünlerinin gelişmesine katkıda bulunan en önemli olaylardan biri, öğretmen okullarına ve eğitim enstitülerine 'çocuk edebiyatı' adını taşıyan bir dersin girmiş olmasıdır. Gerçi öğretim programlarında hiçbir zaman yeterli zaman ayrılmamış ise de öğretmen adayları meslek hayatına atılmadan önce serbest okuma materyeli diye adlandırılan eserlerin özellikleri, bu eserlerin seçimi ve değerlendirilmesi gibi konularda birtakım temel bilgiler edinme imkânını bulmuşlardır. Ne yazık ki bu ders birkaç yıl önce, hem de bütün dünyanın çocuk yılını kutladığı bir sırada enstitülerin programlarından çıkarılmıştır. Son yıllarda öğretmenliğe başlayanların bu konudaki eksiklikleri, herhalde, öğrencilerinin kılavuzluk yapmak istedikleri ana-babaların ve en önemlisi kendi meslek çalışmalarının aleyhinde olacaktır.

Geçmişte çocuk yayınlarıyla ilgili bir başka önemli girişim de bundan yirmi yıl kadar önce MEB Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi adında bir kurumun kurulması olmuştur. Başlangıçta Türk Silâhlı Kuvvetler bünyesinde açılan okuma-yazma kurslarına okuma materyeli hazırlayan merkez, daha sonraki yıllarda çalışmalarını yardımcı kitaplar, çocuk kitapları üzerinde yoğunlaştırmıştı. Bunun bir sonucu birçok eğitimci, yazar ve ressamın uyumlu ve sistemli çabalarıyla birtakım çocuk kitapları yayımlanmıştır. Merkez, ayrıca, değişik tarihlerde bu alanda çalışan editör, yazar ve ressamları bir araya getiren seminerler de düzenlemiştir. Bu seminer çalışmalarının ürünü olarak da ortaya

gerek biçim, gerek öz bakımından ilginç ve özgün eserler çıkmıştır. Merkezin bu yöndeki çalışmaları kısa sürmekle birlikte çocuk edebiyatı ürünlerimizin biçim ve içerik yönlerinden gelişmesinde bu girişimin önemli bir etkisi olduğu kanısındayım. Nitekim, bugün ad yapmış kimi yazar ve ressamlarımız çocuk kitabı yazma ve resimleme işiyle ilk kez bu merkezin etkinliklerine katılarak ilgilenmeye başlamışlardır.»

«Üzerinde durulması gereken bir başka nokta, kimi yazarlarımızın bir süre çocuklar için yazmayı denedikten sonra bu işi bırakmış görünmeleridir. Halbuki birçok yabancı ülkede ünlü ve deneyimli yazarların önemli bir bölümü, sürekli olarak çocuklara da yönelik eserler vermeye devam etmektedirler. Bu tutum nedeniyle oralarda çocuk yayınlarının önce niteliği ve sonra da sayısı belli bir çizginin altına düşmekten kurtulmaktadır. Yazarlarımızın çocuk edebiyatı alanında ilgisizlikleri- ki bunun belki yazarlar açısından haklı nedenleri vardır- yüzünden pek zayıf eserli piyasaya sürmekte veya eski eserlerin yeni baskılarıyla yetinmektedirler. Yeniden basılan eserlerin çoğunda da ne dil, ne sayfa düzeni ne de resimleme bakımından bir değişiklik yapılmadığı için çocuklarımız bundan yirmi, yirmi beş yıl önce yayımlanmış eserleri büyük güçlüklerle okumak zorunda kalmaktadırlar.

Özlenen nitelikte eserler elde etmenin en etkili yollarından biri, editör, yazar ve ressamların sık sık ödüllendirilmesidir. Gerçi ülkemizde bu doğrultuda özendirici birtakım girişimler yok değildir. Ancak, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere öteki resmi kuruluşlara daha büyük görevler düşmektedir. Yalnız bu ödüllendirme işinde eski ve geçerliği kuşkulu ölçütlerden vazgeçilmeli, sanatçılar (yani yazarlar ve ressamlar) özellikle özgüçlükleri bakımından değerlendirilmelidirler. Böyle bir davranış içine girilmezse bugün ödüllendirilmiş birçok eserlerde gördüğümüz gibi aynı konular, aynı temalar, aynı anlatım ve kurgu kalıpları içinde tekrarlanır gider.

Çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunan bir başka etmen de bu alanda yapılan bilimsel inceleme ve araştırmalardır. Bu bakımdan durumumuzun sevindirici olduğu söylenemez. Elde ilgilileri çeşitli konularda aydınlatacak ve sorunlarımıza ışık tutacak yeterli veriler yoktur. Bu tür inceleme ve araştırmaların MEB örgütü içinde ve üniversitelerimizde kurulacak özel birimlerde vakit geçirmeden başlatılması gerekir. Ancak bu araştırmalardan sonra değişik yaş kümelerindeki çocuklarımızın

okuma eğilimleri, ilgileri ve okudukları eserlere karşı tepkilerini daha kapsamlı ve sağlıklı biçimde öğrenebiliriz. Bu alandaki eksiklik, çocuk yayınlarını seçimini ve değerlendirilmesini yapma durumunda bulunanlar için de büyük güçlükler doğurmaktadır. Örneğin okullara tasviye edilen birçok eserin ne gibi sanat veya eğitim ölçütlerine göre seçildiğini anlamak çok kez kolay olmamaktadır.

Çocuk edebiyatının gelişmesinde tanıtmanın, eleştirilerin, sergilerin de büyük payı vardır. Yazık ki bizde ana-babalara ve öğretmenlere yol gösterecek kapsamlı, fakat pratik kılavuzlar henüz hazırlanmamıştır. Çocuk kitaplarının tanıtımı, daha çok gazete ve dergilerde çıkan reklamlarla sınırlı gibidir. Yeni eserler üzerinde eleştiriler yapılması ise -yıllıklar belki bunun dışında tutulabilir -rastlantılara kalmıştır. Halbuki radyo ve televizyonu da kapsamak üzere tüm yayın organlarının bu tanıtma konusuna gerekli önemi vermeleri şarttır. Çünkü ana-babalar, öğretmenler, hatta küçük okurlar ancak böylece yeni yayınları izleyebilirler. Böyle bir tutum, ayrıca, çocuk edebiyatı alanında eksikliği duyulan eleştiri sorununu da bir dereceye kadar çözebilir. Çocuk yayınlarını içeren sergilerin ne denli etkili olduğunu söylemek bile fazladır. Yalnız, bu tür sergilerin düzenlenmesi için önemli gün ve haftalar beklenmemeli, her fırsatta okulda veya okul dışında uygun yerlerde çocuklar, ana-babalar ve öğretmenler eski ve yeni çocuk edebiyatı ürünleriyle karşı karşıya getirilmelidirler...»

Osman Nuri Poyrazoğlu: «Çocuklarımızı, çocuk yazınının ürünleriyle karşı karşıya getirmede ailelere, Milli Eğitim Bakanlığı'na ne gibi görevler düşüyor? Aileler ve Bakanlık, bu görevlerini gereğince yerine getirebiliyor mu? Bu konudaki gözlem ve düşüncelerinizi belirtir misiniz?» soruları üzerinde düşünürken önce konunun önemini vurguluyor. Yasalarda, izlencelerde öğrencilere okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmaya yönelik düşüncelere değiniyor. Çocuk yazınını, «çocukların okuyup zevk alabileceği, eğitsel amaçlar taşıyan yazın türlerinin tümüne verilen ad» bağlamında ele aldıktan sonra MEB'in bu alanda dişe dokunur yayınsal bir etkinliğinin bulunmadığını belirtiyor. Dahası çocuk yazınının yanlış algılandığına sözü aktararak şöyle diyor:

«...salık verilen kitapların çoğu, yardımcı ders kitabı niteliğindedir. Bir bölümü olaylara idealist açıdan bakan, konuları metafizik yöntemle inceleyen, yoz kültürü işleyen, içtenliksiz,

sanatsal özden yoksun kitaplardır. Bunlar çocuğa görelikten yoksun, daha çok çocuksuluk denen, dilin acemice kullanımının ilkel ürünleridir. Sanat ve zevk yönünden düşük niteliklidir.»

MEB'in bu alanda kendisinden beklenilen görevlerin hiçbirini yerine getirmediğini, öğretmenlerin de türlü nedenlerle çocuklara kitap salık vermekten kaçındıklarını söylüyor. Niyesini de bu yoldan öğretmenlerin başlarının derde girdiğine bağlıyor. Ailelerin tutumu üzerine de şöyle bir saptayımda bulunuyor O. Nuri Poyrazoğlu:

«...Birçok aile, çocuklarına yazınsal yapıtlar okutmayı boşa zaman öldürme sayıyor. Yazınsal yapıtların çok yönlü yetiştiriciliğini bilmiyor. Onlara göre tek yetiştirici kaynak ders kitaplarıdır. Kimi aileler de çocuklarına ağır kitaplar önerirler. Ağırın hangi yaşta önemli olduğunu bilmezler...

Aileler açısından bir başka sorun da aranan kitapların kolayca bulunmayışıdır. Büyük kentler dışındaki yerleşim yerlerinde vardır bu sorun. Taşra diye bilinen bu yerlerdeki kitapçılarda her kitap bulunmaz. Satılanların, bulunanların çoğu bireyciliği kamçılayan, uysal bir kişilik geliştirmeyi amaçlayan, dinsel duygulara seslenen... kitaplardır. Çocuk yazınının çok az olan seçkin örnekleri buralara kolay kolay girmez. Gerici ve egemen güçlerin nefesini ensesinde duyar kitapçı, veli, öğretmen. Bu durum, siyasal iktidarların tutumuna koşut olarak azalıp çoğalır ama hiç değişmez. O büyük güç okunacak kitaplar üzerindeki sansürünü sürdürür.»

Çocuklarını, çocuk yazınının ürünleriyle yüz yüze getirmek isteğinin kimi çevrelerde nasıl tedirginlik yarattığını, bu isteği işe dönüştüren öğretmenlerin başının nasıl derde girdiğini kendi yaşamından örnekler vererek anlatan O. Nuri Poyrazoğlu üzerinde düşündüğü bu soruyu açık uçlu bir sormaca biçimine dönüştürerek öğretmenlere göndermiş. Öğretmenlerden aldığı 40'a yakın yanıtı, söyleyeceklerini somutlama yönünden aktararak şöyle sürdürüyor sözlerini:

«Yakınmalar şöyle özetlenebilir: Bakanlık çocuk yazınını önemsememektedir. Analar, babalar ve öğretmenler çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimini yeterince bilmemektedir. Ana ve babalar iyi okuyucu değildirler, okumaya değer kitapları iyi seçememektedirler. Öğretmenler gereğince kılavuzluk yapamamaktadırlar. Çocuk yazını eğitimden anlamayanların elindedir, bölgesel özellikleri yansıtmamaktadır. Çocuk yazını ürünleri

gereğince tanıtılmamaktadır. Kitaplar aile bütçesine göre pahalıdır...

Gelen yanıtlardan alıntılar da yapmak istiyorum. Öğretmen Sabiha Bozkurt, öfkeli, küskün diyor ki: '...Çocuklarımızın yeterince düşünüldüğü kanısında değilim. Çocuk yılı, çocuk yazını gibi içtenliği yeterince tartışılabilir kavramlara da inanmıyorum. (...) Okumayan öğretmenden, ailelerden, belli bir kültür politikası olmayan MEB'ten okumayı özendirme açısından ne gibi görevler beklenebilir? Çocuk eğitiminde aslolan ona örnek olabilmektir. Kendisi okumadığı halde çocuğuna, öğrencisine okumayı salık veren ana babayı, öğretmeni; kitap düşmanlığının alıp yürüdüğü, okuyana iyi gözle bakılmadığı, (...) bir toplumda bunu hangi çocuk, hangi öğrenci ciddiye alır? Yalnızca öğretmen sayısının 400 bini aştığı bir toplumda düşün ve sanat dergileri, yazın ürünleri 5-8 bin arasında satıyorsa, ciddi tek günlük gazetenin tirajı 80-90 bin dolaylarındaysa, okul kütüphanelerinin yürekler acısı durumu ortadayken gereğince yerine getirilen bir görevden söz edilebilir mi? (...) Kişisel kanım odur ki sorun çocuk yazını, yetişkin yazını değil, sorun yalnızca yazın...'

Aynı konuda bir başka öğretmen, Coşkun Seyhanlı şöyle diyor: 'çocuğun dış dünyasını süsleyen bu tür yapıtların yazımını, basımını, dağıtımını Bakanlık üstlenmelidir. Bunu çağdaş bir anlayışla yansız yapmalıdır. (...) ülkemizdeki çoğu aileler, çocuklarını sevmesini bilmezler .Çocuğa özgür olma hakkını hele hiç tanımazlar. Bu nedenle çocuk kişiliksiz, kendine güven duygusundan yoksun olarak okula gelir. (...) Öğretmenlerin çoğu yetersiz yetişmiştir. Çoğu bilgi aktaran, düşünmeyi öğretmeyen kimselerdir. Çabuk kızarlar, bu da onların çabuk tükendiğini gösterir. (... Çocuk yazınının gerekli, çok gerekli olduğunun bilincinde değildirler. Bu durumdaki öğretmen topluluğu bu görevi yerine getiremez. (...) Bakanlık çocuk yazınının önemini kavramak şöyle dursun, bu yazın ürünlerini sınıfta okuyan öğretmene düşmandır...

Öğretmen Mehmet Özkan'ın, öğretmen ve ailelerle ilgili saptayımları şöyle: ...Analar babalar, çocukların ders kitapları dışındaki uğraşlarını doğru bulmuyorlar. Öğrencilerimiz çoğu kez «Elindeki kitabı bırak, dersine bak.» gibi sözlerle incitildiklerinden yakınıyorlar. Ayrıca aileler ders kitabı dışındaki kitaplara para harcamaya katlanamıyorlar. Öyleyse gerçek sorun büyüklerin eğitiminde yatıyor. (...) Açık konuşmak gerekirse günümüzün öğretmenleri genellikle yetersizdir. Kitaplarla tanışıklık kuramayan birisi, nasıl rehberlik yapar çocuklara?»

Osman Nuri Poyrazoğlu'na yönelttiğim soru, çocuk yazınının ürünlerini çocuğa, çocuğa olduğu kadar ana ve babalara da tanıtma görevini üstlenecek kimi öğretmenlerce (sayıları sınırlı da olsa) irdelenmiş. Kendilerini rahatça bir özeleştiriden geçiriyor, böyle bir görevi gereğince yerine getiremediklerini dobra dobra açıklıyorlar. Öte yandan aileler de hem ekonomik hem de ekinsel nedenlerle çocuk yazınının içinde solumuyorlar. Böylece çocuk yazını alanındaki donmuşluk, kıpırtısızlık sürüp gidiyor. Gerçekte bu durum sürüp gittikçe yetişkinler yazınında da olumlu bir gelişim ve açılımdan söz edilemez. Aslında yetişkinler yazınıyla çocuk yazını fizikteki bileşik kaplar olayı gibidir. Aralarında sıkı bir etkileşim vardır. Kendisi okumayan ana babaların çocukları durup dururken neye okusunlar ki? Kendilerine okul sıralarında okuma beğenisi, okuma tutkusu aşılanmayan kişiler, bilinçli bir okur olma düzeyine nasıl yükselebilirler?

SONUÇ

1983, dar bir düzlemde kalan kimi girişimler ya da açılımlar bir yana, çocuk yazını açısından verimsiz bir yıl olmuştur. Bu verimsizliği hazırlayan etkenler çok yönlüdür. Değişik yönlerden açıklanıp yorumlanabilir.

Goethe'nin bir sözünü anımsıyorum: «Yeşil hayat ağacı karşında her varsayım ya da her kuram kül rengi kalır.» Gerçekler ortada. Öğretmenlerin ana-babaların tutumları belli. Yayınevlerinin yayınları da belli. Şurası tartışma götürmez bir gerçektir ki temelde bir eğitim sorunudur bu. Devletin üstlenmesi gereken bir ana sorun. Aç, açık, kimsesiz çocukları koruma nasıl devletin göreviyse, çocukların bedensel sağlığını koruma nasıl devletin göreviyse onların duygu ve düşün çevrenini kurup geliştirecek, kişiliklerinin oluşumunu çok yönlü bir biçimde etkileyecek çocuk yazınına el atmak da sanırım bu türden bir görevdir.

Bu görev İlköğretim Haftalarında, Kitapçılık Haftalarında «kitap en büyük dosttur» ya da «okuma bilgisizliği yenecek en etkili ilaçtır» gibisinden cicili bicili sözler söylemekle gerçekleşmez. Önce nitelikli yayınlar MEB örgütünce usta yazarlara hazırlattırılmalı. Temel amaç çocuğun dil ve düşün evrenini renklendirip zenginleştirecek ürünlerle çocukları en kestirme yoldan tanıştırmak olmalı. Özel kesimce hazırlanan nitelikli ya-

yınlar saptanacak somut ölçülere vurularak değerlendirilmeli, bunlardan amaca uygun olanlar satın alınarak okullara dağıtılmalı. Çocuk yazınını geliştirecek ödüller oluşturulmalı. Dahası kitap ve okuma edimi saygınlığına kavuşturulmalı.

Devlet nirengi noktalarıyla belirlediğim bu görevi üstlenmekten kaçınır, kitaba ve okumaya karşı özendirici, koruyucu tavrını takınmazsa çocuk yazınımızdaki bu olumsuz görünüm daha da koyulaşır, daha da kötüye gider. Yinelemek bile fazla, çocukları, çocukluğunu yaşamayan, çocuk yazınının düzeyli ürünlerini tanıyıp tatmayan, düş ve us gücünü geliştirmeyen toplumlarda sağlıklı, dengeli ve uyumlu bireyler yetiştirmek güçleşir.

1983 YILINDA SİNEMAMIZA GENEL BİR BAKIŞ

Atilla DORSAY

Türk toplumu için heyecanlı, hareketli geçen bir yıl içinde sinemamız da çeşitli çelişkilerle örülü gergin, bunalımlı, ama aynı zamanda umutlu bir yıl yaşadı. 12 Eylül'ün 3. yıldönümünü kutladıktan 2 ay sonra yapılan seçimlerle demokrasiye doğru 'yumuşak' bir geçiş yapmak için ufukta gözüken umutlar, tüm sanat dünyamıza olduğu gibi sinemamıza da belli bir iyimserlik getirdi. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilân edilmesi ise, dış politikada açtığı olumsuz perspektiflerle tüm ulusun olduğu gibi kuşkusuz sanatçılarımızın da bir süre için olsun kısır tartışmaları unutup aynı amaç ve aynı kaygı çevresinde gönül birliği etmelerine yol açtı.

Seden'in Eskiyen Sineması.

1983 yılı içinde, 'eski kuşak' bir bölümüyle yine bir hayli etkindi. Lütfi Akad usta köşesinde oturmaya adeta 'mahkûm' durumunu sürdürürken, Osman Seden, Halit Refiğ, Atıf Yılmaz, Memduh Ün, Orhan Aksoy gibi yönetmenler bir hayli çalıştılar. Seden, «Yakılacak Kadın»la göz yaşartıcı, inanılmaz bir melodram yaptı. Bir Arap filminden uyarlama olduğu söylenen bu film, Fatma Girik'in oyununun bile kurtaramadığı, bir zamanların Mısır filmlerine rahmet okuyan bir yapıttı. «Aşkların En Güzeli», yine melodram çizgisinde olmakla birlikte daha temiz ve tutarlı bir çalışmaydı. Seden, bu filmdeki Banu Alkan'ı «Gecelerin Kadını» isimli bir seks-melodramda, Türkiye güzellik kraliçesi seçildikten sonra 'evli' olduğu gerekçesiyle ünvanı alınan Hülya Avşar'ı ise yine aynı türde «Haram» adlı filmde yöneterek, genç yıldız adaylarına karşı ne denli 'hamiyetli' olduğunu gösterdi. Tüm bu filmler, belli bir anlatım işlekliğinin dışında hiç bir öz taşımayan ve Seden'in sinemasının (tüm 'mo-

dern' görünümü altında) ne denli eskidiğini bir kez daha gösteren yapıtlardı.

Refiğ'in Görkemli Dönüşü.

Yaşamının bir bölümünü verdiği «Yorgun Savaşçı»nın başına gelenlerle herhalde büyük bir darbe yiyen Halit Refiğ, son derece kırgın ve öfkeli bir biçimde Yeşilçam'a döndü, Erler Film'le çalışmaya girişti. Refiğ, bu firma adına üstüste 4 film yönetti. «O Kadın», eli-yüzü düzgün, tutarlı bir burjuva melodramı idi. «Leyla ile Mecnun», yine eli-yüzü düzgün bir Arabesk filmdi, yalnız bu ünlü Doğu masalının temel özelliklerinden sıyrılarak bir Arabesk filme konu edilmesi, ciddi çevrelerde eleştirildi. Refiğ'in her zamanki atak tavrıyla bu eleştirileri 'küfürbaz' bir tonda yanıtlaması, Burçak Evren ve Atilla Dorsay'la aralarında «yazışmalara» neden oldu. Refiğ, daha sonra 'eroin' sorununa değinen «Beyaz Ölüm»le bir 'çağ filmi' olan «İhtiras Fırtınası»nı çekti. Ancak bu 2 film henüz gösterilmiş değil. Sinemamızın önemli bir ismi olan Refiğ'in Yeşilçam'a dönmesi, genel düzeysizlik içinde kuşkusuz bir kazançtır. Ama bu, Refiğ'in bir zamanki ilkelerinden ve 'iddialı sinemacı' tavrından önemli ödünler verdiği gerçeğini de gözlerden saklamamalı.

Atıf Yılmaz'ın Başarısı.

Sinemamızın önemli ustası Atıf Yılmaz, 1983'e özellikle çok tartışılan ve yankılar uyandıran «Mine» ile damgasını vurdu. Necati Cumalı'nın bir oyunundan alınan film, kasaba gerçeklerimize bir ölçüde şematik, ama sonuç olarak duyarlı ve insancıl yaklaşımı ve zaman zaman bir Çekov veya Gorki oyununu andırır atmosferi ile dikkatleri çekti, özellikle 'feminizm' konusundaki güncelleşen tartışmalarda odak noktası olarak alındı. Yılmaz'ın bir diğer filmi olan «Şekerpare», ilginç bir 'kostüme' güldürüydü, ama bu film nedense beklenen ilgiyi görmedi. Yılmaz, daha sonra, Türkan Şoray/Cihan Ünal'ın tüm basınımızda büyük ilgi gören 'evlilik' dedikodularının hemen ertesinde 2 sanatçıyla «Seni Seviyorum»u çekti. Bu filmin de en azından «Mine»nin başarısına ulaşması olası gözüküyor.

Eski Kuşağın Diğer İsimleri.

Bir diğer eski usta Memduh Ün, Orhan Kemal uyarlaması

«Kaçak»la, daha önce de (başka bir isimle) uyarladığı ve 'aşina' olduğu bu konuyu, tam kıvamına ulaştıramayan, heyecansız ve donuk bir filmde kaldı. Çeşitli hastalıklarla boğuşarak 'rahatsız' bir yıl geçiren Orhan Aksoy'un «Gazap Rüzgârı», salon melodramlarının birden arttığı bir dönemde, yine kendi içinde tutarlı, tertemiz anlatılmış bir örnek ortaya koydu. Orhan Aksoy'un bir diğer filmi, «Bataklıkta Bir Gül» adlı melodram ve yine aynı türde, henüz gösterilmeyen «Zifaf» oldu. Özellikle bu son 2 filmin, yılların sinemacısı Orhan Aksoy'a birşeyler katacağını söylemek olanaksızdır. Bir diğer eski sinemacı, Orhan Elmas, Türkân Şoray'ın 'dedikodu-sonrası' ilk filmi olan «Metres»i yönetti (henüz gösterilmedi), bir de TV'de izlediğimiz ve Amerikan TV dizilerinin bir hayli duragan, başarısız bir taklidi olan «Kanun Adamı» dizisini imzaladı.

Önemsiz Filmler Geçidi.

Orta kuşaktan bazı sinemacılar, önemsiz yapıtlar vermeyi sürdürdüler. Natuk Baytan, «Kalbimdeki Acı» ile yeni bir Ferdi Tayfur filmi çevirdi. Melih Gülgen, «Düşkünüm Sana»da Nükhet Duru'yu yıllar sonra bir baş rolde sinemaya çağırırken, çeşitli politik/sosyal çağrışımlar içeren, ama karmakarışık bir film ortaya koydu. «Kurban»la başarısız bir Kadir İnanır/Ahu Tuğba filmi imzalayan Gülgen, sonra da henüz gösterilmeyen bir Ümit Besen filmi yaptı: «Dostlar Sağolsun». Remzi Jöntürk, «İkimiz de Sevmiştik»le türkücü Mahmut Tuncer'e dayalı önemsiz bir film imzaladı. Sonra «Nikâh» ve «Türkiye» adlı daha iddialı, ama henüz gösterilmediği için yargıda bulunamayacağımız 2 yapıt verdi. Yapımcı Nazmi Özer, «Arkadaşım»da orta halli bir aşk ve serüven filmi ortaya koydu. Oksal Pekmezoğlu, «Küçük Eller»le hiç bir açıdan önem taşımayan bir 'avantür-dram' çevirdi. Çetin İnanç'ın Cüneyt Arkın'lı bir dizi serüven filmi, çocuklar veya çocuk zekâ yaşındakiler için çevrilmiş, hiç bir biçimde ciddiye alınamayacak kurdelâlardı. Temel Gürsu, önemsiz birkaç Arabesk çekti: «Zulüm», «Yıkılan Gurur». Arabesk'te 'yeni' bir isimse, bu türün ünlü oyuncusu İbrahim Tatlıses'ti. Tatlıses, tüm Arabesk sanatçıları içinde yönetmenliğe merak saran tek isim oldu. «Yalan»la belli bir düzeyde sağladığı başarı, «Günah» adlı bir ikinci filmi yönetmesine yol açtı. Vs. vs...

Gören ve Ökten'in Filmleri.

Gelelim daha önemli, ciddi yapımlara... Şerif Gören, yılın

etkin bir sinemacısıydı. Antalya şenliğinde, biri geçen yıldan kalma 3 filmiyle birden yarıştı. «Tomruk», bir nehir üzerinde bir hayli zor koşullarda çevrilmiş sürükleyici bir serüven filmiydi ve filmin sürükleyici akışını, yalnızca senaryodan gelme birkaç temel yanlış bozuyordu. «Derman» ise Gören'in çok iddialı bir projesiydi. «Yol» gibi bir 'kar filmi' idi bu, yine Erdoğan Engin'in yönettiği ve Hülya Koçyiğit, Tarık Akan, Nur Sürer, Talat Bulut gibi bir kadroyla ön plana çıkan... Ancak «Derman», Gören'in yine akıcı ve usta işi anlatımına karşın, gerek çok 'özel' bir duruma fazlasıyla yaslanan aşırı 'pitoresk' (veya 'folklorik') özellikleriyle, gerek iyi çizilmemiş kişileriyle, gerekse yine senaryodan gelen bazı temel aksaklıklarıyla tam bir başarı olmaktan uzak, dürüst ve eli-yüzü düzgün bir film olmanın pek ötesine geçmiyordu... Yılın önemli bir sürprizi ise, Zeki Ökten'in «Faize Hücum»uydu. Antalya şenliğinde oybirliğiyle birincilik alan bu filmde, Ökten 'bankerlik olayı'ndan yola çıkarak, son derece iyi çizilmiş kişilikleri ve son derece ustaca tutturulmuş gerçeklik/gülmece karışımı uslubuyla Türkiye'nin yakın geçmişte yaşadığı toplumsal bir dramdan geniş boyutlu bir toplumsal panorama çıkarıyordu. «Faize Hücum», Ökten'in ruhbilimsel incelikleri vermede, oyuncuları olsun kalabalık sahneleri olsun yönetmede ve 'kara mizah'da ne denli usta bir yönetmen olduğu bir kez daha kanıtlıyor, Ökten'in bu denli az film çevirmesinin sinemamız için nasıl bir kayıp olduğunu bir kez daha anımsatıyordu.

Özgentürk ve Çetin.

Ali Özgentürk'ün «At»ı yılın bir diğer güzel sürpriziydi. Özgentürk, bu 2. uzun filminde «Hazal»dan bambaşka bir anlatım yakalamış, büyük kentte oğlunu okutmak çabası içinde yitip giden bir köylünün sıradışı serüvenini anlatırken, gündelik yaşamdaki olağanüstüyü, gerçekçilik içinde varolan fantastik ögeyi de filmin yapısı içine sindirmişti. «At», sinemamızda değişik ve önemli bir çaba olarak anılmaya değer bir yapıttı... Sinan Çetin'in sansürle takışması dolayısıyla birkaç yıldır bekleyen ilk filmi «Bir Günün Hikâyesi» de 1983'ün ilk aylarında gösterime çıkabildi. Sansürce kesilen bazı bölümler denli, bir 'ilk film' olmanın getirdiği tutukluk ve aksaklıklar da bu filmi ciddi biçimde zedeliyor ve Çetin'in daha sonraki filmleriyle bu düzeyi aştığını düşündürüyordu. 1983'de sinemamızı dışarda

başarıyla temsil eden çok önemli bir film, Erden Kıral'ın «Hakkâri'de Bir Mevsim»i ise, şu satırların yazıldığı sırada, henüz sonuçlanmamış olan Sedat Simavi yarışmasına da adaylığını koymuş bulunuyor. Ancak bu film henüz gösterilmedi, yakında gösterileceğine değgin bir haber de yok. Onun için «Hakkâri'de Bir Mevsim»den sözetmeyi gelecek yılın toplamına bırakıyoruz.

Güldürü Sineması.

Güldürü filmleri, 1983 içinde de sürüp gitti. Popüler güldürü dalında yine belli birkaç oyuncuya ve belli birkaç yönetmenin sınırlı güldürü anlayışına bırakılan, hiç bir özgünlük, yenilik içermeyen çabalar izlendi. Kartal Tibet, bu türün gözde ve çalışkan yönetmeniydi. Üstüste Kemal Sunal'lı «Doktor Civanım», «Çarıklı Milyoner», «Kılıbık», Zeki Alasya/Metin Akpınar'lı «Baş Belâsı» gösterime çıktı. Tibet'in 1983 içinde çektiği diğer filmleri, çağdaş bir «Lysistrata» uyarlaması olan «Şalvar Davası» adlı bir hayli sevimli bir «erotik köy güldürüsü» ve «Fırtına Gönüller» isimli henüz gösterilmeyen bir melodramdı. Zeki Alasya, «Dönme Dolap» isimli bir güldürüde kendisini ve Metin Akpınar'ı yönetti. (Bu film de henüz vizyona çıkmamış bulunuyor). Ümit Efekan'ın İlyas Salman'lı güldürü denemesi «Aptal Kahraman» ise tüm iyi niyetlere karşı başarılı olamayan bir «güldürmeyen güldürü» olarak kalıyordu.

En Yeniler ve İlk Filmleri.

1983 yılı içinde sinemamıza bir ölçüde taze kan geldi denebilir. Birkaç yönetmen ilk filmlerini çektiler. Yaşar Seriner'in ikinci filmi olan «Çocuklar Çiçektir», bir kuduz olayı çevresinde dönüyordu. Hüsnü Çetiner'in «Bir Zamanlar Kardeştiler»i ilanlara göre «filminden önce video-kaseti piyasaya sürülen» ilk filmimiz olmak onurunu taşıyordu! Nesli Çölgeçen ve Yusuf Kurçenli ise, batıda çok yaygın olup bizde henüz görülmemiş bir akımı, TV'de çalışıp sonra sinemaya geçen yönetmenler akımını başlattılar. Çölgeçen «Kardeşim Benim», Kurçenli ise «Ve Recep ve Zehra ve Ayşe...» adlı filmi yönettiler. Tümü de iddialı olan bu filmlerin gösterimi 1984 yılına kaldığından haklarında fikir yürütemiyoruz. Ancak ikisi («Çocuklar Çiçektir» ve «Kardeşim Benim») Sedat Simavi yarışmasına katılan filmler, kuşkusuz yeni isimlerin sinemaya gelmesi açısından umut verici bir durum oluşturuyor.

Egemen Olan Türler.

1983 yılı içinde sinemamıza genel bir bakış atıldığında, egemen olan türlerde pek önemli bir değişiklik olmadığı gözleniyor. «Bitti, bitiyor» denmesine karşın, Arabesk filmler, belki biraz azalarak da olsa sürüyor ve yıllık 70-80 civarında sabitleşmiş gözüken film yapımının önemli bir bölümünü oluşturuyorlar... Önceki yıldan başlayan bir moda, Arabesk filmlere biraz 'seks' bulaştırmak modası, bu yıl da sürdü, üstelik Arabesk'in dışında başlıca egemen tür olan melodram'a da bulaşarak. Gerçekten de, gözyaşı döktüren burjuva melodramlarına açık bir dönüşün gözlendiği 1983 içinde bu tür filmlerde, 'soyunan' bazı yıldızlar aracılığıyla biraz 'seksi' bir hava sağlanılmasına da çalışıldı. Banü Alkan, Ahu Tuğba, Yaprak Özdemiroğlu, Christine Haydar, Hülya Avşar gibi yıldızların yanısıra, Faruk Peker de Yeşilçam'ın (şimdilik) tek soyunan ve vücudunu rahatça sergileyen 'seksi' erkek yıldızı oldu. Bu 'seksi' melodram'ların yanısıra, güldürü, seks-güldürü, köy-kasaba güldürüsü ve serüven türleri, birkaç toplumsal film, fantastik film («Göl») ve toplumsal güldürü («Faize Hücum») örneğiyle desteklenerek, sinemanın genel görünümünü oluşturdu.

Ekonomik Yapı Değişiyor Mu?

83 ortalarında meydana gelen bir yeni durum, Yeşilçam'ın ekonomik düzenini temelde sarsar gibi oldu, yapım/üretim en azından birkaç ay boyunca ciddi biçimde aksadı. Olay, Yeşilçam yapımcılarına belli projelere (veya isimlere) göre kredi açan ve böylece filmin yapımına gerekli sermayeyi en azından bir bölümüyle önceden sağlamak geleneğine sahip bulunan Anadolu işletmecilerinin bu mevsim başında bu kredi sisteminden vazgeçmeleriydi. Geçen mevsimde kredi verdikleri filmlerin, Arabesk'ler dahil beklendiğinden daha az iş yapması, Anadolu işletmecilerini bu mevsim başında daha 'temkinli' davranmaya itmiş, bunların bir bölümü, bu işin başlıca etkeni ve yeni, çekici bir kâr alanı saydıkları video işine el atarken, diğerleri de en azından kredi vermeyi durdurarak elde geçen mevsimden varolan, henüz gösterilmemiş filmlerle yetinmeyi yeğlemişlerdi. Bu durumda yapım bir süre aksadıysa da kendini toparlayan Yeşilçam, başka kaynaklar bularak yeniden film yapımına geçti. Uzun yıllardır Yeşilçam'ın ekonomik açıdan belkemiğini oluşturan bölge işletmecisi kredisinin ortadan kalkar gibi olması,

Yeşilçam'da değişik biçimlerde yorumlandı. Kimi bunun sinemamıza yarardan çok zarar getiren işletmeci baskısının ve zevkinin sonu olduğunu belirterek sinemamız için olumlu bir değişim olduğunu savundu, kimiyse bu kredi sistemi olmadan, gerçek bir sermayeye ve devlet desteğine sahip olmayan bir sinemanın yaşamayacağını ileri sürdü. Ama günler geçti, olay yatıştı, Yeşilçam, herzaman olduğu gibi bu bunalımı da belli ölçüde atlatarak yaşamaya ve üretmeye koyuldu...

Diğer Olumsuz Ögeler.

Kuşkusuz sinemamızın içinde bulunduğu pek parlak sayılamayacak durumun tek nedeni, işletmeci kredisinin donması değildi. 1983 yılı içinde hızla yayılan ve büyük kentlerde adım bası bir video kulübünün açılmasıyla kendini gösteren video olayı, tam bir salgın boyutlarını alarak büyük kentlerden kasabalara sinema seyircisini önemli ölçüde azalttı. Yine de bu azalma, sinemacıların söylediğine göre, sözgelimi TV'nin ilk çıktığında veya anarşinin doruğa tırmandığı günlerde olduğu ölçüde değildi. Ne var ki belediyelerin ve özellikle sinemanın merkezi ve can damarı olan İstanbul Belediyesi'nin sinemaya karşı süregiden anlayışsız, katı tutumu, bu varolmaya devam eden seyirci sayısının sinemayı 'rantabl' bir meslek dalı halinde tutmasına olanak vermeyecek düzeye vardı. İstanbul'da sinema biletlerine, artan hayat pahalılığı koşutunda gerçekçi bir zam bekleyen sinemacılar, aldıkları 120 liralık birinci sınıf tarifesiyle şaşkına döndüler. Belediyenin zaten üçte birine ortak çıktığı ve sabah matinesi, öğrenci indirimi, halk günü gibi uygulamalarla daha da azalan bu parayla, pahalı yerli ve yabancı filmleri finanse etmek olanaksız hale dönüştü. Bu durumda ciddi, pahalı projelerin ve önemli, dolayısıyla pahalı yabancı filmlerin yapılması/getirilmesi, önümüzdeki yıl içinde bir hayli güç olacağa benziyor ve yerel yönetimler, şimdilik sinemanın sağlıklı biçimde sürmesine başlıca engel olarak ortada duruyor.

Sinema/Devlet İlişkileri.

Sinema/Devlet ilişkileri, 1983 içinde de olumsuz biçimde sürdü. Sinemamızın dışarda kazandığı başarılar, devletin sinemaya ciddi, olumlu, iyiniyetli biçimde eğilmesi sonucunu birtürlü getirmedi. Hazırlanan ve içerdiği bazı kısıtlamalar dola-

yısıyla eleştirilmekle birlikte yine de bir boşluğu dolduracak ve sinema alanına belli bir düzenleme getirebilecek olan bir Sinema Yasası tasarısı, yine başka baharlara kaldı... Kültür Bakanlığı'nın sinemaya, özel tiyatrolar olduğu gibi maddi yardımda bulunacağı ve bunun için bütçeye 60 milyonluk bir fasıl konduğu haberi, gazetelerde yansıdı. Ancak bunun gerek gerçeklik derecesi, gerekse uygulama biçimi henüz bilinmiyor. Yeni kurulacak Özal hükümetinin bu konuda alacağı tavır, şimdilik belirsiz. Ancak Ulusu hükümetinin kültür bakanı İlhan Evliyaoğlu'nun yardım kararından hemen önce Film-San vakfını ve onun 'ziyadesiyle ünlü' başkanı Ümit Utku'yu ziyaret etmesi, kafalarda kuşkular doğurdu: Sinemamıza yardım, Ümit Utku aracılığıyla mı gerçekleşecekti? Akad'lara, Yılmaz'lara, Refiğ'lere, Kıral'lara, Ökten'lere, Özgentürk'lere bekledikleri ve geçmiş yapıtlarıyla hak kazandıkları destek, Film-San'ın süzgecinden geçerek mi verilecekti?

Sinemamızın Dış Başarıları, Tanıtma İşlevi.

Sinemamız, 1983 yılında da dış başarılarını sürdürdü, ödüller aldı. «Hakkâri'de Bir Mevsim», Berlin şenliğinde biri jüri özel ödülü olmak üzere tam 4 ödül birden alarak büyük bir başarı sağladı. Film, bu başarıyı kazandığı sırada ne yazık ki Türkiye'de sansür tarafından yasaklanmış bulunuyordu. (Sonradan Danıştay'ca serbest bırakıldı). «Hakkâri'de Bir Mevsim», sonra da Korsika adasında yapılan Bastia Akdeniz Kültürleri şenliğinde birinci seçilerek büyük ödül aldı. Venedik şenliğinde de yarışma dışı olarak gösterilen film, Hamburg Sinema Günlerinde en iyi film seçildi, yine Almanya'da Protestan Kilisesi Jürisi tarafından «ayın filmi» ilân edildi... «At», İtalya'da Lecce Sinema Günlerinde en iyi film seçildi... Fransa'da, Şubat sonunda Marne-la-Vallée'de, Mart ayında Paris'te Gérard Philipe kültür merkezinde, seçme bazı filmlerimizin de gösterildiği Türk haftaları düzenlendi. Fransız TV'sinde Atıf Yılmaz'ın «Adak» filmi gösterildi, bu vesileyle yapılan bir açık oturumda sinemamız tartışıldı... Yönetmen Zeki Ökten, İngiliz Film Enstitüsünün 50. yıl törenlerine çağrıldığı halde pasaport alamadığından gidemedi. Portekiz'in Madera adasında toplanan uluslararası yönetmenler forumuna ise yine Ökten, Atıf Yılmaz ve Ali Özgentürk çağrıldılar, Ökten'in pasaport, Yılmaz'ın ise film çekimi dolayısıyla katılamadığı forumda sinemamızı Ali Özgentürk temsil

etti. Türkiye, devlet eliyle resmen temsil edildiği bazı şenliklerde ise başarı kazanamadı. Moskova, Balkan ve Kahire film şenliklerine üst düzeyde bazı bürokratlar ve oyuncular katıldı, ama sonuç alınamadı. Avrupa Konseyi himayesinde Yunanistan'ın Delfi kentinde toplanan uluslararası sinema konferansında ise ülkemizi Sinema Dairesi Başkan Yard. Nejat Gökçe ve Prof. Dr. Alim Şerif Onaran temsil ettiler. Bu arada, dış basında da sinemamız yeniden ciddi biçimde ele alındı. Amerika'nın çok-satan meslek dergisi Hollywood Reporter, Ekim ayında MİFED şenliği dolayısıyla yayınladığı özel sayıda, geniş bir Türk Sineması Eki sundu.

İçteki Şenlikler, Ödüllendirmeler.

1983 yılı içinde tam 20. kez düzenlenen Antalya Film Şenliği, basında yer alan organizasyonla ilgili bazı aksaklıklara karşın temelde sinemamıza yarar getirecek, önemli bazı filmler üstüne kamuoyu ilgisini çekecek bir olay olarak yinelendi. Bu yılki yarışmada en iyi 3 film olarak Zeki Ökten'in «Faize Hücum»u ve Şerif Gören'in «Derman» ve «Tomruk»u seçildiler. Zeki Ökten en iyi yönetmen, Fehmi Yaşar «Faize Hücum»la en iyi senaryo yazarı, Orhan Oğuz «Tomruk»la en iyi görüntü yönetmeni oldular. Yeni Türkü Gurubu'nun «Derman» için yaptığı müzik en iyi film müziği seçilirken, «Faize Hücum»la Genco Erkal, «Derman»la Hülya Koçyiğit en iyi oyuncular, «Derman»la Talat Bulut, «Faize Hücum»la Asuman Arsan en iyi yardımcı oyuncular olarak ödül aldılar. Belgesel dalında Süha Arın'ın «Kulada 3 Gün»ü ve Yalçın Yelence'nin «Çocuklar Çiçektir»i, canlandırma dalmda ise katılan tek film olan Ateş Benice'nin «Sentez»i ödül aldı. Ayrıca Lütfi Akad'a «yapıtının tümünün içerdiği saygınlık» nedeniyle bir Onur Ödülü verildi.

Yılın diğer önemli ödüllendirmesi, sinema eleştirmenlerinin yıllık ödülleriydi. Bu seçimde «Teneke Trampet» yılın yabancı filmi seçilirken, «At» yılın yerli filmi oldu. «At»ı izleyen diğer 4 filmimiz, «Mine», «Kırık Bir Aşk Hikâyesi», «Dolap Beygiri» ve Göl» olarak belirlendi. Atıf Yılmaz «Mine» ve «Dolap Beygiri» ile en iyi yönetmen, Selim İleri «Kırık Bir Aşk Hikâyesi» ve «Göl»le en iyi senaryo yazarı, Kenan Ormanlar «At»la en iyi görüntü yönetmeni, Cahit Berkay «Mine» ve «Kırık Bir Aşk Hikâyesi» ile en iyi film müziği bestecisi seçildiler. Nur Sürer, «Bir Günün Hikâyesi» ile en iyi kadın oyuncu olurken, en iyi

erkek oyuncu ödülünü 2 sanatçı paylaştı: «At»la Genco Erkal ve «Göl»le Hakan Balamir. Yardımcı oyuncu ödülleri de paylaşıldı: «At» ve «Kırık Bir Aşk Hikâyesi» ile Güler Ökten ve «Seni Kalbime Gömdüm»le Çolpan İlhan en iyi yardımcı kadın oyuncu, «Seni Kalbime Gömdüm»le Müşfik Kenter ve «At» ve «Mine» ile Selçuk Uluergüven, en iyi yardımcı erkek oyuncu olarak ortaya çıktılar.

Kısa Filmler ve İFSAK Sonuçları.

Ocak ayında yapılan İFSAK Kısa-film yarışmasının sonunda, 16 mm.'de Muammer Özer «Toprak Adam»la büyük ödülü aldı. Yine Özer'in «Ali»si başarı ödülüne layık görüldü. İbrahim Akyürek/Sedef Er'in «Can Pahasına» adlı 8 mm.'lik filmi 'emek ödülü', Haluk Cecan'ın «Ada»sı ise Seçici Kurul Özel Ödülünü aldı. Özendirme ödülleri, 8'er mm.'lik 3 filme, Taner Çamsarı'nın «Lotaryacı», Fuat Koray'ın «Duvarlar», Mehmet Atak'ın «Niye Bana Bakıyorsunuz'una verildi.

Gerek Antalya, gerek İFSAK yarışmasındaki ödüllendirmeler, tüm olumsuz koşullara karşın ülkemizde kısa-film yapımında belli bir canlılık olduğunu ortaya koyuyordu. Bu arada, Mimar Sinan Üniversitesi Sinema/TV Enstitüsü, yıl içinde 2 ilginç kısa-filmle karşımıza çıktı. Halit Refiğ yönetiminde öğrencilerin hazırladığı belirtilen «Atatürk ve Sanat», Ata'nın sanata bakışını, yer yer ilginç, ama tam bir bütünlükten yoksun bir belgesel halinde vermeye çalışıyordu. Sami Şekeroğlu'nun yıl sonlarında gösterilen ve Neşet Günal'ın resimlerini ele alan «Toprak Adamları» filmi ise büyük ilgi gördü ve övüldü. Henüz göremediğimiz için kesin bir yargıda bulunamadığımız bu film, Türkiye'de sanat üstüne yapılan belgesellerde önemli bir adım oluşturuyor gibiydi. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye'nin tanıtımı için ısmarladığı veya satın aldığı bazı filmler, bu türün sınırlı özelliklerini aşarak ilginçlik kazanamadılar. Arif Keskiner'in yapımcılığıyla Çiçek Film'in hazırladığı «Çağlar Boyunca Anadolu» TV filmleri dizisi, 10. bölümüne ulaşarak bir hayli yol aldı ve birçok ülkeye satıldı. «Atatürk ve Çağı» gibi önemli bir belgeselin son dakikada ertelendiği, «İz Bırakanlar» gibi bazılarının ise olumlu çıkış noktalarına karşın beklenen veremediği TRT'de 1983, belgesel sinema veya kısa-film açısından pek olumlu geçmedi.

Yeni Bir Ödül.

Nasreddin Hoca derneğinin Akşehir'deki şenlikler sırasında düzenlediği bir canlandırma filmi yarışması, ülkemizde bu alandaki çabaların azlığı nedeniyle bu yıl da gerçek bir ilgi ve heyecan uyandırmadı. Diğer yandan, Hürriyet gazetesinin birkaç yıldır düzenlemekte olduğu Sedat Simavi ödüllerine bu yıldan başlayarak sinemayı da dahil etmesi ve bu alanda önemli bir maddi ödül koyması, sinema dünyamızı hareketlendiren olumlu bir olay olarak ortaya çıktı. Sedat Simavi ödülünün Antalya'ya kıyasla çok yüksek olması ve yarışma şartnamesinde başka bir ulusal yarışmaya katılmamış olma koşulunun aranması sonucu, bu yıl bazı filmler Antalya yerine bu ödüle katılmayı yeğlediler. Bu olayın uzun vadede nasıl bir sonuç vereceği, sinemamızın 2 ayrı ödülü kaldırabilecek düzeyde olup olmadığı, ilerki günlerin getireceği bir soru olarak gündemdedir.

İstanbul Sinema Günleri.

İstanbul Festivali'nin kapsamı içinde yine bu yıl ilk kez sinema sanatına geniş ve ciddi biçimde yer verildi, şenlik süresince 3 sinemada 30'u aşkın film gösterildi. Çok zengin ve düzeyli bir görünüme sahip olan bu gösteriler öylesine ilgi gördü ki, bir anlamda festivalin kendine özgü sanat etkinliklerine nerdeyse gölge düşürdü. Bu nedenle bu yıldan itibaren sinema günlerinin asıl festival tarihinden ayrılarak bağımsız biçimde yapılması yoluna gidilecek ve Nisan 84'ün sonu, İstanbul Sinema Günlerinin yeni tarihi olacak. 4. İstanbul Sanat Bayramı da 17 Ekim/2 Kasım tarihleri arasında yapıldı ve bazı film gösterilerine sahne oldu. Bu arada bir meraklının özel koleksiyonundaki Rudolph Valentino filmlerinden oluşan bir sessiz film gösterisinin yılın son aylarmda Emirgân parkında Turing ve Otomobil Kurumu tarafından onarılan Beyaz Köşk'te başlaması da, büyük bir ilgiyle karşılandı.

Video Olayı.

Video yıl içinde de sinema için başlıca kaygı kaynağı olmayı sürdürdü. Yerli video imalatına 1983 içinde başlanması, bu konudaki talebi hızla arttırdı. Evlerde ve kahvelerde hızla artan video gösterimi sinema için önemli bir tehlikenin çanlarını çalarken, bu alandaki yasal boşluklar, birçok film yapımcı ve

getirticisini harekete geçirdi. Bunlar, hakları kendilerine ait olan filmlerin kaçak ve yasadışı video kasetlerinde tüketimini önlemek üzere girişimlerde bulundular. Soruna ilk yasal çözüm denemesi, İçişleri Bakanlığı'nın «umumi yerlerde video kasetlerinde sinema filmi gösterimini yasaklayan» bir bildirisi oldu. Bunu, çeşitli nedenlerden yasaklanan 500'ü aşkın geniş bir listenin yayımlanması izledi. Bu filmlerin arasında, Türkiye'de daha önce sansürden geçmiş önemli bazı filmlerin veya «Gandi» gibi ünlü yapıtların da yer alması, şaşkınlık yarattı. Amerikan şirketlerini temsilen gelen Amerikalı bazı sinema adamları, kendi filmlerinin video hakları konusunda incelemelerde bulundular, vs. Sinema/video ilişkileri, gerek yasal, gerek ticari, gerekse sanatsal açıdan günümüz Türkiye'sinde henüz çözümlenmemiş bir büyük sorun olarak duruyor...

TRT/Sinema İlişkileri.

TRT, sinemamıza hiç bir biçimde destek olmama ve sinemayla, sinemamızın dış başarılarıyla ilgili hiç bir haberi yansıtmama konusundaki kararlı tutumunu bu yıl da sürdürdü. Bazı Yeşilçam sinemacılarıyla olan işbirliği, en son «Kanun Adamı» dizisinde görüldüğü gibi pek parlak bir sonuç vermedi. Arşivlerde iyice tozlanmış 2 önemli dizinin, Halit Refiğ'in «Yorgun Savaşçı» ve Lütfi Akad'ın «Bir Ceza Avukatının Anıları» dizilerinin yayınlanmayacağı, yıl sonuna doğru kesin olarak belli oldu. TRT Genel Müdürü Macit Akman, Kasım sonlarında yaptığı bir açıklamada, «Yorgun Savaşçı»nın «bazı devlet kurumları»nın emriyle «yakıldığını» açıkladı. Aynı açıklamada, filmin bir kopyasının «TRT dışında bir devlet kuruluşu»nda saklandığı da bildiriliyordu. Bu arada Ünal Küpeli'nin yılın sonlarına doğru yayınlanan TV dizisi «Yalancı Dünya», «Yeşilçam'ı kötü gösterdiği» gerekçesiyle bir kısım sinemacı tarafından ciddi biçimde protesto edildi. Yıllar yılı hertürlü sansürden, baskıdan, hoşgörü eksikliğinden yakınıp duran Yeşilçam, ucu kendisine dokunan bir film ortaya çıkınca, ne yazık ki o denli istediği hoşgörüyü kendisi gösterememişti... Diğer yandan, «TV'de Sinema» olayı yıl içinde hem olumlu, hem olumsuz gelişmeler gösterdi. Yabancı filmler arasında «Yurttaş Kane», «Sunset Bulvarı», «Küçük Tilkiler», «Hayatımızın En Güzel Yılları», «Gizli Teşkilat», «Kleopatra», «İnsanlık Suçu», «Mucize» gibi başyapıtların gösterilişi, renkli filmlere yavaşça da olsa bir ge-

çiş ve uzun bir aradan sonra (ve kötü örnekleriyle de olsa) Türk sinemasına yeniden yer verme, olumlu görüntüler arasındaydı. Buna karşılık, TRT'nin tarihinde hemen hiç görülmemiş bir olay, sinema filmlerinin iyice kesilip - budanarak oynatılması, bir kaç ay boyunca süren ve seyirciyi geniş biçimde rahatsız eden bir hareket olarak kuşkusuz burda anılmaya değer. Bu tavır, bir sansür tavrı olarak değil, yılın ilk yarısında Başbakanlıkça TRT yayınlarına getirilen kesin zaman kısıtlamasının bir sonucu olarak ortaya çıktı, TRT'ciler, başbakanlığın sıkı denetimine ters düşmektense filmleri kesmekten başka çare bulamadılar. Allah'tan hem bu denetimin bir ölçüde gevşemesi, hem de gerek basından, gerekse seyirciden açıkça kesilmiş filmlere karşı gelen son derece olumsuz tepki, bu uygulamanın önüne geçti. Diğer yandan, en önemsiz 'show' programlarının ve Amerikan dizilerinin renkli yayınlanmasının yanısıra en önemli bazı sinema başyapıtlarının siyah-beyaz olarak gösterilmesinde ısrar edilmesi de, 1983'de TV'de Sinema uygulamasının bir başka aksak noktası oldu.

Ölümler.

1982 yılında Türk sinemasının kayıpları arasında emektar tiyatro ve sinema oyuncusu Melâhat İçli, yine tiyatro, sinema ve TV'nin çok sevilen sanatçısı Mürüvvet Sim, sayısız oyun, senaryo, radyo ve TV oyunu yazmış olan güldürü ustası Ahmet Üstel, yapımcı Işık Toraman da vardı. Film ve sahne sanatçısı Feri Cansel de, yıl içinde bir cinayete kurban gitti, eski sevgilisi tarafından öldürüldü.

Yayınlar.

Sinema yayınları pek az olarak sürdü. Burçak Evren'in hazırladığı «Türk Sinema Sanatçıları Ansiklopedisi», Atilla Dorsay ve Turhan Gürkan'ın hazırladıkları «Gösteri - Sinema Ansiklopedisi» yıl içinde yayınlanarak önemli bir boşluğu doldurdular. Agah Özgüç'ün «Türk Sinemasında Seks» incelemesi, 4. baskısına ulaştı, vs. Bir sinema dergisinin yayımının hala gerçekleşemediği 1983 yılında, Gösteri, Milliyet Sanat, Somut, Varlık gibi dergilerin sinemaya ayırdığı kısıtlı yerle ve Film - Market isimli meslek dergisinin bir hayli düzenli biçimde süren yayınıyla yetinmek zorunda kalındı.

1983 DÖNEMİNDE TÜRK TİYATROSU

Hayati ASILYAZICI

1983 tiyatro yılında sahne sanatımızın genel görünümü sanıldığı gibi içaçıcı değildi. 1960'lı yılların tiyatromuza getirdiği birikimin tükendiği ne oyun yazarları, ne de tiyatro emekçileri tarafından anlaşıldı. Çağdaş tiyatronun yeni boyutlar verdiği 1970'li ve 80'li yılları iyi değerlendirseydik, bugünkü tiyatro açmazı bu denli yoz döngüye girmezdi. Üstelik iki yıldır devletten destek alabilen özel tiyatroların büyük çoğunluğu, ödenek almanın gerektirdiği koşulları yerine getirmekte bile geç kaldılar. Ancak bir iki özel tiyatroyu bu sınırlamanın dışında tutuyorum.

Ödenekli tiyatrolarda pek fazla bir haber yok. Bunların içinde köklü ve eski bir kuruluş olan İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Vasfi Rıza Zobu'nun Genel Sanat Yönetmenliğinden sonra pazarlık konusu edilmesi utanç verici. Devlete devri için bugünkü sayın Belediye Başkanı Kültür Bakanlığı'na da başvurmuştur. Yani günümüzde, dünyanın hiç bir ülkesinde yapılması söz konusu olmayan, tarihte bir başka benzeri görülmeyen 70 yıllık bir kurumun devri, onurlu geçmişine yakışmayacak nitelikte bir davranıştır. Bu yanlışlığa Devlet Tiyatrolarının her iki Genel Müdürünün düşmemesi sevindirici bir olaydır.

Sanatçıların harcanmasında, onurlu bir kurumun bakanlığa devri konusunda kılı kıpırdamayan bir genel sanat yönetmeninin davranışlarını gelecek kuşaklara anlatmak, tarihsel yanlışlığı belirtmek bizlerin görevleri arasındadır.

Şehir Tiyatroları :

Geçen dönem Şehir Tiyatroları şu oyunları halka sundu: Orhan Asena - «Hürrem Sultan», Engin Uludağ yönetti, dekorunu Ersin Satgan, giysilerini Türkan Kafadar hazırladı. Engin Uludağ, yapıtlara aşırı derecede bağlı kalan yorumları yeğlemektedir. Bu oyunda iyi bir oyuncu kadrosu bulunmasına kar-

şın, istenen düzeyi tutturamadığını söylemek olası. Bununla birlikte sahnelenişte 'reji' olayı görülebilen bir iki oyundan biriydi. George Feydeau'nun «Avanak» adlı yapıtını Çetin İpekkaya sahneledi, Aydoğmuş dekor ve giysilerini hazırladı. Lütfi Ay'ın başarılı çevirisi ile oynanan yapıt orta düzeydeydi. Andre Roussin'in «Karı Koca ve Ölüm» oyununu Tahsin Saraç Türkçeye çevirmiş, Çetin İpekkaya yönetmişti. Oyunun dekoru Nilgün Gürkan'ındı. Geçen dönem emekliye ayrılan değerli sanatçı Agah Hün, Richard Nash'ın «Yağmurcu»sunu sahneledi. 1952'li yıllarda Küçük Sahne'de yine kendisi tarafından sahnelenmişti. Oyunun dekor ve giysileri Metin Deniz'indi. Jean Canolle'un «Kralın Kısrağı» adlı oyununu Nedret Denizhan sahneye koydu. Başarılıydı ve oyun ilgi gördü. Dekoru Metin Deniz, giysileri Türkan Kafadar hazırladı. Fazıl Hayati Çorbacıoğlu'nun «Münasip Beyin Dünya Evi», geçen dönem emekli olmadan önce ilk kez Atıf Avcı'nın sahneye koyduğu bir yapıttı. J. B. Priestley'in «Haftabaşı» oyununu Fuat İşhan yönetmiş, dekor ve giysilerini Nilgün Gürkan hazırlamıştı. Sevgi Sanlı dilimize çevirmişti oyunu. Oktay Rifat'ın «Çil Horoz»unu Nedret Güvenç yönetti, dekor ve giysilerini Metin Deniz hazırladı.

Vasfi Rıza Zobu'nun çok sık sahneye koyduğu yapıtlardan biri de «Mürai»dir. Dekor - giysiler Aydoğmuş tarafından hazırlandı. Bu dönemde sergilenen oyunlardan biri Arthur Miller'in «Hepsi Oğlumdu» oyunu Ülkü Tamer çevirdi, Erol Keskin yönetti ve dekorunu Mete Yılmaz'la birlikte yaptı. Giysileri Türkan Kafadar hazırladı. «On İki Öfkeli Adam» Reginald Rose'un yapıtı. Cemal Berk Türkçeye çevirmiş, Aytaç Yörükaslan sahnelemiş. Metin Deniz dekor ve giysilerini yapmıştı. Eduardo De Filippo'nun «Sevgilerin En Güzeli»ni Nükhet Güz dilimize çevirmiş, Engin Gürmen yönetmiş, dekoru Ersin Satgan, giysileri Türkan Kafadar hazırlamıştı. Noel Coward'ın «Sen Sen misin?» oyununu Feridun Karakaya uyarladı ve sahneye koydu; dekor-giysileri Nilgün Gürkan yaptı. Bütün bu oyunlardan başka, Necati Cumalı'nın «Dün Neredeydiniz» adlı yapıtı yeni oyundu ve ilk kez sahneleniyordu. Bir de Çorbacıoğlu'nun «Münasip Beyin Dünya Evi» yeni yazılan yapıttı. Ayrıca, Orhan Asena'nın «Hürrem Sultan»ı Şehir Tiyatrolarında ilk kez oynanmasına karşın yeni yazılan bir oyun değildi. Yinelenen oyunların yüzdesi % 80. Bu dünyanın hiç bir tiyatrosunda görülmeyen bir olaydır. Bunu da bu arada belirtelim.

«Sayın Oflazoğlu, her şeyden önce şunu belirteyim: Sahne-

lemeye hazırlandığım «III. Selim», bundan önceki yıllarda üzerinde çalıştığım öteki oyunlarınız gibi konuşma müziği, tiyatro şiiri, görüntü mimarisi ve sahne resmi açısından, bir yönetmen olarak bana çok geniş olanaklar verirken, işimi de çok kolaylaştırıyor.» Böyle diyordu «III. Selim»in yönetmeni Engin Uludağ, Şehir Tiyatrosu dergisinde Turan Oflazoğlu ile yaptığı konuşmada. Oyun başladı, gittim ve gördüm. Durumun hiç de içaçıcı olmadığı, iyi yorumlanıp oynanmadığını gördüm. Her yönettiği oyunda belli bir düzeyi tutturan Uludağ, bu kez düşündüğü gibi oyunu kotaramamıştı. Müzikli oyunun müzik danışmanlığını Dr. Nevzat Atlığ yapmış, müziğini Devlet Klasik Türk Müziği Korosu sanatçıları seslendirip müziklendirmişler. Ayrıntılı çalışma iyi, yorum ve oynanış yeterli değil.

Bu dönemin diğer oyunları şöyle: Beaumarchais «Figaro'nun Düğünü», Necati Cumalı «Susuz Yaz», Recep Bilginer «Sevdiğim Adam, Shakespeare «Macbeth», Georges Feydeau «Şimdi Sırası Mı?». Macbeth ve Figaro'nun Düğünü'nü Nedret Denizhan sahneledi; «Susuz Yaz»ı Aytaç Yörükaslan, «Sevdiğim Adam»ı Engin Gürmen; «Şimdi Sırası Mı?» adlı yapıtı Feridun Karakaya yönetti.

Devlet Tiyatroları :

1982-83 tiyatro yılında Devlet Tiyatroları 28 oyun sahneledi. Yurt düzeyinde yayılma oranı oyunların artışı geleceğin Bölge Tiyatrolarını oluşturması açısından önem taşıyordu kuşkusuz. Ne ki bu yayılma Türk Tiyatrosunun kurucusu Muhsin Ertuğrul'un isteği doğrultusunda gerçekleşmiyordu. M. Ertuğrul biçim ve yöntemiyle Bölge Tiyatrolarının kurulması konusunda verdiği savaşımı kazanamadan göçüp ayrıldı aramızdan. Onun bıraktığı ilkeler eninde sonunda gerçekleşecekti. Ancak, Bölge Tiyatroları belki değişik biçimiyle ortaya çıkabilecekti. Bu da ancak gelecek hükümetlerin kültür politikalarında belirginleşecekti. Şimdilik Devlet Tiyatrolarının yurt düzeyine belli bir program çerçevesinde oyunlar sergilemeleri olumlu ve yerinde bir davranıştı.

Aslında Bölge Konservatuarları açılmadan Bölge Tiyatrolarına geçmenin olanaksız olduğu bir gerçektir. Bölge Tiyatrolarını oluşturacak Bölge Konservatuarları, tiyatro-bale-halk dansları ve müzik dallarında eğitimi gerçekleştirdiğinde tiyatronun dağılımı nesnel amacına ulaşacaktır. Yönetsel bir görevi yerine getirecek bir yasanın beklentisi bakalım kaç yıl sürecek?

Geçtiğimiz döneme kısaca bir göz atacak olursak Devlet Tiyatroları şu oyunları sahneledi başkentte: Dekorları Güven Öktem'in, giysileri Serpil Tezcan'ın, müziğini Nevit Kodallı'nın hazırladığı Orhan Asena'nın **Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe** adlı yapıtını Bozkurt Kuruç sahneledi. Oyun Osmanlı İmparatorluğunun bir kesitini yansıtırken Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki olaylardan yararlanır. Yeni Sahne'de Çek oyun yazarı Vaclav Havel'in **Görüşme-Kutlama Çağrı** oyunu sergilendi. Esin Talu Çelikkan'ın Türkçeye çevirdiği oyunu Aykut Sözeri yönetmiş, dekor ve giysilerini Etem Özbora hazırlamıştı. İsviçreli yazar Max Frisch'in Münip Koruyan - Haldun Marlalı tarafından dilimize çevrilen Yine **Başladılar Şarkılarına** oyunu Küçük Sahne'de oynandı. Marlalı'nın yönettiği oyunun dekor ve giysilerini Hüseyin Mumcu hazırlamıştı. Oda Tiyatrosunda Yeşim Müderrisoğlu - Yıldırım Türker'in **Gölge Ustası** oynandı. Y. Kenan Işık'ın yönettiği oyunun dekorunu Sertel Çetinel, giysileri Nur Uzmen hazırlamıştı. Alejandro Casona'dan Muhittin Yılmaz'ın Türkçeye çevirdiği **İlkbaharda İntihar Yasak**. Altındağ Tiyatrosunda sergilendi, dekor ve giysileri Orhan Alpaslan'ın hazırladı, İsmail Bekir Ağlagül yönetti. Ankara Küçük Sahne'de Loleh Bellon'un **Daha Dün Gibi** yapıtı oynandı. Asuman Korat'ın yönettiği oyunu Mualla Genez dilimize çevirdi, dekor ve giysilerini Serpil Tezcan hazırladı. Yine Büyük Tiyatro'da William Shakespeare'in Kral Lear'i oynandı. İrfan Şahinbaş'ın Türkçeye çevirdiği Kral Lear'i İngiliz yönetmen Basil Coleman sahneledi, dekor - giysilerini Roger Andrews, müziği Sabahattin Kalender hazırladı. Altındağ Tiyatrosunda Paul Zindel'in **Kadife Çiçekleri**'ni Aykut Sözeri sahneledi, dekor - giysilerini Orhan Alpaslan hazırladı. Oyunu Nüvit Özdoğru Türkçeye çevirdi. Gölge Ustası ile dönüşümlü oynanan bir ikinci yapıt Donald L. Coburn'ın **Cin** Oyunu'nu Nuri Altınok yönetti, dekorunu Hüseyin Mumcu, giysilerini Nur Uzmen hazırladı. Yapıtı A. Armağan Sancar dilimize çevirdi. Geçen dönem Küçük Tiyatroda Nezihe Araz'ın **İmparatorun İki Oğlu** adlı yapıtını Ejder Akışık sahneye koydu, dekor - giysilerini Etem Özbora hazırladı. Araz'ın oyunu da tarihsel bir kesiti işliyordu. Geçen dönemin son tur oyunları arasında Sabahattin Kudret Aksal'ın **Önemli Adam**'ı Y. Kenan Işık'ın yönetiminde Yeni Sahne'de sergilendi. Dekor - giysiler Suar Şeylan tarafından hazırlandı.

Sabahattin Kudret Aksal, Önemli Adam'la ilgili şunları söylüyordu: «...Bir zamandan bu yana yazdığım oyunlarda olduğu

gibi Önemli Adam'da da gerçek dışı bir tiyatro anlatımını sürdürdüm. Bana öyle geliyor ki, gerçek dışı tiyatro, klasik tiyatroyla bizim geleneksel gösteri sanatımızın kesiştiği noktadır. Tiyatroyu şiirden ayırmadığım için de şiirin diliyle konuşmak istedim.»

Nedense hep böyle oluyor. Ünlü bir yabancı oyun genellikle değişik ülkenin yönetmeni tarafından sahneye konuyor. 1965-66 tiyatro döneminde Anton Çehov'un Vanya Dayı adlı yapıtı, yetmiş yaşın üstündeyken ülkemize konuk gelen Federal Almanyalı yönetmen tarafından sahneye konmuştu. Çalışmanın en ilginç yanı Hans Şivaykart ilk kez yurdumuzda Çehov'un bir oyununu sahneye koymuştu. Oysa Sovyetler Birliği'nden müzik, bale, opera dallarından ünlü sanatçıların gelmeleri gerçekleştiği halde tiyatro ile ilgili bir yönetmen getirtilmedi. Oysa Devlet Tiyatroları 1962'de Vişne Bahçesi'ni oynadığında aynı hata yapılmıştı. Geçen dönem Çehov'un Üç Kız Kardeş'i sergilendi. Oyunu İngiliz yönetmen Basil Coleman sahneye koydu, Doger Andrews dekor ve giysilerini hazırladı. Kral Lear'ı sahneleyen sanatçı. Oyun geçen dönemin sonlarında nisan ayında ramp ışıklarına getirildi ve başarısız oldu. Başarı sağlansaydı, geçen dönemin sonunda sahneye konan Üç Kız Kardeş, bu dönem de oynanırdı. Coleman'ın iyi bir yönetmen olmasına karşın Üç Kız Kardeş de bu başarısını sağlayamamasının çeşitli nedenleri vardır.

İstanbul Devlet Tiyatrosu; August Strindberg'in Hayaletler Sonatı Atatürk Kültür Merkezi'nde sergilendi. Konser salonunda Rita ile başlatılan ve Hayaletler Sonatı ile sürdürülen çalışma, geçen dönemin ortalarına doğru Atatürk Kültür Merkezi'nin yöneticisi tarafından kaldırıldı. Büyük Salon'un da onarımı bir türlü bitirilemediği için bu binada yapılan gösterilerde büyük aksamalar oldu.

Bu aksamalar gösterilerin kaldırılmasına dek götürdü ve kasım sonuna gelinmesine karşın büyük salon açılamadı.

Güngör Dilmen'in dilimize çevirdiği Hayaletler Sonatı'nı Levent Öktem sahneye koydu, dekoru Refik Eren, giysileri Hale Eren hazırladı. Freud'iyen bir oyun Hayaletler Sonatı. Bilinçaltını işliyor. Freud'ün bilinçaltı kuramları gelişirken Strindberg, bu türe elatmıştı. Şam'a Yolculuk - Düş Oyunu ve Hayaletler Sonatı bilinçaltı kuramlarının tiyatroya uygulanışını en iyi anlatan öncü nitelikli ilk kez denenen yapıtlardır. Bu nedenle doğalcılık akımının başarılı örneklerinden olan Baba, ve Matmazel

Julie ayırımlı yapıtlardan ayrılmaktadır. Simgesel oyunların sergilenişi denli, yorumlanışı da güçtür. Oyundaki bilinçaltı anlatım yine de belli bir düzeyde sergilenebildi. Muammer Esi, Alev Sezer, Tülin Oral Boratap, Şahin Çelik bu ruhbilimsel oyunda simgesel düzlemde iletişim kurdular. Oyuncular, yazarın çizdiği simgesel karakterleri paylaşmakta oldukça güçlük çekmelerine karşın izlenebilir düzeye getirmişlerdi.

Carlo Goldoni, İtalyan Tiyatrosunun yüzakı yazarlarından. Bu klasik oyundan çağdaş yorumlar yapan nice yönetmenlerin önemle sahneledikleri **İki Efendinin Uşağı**, İstanbul Devlet Tiyatrosunda Nihat Akçan'ın yorumuyla oynandı. Rekin Teksoy'un başarılı çevirisinin dekorlarını Nurettin Özkönü, giysilerini Hale Eren hazırladı. Geleneksel İtalyan Tiyatrosunun yaygınlaşan ve gelişen Commedia dell'Arte üslubuyla yazan Goldoni'nin **İki Efendinin Uşağı** karakter çizebilen ve üslupçu oyunculuk yön temini kullanabilen oyuncunun azlığı nedeniyle orta düzeyde sergilendi. Yazarın anlatıcı yorumu, sözcüklerin seçiminde alabildiğine titizlikle sağlanmış bir derinlik yatıyor Goldoni'nin bu yapıtında. Rekin Teksoy'un bu üslubu açıklayan çevirisi aslında Nihat Akçan'ın yorumuyla uyum sağlıyordu. Genç kadro olması nedeniyle oyuncuların yorumu yeterli değildi. Süha Tuna «Pantalone»de dikkati çekti.

Henrik İbsen de günümüzde yetkin oyuncularla oynanabiliyor. Yorumlayan yönetmenlerin çağdaş yaklaşımları olmasa İbsen'in yorumsal anlaşılırlığı artar. Ülkü Tamer'in dilimize çevirdiği **Rosmersholm**, Kemal Bekir'in sahnelenişiyle oynandı, dekor ve giysileri Nurettin Özkönü hazırlamıştı.

İbsen, çağımız tiyatrosunun temel direklerinden biridir kuşkusuz. Otuza yakın oyun yazdı. XIX. yüzyıl tiyatrosunda XX. yüzyıl tiyatrosunun yapısını oluşturdu. Bu nedenle İbsen'in dünya tiyatrosunda özgün bir yeri var. **Hortlaklar**, **Bir Halk Düşmanı**, **Hedda Gabler**, **Nora**, **Yaban Ördeği**, **Yapı Ustası Solness**, **Peer Gynt** ve diğer yapıtları sayılabilir. Toplumsal içerikli konuları işlemede gösterdiği başarıdan ötürü gerçekçi bir oyun yazarı olduğunu söylemeliyiz. Oyunun başarılı iki kişisi vardı Serpil Tamur ile Sadrettin Kılıç. Adnan Biricik de bunlara katılabiliyordu. Nurettin Özkönü, oda tiyatrosuna sığdırdığı dekoruyla mekânsız sahnenin problemini çözümlemişti. Kemal Bekir, kavradığı yorumu tüm oyunculara iletememişti. Genelde derli toplu çalışmasını bu oyunda da sürdürebilmişti. Can Gürzap olduk-

ça tutuk bir oyun sergiledi. Faik Ertener için daha iyi roller beklemeliyiz. Ülkü Tamer'in çevirisi başarılıydı.

İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda Orhan Asena'nın Gılgames (Tanrılar ve İnsanlar) adlı oyunu sergilendi. 1954 yılında Devlet Tiyatrosu'nda oynandı ilk kez ondan sonra ramp ışıklarına getirilemedi. Nevit Kodallı'nın opera olarak bestelediği yapıtın librettosunu Asena yazdı. Raik Almaçık Tanrılar ve İnsanlar adı ile 1954'de oynanan yapıtı bu kez Gılgameş diye sergiledi. Asena genç bir yazar olarak Gılgameş Destanı'nı oyunlaştırmıştı. Prof. Landsberger'in Gılgameş Destanı Prof. Muzaffer Ramazanoğlu'nun Türkçe çevirisinden tanıdığımız yapıtın dramatik gücü, destanın içeriğinde bulunuyordu. M.Ö. üçbin yıllarından gelme Sümer destanı Gılgameş'ten alıyor konusunu. İnsan ne denli güçlü olursa olsun tanrılara yenileceği tema'sını işliyor. İnsanlığın savaşım gücünü dile getiren eski destan, Orhan Asena tarafından çağdaş düzeyde işleniyor.

Refik ve Hale Eren'in başarılı dekor ve giysi çalışmaları, İlhan Usmanbaş'ın müziği ve Editha Almaçık'ın koreografisiyle sergilendi. «Gılgameş»te Şahin Çelik, «Engidu»da Suha Tuna, «Utnapiştim»de Sadrettin Kılıç, «kör»de Numan Tala Pakner, «Ninsun»da Tülin Oral Boratap «dramatik örgüsü güç olan oyunun altından kalkan düzeyde oyun sergilediler. Raik Almaçık'ın yorumu ve oyuna yaklaşımı, yapıt üstünde yaptığı dramaturji çalışması olumluydu. Bu arada Devlet Tiyatrolarında tiyatro çalışmalarına en uygun ışık çalışmalarını gerçekleştiren Nuri Özakyol'un önemini ve çabalarını belirtmeliyim.

Geçen dönem, Andersen masallarından Robin Short'un oyunlaştırdığı Kırmızı Pabuçlar adlı müzikli çocuk oyununu Faik Ertener sahneye koydu. Ertener, çocuk oyunları konusunda uzman bir sanatçı. Çocukların neler istediğini, iyi biliyor. Esin Afşar Aral'ın dilimize çevirdiği Kırmızı Pabuçlar oyunu da Ertener'in çocuk oyunları dağarına başarıyla yazılacak bir çalışma. Dekor ve giysileri Nurettin Özkönü, müziği Taci Özmen tarafından hazırlanan oyunun sanatçıları takım olarak başarılıydı.

Devlet Tiyatroları Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosunda; Howard Lindsay - Russel Crouse'un Baba Evinde Hayat, Hidayet Sayın'ın Köşe Kapmaca, Remzi Özçelik'in Su Gelince adlı yapıtları sergilendi. Baba Evinde Hayat ve Su Gelince'yi Yalın Tolga sahneye koydu, Köşe Kapmaca'yı Sevinç A. Çetinok yönetti. Recep Bilginer'in Sarı Naciye'sini, Feyha Çelenk yönetti. Bursa

Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nun yerleşik kadrosu, bu kentin tiyatro gereksinimine yaptığı katkılarla olumlu düzeydedir. Yalın Tolga, Feyha Çolonk, Gülyüz Tolga, Hikmet ve Coşkun Orhon, Emin Gümüşkaya, Cihan Büyükışık, Mustafa Uğurlu ve daha da genç kadrosuyla Devlet Tiyatrosu Bursa'da Bölge Tiyatrosu koşullarını içeriyor.

İzmir Devlet Tiyatrosu; Fikret Tartan'ın yönettiği, dekoru Refik Eren, giysileri Hale Eren'in yaptığı Hidayet Sayın'ın **Köklerdeki Kurtlar**; Dekoru Refik Eren, giysileri Hale Eren'in hazırladığı, Çetin Köroğlu'nun sahneye koyduğu, Jason Miller'in yazdığı Aygen Törüner'in dilimize çevirdiği **Şampiyonlar**; dekoru Orhan Alpaslan, giysileri Hüseyin Mumcu'nun hazırladığı Haldun Taner'in **Fazilet Eczanesi**'ni Semih Sergen yönetti. İzmir Devlet Tiyatrosu, dönemin son oyunu olarak George Kaufmann-Moss Hart'ın birlikte yazdıkları, Lütfiye N. Duran'ın Türkçeye çevirdiği **Öteki Dünyaya Götürecek Değilsin Ya** adlı yapıtını sergiledi. Oyunu Erol Amaç sahneledi, dekor-giysilerini Suar Şeylan hazırladı.

İzmir Devlet Tiyatrosu, beklenen patlamayı yapmış değil bugüne dek. İzmir ve çevresinin tiyatro açısından tutarlı bir seyirciye sahip olduğu söylenemez. Belli bir yönlendirmeyle tiyatrosuna aşama getirmek zorunda İzmir Devlet Tiyatrosu. Sarsıcı, uyarıcı oyunların seçimi gerekiyor. Başkentteki Edebi Kurul, bölgesel özelliklere uygun oyunlar seçmek zorunda olduğunu unutmamalı. Seyirciyi düşünerek daha tutarlı oyunları seçmeli. Baştan savma, işin kolayına kaçan davranışı bir yana bırakmalı ve tiyatromuza yararlı olacak oyunları seçmeli. Bu konu eleştiriye açıktır ve gelecekte de Edebi Kurul geniş eleştiri alacaktır.

Adana Devlet Tiyatrosu geçen dönem Ira Levin'den Hale Kuntay'ın dilimize çevirdiği **Ölüm Tuzağı** ile Tarık Buğra'nın **Ayakta Durmak İstiyorum** adlı yapıtlarını sergiledi. Ölüm Tuzağı'nın dekorunu Etem Özbora, giysilerini Nur Uzmen yaptı, İsmet Hürmüzlü sahneye koydu ve Macit Flordun, Deniz Akcl, Nihat Yıldırım, Cevza Şipal, Emre Alpago rol aldılar. Ayakta Durmak İstiyorum adlı yapıtı Şakir Gürzumar sahneledi, dekor ve giysilerini Haris İyigün hazırladı.

Devlet Tiyatroları, genelde eski oyunlara, az da olsa yeni yapıtlara yer verdi. Oyun seçimini yapan Edebi Kurul, eleştiriye açık bir davranışını sürdürdü.

İstanbul Devlet Tiyatrosu, Atatürk Kültür Merkezi'nin bit-

meyen onarımı nedeniyle Oda Tiyatrosu'nda Melih Cevdet Anday'ın 1967 - 68 tiyatro yılında Kent Oyuncularınca, 1971 - 72 de Devlet Tiyatrolarında sergilenen «Mikado'nun Çöpleri», bu dönem İstanbul Devlet Tiyatrosunda Alev Sezer'in yönetiminde yeniden ramp ışıklarına geldi. İki kişilik oyun «Mikado'nun Çöpleri». Erkek, sokakta bulmuştur çocuklu kadını. Evine getirir soğuk bir gece. Evde dialog kurulur ve her ikisi de iç dünyalarını dışa vururlar. Ruhbilimsel durumların ortaya koyduğu çelişkiler birbirine yaklaştırır iki insanı. Ruhsal durumlar açığa çıkar, çelişkiler, çatışmaya dönüşür zaman zaman. Umutsuzluk, çözümsel yaklaşımlarla umuda dönüşmüş, gerilimler kalkmış insan olmanın onuru çıkmıştır ortaya. Anday'ın insan ilişkilerine olumlu çözümle yaklaşması, oyunun kurgusunu daha da başarılı kılıyor. Yapıtın kurgusu denli dialogları da başarılı, anlatım ustalıklıdır. İki kişilik oyunu Serpil Tamur ile Engin Şenkan paylaşıyor. Birbirinin rolünü çalmadan, ölçülü biçimde dengeleyerek oynuyorlar. Alev Sezer'in sahne düzenlemesi diye bir yorumu olsaydı iki sanatçının yorumu daha da büyürdü oyuncuların. Ne ki, yönetmenin oyunu etkileyecek en küçük bir çabası görülmüyor.

Musahipzade Celal'in «İstanbul Efendisi», Devlet Tiyatrosu' nun Taksim Sahnesi'nde görkemli bir yapım olarak sergileniyor. Müzikli oyunların sergilenişi Devlet Tiyatrolarında yeni bir olay değil. Özenilen bir durum da yok ortada. Kendi oyun dağarı içerisinde kurumun daha kalabalık, daha güçlüklerle dolu müzikli oyunların üstesinden geldiğini biliyoruz. Bütün sorun oynanış, dans, müzik ve yönetim açısından uyumun sağlanıp sağlanamadığıdır.

«İstanbul Efendisi», boş inançları ve yobazlığı eleştiren bir oyundur. Reşit Gürzap yönetti. Dekorları Refik Eren, giysileri Hale Eren, dansları Aysun Arslan, müziği Melih Kibar gerçekleştirdi. Böylece Arabesk müziği Devlet Tiyatroları'nın kapılarından içeri girmiş oldu. Melih Kibar'ın Doğu müziğinden esinlenirken özgün arayışları yakalamadan arabeski gerçekleştirdiğini söylemek gerekir. TRT'ye Arabesk müziği girmişti, Devlet Tiyatroları da aynı tür müzikten yararlanma yollarını denemiş oldu. Reşit Gürzap, yıllardan sonra ilk 'reji' denemesini İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda yapması ayrıca üzerinde durulmaya değer gördük. Kırk yıllık Şehir Tiyatroları sanatçısının 'reji' yapma gereksinimini duymasını anlamak güç. Reşit Gürzap'ın iyi tarafı, eleştiriye açık oluşu, müzikli oyunun beğenmediği

yönlerini açık açık söylemesi. Tiyatro yönetmenlerinin bu açık-sözlülükten yararlanmalarını dileriz.

ÖZEL TİYATROLAR :

Kent Oyuncuları : Sahne sanatını önemseyerek bu sanat dalında çalışma yapan özgün bir topluluktur. Çağdaş oyun anlayışına en çok önem veren, giderek bu önemi ödenekli tiyatroların 'ödenek' kavramından daha da tutarlı götüren bir tiyatrodur. Oyunların seçimi, sahnelenişi, seyirci ile iletişimi çağdaş tiyatro anlayışı düzeyindedir. Slogan tiyatrosu anlayışından uzak, bildiriyi oyun ve yorumla vermeyi yeğleyen bir tiyatrodur. Özellikle yoz müzikallerin, çok düzeysiz vodvillerin beğeni kazandığı ortamda Kent Oyuncuları «tiyatro» olayına nasıl sahip çıkılacağını gösteren bir yapıya sahipler.

Topluluk geçen dönem de ilginç oyunlar sergiledi. Turgenyev'in Babalar ve Oğullar adlı romanından sahne yapıtı yapan Melih Cevdet Anday'ın çalışması, emek ve estetik olarak değerlendirildi. Yıldız Kenter'in özenli bir çalışmayla sahneye koyduğu oyun başarıyla sergilendi. Yıldız Kenter, Stanislavski yöntemini iyi bilen bir sanatçı. Bu yöntemin temel ilkesi 'iyi oyunculuk'tur. Kent Oyuncuları'nda bu temel ilke yani oyunculuk önde geliyor. Yönetmen, Turgenyev'i nesnel biçimde ele almış ve yorumlamıştı. Turgenyev'in kişilerini, tiyatro diliyle anlatan dramaturjiye uygun yorumuyla çağdaş bir Turgenyev anlayışı ortaya koydu. Karakterlerin iç evrenlerini, fizik ötesi düşünülen 'insan'ı çok yönlü biçimde irdeliyor. Yapıt Dil - oyuncu - yönetmen ilişkisi, Erenler'in dekor ve giysileri yorumsal bütünlüğe ulaşıyordu. Sanatçıların takım oyunculuğundaki dengeli durumları yapıtın da içeriğine uyuyordu. «Bazarov» da Müşfik Kenter, rolün istediği ruhbilimsel yaklaşımı ile dışsal görünümünü büyük karakter çizgisinde ve üstün biçimde çiziyordu. «Pavel Petroviç»de Şükran Güngör, etkili biçimde başarıyla oynuyordu. O da içsel ve dışsal görünümünü betimlemede etkiliydi. Yıldız Kenter, «Anna Sergeyevna»yı yaşatıyordu. Kamran Yüce de etkiliydi rolünde. Bu deneyimlileri genç oyuncular izliyordu. Sözgelimi, Gül Onat, Mübeccel Vardar, Mehmet Birkiye, Ayhan Kavas, Suat Özturna gibi...

Kent Oyuncuları, Orhan Asena'nın Ölümü Yaşamak adlı çözümsel arayışlı çağdaş tragedya türünde yeni bir yapıtını ser-

gilediler. Asena, verimli bir yazar. Ölümü Yaşamak adlı oyununda kan davasına ilk kez çözüm getirmeye çalışıyordu. Genellikle kan davaları, özellikle bizde yazgısaldır. Toprak davası, birbirleriyle kavgalı ailelerden birinin kız kaçırma olayı kan davalarına dönüşür. Toprak, yol, su kullanımı, toplumsal yazgı yaratmıştır ülkemizde. Geleneksel bir görünüme bürünen kan davaları, çağdaş tragedya için roman, öykü ve sahne yapıtlarında işlenegelmekte, toplumsal sorun olarak güncelliğini ve önemini korumaktadır. Genelde bu sözünü ettiğim yapıtlarda işlenen kan gütme davaları, yazgısal biçimde anlatılır. Gelenek haline dönüşen bu tür olaylarda toplumsal çözüm getirilmiyor oyunlara ve başka yapıtlara. Yazgısal biçimiyle sona eriyor. Olayın kendisi anlatılıyor ve kurgu hep aynı düzlemde, yazarın diline göre biçimleniyor. Oysa, toplumsal bir sorun olan kan davasının çözümsel yöntemle işlenmesi ağırlık kazanmalıdır. Orhan Asena, ilk kez kan davasına çözüm aramış. Öyle hekimlikle ilgili bir yaklaşımla böylesine çözümsel olduğunu sanmıyorum. Bilinçli olarak Asena çözüm getiriyor bu toplumsal soruna. Diyalektiğin gereği de budur elbet. Onun için değişik bir yaklaşımla baktım oyuna. Şili'de Av, Ölü Kentin Nabzı gibi oyunların yazarı Asena, Ölümü Yaşamak da çözümsel bir tragedyayı getiriyor sahneye.

Oyunu Yıldız Kenter sahneye koymuştu. Alışıla gelen türün dışına çıkmıştı. Klasik anlamda bir köy ya da kan davası oyunu değildi. Bu nedenle değişik bir anlayışla mekanı iyi kullanmıştı. Bütünselliği yine yerindeydi oynanışın. Ayrıca, Osman Şengezer'in dekor ve giysileri, bu sahne mekânına uygundu. Durul Gence müziğiyle ve özellikle davulu öne çıkaran vurma saz düzenlemesiyle olumlu bir tiyatro olayına dönüşmüştü.

Geçen dönem sonunda Müşfik Kenter, Irving Stone'un Clarence Darrow for Defense adlı romanından David W. Rintels tarafından tiyatroya uyarlanan tek kişilik oyunu Savunma'yı büyük bir başarıyla sergiledi. Müşfik Kenter'in yönetip oynadığı oyunu Muazzez Menemencioğlu Türkçeye çevirdi, dekor ve giysilerini Osman Şengezer hazırladı. Bir önceki dönemde sergilediği Bir Garip Orhan Veli ile tek kişilik oyun türünde yeni bir aşama yapmıştı Müşfik Kenter. Savunma'da yeni ve değişik kişili bir sahne oyunculuğuyla seyircilerin karşısındaydı. Bir hukuk adamını Clarence Darrow'u sahnede dramatik bir kurgu içerisinde olağanüstü düzeyde ve doğrulukta çiziyordu. Çeşitli sorunlarla yüzyüze gelen bir avukatın olanca kişiliğiyle olayla-

rın üstüne gidişin, Müşfik Kenter'in yeni bir karakter oyunculuğunu sergiliyordu. Hukuk kurallarıyla devinimli olmak, yıldırıcı ve tekdüze olabilecek savunma yöntemiyle seyirci - sanatçı ilişkisi zayıflayabilirdi. Tam tersine, büyüdükçe büyüyordu sanatçı. Hukuk sorunlarının üstesinden gelirken, çağdaş bir hukuk adamının tavrını da ortaya çıkarıyordu. «Savunma», çok yönlü sorunlara ışık tutuyor. Doğrulardan yana olmanın bir hukuk adamı için nasıl çözüm getireceğini belirlemez. Fakat Müşfik Kenter, çok boyutlu oyunculuğuyla çok önemli bir alanda yeniliyor kendini.

Kent Oyuncuları, 1983 - 84 dönemine bir kaza sonucu boğularak tek başına yaşadığı otel odasında ölen ünlü Amerikalı yazar Tennesse Williams'ın Arzu Tranvayı ile girdiler. Refik Erduran'ın Türkçeye çevirdiği oyunun dekor ve giysilerini Osman Şengezer hazırladı. Bu gerilimli ruhbilimsel ağırlıklı oyunu, Amerikalı Arthur Hausman sahneye koydu. Yalın, kimi sahneleri, çoğu sahneleri ruhbilimsel gerilimli oyun, bu topluluğun dağarına uygun. Yorumlanışı doğru; gerilimi dozunda; oyuna denk düşen yorumlarıyla bu dönem görülmesi gereken oyunların arasında yer alıyor. Arzu Tranvayı, genellikle cinsel sorunlar ağırlıklıdır. Buna karşı ruhsal bozuklukları önemli ölçüde öne çıkaran T. Williams, önce 1944'te The Glass Menagerie (Sırça Kümes)'le başarıya ulaşmış, New York Tiyatro Eleştirmenleri Ödülü'nü kazanmıştı. Arzu Tranvayı (A Streetcar Named Desire) ile Pulitzer Ödülü'nü almıştı. İnsan ilişkilerine, özgürlüğüne geniş önem vermesindeki etken, kişinin yapısında oluşan ruhbilimsel durumlardır. Çağımızın yazarıydı, onun yapıtlarını oynamak çağdaş tiyatronun görevlerindendir. Arzu Tranvayı, Refik Erduran'ın usta işi Türkçesiyle yeniden görmenin gerekliliğine inanıyorum. 1950 yılında İhtiras Tranvayı diye İstanbul Şehir Tiyatroları'nda, 1960'ta da Devlet Tiyatroları'nca sergilendi. İstanbul otuzüç, Ankara yirmiüç yıl aradan sonra oyunun yeniden görülebilmesi tiyatro açısından önem taşımaktadır.

Ankara Sanat Tiyatrosu: Geçen dönem Devlet Tiyatroları'ndan çeşitli nedenlerle ayrılanlar, ya da emekli olan kimi sanatçıların (ki en verimli yıllarında bu ayrılışı seçmeleri anlamlıydı!.) AST'a katılmalarıyla topluluk eski günlerini anımsatan bir düzeye yükseliverdi kısa sürede. Bu arada Turgut Özakman'ın önemli bir başarısını vurgulayan Fehim Paşa Konağı'ndan sonra renkli ve kıssadan hisseli özgün içerikli «Resimli Osmanlı Ta-

rihi» Ankara Sanat Tiyatrosu'nda başarıyla sergilendi. Özakman bu yapıtında, 1876 - 1960 yıllarında önemli Anayasa değişiklikleriyle aralarında koşutluklar kuruyordu. Bu yıllar arasında 1876 I. Meşrutiyet'in ilanı, Abdülaziz'in Hal'i, Sultan Murat'ın cülusu, ardından Abdülhamid'in tahta çıkarılışı, 1908 2. Meşrutiyet'in ilanı, Teşkilat-ı Esasiye, Mithat Paşa'nın nefyi çok başarılı biçimde verilir. Fehim Paşa Konağı ile başlattığı geleneksel tiyatronun kaynaklarından çok üslubundan, temaşa geleneğinden doğrusu ya büyük ustalıkla yararlanıyor. Dialog ve sahne diliyle özgün yapıtlar çıkarıyor. Geleneksel tiyatromuza, temaşa sanatımıza bu denli çağdaş eğilme yenilikler getiriyor.

Oyunun eksen kişisi Vakıf Bey'de Ertan Savaşçı yeniliyor kendini ve güzel bir kompozisyon çiziyor. Oyundaki anlatıcı Altan Erkekli, Metin Coşkun, Mümtaz Sevinç, Seval Yurdakul canlandırdıkları karakterlerle oyunun başarısmda etkin oluyorlar. Yücel Tanyeri'nin giysi, çevre düzenlemesi, Turgay Erdener'in müziği oyuna uyan düzeydeydi. Ergin Orbey'in yönetimi de oyuna yarar ve açıklık getiren yoruma ulaşmıştı.

Ankara Sanat Tiyatrosu, Maksim Gorki'nin 1903 yılında yazmış olduğu «Yaz Misafirleri»ni sergiledi. Oyunu, ancak XI. Uluslararası İstanbul Festivali'nde görme olanağını buldum. Bütün bir dönem Ankara'da iyi övgüler alan, oyunla ilgili yazıları yadsıyacak değilim elbet. Ne ki, mekânın elverişsiz olması nedeniyle Rumelihisar'da beklediğimi bulamadığımı söylemek isterim. Özellikle sahneleniş ve oynanış yönünden yeterli bulmadığımı anlatmaktır amacım. Rutkay Aziz, oyunu sahnelerken dürüst davranmış ve Yaz Misafirleri'ndeki yorumunu Batı Berlin'deki Peter Stein'in yorumundan yararlanarak gerçekleştirdiğini söylemiştir. Dürüst bir davranış olarak kabul etmeliyiz bu açıklamayı. Sovyetler Birliği'nde Gorki'nin tiyatro yapıtı olarak yazdığı tüm oyunları ve ünlü yönetmenlerin, romanlarından yararlanarak sahneye uyarlamalarının hepsini gördüm. Bunların toplamı ondört yapıt etmektedir. Tovstanogov, Yefremov, Lubimov gibi ünlüleri de kapsayan tam ondört ayrı oyun izledim değişik tiyatrolarda. Polonya'nın ünlü yönetmenlerinin çalışmalarını gördüm. Çekoslovakya, Doğu Almanya, Bulgaristan, Batı Almanya'da sahnelenenleri izledim. Peter Stein'in sinemaya uyarladığı Yaz Misafirleri'ni ve tiyatroya koyduğu aynı oyunu gördüm. Bunları söylerken herhangi bir karşılaştırma yapıyor değilim. Ancak, Rutkay Aziz'in Yaz Misafirleri'ni beğenmediğimi söylemek istiyorum. Esinlenmesine karşın, bana Gorki'nin gerçekçi

liğini, Rus insanlarını anlatan nitelikte bulmadım. Ama belli bir düzeyi vardı. Oyunu ayrıntılı biçimde yazmak isterdim, buna olanak bulamadım. Bununla birlikte oyunculuk düzeyi iyi kotarılmıştı. Örneğin, Nurseli Çamlıbel, Altan Erkekli, Alp Öyken, Kerim Afşar, Ferdi Merter, Ertan Savaşçı, Cezmi Baskın, Meral Niron, Mümtaz Sevinç gibi başarılı oyuncularla elbetteki belli bir düzey korunuyordu.

Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu, Korhan Abay'dan ayrılarak bu dönem perdelerini açtı. Geçen dönem Aziz Nesin'in müzikli olarak sahneye getirilen **Deliler Boşandı** adlı yapıtı bütün bir dönem afişte kaldı ve seyircinin büyük ilgisini derledi. Oyun iyi bir kadroyla ve başarıyla oynandı. Ali Poyrazoğlu, Korhan Abay, Turgut Boralı, Hümeyra gibi oyuncularla sergilendi. Bu dönem Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu belgesel biçimde kendi derlemesi olan «Orkestra» ile yine perdelerini Kenter Tiyatrosu'nda açtı. Orkestra oyununu Poyrazoğlu, Nurenberg Mahkemesi tutanaklarından, Schirer'in Nazi İmparatorluğu adlı yapıtından, Nazi kampları ile ilgili belgelerden Fanya Goldstein'in anılarından, Playing For Time adlı filmden yararlanarak yazdığım açıkladı. Geniş bir kadroyla oynanmakta olan oyunun baş rolünde, uzun bir ayrılıktan sonra yeniden tiyatroya dönen Ayla Algan bulunuyor ve gerçekten de büyük bir başarıyla oyunu ve rolünü götürüyor. Ayla Algan, son yılların çok başarılı sanatçılarından biriydi. Şehir Tiyatroları'ndan ayrıldıktan sonra Rosenbergler Ölmemeli oyununda Dostlar Tiyatrosu ile sahneye çıktı ve Türkiye'de bir daha tiyatro yapmadı. Ancak, yetkin oyunculuğundan hiçbir şey yitirmeyen Algan'ın sahneye dönüşü, tiyatromuz için sevindirici bir olaydır. Nazi kampındaki tutuklu şarkıcıyı olağanüstü güzellikte yorumluyor. Orkestra yönetmeninde Tijen Par, Nazi subayında Gülsen Tuncer'in başarılı oyunlarını anmalıyım. Giderek otuziki kişilik kalabalık bir kadroyla sergileniyor Orkestra. Kuşkusuz, adından da anlaşılacağı üzere müzikli bir oyun. Dekor ve giysiler, Metin Deniz'in, Orkestra'ya Jirayir Arslanyan'ın yönetimindeki müzikle eşlik ediliyor. Oyunu A. Poyrazoğlu başarıyla sahnelemiş.

Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu: Hodri Meydan Tiyatrosu'nda Başar Sabuncu'nun yazıp yönettiği Piaf'ın yaşamını veren «Kaldırım Serçesi»ni bütün bir dönem sergiledi. Oyun ilgi gördü. Başarılı biçimde sergilendi. Özellikle Gülriz Sururi, Piaf'ın kişiliğini ve yaşamını büyük bir özveriyle ve o denli başarıyla oynadı. Ali Sururi, Alev Sururi, Sevil Üstekin, Erdal Öz-

yağcılar, Oktay Sözbir, Ergün Işıldar, İsmet Üstekin'in uyumlu ve o ölçüde başarılı rolleriyle oyuna dramatik içerik katıyorlardı. Oyunun müziğini Esin Engin, dekor ve giysileri Metin Deniz, koreografiyi Geyvan McMillan hazırlamışlardı. Bütünüyle derli toplu ve başarılıydı. Ancak, Başar Sabuncu, Piaf'ın yaşamını ezbere yazmış olamazdı, oyun genelde yaşam öyküsüne uyduğu için bir çeşit belgeseldi. Buna karşın yararlandığı kaynakları açıklamamakla dürüst davranmadığını söylemek doğru olur kanısındayım. Bunca dokunulmazlığı olmaz bu işin! Belgesel bir oyunun kaynakçası gösterildiğinde oyun daha da güçlenir. Doğal olarak kimi 'gang' sahnelerinin Amerikan filmlerinden, Brecht'in Üç Kuruşluk Operası'ndan aldığını da görmezden gelemeyiz. Anımsanacağı gibi, Shakespeare - Can Yücel'in «Bahar Noktası»nda Peter Bruc'un sahne uygulamasından yararlandığını söylemediği gibi... O çalışma da başarıldı, bunu görebilecek denli nesnel bakış açımız vardır elbet. Ancak, aktarmacı tiyatroya karşı oluşu nedeniyle küçük bir anımsatma yapmak istedim.

Bu satırlar yazılırken, aynı topluluk Kaldırım Serçesi'ni ramp ışıklarından indirmiş, bu dönemin yeni oyununu Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda hazırlamaya başlamıştı. Engin Cezzar'ın yazıp yönettiği «Kabare» müzikli oyunu üstüne çalışılıyordu. Yazmak ve yönetmek tüm sahneye oyun koyanların, tiyatro sahiplerinin tutkusu haline geldi. Türk oyun yazarları ne güne duruyorlar?..

Levent Kırca Tiyatrosu, Hodri Meydan Kültür Merkezi'nde Louis Verneuil'un «Nemo Bankası»nı başarıyla sergiledi. Oyunda Levent Kırca, Yılmaz Gruda, Nur Subaşı, Oya Başar, Dursunali Sarıoğlu'nun başarılı kompozisyonlarıyle müzikli olarak oynandı. Erol Pekcan ve arkadaşlarının katılımıyla değişik, caza yönelik bir müzikle oynanan oyunu Levent Kırca yönetti.

Levent Kırca, bu yıl önemli bir atılım yaptı ve sahne ustası büyük sanatçı Münir Özkul'u topluluğa kattı. Levent Kırca Tiyatrosu Jean Anouilh'un «Generalin Aşkı» adlı oyununu sergilemeye başladı. 1980 yılında Vasfi Rıza Zobu'nun Şehir Tiyatroları yönetimine getirilmesinden sonra bu kurumdan istifa ederek ayrılan ve bu özveriyi gösteren tek sanatçı olan Münir Özkul, salt o dönem Luna Park'ta Sadık Şendil'in müzikli «Kanlı Nigar»ından sonra tiyatroya ara vermişit. Bu dönem Levent Kırca'nın girişimiyle yeniden tiyatroya dönen büyük usta, «Generalin Aşkı»nda olağanüstü güzel bir oyun sergiliyor. Oyun,

1960 yılında «Toreodorlar Valsi» diye Devlet Tiyatroları'nda sergilenmişti. Aynı oyunu Münir Özkul kendi kurduğu Bulvar Tiyatrosu'nda 1961'de oynamış ve büyük ilgi görmüştü. Bu kez Levent Kırca'nın yönettiği oyun bütün olarak başarılı. Dekor ve giysileri Feyza Zeybek yaptı. Oyundaki belli başlı rolleri, Münir Özkul, Levent Kırca, Dursun Ali Sarıoğlu, Ferdi Akarnur, Oya Başar, Hakan Tanfer paylaşıyor. Çok başarılı oynanan bir güldürü **Generalin Aşkı.**

Fikret Hakan Tiyatrosu: Sinema sanatçısı Fikret Hakan, Işıl Yücesoy'la birlikte Hodri Meydan Kültür Merkezi'nde yeni bir tiyatro kurdu. Yeni kurulan Fikret Hakan Tiyatrosu, bundan sekiz yıl önce Devlet Tiyatrosu'nda sergilenen Ephraim Kishon'un Tarla Kuşuydu Juliet adlı oyununu, «Ve Bir Saksağandı Juliet» adı ile oynamaya başladı. Oyun Devlet Tiyatroları'nda özellikle Ankara'da sergilenmiş, bir kez beş oyun için İstanbul'da Venüs Tiyatrosu'nda gösterilmişti. Bu nedenle oyun yeniliği ve güncelliğini koruyor. Hale Kuntay'ın Türkçeye çevirdiği oyuna Fikret Hakan, Shakespeare rolüyle birlikte yeni eklemeler yaptı ve Muazzez Kurdoğlu'nun sahne düzeniyle sergileniyor. Refik Eren'in dekorları, Hale Eren'in giysileri ve Esin Engin'in müzik düzenlemesiyle müzikli olarak oynanıyor «Ve Bir Saksağandı Juliet». Oyunun rollerini, Erol Günaydın, Işıl Yücesoy, Fikret Hakan, Meral Küçükerol, Yusuf Adoni paylaşıyorlar. Çok özenli bir çalışma yapıldığı görülüyor. Herşey tiyatro sanatına uygun biçimde hazırlanmış. Bütünüyle iyi sergilenmekte olan oyunun özellikleri var. Işıl Yücesoy, iyi bir dönüş yaparak başarılı bir 'Juliet' sergiliyor. Erol Günaydın ve Fikret Hakan'ın yumuşak oyunları renk katıyor yapıta.

Ortaoyuncular: Küçük Sahne'de Ferhan Şensoy'un yazdığı **«Anna'nın Yedi Ana Günahı»** adlı müzikli oyunuyla perdelerini açtı. Geçen dönem de sergilenen oyun oldukça başarılı biçimde sergilendi. Anna, rollerinde Zeliha Berksoy. 'Linda abla'da Gülümser Gülhan, 'Parantez'de Cihat Tamer değişik boyutlarda, değişik karakterli kişilerin kompozisyonlarını başarıyla sergiliyorlar. Müziği, yorumu ve Aysun Aslan'ın danslarıyla ilgi çekici bir oyundu «Anna'nın Yedi Ana Günahı».

Ortaoyuncular'ın yeni oyunları «Fırıncı Şükrü, Deli Vahap, Nuri ve Ötekiler», Ferhan Şensoy'un yazıp yönettiği yeni bir oyunu. Daha çok siyasal bir taşlama. Değişik güldürü ögesiyle oyun yazarlığını sürdürüyor Şensoy. Bu oyunda da başarılı.

Önemli rolleri, Mehmet Keskinoğlu, Rasim Öztürk, Sedef Bediz, Ulvi Alacakaptan paylaşıyorlar.

Nisa Serezli - Tolga Aşkıner Tiyatrosu: Dönem başında salonsuzluk nedeniyle Ankara'da Ankara Sanatevi'nde Arthur Lovegrove'un «Hayırdır İnşallah» oyununu sergiledi. Oyunu kasım ayı içinde Kadıköy'deki Enis Fosforoğlu Tiyatrosu'nda yineliyorlar. Oyunun önemli rollerini, Nisa Serezli, Göksel Kortay, Kamuran Usluer, Kerem Yılmazer, Tolga Aşkıner, Yaşar Güney paylaşıyorlar. Oyunu Tolga Aşkıner yönetti, dilimize Betül Mardin' Nisa Serezli çevirdi.

Enis Fosforoğlu Tiyatrosu: Kadıköy'de kendi salonunda Ted Allen'in Oben Güney tarafından sahneye konan «İkiz Kardeşim David» adlı oyununu sergiliyor. Oyunda, Suna Keskin, Füsun Erbulak, Yılmaz Gruda, Volkan Saraçoğlu ve Enis Fosforoğlu rolleri paylaşıyorlar. Oben Güney'in başarılı biçimde yönettiği oyun iyi oynanıyor.

Bizim Tiyatro: Topluluk Üsküdar Sunar sinemasında çalışmalarını sürdürüyor. Geçen dönem Kükreyen Fare'den sonra, Zafer Diper'in yazıp yönettiği «Nasrettin Hoca ve Eşeği» adlı oyunuyla perdelerini açtı. Bu arada Zafer Diper'in yazıp yönettiği «Yerli Tarzan» adlı yeni bir oyun sahnelendi. Üç yıldır yerleşik düzende çalışan topluluk nedense devlet yardımından yoksun. Oysa eğitici ve öğretici çocuk oyunlarıyla ve az görülen bir özveriyle çalışmalarını sürdüren tiyatronun unutulması devlet yardımının niteliği konusunda kuşku uyandırıyor. Aynı olay Levent Kırca Tiyatrosu için de söz konusu.

Hadi Çaman - Yeditepe Oyuncuları: Geçen dönemde başladıkları Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde «Kelebekler Özgürdür» adlı müzikli oyunu sürdürüyor. Füsun Önal, Suna Selen, Hadi Çaman, Kutay Köktürk'ten oluşan topluluk, bu dönemin yeni oyunu Dinçer Sümer'in yazdığı «Üç Derste Aşk» adlı müzikli oyununu sergilemeye başladı.

Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Tiyatrosu, geçen dönemi sürekli kapalı gişe oynanan Arthur Long'dan Mustafa Kılıç Işılay'ın uyarlaması olan «Kırkından Sonra» adlı oyunuyla kapadı. Gazanfer Özcan, yerli vodvilin başarılı oyuncusu olduğunu söylemeliyim. Vodvil ustası olarak tiyatromuzdaki yerini koruyor.

Altan Erbulak - Erol Günaydın Tiyatrosu: Geçen dönem perdelerini Venüs Tiyatrosu'nda Feydeau'nun «Bit Yeniği mi?» adlı oyunuyla açtı. Tek oyunla dönem sonunda perdeleri kapadı. Fahrettin Aslan'ın adına çalışan topluluk, bu dönem dağıldı. Venüs Tiyatrosu, tiyatronun koruyucusu (!) Fahrettin Aslan tarafından Devlet Tiyatroları'na kiralandı. Dekoru Duygu Sağıroğlu, giysiler Hale Eren tarafından yapılan oyunu Altan Erbulak sahneye koydu ve başrolü Erol Günaydın ile paylaştı. Diğer roller; Suna Keskin, Füsun Erbulak, Selim Naşit, Kenan Büke, Erdinç Akbaş, Suna Pekuysal, Ünal Gürel, Belkıs Dilligil, Arzu Atalay ve Hayrettin Aslan tarafından paylaşıldı. 1967 yılında Nisa Serezli'nin uyarlaması olan «Bit Yeniği» Dorman Tiyatrosu'nda büyük bir başarı ile oynanmıştı. Bu kez Füsun Erbulak ile Erol Günaydın oyunu uyarladılar.

Tevfik Gelenbe Tiyatrosu: Kadıköy'de Feydeau'nun bir uyarlaması olan «Öp Babanın Elini» sergiledi.

Bakırköy'deki Bülent Kayabaş - Ercan Yazgan Tiyatrosu Kandemir Konduk'un «Dök İçini Rahatla» adlı müzikli oyununu oynuyor. Oyunun müzik düzenlemesini Esin Engin yaptı.

Çevre Tiyatrosu'nda, Yıldırım Yanılmaz'ın yönettiği «İtirazım Var» adlı bir uyarlama oynanıyor.

Geçen dönem **Deniz Türkali,** Dostlar Tiyatrosu salonunda Işıl Özgentürk'ün yazdığı «Küçük Sevinçler Bulmalıyım» adlı tek kişilik müzikli bir oyunu sergiledi. Işıl Özgentürk'ün yapıtı dramatize edilerek Macit Koper tarafından yönetildi. Oyunun müziğini Sarper Özsan yaptı.

Ankara Sanatevi: Ankara Sanatevi 1983 - 84 tiyatro yılını bundan on yıl önce yitirdiğimiz İsmet Küntay'ın 403. Kilometre adlı yapıtıyla açtı. Oyun, eylül ayı boyunca Ankara Açıkhava Gençlik Parkı'nda sergilendikten sonra ekim ayında Anadolu turnesi yaptı. Kasım ayından bu yana Ankara'da kendi salonlarında sergileniyor. Bir yol yapım şantiyesinde çalışan işçilerin yaşam öykülerini işleyen İsmet Küntay'ın 403. Kilometre adlı oyununu Erol Demiröz yönetti. Selçuk Uluergüven, Savaş Yurttaş, Şener Kökkaya, Erol Demiröz, İhsan Sanver, Nurhan Özenen, Cengiz Sezici, Meitn Bilgin, Mehmet Karagöl ve Mustafa Takmaz rolleri paylaştı.

Ankara Halk Tiyatrosu: Geçtiğimiz tiyatro yılında Erkan Yücel'in oyunlaştırıp yönettiği Orhan Kemal'in Bir Filiz Vardı

adlı oyunundan sonra Rıgat Ilgaz'ın **Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı** güldürüsünü oynadı. Bu dönem topluluk Erhan Bener'in kendi romanından oyunlaştırdığı **Bürokratlar** adlı yapıtıyla yeni Çağdaş Sahne'de perdelerini açtı. Erhan Bener'in ünlü romanı, bürokrasiyi ve bürokratları çok değişik perspektiften işleyen ve irdeleyen önemli bir yapıt. Tiyatroda da romanının yankısını bulacağı kanısındayım.

Nejat Uygur Tiyatrosu: Cevat Fehmi Başkut'un «**Hacıyatmaz**» oyunu ile perdelerini açtı. Uzun bir süre oynandı. Arkasından Nejat Uygur'un yazdığı «**Şeytandan 29 Gün Evvel Doğan Adam**»la çalışmalarını sürdürdü. Kendi türünde, başarılı oyunculuğunu sürdüren, buna karşı kadrosunu isimsiz oyuncularından oluşturan Uygur, yetenekli bir sanatçıdır. Türüne uygun düşen oyunlar yazan bir yazarla işbirliği yapması gerekir.

PLASTİK SANATLAR

Adnan TURANİ

Ülkemizdeki plastik sanatlar serüveni, olumlu ve olumsuz değerleri ile birbirlerine karışmış biçimde sürüp gidiyor. Bunun etkenlerinin araştırılması mutlaka gerekli. Örneğin değer anarşisini gerçekçi olmayan ödüllendirmeler olumsuz olarak arttırıyor. Ayrıca piyasa ürünleri ile yaratıcı özellik taşıyan çalışmaların ikincileri aleyhine, aynı sergi evlerinin çatıları altında yer alabilmesi de önemli. Hatta bu hususta ikinciler daha zor sergilenmeye olanak bulabiliyorlar. Üzülerek belirtmek gerekir ki, bu sergileme hususunda, Batının yenici merakına paralel bir çabaya ilgi, aydınlarımız arasında bile azalmış görünmekte. Halihazır bu duruma karşılık vaktiyle Mustakiller ve D Grubunun arkasında olan ve onları çıkarsız bir biçimde destekleyen aydın ve gazeteci kesimi, bugün yok gibidir. 1950 - 1970 arası da bu aydın ve matbuat kesimini ne denli araştırıcı çalışmaları yanında oldukları, bu dönemlerdeki yayınlar incelendiğinde açıkça görülüyor. Son yıllarda ise, gerek matbuat, gerekse aydınlarımız yenici çalışmalar hususunda bir tereddüde düşmüş gibidirler. 1975 öncesi plastik sanatlar alanında gazetelerde yazı yazanlar, matbuat mensuplarının önde gelen imzaları oluyorken, halen günlük gazetelerde bu hususta görevlendirilenlerin, bu işin içine girmemiş, sorunları bilmeyen genç muhabirlerin olduğu görülmekte. İş böyle olunca değerlendirme açısından büyük hatalar yapılabileceği ve yer şişirmeler olacağı açık. Mustakiller ve D Grubu sanatçılarının yanında olan ve onları değerlendiren yazarların adları incelenince bu hususdaki dikkatin önemi anlaşılabilmekte. Halen bu önemde ve inandırıcı bir yazar kitlesinin olmaması, değerlendirmelere olan inancı olumsuz yönde muhakkak etkiliyor.

Günümüzdeki büyük keşmekeşin başta gelen nedenlerinden birinin halkın zevkine cevap veren çalışmaların ağırlık kazanmasıdır. Galerilerin mali sorunlarının çözümü için kitle zevkine cevap kolaylığı aleladenin itibar görmesine neden olmakta. As-

lında aleladenin yanında olan satış ve yerleri, Batı ülkelerinde bizden daha yaygın. Ancak bu satış yerleri, Batıda matbuatın el üstünde tuttuğu kurumlar olmadığı gibi, çağdaş kültürün oluştuğu çatı altları olarak da görülmemekte. Batıda toplumun gururu olan ve olacak olan çalışmaların önemi, oluşan kültürün bilincinde olan ciddi, yenici galerilerce bilinmekte. Bu nedenle bizde de gerçekçi galerilerin aleladenin yanında olmamaları gerekiyor.

Bu hususlar dikkate alınırsa, bizde sanatçılarınızın mali sorunlarının ancak, adi çalışmalar yaparlarsa çözümleyeceklerinin yaygınlaşan bir hal çaresi gibi geçerlikte olduğu izlenimi edinebiliyor. Dolaylı olarak bugün, satışı kolay olan ucuz harcı alem çalışmaların ne olduğunu iyi bilen kişilerin giderek neden çoğalabildiği anlaşılabilmekte. Kürklü, parası bol, bu düzeyi yaşatan kültürü sığ müşteriler, sosyetik dedikodu faslında, bu yoldakilerin şöhretlerini (!) giderek yaygınlaştırmadalar. Maalesef bu pespaye mataların müşterileri arasına, bazı bakanlıkların kültür ile meşgul olan kurumları da karışabilmekte.

Parlaklık, cicilibicilik, şıklık sanatçı dramının pentüral biçimlemelerinden ya da plastik değerlerden habersiz gösteriş hastalığına tutkun olanların yarattığı bu kültürsüzlük durumu, ne yazık ki, ülkemizin son zamanlarda içine düştüğü bir açmaz. Kuşkusuz, alış veriş matal olan ve büyük meblağlar sayılan bu ürünlerin zamanla gerçek değerleri anlaşılacaktır. Bu sonuçtan hiç kuşku olmamalıdır. Bununla ilgili bir örnekle bu arada karşılaştım. Bundan birkaç ay önce bir hanım, kendi beğenisine uyarak ve bir milyon lira ödeyerek, böyle harcı alem bir resim almış. Sonra her halde içine bir kurt düşmüş olmalı ki, resmin değerini saptatmak istemiş. Bana telefon ettiğinde önce bir vole vurduğunu occasion sözcüğüyle ifade etti ve resmi bir görmemi istedi. Bu eseri (!) görünce ve fiyatını öğrenince, az kalsın küçük dilimi yutacak oldum. Çünkü o vole olduğu belirtilen resim, pespaye bir kartpostal kopyasından başka birşey değildi. Tabii hemen dövünmeler başladı. Ve kadının kocası, bu akşam zil zırna şarhoş olmak için büyük bir neden olduğunu belirterek karısını sürüklercesine çekip götürdü. Bu olay, kuşkusuz tek örnek değildir. Benzerleri olması doğaldır. Dolayısıyle aynı şekilde hata yapıp, saçını başını yolacakların miktarının da az olmayacağı düşünülebilir. Bu nedenle, umarız ki, yenici, yaratıcı çalışmalar yapanlar, dikkatle izlenir ve vasat, ağızdan dolma bilgi düzeyi aşılarak hareket edilir. Ne yazık ki, devle-

timizin kültür dairelerinin başında bulunan kimi kişilerin sayın eşleri, kendi evlerine resim alırcasına bu hataları işlemekte. Ne yazık ki, bunun örneklerini bu yıl çok sanatçı gözlemleyebilmiştir. Buna paralel olarak, aydınlar ve matbuat mensupları ile devlet dairelerı bu sorunlara çağdaş kültür açısından bir yaklaşım sağlarlarsa, gelecek için hiç olmazsa bir umut taşınabilir.

İstisnaları olmakla birlikte, halen sergilerde karşılaşılan genel durum, harcı alem zevke hitap etmeyi öngören bir düşünceden ileri gitmemektedir. İnsaf etmek gerekir ki, bir ressamın üretisi değil, yapacağı, yapmakta olduğu ve sonuçlandıracağı şey hususunda imanlı bir biçimde düşünmesi gerekir. Plastik sanatlarda yaratıcı nitelik taşıyan işlemler, hazır, bilinen yollardan elde edilemiyor. Yeni bir duyuş, duyuşun biçim haline gelişi ve uygulama sorunlarının ancak uzun zaman içinde çözüme kavuşması gibi hususlar, üretim meseleleri ile kesinlikle ilgili değildir. Bu açıdan bakınca, plastik sanat eserinin yaratılmasında fayda düşüncesinin yeri yoktur. Sanatçının kendi toplumuna gurur verecek bir eseri ortaya koyma çabasının onun baş düşüncesi olması gerektiği açıktır. Bu düşünceden hareket edince, bir sergilik çalışmanın arka arkaya beylik tekrarlarla yapılması hususu hemen sırıtıveriyor. Elbette bu görüşler, sorumluluk duygusu taşıyan ve adedi az olan sanatçılarımıza değildir.

Genelde ülkemizde son yıllarda birbiri ardına açılan sergilerde akılda kalan, insana heyecan veren bir çalışma bulmak kolay değil. Bu yıl da durum böyle olmuştur. Tekrar, maalesef rastlanılan ve çoğunlukla başvurulan bir yöntem olarak dikkati çekiyor. Devlet sergilerinin harcıalem çalışmalarla dolmasının nedeni de budur. Bugün bir DYO sergisinin son yıllardaki Devlet Sergileri düzeyinden aşağı olmaması dikkati çekiyor. Hatta Yaşar Holding'e ait Viking firmasının düzenlediği özgün baskı resim yarışmalı sergisi araştırmacı ve yaratıcı sanatçılarımız için büyük bir olanak. Böyle girişimler, spekülasyona olanak vermediğinden bu yola baş koymuş olan yenici sanatçılarımız için önemli oluyor. Kimi özel kuruluşların koyduğu bazı ödüller için jürilerince yapılan değerlendirmelere de burada değinmek gerekir. Örneğin Vakko da bu konuda bir çaba içinde. Ancak bir defasında ödüllendirdiğini, İkincisinde cezalandırma yöntemine başvurunca, bu işte ciddilik kalmıyor.

Bu çelişkiler yanında durmadan benzer çalışmalar yapan bir sanatçıya, aynı kurumun arka arkaya ödül verme yöntemi de, bu ağırlama işine su katıyor. Ne yazık ki, bu işte antikalık

almış yürümüş. Her yıl yazılsa da, olan oluyor. Bu bize özgün bir değerlendirme şekli herhalde. Bu nedenle ben ödüllendirmenin bizde işlevini yitirdiği düşüncesindeyim. Ödül giderek, onu alanı da mutlu etmemeye başlamıştır. Çünkü ödül verme gerekçesi, inandırıcı olmaktan uzaklaştırılmıştır. Kanımca verilen ödüller, eş dost ilişkisi ile politik görüş benimseme temeline dayanmaktadır. Tamamen yaratıcı değerlere dayanan bir değerlendirmeye pek az rastlanmakta. Jüri seçimleri, belirtilen ilişki çerçevesinde oluşturulmakta. Aslında iyi bir çalışma, pek ender olduğuna göre, bu kadar çok ödülün verilebilmesine insan şaşırabilir. Dolayısıyle son yirmi yılda bizde ödül sorununun israf edildiğini düşünmek yanlış olmaz. Ödül gerçekçi nedenlere dayanmayınca, bunun teşvik edici işlevi de olmuyor ve giderek ödülün yapıcılığına da inanılmıyor. Kısacası ödül sorunu çerden çöpten şeylere para bağışlanması şekline dönüştürülmüş gibidir. Ödülün işlevinin yitirilmemesi için, ödül ile satın alma işlemi birbirinden ayrılmalıdır.

Gerçek yaratıcı çalışmanın azlığı nedeniyle geçmişin sanatçılarına ağırlık veren galerilerin karma yapıtlardan oluşan sergilemeleri sürdürmeleri elbette doğrudur. Ancak bu tür karma sergiler de bu nedenle uzun süre devam edemez. Çünkü geçmişten kalan yapıtların çoğu, bugün halen el değiştirmiş durumda dır. Ve dolayısıyle bunların fiyatları da bilindiği üzere çok artmıştır. Durum böyle olunca elde dededen babadan kalan birçok eski çalışma, ortaya çıkarılabilmektedir. Bunun elbette Türk resim yapıtlarının envanterinin çıkarılmasına büyük katkısı olduğu bir gerçektir. Ancak bu arada hiç bir değeri olmayan, hatta önemi olmayan kimi kişilere ait, salt eski diye değerlendirilen bir çok berbat çalışma da ortaya çıkarılmıştır.

Aslında itiraf etmek gerekir ki, gerek eski eserlerden düzenlenen sergilerde, gerekse yenileri arasında, onur verici ya da sadra şifa barışmalar pek az. Bu nedenle bu yazıda bu yılla ilgili olarak bir sergi listesi vermeye gerek görülmemiştir.

Heykel sergileri ise, zaten çok ender rastlanılan bir olay, D grubu neslinden kalan bazı sanatçılarımızın sergileri de açıldı.

Fotoğraf sanatçılarımız arasında ilginç çalışmalar olduğu bir gerçek. Ama bu çalışma alanı itiraf etmeli ki plastik sanatlarla ilgili değil. Ancak bu alanda bir hayli mesafe alındığı kabul edilmelidir.

Seramik alanında çok iyi sanatçılarımız var. Geçen yıl An-

kara'da da Hamiye Çolakoğlu'nun sergisi oldu. Belirli bir düzeyin üstünde olduğunu burada belirtmek gerekir. Atila Galatalı'nın o heykel plastiğine sahip çalışmalarını yıllardır göremiyoruz. Ancak seramikçilerimizin daha çok siparişlerle çalışmalarını yaptıkları ve yer yer daha çok süs esprisine ağırlık verdikleri de bir gerçek.

Genel olarak sergilerden edinilen izlenim, Türkiye'de giderek Batı etkisinin azaldığıdır. Sanatçılardan yaratıcı olanların bir çıkış yolu aradıkları bir gerçek. Fakat henüz sarsıcı çalışmaların olduğunu söylemek olanaksız. İtiraf etmek gerekirse ben şahsen bu yazımda yalnız Fransız Büyükelçiliği'nde yazın açılan büyük Türk Resmi sergisini anmakla geçeceğim. Bu sergide Türk Resminin geçmişten bu yana iyi bir kesiti yansımıştır. Bu bakımdan politik bir yumuşatma amacı ile düzenlenen bu serginin yararı olduğu kanısındayım. Bu gösteride gerçekten iyi parçalar olduğuna da burada değinmek gerekir. Dış ülkelerde de yaşayan ressamlarımızın eserlerinin bu sergide yer alması belirtilen kesitin çapını olumlu yönde büyütmüştür.

Devlet sergisinin o eski anıtsal yapıtlarını artık bu resmi gösteride bulamıyoruz. Bu nedenle bir DYO sergisi çapının giderek bir yeni devlet sergisi aşamasına vardığını söylemek olası.

Türk resminin 1983 yılı değer bilançosu sergiler dikkate alınırsa zayıf. Ama gene de eğer iyi seçilirse önemli bazı değerlerin toplanacağı muhakkak. Ancak bunların ortaya çıkarılması gerekiyor. Seçici kurulları ile, çağdaş eleştirisi ile resmi ve özel sanat kurumları ile ortaklaşa alınacak kararlı bir tavır bu değerleri ortaya çıkarma istek ve çabası», yeni nefeslerin ve geleceğin özgün Türk Resmini oluşturacak taze kanın yetişmesine, oluşmasına yetecek güçtedir.

1983 SONU MÜZİĞİMİZE KISA BAKIŞ

Selmi ANDAK

Atatürk'ün 1934'te başlattığı ve önerdiği «çoksesli, çağdaş, uygar ve evrensel yönde müzik devrimi»nden bu yana, bazı temel sorunların çözümünde olumlu adımlar, içte ve dışta sesimizi duyuran başarılı müzik olayları yanısıra, 1984 yılına ulaştığımız süre içinde gene birçok sorunlar, eksikler ve çelişkiler ile karşıkarşıya kaldığımız bir gerçektir. Şöyle ki, eski deyimle «alaturka - alafranga» kargaşasına azçok son vererek, yerine Türk Sanat Müziği, Çağdaş Türk Müziği türlerinin yer aldığı, bunlara Türk Hafif Müziği ve Türk Halk Müziği türlerinin de katıldığı geniş ve farklı boyutları içeren Müzik Dünyamız, sürekli bir oluşum ve gelişim ile birlikte, sorunlarını ve tartışılmakta olan konularını da birlikte getiriyor?

TELİF HAKLARI YASASI

Ancak, 1984 yılının müzik dünyamıza kazandırdığı en önemli ve en mutlu olay, uzun yıllardanberi ülkemizde müzik yaratıcılarının (besteciler, müzik sözü yazarları)'nın diğer deyimle müziğin doğmasına emek verenlerin (Kanun'daki sözcükle Eser Sahipleri'nin) belini büken, haklarının çiğnenmesine, çalışma güçlerini sıfıra indiren eskimiş Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun değiştirilerek, Milli Güvenlik Konseyi'nce yeni telif hakları yasasına kavuşturulmasıdır.

Bu çok önemli olay, bütün ileri ülkelerde olduğu gibi (özellikle SACEM ve GEMA gibi uluslararası kuruluşlara eş bizde de benzeri bir müzik birliğinin devletin de koruyuculuğunda desteğiyle) gerçekleşerek uygulandığı takdirde: Eser sahipleri (besteciler ve söz yazarlarının) yaratma hakları TV, Radyo, Plâk, Kaset, Video ve tüm sahne, gazino ve diğer yayınlarda korunmuş olacak... Böylece, şimdiye kadar yasal çalışan tüm kuruluş, firma ve özellikle Plâk Endüstrisinin belini büken ve yaratıcılığa set çeken «korsancılık» da önlenmiş olacak. Müzik yaratıcılarının ve dürüst yapımcıların umut ve dileği şimdi bu yeni Yasa'da toplanıyor.

TÜRK SANAT MÜZİĞİ — Doğru deyimiyle «Geleneksel ve Klâsik Türk Müziği» türlerinde geçen yıldan bu yana göze batan bir değişim, belirli bir gelişme olmamakla beraber, üzerinde şimdiden dikkatle durulması gereken bir akımın başladığını ve genişleme eyilimi gösterdiğini izliyoruz: Tek sesli Türk müziği makamlarını ve ezgilerini Çoksesli'liğe ulaştırmak ve orkestraya düzenleme biçimlerinde yeniliğe gitmek... Bugüne kadar katı ve tutucu Türk Müziği yaratıcı ve sanatçılarının dışında, yenilik taraftarı ve çoksesli uygulama arayan bazı tanınmış Türk Müziği sanatçılarının bu yolda çabaları görülüyor. (Örneğin Yıldırım Gürses ve Devlet Türk Musikisi Konservatuarı'nın bazı sanatçıları gibi...) Geçtiğimiz yıl Dr. Nevzat Atlığ yönetiminde Devlet Klâsik Türk Müziği Korosu, Rıza Rit yönetiminde İstanbul Belediyesi Konservatuarı Türk Müziği Topluluğu, Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Korosu, Ayangil Türk Müziği Korosu ve Orkestrası gibi kuruluşlar çalışmalarını sürdürdüler.

ÇAĞDAŞ TÜRK MÜZİĞİ — Çoksesli ve evrensel müzik alanında Türk bestecilerinin özgün eserleri bakımından 1983 yılı, önceki yıllara göre sayıca verimli sayılamaz... Çağdaş müziğimizin öncü bestecileri sayılan Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Alnar, Necil Kâzım Akses (Beşler deyimiyle anılanlar)'dan sonra Nevit Kodallı, Sabahattin Kalender, Ferit Tüzün, Bülent Yarcan, Ekrem Zeki Ün, Ferit Hilmi Atrek, Muammer Sun, Yalçın Tura ve diğerleri yanısıra, geçen yıl konser ve opera ve koro eserleri arasında Ruhi Ayangil, Mutlu Torun, Serdar Öztürk, M. Ceyhan, Okan Demiriş, Ertuğrul Sevsay, Timur Selçuk, Ergüder Yoldaş, Sarper Özsan adlarına rastladık.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası, Yücelen Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, TRT Ankara Oda Orkestrası, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu, Çoksesli Türk Müziği Üçlüsü, İstanbul Devlet Opera ve Balesi Korosu, İstanbul Teknik Üniversitesi Çoksesli Korosu, Filarmoni Derneği Gençlik Koroları ve diğer kuruluşlar ile tanınmış solistlerimiz konserler ve resitaller verdiler.

11. Uluslararası İstanbul Festivali 20 Haziran - 15 Temmuz 1983 tarihleri arasında yer aldı ve Festivale katılan yerli ve yabancı virtüozlar, orkestralar, topluluklar, Bale ve Folklor gösterileri, Tiyatro oyunları ve Sergiler ile gene yaz aylarının en ilgi çekici sanat olayı sayıldı.

İlginç Olaylar arasında: Ahmet Adnan Saygun'un «Atatürk'e ve Anadolu'ya Destan» adlı müzikli epope türündeki bestesinin İstanbul Festivali'nin açılış konserinde ilk defa çalınışı bulunuyor. Çağdaş bestecilerimizin önde gelen ustası Adnan Saygun bu bestesini, 1981 yılında başlayarak 1982'de tamamlamıştır.

Viyana Festivali'nde Türk sanatçıları: 7 Mayıs 1983 günü açılan Viyana Festivali'nde viyolonist Suna Kan önce orkestra eşliğinde Beethoven'in Fa majör ve Sol majör iki Romans'ını, sonra piyanist Gülây Uğurata eşliğinde Beethoven'in İlkbahar Sonatı'nı, Debussy'nin Keman ve Piyano Sonatı'nı, Brahms'ın Keman ve Piyano Sonatı'nı yorumladı. Hikmet Şimşek yönetiminde ORF Orkestrası ve solistler Remziye Alper (soprano), Cemaliye Kıyıcı (alto), Pekin Kırgız (tenor) ve Ayhan Baran (bas) Adnan Saygun'un «Yunus Emre Oratoryosu»nu seslendirdiler.

TRT Ankara Oda Orkestrası, şef Gürer Aykal yönetiminde ve solist Suna Kan ile Federal Almanya'da konserler verdiler.

Viyolonist Ayla Erduran ile piyanist Hülya Saydam Rodos Festivali'nde; viyolonist Suna Kan B. Amerika'da; piyanist Ergican Saydam Federal Almanya'da, piyanist Arın Karamürsel Küba ve Meksika'da, piyanist Ayşegül Sarıca Uzakdoğu'da başarılı konserler verdiler.

Besteci Okan Demiriş «Karyağdı Hatun» adlı operasını bitirdi. (Operanın öyküsünü Nezihe Araz yazdı).

İstanbul Filarmoni Derneği Gençlik Koroları konserleri geniş ilgi uyandırdı.

«Uluslararası Gitar Festivali» — İstanbul Filarmoni Derneği'nce düzenlenen bu festivalin ikincisi 15-20 Kasım 1983 tarihlerinde yapıldı. Bu festivalde ayrıca «Ulusal Gitar Müziği Beste Yarışması» yapıldı ve ödüller verildi. Bu yarışma Uluslararası Lions Yönetim Çevresi Federasyonu tarafından düzenlendi.

«Beyaz Köşk Konserleri» — Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun düzenlediği konserler, İstanbul Filarmoni Derneği'nin işbirliğiyle, Emirgân Korosundaki Beyaz Köşk'te ilk defa verilmeye başlandı.

Mükerrem Berk'e, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası müdürlükleri ve sanatçı olarak Türk-Fransız kültür ilişkilerindeki olumlu çabaları nedeniyle Fransız Liyakat Nişanı verildi.

Viyolonist Saim Akçıl ile piyanist Ergican Saydam deprem felâketine uğrayan yurttaşlarımız yararına, Boğaziçi Üniversitesi'nde ve Beyaz Köşk'te resitaller verdiler.

İki genç kardeş viyolonist Çiğdem Yonat ile piyanist Dilek Yonat Atatürk Kültür Merkezi'nde ortak bir resital verdiler ve ilginç bir müzik olayı sayılan bu resitalde övgü kazandılar.

HALK MÜZİĞİMİZ — Geniş kaynakları ve üstün yetenekleri içeren folklor müziğimiz ve danslarımız, geçen yıl da gitgide evrensel boyutlar kazandıran koreografik gösterilerle gelişme göstererek uluslararası başarılarını yeniledi. Özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Halk Dansları Topluluğu ve Türk Folklor Kurumu Topluluğu'nun gösterileri içte ve dışta büyük ilgi uyandırdı.

HAFİF MÜZİĞİMİZ — Pop müziği türündeki Türk besteleri, Türk yorumcuları, aranjörler, orkestra ve vokal topluluklarımız az da olsa özgün ve kaliteli eserler ortaya koydular. Yozlaşmış türler ve Arabesk gibi olumsuz girişimlere ve sırf ticari yapıtlara rağmen kayıt stüdyolarının gelişmesiyle (16 kanal gibi), evrensel çapta güzel besteler de ortaya çıktı.

Ancak 1983 Eurovision Yarışması'nda uğradığımız hezimet büyük üzüntü ve hafif müziğimizde büyük sarsıntı getirdi!

Öte yandan «Müzikal»ler furyası geçen yıl da, birçok olumsuz yapımlar ve müzikal'e uygun sayılmayan kişiliksiz bestelere rağmen, gene de eğlenceden kaçınmayan geniş kitlenin rağbetiyle gişelerini doldurdu...

MÜZİĞİMİZDE «EUROVISION» OLAYI

Selmi ANDAK

Varlık Yıllığı, geçen yıllar değinmediği bir müzik konusunu bu kez ele alarak, siz değerli okuyucularına özetle yorumlamayı yararlı görüyor: Eurovision Şarkı Yarışması...

Neden bu konuya önemle eğilmeyi uygun bulduk? Çünkü: Müzik dünyasını her yıl etkileyen ve her ülkede TV kanalıyla milyonlarca izleyicinin ilgisini çeken Eurovision Şarkı Yarışması, özellikle ülkemizde -bu çapta başka uluslararası bir müzik yarışması izlenmediği için- olağanüstü bir ilgiyle karşılanıyor! O kadar ki, TRT'nin bu yarışmada Türkiye'yi temsil edecek şarkının seçimine ait Elemeler'inden başlayarak, Final'lere kadar geçen süre içinde, heryerde ve herkesçe Eurovision konuşuluyor, merak ediliyor, tartışılıyor... Uluslararası sonuçlardan sonra ise, ülkemizin aldığı puan ve sıralamadaki yeri, büyük tepkilere, yankılara ve bitmez tükenmez yorumlara, söylentilere, eleştirilere yol açıyor!?

Evet, bu durum, ülkemizde Eurovision Yarışmasını, olağan bir Hafif ve Pop Müzik yarışması olmaktan (gereksiz yerde) çıkarmış, diğer açıdan «çoksesli, çağdaş ve evrensel müzik» alanında özellikle beste ve yorumlama bakımından ne yapmamız gerektiği yolunda sorunlara çözüm aratan bir Müzik Olayı niteliğine sokmuştur.

Bu nedenle, biz de bu Yıllığımızda: Eurovision'a katıldığımız 1975 yılından bu yana, içinde bulunduğumuz 1984 Eurovision Şarkı Yarışması'na kadar, izlenimlerimiz, edindiğimiz bilgiler ve deneylere göre bu yarışmanın amacı, niteliği ve özellikleri konularına değinmeden önce, katıldığımız yıllardaki durumumuzu anımsayalım:

1975'TEN 1984'E...

Avrupa Televizyon Birliği (EBU)'ne bağlı ülkelerin katıldığı «Eurovosion Şarkı Yarışması» (Eurovision Song Contest)'na şimdiye kadar: 1975 yılında «Seninle Bir Dakika» adlı beste ile

Semiha Yankı, 1978'de «Sevince» adlı beste ile Nilüfer ve Grup Nazar, 1980'de «Petr'oil» adlı beste ile Ajda Pekkan, 1981'de «Dönme Dolap» adlı beste ile Ayşegül Aldinç ve Modern Folk Üçlüsü, 1982'de «Hani» adlı beste ile Neco, 1983'te «Opera» adlı beste ile Çetin Alp ülkemiz adına katıldılar. 1976 ve 1977 yıllarında katılmadık. 1979 yılında ise (politik nedenle) yarışmaya katılmaktan son anda vazgeçtik.

Böylece, altı kez katıldığımız bu yarışmada, en iyi puan ve derecemiz 23 puan'la 15'cilik ve en üzücü durum ise 0 puan'la sonunculuk oldu... Özellikle 1983 yılında karşılaştığımız bir sonunculuk, bir müzik olayı dışına da taşarak, kamuoyunda ve basında en sert eleştirilere ve hatta nefrete varan tepkilere yol açarak, bardağı taşıran damla oldu!

Bugüne kadar bu olumsuz ve kötü sonuçların; ister müzik, ister yorum, ister görüntü, ister olanaklar, ister yeterli tanıtma ve sözüm ona politik nedenler yüzünden alındığı ne denli tartışılsa ve söylense de, asıl sorun: Eurovision yarışmasının herşeyden önce «Beste yarışması» olduğu ve güzel melodi, en akılda kalıcı ve herkesçe sevilecek şarkıların seçilme şansının bulunduğu, noktasına gereğiyle dikkat edilmemiş olmasında toplanmaktadır.

Bu yönde Eurovision'un amacına ve niteliğine göz atalım:

YARIŞMANIN AMACI :

Avrupa Televizyon Birliği (EBU) açısından «Eurovision Şarkı Yarışması»nın amacı: Popüler müzik alanında üstün nitelikli, özgün bestelerin üretilmesi için bestecilere ve şarkı sözü yazarlarına uluslararası bir rekabet ortamı yaratmak ve bunun yanısıra TV izleyicilerine Eurovision kanalının güçlülüğünü kanıtlayan ilginç bir yayın sunmaktır.

Türkiye'de TRT açısından Eurovision Yarışması'nın amacı ise: Yukarda sözü geçen amaca ve kurallara paralel ve uygun olarak, ayrıca kişilikli bir Türk Hafif Müziği olayını gerçekleştirebilmek ve sürdürebilmek, Türk bestecilerinin, söz yazarlarının ve yorumcularının gelişmesine bu yarışma ile katkıda bulunmak, böylece toplumların ve ulusların aralarındaki kültür alışverişlerinde ulusumuzun ve toplumumuzun kişiliğini oluşturan kültür ve sanat dallarından birinin (hafif müziğimizin) etkenlik ölçüsünü tanıtabilmektir.

YARIŞMANIN NİTELİĞİ :

Eurovision Şarkı Yarışması (Eurovision Song Contest), adından da açıkça anlaşıldığı gibi, herşeyden önce Pop müzik türünde, evrensel ve çağdaş beste yarışmasıdır. Beste'ye yönelik ve ağırlığını Beste'den alan bu uluslararası şarkı yarışması, aynı zamanda güçlü ve başarılı yorumcular (solist) ya da topluluklar (grup) tarafından, en uygun mizansen ve gösteri (Şov) ve Vokal ile desteklenerek TV'den dünyaya yayınlanan bir Müzik - Televizyon olayıdır.

Diğer benzeri uluslararası Yarışma ve Festival'lerden ayrıcalığı ise: Avrupa Televizyon Birliği'ne bağlı ülkeler arasında düzenlenen bir Müzik yarışması olmasıdır.

Bu yarışmanın Müzik Sanatı'na yararı ise: Her yıl, yeni bestelerin, şarkıcıların ve toplulukların müzik dünyasına kazandırılmasıdır. Böylece dünya plâk ve diğer yayın araçları endüstrisi'ne de kaynak sağlamaktır.

Bugüne kadar, tüm Eurovision Yarışmaları'nda başarıya ulaşan şarkıların özellikleri ise: Güzel ezgiler, akılda kalıcı melodiler, etkileyici rítm'ler ve şarkıların türlerine göre en uygun yorumcuların birleşiminden doğan yapıtların oluşmasında aranmalıdır.

1983'TEKİ KIPIRDANMA KARİKATÜRÜMÜZ İÇİN BİR UMUT IŞIĞI SAYILABİLİR Mİ?

Fuat KIRCALI

Yıl içinde biriktirdiğimiz gazete ve dergi kesikleriyle tuttuğumuz notlara henüz göz atmadan geçen yıl aramızdan ayrılan iki ustayı anımsıyoruz. Bu iki önemli çizer Ocak ayında yitirdiğimiz Şadi Dinççağ ile uzunca bir süredir rahatsız bulunan ve Mart ayı içinde aramızdan ayrılan Mim Uykusuz'dur.

Şadi Dinççağ

Raşit Yakalı Şadi Dinççağ'ın ölümünden 3 gün sonra genç çizerlere yönelik «karikatür okulunu» yönettiği dergide, «Şadi Ağabeyimiz bu hafta okulumuzun konuğu olacaktı. Yaşamında ilk kez bir randevusuna gelemiyor. Onu her zaman arayacağız.», diye yazdı. Dinççağ Türkiye'nin en eski çizerlerindendi. Damar tıkanıklığı nedeniyle kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nde yaşama gözlerini yumdu. Ulusal ve uluslararası yarışmalarda ödüller kazanmıştı. 1919 yılında doğan Dinççağ 1944'de İTÜ İnşaat Bölümü'nü bitirerek yüksek mühendis olmuş ve bu arada Sedat Simavi'nin çıkardığı «Karikatür» Dergisi'nde ilk karikatürü yayınlanmıştı. Akbaba, Şaka, Sinema Magazin - Yıldız, Tef ve Dolmuş dergilerinde karikatürler çizen Dinççağ'ın bir albümde bir araya topladığı karikatürleri «çağdaş karikatürün» seçkin örneklerini oluşturur. Bu çizgilerin tümü yabancı yayın organlarında yer aldı. Karikatürleri Tolentino, Üsküp, Gabrovo karikatür müzelerine kabul edilen Dinççağ 1974 yılında Üsküp' de altın plaketle birincilik ödülünü kazandı. 45 yıldır aralıksız karikatür çizdi. Üç kuşak öteden bugüne kendini sürekli yeniledi. Karikatürleri 1980'lerin çoğu genç çizerininkilerden daha çağdaştır.

Mim Uykusuz

5 Mart 1983 günü yitirdiğimiz değerli çizer Mim Uykusuz

1922 yılında Manisa'nın Akhisar ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini doğduğu ilçede yaptı. 1940 yılında İstanbul'a gelerek D.G.S.A. resim bölümüne girdi. Parasal nedenlerle öğrenimini yarıda bırakarak memleketine dönen Uykusuz, 1942'ye değin Akhisar ve Ödemiş'te sinema afişleri hazırladı. İlk karikatürü 1937 yılında «Çocuk Sesi» dergisinde çıkan Uykusuz 1945' den başlayarak basında 40'a yakın gazete ve dergide sayısız çizgi - roman ve karikatür yayımladı. Uykusuz'un yayınlanmış 3 albümü vardır. Yurtiçi ve yurtdışında yapılan yarışmalarda çeşitli ödüller aldı. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği yıllık yarışmalarda 4 kez başarı ödülü kazanan Uykusuz'a Bordighera'da da «senato» ödülü verildi. Yarattığı tipler arasında en ilginci ve tanınanı «Nasreddin Hoca» dır. Belki bu nedenle dostları arasında «hoca» diye anılırdı. Mim Uykusuz, «Marko Paşa» dergisiyle 1946'da gerçek çizerliğe başladım, der. 1946 - 49 arasında çizdikleriyle demokrasi savaşımına önemli katkılarda bulundu. Karikatürleri zamanın iktidarını fazlasıyla rahatsız etti. Türk karikatüründe sınıf savunması ilk kez onun karikatürlerinde belirdi.

1983 yılında yitirdiğimiz iki önemli ustanın büyük anıları önünde saygıyla eğiliriz.

Karikatürde «Biçim» ve «İçerik» Tartışması

Üç yıldır yaptığımız değerlendirmelerde karikatürün durumunu biraz sisli, karanlık ve karamsar görüyorduk. 1984'e girerken kendimize, «geçen yıl karikatürde izlediğimiz kıpırdama sis bulutlarını dağıtmaya yeterli olacak mı?», sorusunu sormalıyız. Çünkü 1983 iyi - kötü sergilerin açıldığı, birkaç albümün yayımlandığı, Sedat Simavi Vakfı Yarışması'nın (önemli bir etkinlik) gerçekleştirildiği, yetersiz de olsa karikatür üzerine yazılıp çizilen bir yıl oldu. Gözlenen şu ki Türk Karikatürü iki yıldır üzerinde bulunan şapşallığı atmaya çalışıyor. Bu yolda bir kıpırdama olduğu açık. Bununla birlikte iki takıma ayrılıp karşılıklı birbirini taşlamak karikatüre ne yarar sağlar -onuda benzer bir deneyim politik yaşamda başımızdan geçtiğindenkolayca tahmin etmek olası. Kaldı ki karikatürün Ferdi Tayfur' larıyla Cemal Reşit Rey'lerinin (Ferdicilerle Reşit Reyciler de denebilir) iki tribünde oturup yuh çekmeleriyle çözümlenecek bir sorun değil «biçim» ve «içerik» tartışması. Zaten ortada böyle bir sorun da yok. İki grup da diğerinin gerçek ve var olduğunu gördüğü için kendini savunmak gereği duyuyor. Bir şeyi

savunmanın en basit yolu da herhalde karşıtına 'kaka' demek olsa gerek.

Geçtiğimiz yıl iki hafta üst üste Oğuz Aral karikatür üzerine görüşlerini yayımladı. Aral'a göre «kara-mizah» batılı karikatürcünün çaresiz döngüye yaktığı ağıt, ya da umutsuzluk çığlığıdır. Aral «karikatürü bir halk sanatı olmaktan çıkarmayalım çünkü diğer sanatlar sanatçıların günahı olmadan «elit-aydın» sanatına dönüştü.», diye yazıyor. «Yüce-karikatürcünün karikatür okurundan değil, başka bir yerden geliri olmalıdır» derken Aral 'hangimiz doğru' tartışmasında başından beri en büyük dayanağı olan okur sayısına sığınıyor. Haklılık ölçütü olarak okur (izleyici, dinleyici) sayısına başvurulduğunda ise kimi zaman ortaya garip doğrular çıkabiliyor. (Arabesk müzikte olduğu gibi) Oğuz Aral savunmasında «yüce karikatürcünün» niçin okur bulamadığını «Ahu Tuğba gazeteciliğiyle, köşeyi dönme sorunu» derken gerçekte ayırımında olmadan işaret ediyor.

Öte yandan Cumhuriyet Gazetesi'nde yine geçen yıl yayımlanan bir söyleşide Yalçın Pekşen'in «Turhan Bey yeni karikatür anlayışını nasıl buluyorsunuz?» sorusunu Turhan Selçuk eskimiş ve modası geçmiş karikatürün temsilcisi olarak görülme kaygısıyla yanıtlarken şöyle diyor; «İyi karikatüristler var gençler arasında ama bazı dergileri beğenmiyorum. Bunlar karikatür değil çizgi hikaye... (Burda Abdülcanbaz'ın karikatür mü çizgi-hikaye mi olduğu sorusu akla gelebilir) Türkçeleri bozuk. Hiçbir endişeleri yok. Eskiden 'Paşa Kâzım'ın saçmaları' diye bir tür mizah vardı. Meselâ «öğle vakti saat gece yarısını vurdu» gibi şeyler. Suavi (Süalp) bunları geliştirdi. Yeni dergiler de onun peşinde... yolunda... Herşeyi matrağa alarak, ahbap topluluklarında yapılan esprileri sergileyerek birşeyler çiziyorlar. Bunlar karikatür değil, adı üstünde «gırgır».

Bu tartışma geçtiğimiz yıl da bir takımın teknik yöneticisiyle diğer takımın kaptan, oyuncu, malzemeci ve masörleri arasında sürdürüldü.

Yarışmalar

Geçen yıl ilki gerçekleştirilen «Sinavi Karikatür Yarışması» her yıl geleneksel bir biçimde sürdürülmesi koşuluyla «Nasreddin Hoca» yarışmalarının yerini gereğince dolduracak düzeyde önemli ve başarılı bir karikatür olayı idi. İlk yarışmaya ülkemizden 233, yurt dışından 261 çizer katıldı. Bunlar arasından

56 Türk ve 233 yabancı çizerin yapıtları sergiye kabul edildi. Arda Gedik, Semih Balcıoğlu, O. Blechman, Adolf Born, Ali Ulvi, Horst Haitzinger, Roy Raymonde ve Nehar Tüblek'den oluşan uluslararası seçici kurul 27 Haziran Pazartesi günü Atatürk Kültür Merkezi'nde açılan yarışma sergisiyle birlikte sonuçları bildirdi. Değerlendirmede birincilik ödülü (altın plaket ve beş bin dolarlık para ödülü) Sovyetler Birliği'nden Mikhail Zlatkovsky'nin yapıtına verildi. Yarışmada ikinciliğe Haslet Soyöz'ün üçüncülüğe de Hollanda'dan Van Wessum'un karikatürleri değer görüldü. Yarışmanın 10 başarı ödülü ise şu çizerler arasında paylaşıldı: Stefan Popa (Romanya), Bill Woodman (A.B.D.), J. Sliva (Çekoslovakya), Basirov Garif (Sovyetler Birliği), Salih Memecan (Türkiye), Todor Kuzmov (Bulgaristan), İlir Pojani (Arnavutluk), Patrick Mallet (Fransa), Mahmut Karatoprak (Türkiye), Borajeviç (Yugoslavya).

17 ülkeden 223 karikatürcünün katıldığı «Marostica» yarışmasının bu yılki konusu «Kent ve İnsan»dı. Türkiye'den 34 karikatürcünün katıldığı yarışmada 6 çizerimizin yapıtları sergi sonrası çıkarılan albümde yer almaya değer bulundu. (Ferruh Doğan, Ümit Kartoğlu, Serdar Güntürkün, Bülent İnanlı, Fuat Kırcalı, Aygün Tugay).

Geçtiğimiz yıl uluslararası yarışmalarda ödüller kazanan iki çizerimizi bu önemli başarılarından dolayı kutlamamız gerekir. Bu karikatürcüler Japonya'daki Yomiuri Shimbun Yarışması'nda «altın madalya» kazanan Atila Özer ile, iki yılda bir düzenlenen Gabrovo Gülmece Şenliği'nde özel ödül alan Sait Munzur. 36 ülkeden 230 karikatürcünün katıldığı Gabrovo Bienali'nde Türkiye'den Ergun Tunçkan'ın grafik, Erdoğan Bozok, Mahmut Akgün. Sait Munzur, Semih Balcıoğlu, Fethi Develioğlu, Fuat Kırcalı, Ferruh Doğan'ın karikatür, Sema Ündeğer'in heykel çalışması sergilendi.

Yugoslavya'nın Üsküp kentinde düzenlenen Üsküp'82 Yarışması'nda büyük ödül Yugoslav çizer Hasan Fazliç'e verildi. Yarışmaya katılan 32 ülke arasında Türkiye 27 sanatçıyla temsil edildi. Bu çizerlerden Sema Ündeğer, Ercan Akyol, Ömer Çam, Güngör Kabakçıoğlu ve Cezmi Ermiş'in karikatürleri yarışma sergisiyle albümüne kabul edildi.

Konusu müzik olan «Marostica '83» yarışmasında ülkemizden Ali Galip Altunçul'un «başarı-ödülü» kazandığı bildirildi.

Yine geçtiğimiz yıl içinde gerçekleştirilen uluslararası karikatür yarışmalarından, «Yomiuri Shimbun '83», «Montreal'83»,

«Yej Dergisi Yarışması», «Marostica '83», «Üsküp '83» yarışmalarıyla İş Bankası'nca düzenlenen ulusal karikatür yarışmasının sonuçları bu yazıyı hazırlarken henüz elimize ulaşmamıştı. Bu arada 22. Knokke-Heist Karikatür Yarışması'nın sonucu ise yazı hazırlanırken açıklandı.

Belçika'da düzenlenen Knokke-Heist Karikatür Yarışması'na 42 ülkeden 600 sanatçının 3000 yapıtı katıldı. Yarışmanın ilk üç ödülü Doğu Alman ve ABD'li karikatürcülere verildi. Ülkemizden Mahmut Akgün, İbrahim Tapa ve Canol Kocagöz'ün karikatürleri sergilenirken Akgün'ün yapıtı yarışma katoloğuna alındı.

1983 yılında ulusal düzeyde düzenlenen iki yarışmanın sonuçları ise şöyle:

İlk çalışmaları Şadi Dinççağ tarafından başlatılan Güzel Haliç-Altın Boynuz» yarışmasında birincilik ödülü Yugoslav Alexander Klas'a, ikincilik ödülü Bulgar Genco Simenov'a, üçüncülük ödülü ise Türkiye'den Beytullah Heper'e verildi.

Trabzon Müzesi'nin düzenlediği «Kültürel Varlıklarımız ve Müzelerin Önemi» konulu yarışmada ise birincilik ödülü Hasan Seçkin, ikincilik ödülü Enver Malkoç ve üçüncülük ödülü Cumhur Gazioğlu'na verildi. Özel ödüller ise Beytullah Heper, Atila Özer, Fethi Develioğlu, Reşat Sümerkan, Serdar Günbilen, Ali Kâmil Uzun ve N. Mollasalihoğlu arasında paylaştırıldı.

Sergiler

Simavi Yarışması Sergisi Atatürk Kültür Merkezi'nden sonra İzmir ve Ankara'da da sergilendi. Yarışma karikatürlerinden bir seçkinin Eskişehir Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde sergilenmesi isteği ise yarışma düzenleme kurulunca geri çevrildi.

«Gurbette Çalışanlar» konulu uluslararası bir karikatür sergisi Avrupa'nın çeşitli kentlerinde açıldı. Bu sergiye Türkiye'den şu çizerler katıldı. Sait Munzur, Emre Senan, Mahmut Akgün, Cengiz Dönmez, Atila Özer, Canol Kocagöz, Beytullah Heper, Ali Özbek, Ender Erbaş, Erdoğan Karayel, İsmail Sezer, Atay Sözer, Refik Tiniş, Ahmet Kapan, Faruk Çağla, Rasim Abay, İbrahim Tuncay, Naci Yavuz, Ali Türkmen, Şadi Dinççağ, Metin Açıkgöz, Mehmet Aslan, Kemal Akkoç, Mahmut Karatoprak ve Raif Zor.

Federal Almanya'nın Ostanalee kentinde «Dünden Bugüne Türk Karikatürü» konulu bir sergi açıldı.

Yıl içerisinde genç çizerler «Odak», «Çuvaldız», «Gelişim» adlarıyla gruplar kurup, yurdun çeşitli yörelerinde sergiler açtı.

Kâmil Masaracı Essen'de Şubat ayında, Öznur Kalender Münih'te Mart ayında ve Faruk Çağla Hamburg'da Haziran ayında sergiler açtı. Öznur Kalender'in sergisi Alman sanat çevreleriyle basının büyük ilgisini çekti. Alman televizyonu sergiden görüntülerle birlikte Öznur Kalender'le yapılan bir söyleşiyi yayımladı.

1983 ders yılı başında Eskişehir'de kurulan Anadolu Üniversitesi Karikatür Kulübü, üyelerinin çalışmalarından oluşturduğu karma karikatür sergisini 1 - 11 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirdi. Aynı kuruluş yıl sonuna doğru 8 ilde birden aynı anda açtığı ikinci bir sergiyi de düzenledi.

Sema Ündeğer ile Fethi Develioğlu geçtiğimiz yaz Yugoslavya'da ortak bir karikatür sergisi açtılar.

İsmail Biret İsviçre'nin Biel kentinde «Palyaçolar» konulu bir sergi açtı. Biret'in renkli çalışmalarından oluşan sergi karikatürlerinden bir takvim yapılacağı açıklandı.

Yayınlar

1983'de Metis Yayınları Karikatür Dizisi'nden üç kitap çıktı. Emre Senan, Selçuk Demirel ve Tonguç Yaşar albümleri.

Kaktüs Yayıncılık - Dünya Karikatürcüleri Dizisi'nin yıl içinde yine üç kitabı yayımlandı. Bu kitaplar Fransız çizer Serre, Meksika'lı karikatürcü Sergio Aragones ve Can Yücel'in dilimize aktardığı 'Snoopy' oldu.

Atila Özer ilk karikatür albümü «Karikatüre Selam»ı geçen yıl içinde yayımladı.

Anadolu Üniversitesi Karikatür Kulübü hazırladığı Karikatür'83 Yıllığı'nda «Türkiye'de Karikatür Sanatının Gelişimi», «Karikatürün İşlevi», «Dünya'da Karikatür», «Günlük Karikatür ve Karikatürde Belgesellik» gibi ana başlıklar altında çeşitli yazıların derleneceği açıklandı.

Batı Almanya'da yayımlanan «Kölner Jugend Blatt» Dergisi Türk çizerlerince hazırlanan karikatür ekleri vermeye başladı. Bu eklerin ilkinde Uğur Durak, Fuat Kırcalı, Mustafa Küçük ve Cem imzalı karikatürler yer aldı.

Gülmece dergilerine ek olarak İstanbul'da yayımlanan iki büyük gazete günlük karikatür sayfaları ve Anadolu'da yayımlanan iki yerel gazete düzenli olarak haftalık karikatür ekleri

vermeye başladı. (Eskişehir Sakarya Gazetesi ile Trabzon Karadeniz Gazetesi.)

Müjdat Gezen ve Savaş Dinçel

Beş yıl önce yazdıkları bir kitapta komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle tutuklanan Müjdat Gezen ve Savaş Dinçel 19 gün tutuklu kaldılar. Mahkeme, zamanında açılmadığı gerekçesiyle davanın düşürülmesine karar verdi ve iki sanatçı ilk duruşmada tahliye edildiler. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce tutuklanan Gezen ve Dinçel'in TCK'nin 142/1-6 ve 159. maddelerine göre 21 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılması isteniyordu. Müjdat Gezen'in yazdığı Savaş Dinçel'in resimlediği «Çizgilerle Nazım Hikmet» kitabında komünizm propagandası yapıldığı ve hükümetin manevi şahsiyetinin tahkir edildiği savıyla açılan davada Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin gıyabi tutuklama kararı üzerine Gezen ve Dinçel 16 Mayıs günü İstanbul'da gözaltına alınarak Diyarbakır'a gönderildiler. Yargıç Süheyl Deliorman başkanlığındaki İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi beş yıl önce basılan kitap hakkında altı ay içinde dava açılması gerekirken, henüz yeni açıldığı için Basın Kanunu'nun 35. maddesine göre davanın düşürülmesine karar verdi.

Necmi Rıza Ayça'nın Açıklaması

Necmi Rıza Ayça bir süredir televizyonda yayımlanmakta olan «İz Bırakanlar» dizisinin Cemal Nadir Güler ile ilgili bölümünde karikatürist Semih Balcıoğlu'nun kendisi hakkında söylediği sözler üzerine basına bir açıklamada bulundu. Ülkemizin en eski çizerlerinden, önemli karikatür ustası Necmi Rıza Ayça'nın açıklaması özetle şöyleydi; «Semih Balcıoğlu'nun bir ara konudan saparak şahsım ve rahmetli arkadaşım Orhan Ural hakkında aşağılayıcı bir biçimde konuştuğunu üzüntüyle izledim. Bu meslektaşımın benim sanat üslubum hakkında olumsuz düşünceleri olabilir. Bunu saygıyla karşılarım. Ancak, televizyon gibi milyonlara hitabeden bir yayın organında hiç gereği yokken bazı meslektaşlarını (üstelik vefat etmiş) küçültme gayretine ne diyeceğimi bilemiyorum.

Şu veya bu kişiler, beni kendilerince başarısız bulabilirler. Fakat 20 yıl haftalık üç mizah dergisinin kapak karikatürcülüğünü sürdürdüğüm gerçeğini asla örtemezler.

Ben zamanı geldikçe yerimi arkadan yetişen gençlere terketmesini bilmiş bir sanatçıyım. Sözde kendimi yenileme görüntüsü içinde çizgi ve fikirlerinde zikzaklar çizer durumlara hiç düşmedim.»

Gösteri Dergisi'nin Türk Karikatürü Özel Sayısı

Gösteri Dergisi Eylül 1983 sayısını «Her Yönüyle Türk Karikatürü» başlığı altında yayımladı. Ayın Dosyası'nda yer alan 15 yazı arasında Dündar Akünal imzasıyla yayımlanan «Bir Karikatür Gazetesi ve Karikatürleri» konulu araştırmayla, Doğan Hızlan'ın Aziz Nesin'le yaptığı söyleşi bugüne değin «Türk Karikatürü» konusu açıldığında sık sık yazılan, tekrarlanan beylik sözlerle, ansiklopedik bilgi sınırını aşan iki özgün yazıydı. Cumhuriyet'de yayımlanan Abidin Dino'nun Selçuk Demirel güzellemesine karşılık olarak, Selçuk Demirel'in Abidin Dino ile yaptığı söyleşi de bu özel sayıda yer aldı. Yukarda sözünü ettiğimiz iki yazı dışında Ayın Dosyası'nda karikatüre ayrılan 30 sayfa içinde ilginç ve kayda değer 'yeni' birşey yoktu.

Philip Zec

İkinci Dünya Savaşı yıllarının önemli çizerlerinden Philip Zec Temmuz ayında 73 yaşında iken Londra'da öldü. Londra'nın Babıali'si sayılan Fleet Street'te seçkin bir yeri vardı. Zec adı savaş yıllarında ilk akla gelen isimlerden biriydi. Bu yıllarda Zec karikatürlerini genellikle «Daily Mirror» da yayımlıyordu. Churchill tarafından vatana ihanetle suçlanmıştı. «Sunday Pictorial» ve «Daily Herald» gazetelerinde de çalışan Zec daha sonra «Jewish Chronicle»ın yayın yönetmenliğini yaptı. Birkaç yıl süreyle aylık «New Europe» dergisini çıkardı. Ölümünden önce ikibuçuk yıldır hastaydı ve gözleri görmüyordu.

Nasreddin Hoca Çizgi Film Yarışması

5-10 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen 24. Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği çerçevesinde bu yıl ulusal düzeyde «çizgi-film» yarışmasının üçüncüsü yapıldı. Yarışmada birincilik ödülü Turgut Erentürk'ün «Jaws'ın Sonu», ikincilik ödülü Ender Çılgın'ın «Barış Olsun», üçüncülük ise Sibel Selçuk'un «Mavi Tuna» adlı çalışmalarına verildi.

1983 YILINDA TRT TELEVİZYONU

Sami BULAK

«Dünyaya kapalı televizyon» ya da ilk söz yerine son söz:

Ülkemizde ilk televizyon yayınının gerçekleştirildiği tarih 31 Ocak 1968. Yani on altı yıla yaklaşan bir süredir ülkemizde televizyon yayını var. Eğitim ve deneme yayınları adı altında sürdürülen üç yılı saymazsak on üç yıl. Dünyadaki ilk düzgün televizyon yayını 2 Kasım 1936'da Londra'da gerçekleştirildiğine göre bu teknoloji ülkemize diğerlerine nazaran çok süratli, -32 sene sonra- ulaşmış.

Şimdilerde televizyon programlarının hazırlanması ve yayınlanması bir bilim dalı halini almış bulunuyor. Ancak Emel Ceylan Tamer'in de belirttiği gibi «Türkiye'de televizyon hep bir mühendislik işlemi olarak görülmüş, onun teknik yanı çok abartılmıştır. Programcı, mühendis değildir, ama mühendis televizyon programcısının en önemli yardımcısıdır; yaratıcılığın ekrana aktarılabilmesi için onun bilgisine gerek vardır. Teknik adam olmayan televizyon programcısının ve yöneticisinin başarı kazanması için, ülkesinin sanat ve edebiyat gelenekleri, inceliklerinden ve dünyadan haberdar olması gerekmektedir. Kendi kültürel birikimini kullanmayan televizyonun, dünyanın biriktirdiği kültürü, bilgiyi taşıması da söz konusu olamaz. Bugün kendi ülkesinin biriktirdiği sanat tadlarının çok gerisinde kalan TRT, dünyaya kapalıdır. Kendi kültürel birikimini kullanmadığı ve dünyaya açılmadığı sürece, siyasal çalkantılar içinde kısır çekişmelere taraf olması kolaylaşacaktır.»[1]

Televizyonun amacını, toplumumuzdaki önemli işlevini ve son sözümüzü -ki genellikle her değerlendirmede aynı şeyler istenip söylenmiştir- böyle kısaca saptadıktan sonra, 83 yılında televizyon yayınlarını maddeler halinde değerlendirebiliriz.

A — Eğitim ve Kültür Yayınları:

83 yılı TV programlarına baktığımızda kültür ve eğitim

programlarına gereken önemin verilmediğini görüyoruz. Gerçi üniversiteye hazırlık ya da okuma yazma öğretmeyi amaçlayan programlar yayınlandı ama, bunlar öğrencilerin okullarında ya da eve dönüş yolunda oldukları saatlerde gösterildiği için genellikle izlenemedi. Aynı durum okuma yazma kursları için de geçerli idi. Haber öncesine konulan eğitim programları - genellikle bu tür tüm programlar bu saatlere konuluyor- ise ilgiyi çekmekten uzaktı. Ülkemizde televizyonun genellikle haber saatinde açıldığı bilindiğine göre bu programlar da işlevlerini gereğince yerine getiremediler. Ancak şöyle bir sav da ileri sürülebilir, bu programlar haber sonrasına alınabilir. Ama zaten yorgun argın evine gelmiş tüm eğlencesi televizyon olan yurttaşlarımızın biraz dinlenip eğlenmeye hakları yok mu? Hoşça vakit geçirten (!) dizileri izleyemeyecekler mi. (Küçük tabletler halinde aldığımız o huzur verici diziler tüm ağrı acı ve sıkıntılara iyi gelerek rahat bir gece geçirmemizi sağladığına göre.) Dizilerdeki kahramanların üstünlüklerini, marifetlerini gördükçe rahatlamıyor muyuz? Onların bir takım kişileri cezalandırmalarını ya da ödüllendirmelerini, veya Dallas ve Şahin Tepesi'nde olduğu gibi kötülüklerini görünce sinirlenip üzülmüyor muyuz?

O halde ne yapılmalı? Hem bunları seyretmek istiyoruz hem de eğitim ve kültürümüzü artırmak. Belki de çözüm ikinci bir kanal ama bu da çok uzak bir olasılık şimdilerde...

B — Sanat Programları :

Ne yazık ki bu konuda göstermelik bir kaç program dışında TRT'de hiçbir önemli çalışma yapılmıyor.

C — Yarışma Programları :

Televizyonumuzda geçen yıl da bilgi ve kültürümüzü arttırıcı (!) yarışma programları az da olsa sürdürüldü. Bu programlarda sorulan sorularla eğitilip öğrenirken, yarışmacıların da ne kadar kültürsüz olduklarını görerek eğlenebildik. Sunucuların soğuk şakaları da ayrı bir renk katıyordu.

D — Naklen Yayınlar :

Televizyonda ilgiyle izlenen tek program dizisi belki de naklen yayınlar. Dünya Atletizm Şampiyonası, Avrupa Kupaları'ndan maçlar, Artistik Buz Pateni Şampiyonaları, jimnastik yarış-

maları yıl içersinde renkli olarak yayınlandı. Özellikle Dünya Atletizm Şampiyonası olağanüstü güzellikteki çekim ve görüntüleriyle bir sanat programı kadar etkileyiciydi.

E — Haberler, Haber Programlar, Açık Oturumlar :

TRT televizyonu haberleri artık mümkün olduğunca görüntülü olarak sunuyor. Üç ilde, üç ayrı spiker tarafından okunan haberler eski dönemlerde olduğu gibi radyo havasından çıktı. Bu arada yıl içersinde gerçekleştirilen başarılı haber programlardan ve seçimler dolayısıyla parti liderleri ile yapılan açık oturum ve basın toplantılarından TRT adına olumlu işler olarak söz edebiliriz. Yine seçim gecesinde TRT tarihinin en uzun ve renkli yayını başarıyla gerçekleştirildi.

F — Yerli Dramalar, Yabancı Filmler :

Yıl içersinde artık klasik hale gelmiş bir çok yabancı film geçen yıllarda olduğu gibi zevkle izlendi. Eski tarihler taşıyan bu filmlerde bir dönemin yeri şimdilerde doldurulamayan ünlü artistlerini gençlik görüntüleriyle izledik. Çok yakında gösterilmiş iki örnek **Yurttaş Kane**'i, **Aşk Hikâyesi**'ni hemen aklımıza gelen iki film olarak sayabiliriz.

Yerli dramalar arasında **Orhan Kemal**'in **Yalancı Dünya**'sı ilgi çekiciydi. Ancak bu dramaları seyrederken şunu gördük ki eğer çekimler naklen yayın arabası ile ya da stüdyoda yani elektronik kameralarla çekilmemişse görüntü çok kötü oluyor. Filmler hâlâ kirli yıkanıyor, üzerlerinde çizikler gözüküyor, eğer renkli gösteriliyorsa renkler tamamen yozlaşmış bir şekilde ekrana yansıyor. Sesler de kötü alındığından tiz geliyor ve çınlama yapıyor.

Ancak 83'te çekimi tamamlanan **Üç İstanbul, Kartallar Yüksek Uçar** gibi diziler ilgiyle bekleniyor. Bunlardan **Üç İstanbul** Türkiye'nin en uzun dizi filmi (500 dakika) ve 83 milyon liraya mal oldu.

G — Yabancı Diziler :

Yabancı diziler son hızıyla sürüyor. **Dallas**'ın yeni bölümlerinin alınıp alınmayacağı tartışması yanında **Savaş Rüzgarları** gibi yarı belgesel kaliteli dizi filmler de yıl içersinde gösterildi.

Bu arada TRT hemen tüm dizileri renkli olarak yayınlanmakta.

H — Eğlence Yayınları :

Genellikle cumartesi akşamları «Müzik ve eğlence Programı» adı altında yayınlanan programlarda müzik vardı ama eğlence yoktu. Çok renkli olarak gösterilen programlar Bizden Size ve Hoş Sada dışında önemli bir işlev taşımıyor. Aynı şarkıcı ve şarkıların sürekli yinelenmesinden başka bir şey değil. Bu arada ayda bir yayınlanan Türk Sanat Müziği Konserleri ve yine yıl içersinde gösterilen Ray Charles gibi sanatçıların yer aldığı hafif batı müziği programları ile Zeki Müren konserinin ilgi topladığından da sözedebiliriz.

I — Reklamlar :

Reklamlar TRT'nin en büyük gelir kaynağı olmaları gerçeğini koruyorlar. Bankalarm reklamların kısıtlanması TRT'nin reklam potansiyelini düşürmedi. Deterjan savaşı son hızıyla sürüyor. Bu arada her yıl olduğu gibi bu yıl da Kaptan bu bizim yağımız değil mi? gibi günlük yaşama giren reklam sloganları da vardı.

1) Dünü ve Bugünüyle Televizyon, Emel Ceylan Tamer, Varlık Y. S. 141 - 142.

1983'TE «RESMİ GAZETE»DE SANATLA İLGİLİ HABERLER

Hazırlayan: Tuncer UÇAROL

— I —

1982 YILI SONU (KASIM — ARALIK 1982)

2 Kasım1982

«Milli Eğitim Bakanlığı İç Hizmet Yönetmeliği»nin yayımlanması.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Görevleri: (M. 14) — Türk Toplumunun bireysel, ailesel ve toplumsal her kademedeki eğitiminin; Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Türk Milliyetçiliğine bağlı; milletinin millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve yüceltmeye çalışan; insan haklarına, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen; beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş ya-

---

NOT: 1) Burada; yeni kabul edilen yasa, tüzük, kararname, yönetmelik gibi sanatla ilgili mevzuat toparlanıp tanıtılmaya çalışıldığından, bu derlemeye «sanat mevzuatı» da denebilirdi. Ancak derlemede «resmi ilânlar» ve başka konulardan alıntılar da yapıldığından, daha kapsamlı olan yukarıdaki başlık seçilmiştir.

2) Mevzuat özetlemeleri, burada o mevzuatı kısaca tanıtabilecek maddeler seçilerek yapılmış; bu maddeler ve diğer alıntılar ilgili metinlerden (çok ender, özetleme kaygıları dışında) kendi sözcük, tümce ve yazımlarıyla aktarılmıştır.

3) Bu derlemeye, «sanat»ı etkileyebilecek «kültür» konuları da alınmaya çalışılmıştır.

pı ve karaktere hür ve bilimsel düşünme gücü ile geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak; ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek; bilgi, beceri ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olarak yetişmelerini sağlamaktır.

Milli Eğitim Müdürlerinin Görevleri :

M. 32/b — Kültür Hizmetleriyle İlgili Görevleri: (...) (3) Eğitim kurumlarında Atatürk inkılâp ve ilkelerine uyulmasını yakından takip etmek, eğitim kurumlarını ve öğrencileri her türlü zararlı, yıkıcı ve gerici etkilerden korumak, (4) Türk Dili, Tarihi, Kültürü ve Sanatları alanındaki çalışmalar ile yakından ilgilenmek, (...) (6) Okulda kitaplıklar açılmasını, bunların zenginleştirilmesini ve öğrencilerin bu kitaplardan faydalanmalarını sağlamak, (...) (11) Öğrencileri ve gençleri zararlı yayınlardan korumak için gerekli tedbirleri almak ve dikkate değer gördüklerini Valilik yolu ile Bakanlığa bildirmek, (12) Okullar arasında yaş gruplarını ve cinsiyet özelliklerini de dikkate alarak, «Lig heyeti başkanı» sıfatıyla spor; halk oyunları ve diğer yarışmaların düzenlenmesini sağlamak, (...)

M. 32/f — Halk Eğitimi Hizmetleriyle İlgili Görevleri: (1) Halk eğitim merkezlerinin, halk dershanelerinin ve okuma odalarının açılmalarını, çalışmalarını ve gelişmelerini, yönetmeliklerde belirtilen esaslara göre diğer faaliyetleri yakından izlemek, kontrol etmek, çalışmaların daha verimli ve faydalı olması için gerekli tedbirleri almak, (6) Sinema, tiyatro çalışmalarına ve tiyatronun gelişmesine, bölge ve köy tiyatrolarının açılmasına, çalışmak, (12) İl içinde tarih, sanat ve turizm yönünden değerli olan eser ve anıtların korunması, kültür ve folklor değerlerinin kaybolmaması ve müzelerden halkın daha geniş ölçüde faydalanması için Kültür ve Turizm Bakanlığı il örgütü ile işbirliği yaparak gerekli tedbirleri almak, (13) Köylere, gazete ve dergi gibi yayınlardan faydalı olanlarının ulaştırılmasını sağlamak, (...)

Öğretmenlerin ve Personelin Basınla İlişkileri

M. 156 — Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı personeli ile

her tür ve derecedeki okullarda görevli öğretmenler ve diğer personel, gazete ve dergilerde sorumlu müdürlük, muhabirlik, sürekli olarak yazarlık yapamazlar.

Politika dışında kalmak şartıyla özellikle bilim, teknik, eğitim, tarih, ekonomi, sosyoloji, sağlık, edebiyat vb. konularda gazete ve dergilerde yazı yazabilir, kitap yayınlayabilirler.

Yazacakları yazılarda resmî kaynak ve belgelerden faydalanma durumunda Bakanlıktan izin almak zorundadırlar.

5 Kasım 1982

Karar Sayısı: 8/5378: Yurtdışında basılan ve ekli listede adları ve cinsleri belirtilen gazete, mecmua, broşür ve kitapların Türkiye'ye sokulması ve dağıtılmasının yasaklanması; İçişleri Bakanlığı'nın 14/9/1982 tarihli (...) yazıları üzerine, 15/7/1950 tarihli ve 5680 sayılı «Basın Kanunu»nun 31. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 20/9/1982 tarihinde kararlaştırılmıştır:

Almanya'da Türkçe basılan gazeteler: «Vahdet (Hizb-i İslami Afganistan Avrupa Bürosu yayın organı)», «Hicret».

İsviçre'de Türkçe basılan mecmualar: «Tarassut Kulesi Yehova'nın Krallığını İlan Eder — Bütün Dinler İnsanı Tanrı'ya Götürür Mü?», «Tarassut Kulesi Yehova'nın Krallığını İlan Eder — Mukaddes Kitap Dünya Kudretleri Arasındaki Rekabeti Önceden Bildirir Mi?», «Tarassut Kulesi Yehova'nın Krallığım İlan Eder — Memnun Olmanın Sırrı Nedir?».

Belçika'da Türkçe basılan gazete: «Emperyalizme, Faşizme, Tekelciliğe ve Şovenizme Karşı Tek Cephe».

Suriye'de İngilizce basılan broşür (turizm rehberi) «Syria Syria».

İran'da Türkçe basılan kitaplar: «İslâm Yolunda Savaş», «Hakikati Aramak — Materyalizm Ve Onun İran'daki Hileleri», «İman Hicret Cihad», «Baas Partisi Ve Cinayetleri», «İslâm Açısından Laiklik».

6 Kasım 1982

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünden ilân:

1 — Genel Müdürlüğümüzce oynamış eski eserlere ait «40 ton dekor hurda parçası», kapalı zarf usulü teklif almak suretiyle satılacaktır.

2 — Hurdaların muhammen bedeli 200.000,- TL.'sı olup, ge-

çici teminatı 12.500,- TL.'sıdır. Müessesemiz veznesine yatırılacaktır.

3 — Hurda parçaları hergün mesai saatleri içerisinde «İstanbul Yolu Macun Çiftliği»ndeki Sosyal Tesislerimizde görülebilir. (...)

8 Kasım 1982

Milli Savunma Bakanlığı İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığından:

«Devlet Mezarlığı Proje Yarışması» 23/10/1982 tarihinde sonuçlanmıştır: 1. Ödülü Kazanan: Özgür Ecevit, Y. Mim., Münih T.Ü. — Ekrem Gürenli, Z. Y. Müh., A.Ü. — Atilla Türkoğlu, Mim. A.D.M.M.A. (Duyuruda ayrıca; ikinci ve üçüncülük kazananlar ile, beşinciliğe değin mansiyon kazananlar da belirtilmiştir.)

Projeler 8 Kasım 1982 tarihinden 23 Kasım 1982 tarihine kadar 15 gün süre ile, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü «Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi» (Eski Türkocağı) binasında sergilenecektir. (Opera Meydanı/Ankara).

9 Kasım1982

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasası»nın (7.11.1982/2709) yayımlanması. (Varlık Yıllığı 1983'te, sayfa 218-238'te, birçok maddeleri verilmişti. Sanatla ilgili bu maddeler şunlardı: Giriş, 1 - 42, 62 - 65, 130 - 134, 166, 174, 177.)

15 Kasım 1982

Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi «Satış İşleri» Yönetmeliği'nin yayımlanması.

M. 1 — Bu yönetmelik, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca bastırılan kitap, dergi, kart, reprodüksiyon ile Türk Kültürünün yaşatılmasında ve tanıtılmasında yararlı olacak diğer eserlerin toptan ve perakende satışında uyulması gereken kuralları düzenlemeyi amaçlar.

7 Aralık 1982

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü Kararı (28.6.1982 gün ve Esas No.: 1981/644, Karar No.: 1982/439)

Davacı: K.H.

Sanıklar: Çetin Çubuk ve arkadaşı.

OLAY: Sanıklardan Çetin Çubuk'un sorumlu yazı işleri müdürü bulunduğu, «Devrimci Kültür ve Sanatta Dayanışma» adlı derginin, 14/12/1979 gün, 4 sayılı nüshasının 27. sahifesinde, diğer sanık Suat Vardal tarafından kaleme alınan «Ekim Devrimi Işığında Sovyet Edebiyatı» başlıklı yazıda, yayın yoluyla komünizmin övgüsünün yapıldığı İstanbul C. Savcılığı'nca ileri sürülerek, sanıkların eylemlerine uyan Türk Ceza Yasası'nın 142/4 - 6., 173/son. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları istemiyle haklarında kamu davası açılmıştır.

1 — İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 29/2/1980 gününde, 1980/68 - 60 sayı ile; Anayasa Mahkemesi'nin 20/3/1979 günlü, 4/16 sayılı kararını neden göstererek,

2 — İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi, 8/9/1980 gününde, 1980/396 - 139 sayı ile; atılı suçun, temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet eylemlerinden bulunmadığı,

Gerekçesiyle görevsizlik kararı vermişlerdir.

Böylece, her iki mahkemenin kesinleşen görevsizlik kararları arasında 2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde belirtilen olumsuz görev uyuşmazlığı doğmuştur.

İNCELEME VE GEREKÇE: (...) Suç, İstanbul ilini da kapsamına alarak 26/12/1978 günü ilân edilen sıkıyönetimden sonra, 14/12/1979'da işlenmiştir.

Sanıklara atılı suçların, devletin varlığına yönelik olarak işlenmesi bakımından Milli Güvenlik Konseyi'nin 7 numaralı Kararı'nın 4. maddesi kapsamına girdiği ve bu yönüyle sıkıyönetim ilân ve faaliyetlerine ilişkin bulunduğu açıktır.

Bu durumda davanın 1402 sayılı Yasa'nın 15. maddesi uyarınca Askeri Yargı yerinde görülmesi gerektiğinden, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verilmelidir.

SONUÇ: Anlaşmazlığın, niteliğine göre Askeri Yargı yerinde çözülmesi gerektiğine, bu nedenle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 8/9/1980 günlü, 1980/396 - 139 sayılı görevsizlik kararının kaldırılmasına, 28/6/1982 gününde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi.

9 Aralık 1982

«1983 Mali Yılı Bütçe Kanunu»nun (9.12.1982/2761) yayımlanması.

M. 38/b — Kültür ve sanat dallarındaki çalışmalarla ilgili huzur ücretleri, edebi kurulun Devlet Tiyatrolarında memur olmayan üyelerine verilecek toplantı ödeneği (1.100 TL.), ödüller, armağanlar...

M. 40 — Sanatçılara ilişkin yan ödemeler.

M. 67 — Kültür ve Turizm Bakanlığı yapım ve onarım işleri.

— «1983 Yılı Gider Bütçesi» 2,5 tirilyon Türk Lirası. Bu bütçe içinde «Kültür ve Turizm Bakanlığı» bütçesi 24 milyar lira. (Bakanlığın bu bütçesi içinde «Kültür ve Sanat Hizmetleri» için ayrılan tutar 11,4 milyar.

Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinden, bütçeleri daha az bakanlıklar ise şunlar: Dışişleri 22.4, Sanayi ve Teknoloji 21.8, İmar ve İskân 16.2, Ulaştırma 15.3, Enerji ve Tabii Kaynaklar 13.1, İçişleri 10.5, Gümrük ve Tekel 6.2, Çalışma 4.2, Ticaret 2.2, Gençlik ve Spor 1.0, Sosyal Güvenlik 0.1 milyar lira. (En büyük üç bakanlık ise: Maliye 1.15 trilyon, Milli Savunma 444.0 milyar, Milli Eğitim 286.6 milyar lira.)

— 11.448.853.000 lira olan «Kültür ve Sanat Hizmetleri» Gider Bütçesinin dağılımı da şöyle:

a) Güzel sanatların geliştirilmesi ve tanıtılması 251.903.000 lira: Tablo ve heykel alımları 7.7 milyon, özel tiyatrolara yardım 75.0 milyon.

b) Fonatik, sinema ve sahne sanatları hizmetleri 922.251.000 lira: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 316.8, Devlet Senfoni Orkestrası 449.1, Klasik Türk Müziği, Türk marşları, Türk halk müziği, Devlet koroları 107.8, sinema sanatlarının geliştirilmesi ve tanıtılması 22.2 milyon lira...

c) Eski eserler ve müzecilik hizmetleri 4.194.957.000 lira: Kültür merkezleri yapım hizmetleri 6.7, GEYAK Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 11.9, eski eserlerin bakım ve onarımları 2.630.0, Atatürk Kültür Merkezi yapım projeleri 70.0, özel mülkiyette bulunan eski eserlerin onarımı projesine yardım fonu 200. milyon lira.

d) Kütüphanecilik ve yayım hizmetleri 1.679.871.000 lira.

e) Milli folklor ve araştırma hizmetleri 45.127.000 lira.

f) Devlet Tiyatroları, Opera ve Balesi 4.146.480.000 lira.

g) Kültür merkezleri hizmetleri 208.264.000 lira.

— Aynı bakanlık içinde bulunan «Ülke Turizminin Geliştirilmesi ve Tanıtılması» Gider Bütçesi de 10.6 milyar liradır.

13 Aralık 1982

Kültür ve T. Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler G. Müdürlüğü «Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı»ndan:

1 — Aşağıda keşif bedeli (...) belirtilen işler, 2490 sayılı Yasa'nın 31. maddesi gereğince kapalı zarf usulü ile eksiltmeye çıkarılmıştır.

2 — Eksiltme (...) Yapı İşleri Daire Başkanlığı (Dr. Mediha Eldem Sok. No: 32, Kat 5) Komisyonunca yapılacaktır...

«Nevşehir Kültür Merkezi» 1982 - 1983 yılı ikmal inşaatı 10 milyon keşif bedelli. «Erzurum Eski Halkevi» onarımı ve «Ek Kültür Merkezi» 1982 - 1984 yılı inşaatı 80 milyon keşif bedelli.

17 Aralık 1982

Kültür ve Turizm Bakanlığı «Sicil Amirliği Yönetmeliği»nin yayımlanması.

Yönetmelikte, Bakanlığın memurlarına kimlerin «sicil raporu» (tezkiye) vereceği belirtilmiştir.

— Milli Kütüphane Müdürü: I. sicil amiri Müsteşar Yardımcısı, II. sicil amiri Müsteşar, III. sicil amiri Bakan.

— Devlet Güzel Sanatlar Galerisi ve Ankara Resim Heykel Müzesi Müdürü: Güzel Sanatlar Genel Müdürü, Müsteşar Yardımcısı, Müsteşar.

— Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu: Ankara, İstanbul büro müdürleri, başuzmanları: Kurul Başkanı, Müsteşar, Bakan.

— İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Müdürü: Güz. San. Gn. Md., Müsteşar Yrd., Müsteşar.

— Döner Sermaye Merkez Müdürü: Tan. ve Paz. Gn. Md., Müsteşar Yrd., Müsteşar.

— Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Senfoni Orkestraları Şefi, Müdürü: Güz. San. Gn. Md., Müsteşar Yrd., Müsteşar.

— Orkestra Şef Yrd., Orkestra Md. Yrd., Devlet Sanatçıları, Orkestra Sanatçıları: Orkestra Şefi, Güz. San. Gn. Md., Müsteşar Yrd.

— Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürü, Yıldız Sarayı Müdürü, İslam Ansiklopedisi Yayın Müdürü, Basma — Yazı ve Resimleri Derleme Müdürü: Kültür Müdürü, Vali, Müsteşar.

— Devlet Klasik Türk Müziği Korosu Koro Şefi: Güz. San. Gn. Md., Müsteşar Yrd., Müsteşar.

Koro Müdürü: Kültür Müdürü, Vali, Müsteşar.

Diğer Sanatçılar: Koro Müdürü, Koro Şefi, Güz. Can. Gn. Md.

— Kültür Müdürleri: Vali, Müsteşar, Bakan.

— İl Müze Müdürleri: Kültür Müdürü, Vali, Müsteşar.

— İlçe Müze Müdürü: Kaymakam, Kültür Müdürü, Vali.

— İl Kütüphane Müdürleri: Kültür Müdürü, Vali, Müsteşar.

— Resim ve Heykel Müzesi, Güzel Sanatlar Galerisi Müdürleri: Kültür Müdürü, Vali, Müsteşar...

17 Aralık 1982

Kültür ve T. Bakanlığı «Yayın Yönetmeliği»nin bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Yönetmelik'in yayımlanması.

M. 1 — 19.12.1981 günlü 17549 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren «Kültür Bakanlığı Yayın Yönetmeliği» adı, «Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Yönetmeliği» olarak değiştirilmiştir.

M. 17 — Telif ve tercüme ücreti aşağıdaki esaslara göre ödenir:

a) Türkçe yazılmış telif eserlerin her itibari sayfasına 15,

b) Yabancı dillerde yazılmış telif eserlerin her itibari sayfasına 15,

c) Yabancı dillerden Türkçeye yapılan tercümelerin her itibari sayfasına 10,

d) Ölü dillerden (Sümerce, Hititçe, Eski Yunanca, Latince vb.) yapılan tercümelerin her itibari sayfasına 12,

f) Osmanlıca metinlerin bugünkü dile aktarılmasında her itibari sayfasına 11,

i) Gerek dergilerde, gerekse kitap olarak şiirlerin yayımında; «çocuklar için yazılan bir şiir» başına 10, (şiirin 25 mısraı aşan her mısraı için 0.3), diğer şiirlerde bir şiir başına 18 (şiirin 25 mısraı aşan her mısraı için 0.6), derlenen şiirler için de şiir başına 5,

Gösterge rakamının, o yılın memur maaş katsayısı ile çarpımı sonunda bulunan miktar üzerinden, telif ve tercüme ücreti ödenir...

M. 23/c — Dört formalık bir ansiklopedi fasikülü için, en fazla 5 üyeden oluşan yazı kurulunun başkanına 25.000,- TL., üyelerine 22.000,- TL. ödenir.

23 Aralık 1982

«T. Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi» Genel Müdürlü-

ğü'yle ilgili kadroların dağılım cetvelleriyle ilgili Kararnamenin (8.11.1982/8-5589) yayımlanması.

Bu Karar'dan anlaşıldığına göre; Genel Müdürlüğün «İzmit Müessesesi» ile, Çaycuma, Aksu, Dalaman, Afyon, Balıkesir, Akdeniz, Kastamonu Müesseseleri de bulunmaktadır.

39 Aralık 1982

«Sıkıyönetim Kanunu»nun (13.5.1971/1402) bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun'un (28.12.1982/2766) yayımlanması.

M. 3/c — Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf, vesair mersuleleri kontrol etmek; gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak; sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi bilcümle evrakı, yayın ve haberleşme araçlarını toplatmak; bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, müsaderesine karar verilmemekle birlikte sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak; yayına yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak;

31 Aralık 1982

193 sayılı «Gelir Vergisi Kanunu»nda değişiklik yapılması hakkında Kanun'un (31.12.1982/2772) yayımlanması.

M. 18/1 — Müellif, mütercim, heykeltraş, ressam, bestekâr ve mucitlerin ve bunların kanuni mirasçılarının şiir, hikâye, roman, makale, röportaj, karikatür, film, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerin gazete, dergi, radyo ve televizyonda yayınlamak veya kitap, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmak veya bunlar üzerinde mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamak suretiyle bir takvim yılı içinde elde ettikleri hâsılatın 300.000 lirası (yabancı memleketlerde elde edilen hâsılatın ayrıca 600.000 lirası) Gelir Vergisinden müstesnadır.

M. 87/4 — Geliri telif ve patent haklarının kiralanmasından ibaret olup da, bu gelirin tamamı üzerinden tevkif suretiyle gelir vergisi ödemiş olan dar mükellefiyete tabi kimselerin bu gelirleri için yıllık beyanname vermeleri ihtiyaridir.

— II —

1983 YILI (OCAK — EKİM 1983)

13 Ocak 1983

Sosyal Sigortalar Kurumu «Basın, Yayın ve Tanıtma Yönetmeliği»nin yayımlanması.

M. 8 — «Sanat Eserleri İnceleme Kurulu», Basın Yayın ve Tanıtma Müdürü başkanlığında en az 3 üyeden oluşur. Üyeler, incelenecek eserin özelliğine göre Kurum içinden veya dışından bu hususta uzman kişiler arasından, Genel Müdür tarafından seçilir.

M. 11 — Satın alınacak, bastırılacak «yayın» veya yaptırılacak «sanat eserleri»nde; (a) Kurum personelinin mevzuat, teknik ve uygulama ile ilgili bilgilerini arttıracak veya personelin Genel Kültürüne katkıda bulunacak nitelikte olmak, (b) Sigortalıları, işverenleri ve diğer ilgilileri aydınlatıcı, eğitici özellikte bulunmak, (c) Sanat değeri olmak, gibi özelliklerden en az birinin mevcudiyeti gereklidir.

8 Şubat 1983

Kültür ve T. Bakanlığı'ndan:

1. «Devlet Tiyatroları Genel Müdürü» Cüneyt Gökçer'in bu görevinden alınması uygun görülmüştür.

2. Bu Kararı (7.2.1982/83-28638) Kültür ve T. Bakanı yürütür.

8 Şubat 1983

Ankara Belediyesi «Kent Orkestrası Yönetmeliği»nin yayımlanması.

M. 1 — Ankara Belediyesi Kent Orkestrası, evrensel değerdeki çok sesli müzik yapıtlarının seslendirilerek yurt ölçüsünde yayılmasına, Türk bestecilerinin çok sesli yapıtlarının yurt içinde ve dışında tanıtılmasına hizmet etmek, bu amaçla konserler vermek, yurt içinde ve yurt dışında turneler düzenlemek maksadıyla kurulmuştur.

M. 3 — Orkestra, Ankara Belediyesi «Eğitim ve Kültür Müdürlüğü»ne bağlı olarak çalışan Sanat Topluluğudur.

M. 4 — Orkestra; Şef, Şef Yardımcısı, Sanat Kurulu ve Orkestra Sanatçılarından oluşur.

M. 16 — Orkestranın görevleri şunlardır: (a) Resmi Bayram Törenleri. (b) TRT. (c) Devlet Başkanlığı, Belediye Başkan-

lığı ve Müdürlüğü tarafından görevlendirilecek gece, gündüz, kapalı, açık yerlerde verilecek şehir içinde ve şehir dışındaki hizmetleri, konserleri, protokol görevlerini yerine getirmek vb. gibi. (d) Sosyal hizmete giren, Kızılay, Darülaceze, Çocuk Esirgeme, Hastahane, Okul, Hapishaneye, benzeri kuruluşlara konser vermek, (e) Bu görevlerin dışında kalan teklifler, Belediye Meclisi'nin kararlaştırdığı ücret ve belediye Başkanlığı'nın onayı ile yerine getirilir.

M. 26 — (a) Orkestra sanatçıları, kuruluş amaçlarına ters ve onur kırıcı görevlere gönderilemezler. (b) Belediye Başkanlığı tarafından verilecek gece, gündüz verilecek konserleri ve protokol görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. (c) Orkestra sanatçıları hareket halindeki araçlarda görev yapamazlar. (Büyük deniz taşıtları hariç.) (d) Orkestra sanatçıları, ücretli görevlerde bir saatten fazla görevde tutulamazlar. (e) Orkestraya, verilecek görevleri eksiksiz yapabilmeleri için 24 saat önceden haber verilmesi gereklidir...

14 Şubat 1983

Milletlerarası Sözleşme (Karar: 23.5.1982/8-4788)

14/4/1982 tarihli ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan ilişik «Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme»nin onaylanması; (...) 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3'ncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 23/5/1982 tarihinde kararlaştırılmıştır.

«Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü» Genel Konferansı 17 Ekim — 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan onyedinci oturumunda,

Kültürel mirasın ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, fakat sosyal ve ekonomik şartların değişmesiyle bu durumu vahimleştiren daha da tehlikeli çürüme ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir şekilde yok olma tehdidi altında olduğunu not ederek,

Kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yokolmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiğini gözönünde tutarak,

Bu mirasın ulusal düzeyde korunmasının, korumanın gerekli kıldığı kaynakların genişliği ve kültürel varlığın toprakları üstünde bulunduğu ülkenin ekonomik, bilimsel ve teknik kaynaklarının yetersizliği nedeniyle çoğu kez tamamlanmamış olarak kaldığını gözönünde tutarak,

Örgüt yasasının, dünya mirasının muhafaza ve korunmasını sağlamak ve ilgili milletlere gerekli uluslararası sözleşmeleri tavsiye etmek suretiyle bilgi muhafazasını, arttırmayı ve yaymayı öngördüğünü hatırlatarak,

Kültürel ve doğal varlıklara ilişkin mevcut uluslararası sözleşme, tavsiye ve kararların hangi halka ait olursa olsun bu eşsiz ve yeri doldurulmaz kültür varlıklarının korunmasının dünyanın bütün halkları için önemini gösterdiğini gözönünde tutarak,

(...) Onaltıncı oturumunda bu sorunun uluslararası bir sözleşme konusu yapılmasına karar vermiş olarak,

16 Kasım 1972 tarihinde bu sözleşmeyi kabul eder.

M. 1 — Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler «kültürel miras» sayılacaktır:

«Anıtlar» Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

«Yapı Toplulukları» Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

«Sitler» Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar.

M. 4 — Bu sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri (...) topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır.

M. 8. 1 — İstisnai evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın korunması için bu sözleşmeyle «Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü» çerçevesinde «Dünya Mirası Komitesi» adı altında bir hükümetlerarası komite kurulmuştur. Komite, «Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı»nın olağan oturumu sırasında genel kurul olarak toplanan ve Sözleşmeye Taraf Devletlerce seçilen 15 Taraf Devletten oluşacaktır. (...)

2. Komite üyelerinin seçiminde, dünyanın değişik bölge ve kültürlerinin adilâne bir biçimde temsili güvence altına alınacaktır.

3. «Kültürel Varlığın Muhafazası ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi»nin (Roma Merkezi) bir temsilcisi,

«Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi»nin (ICOMOS) bir temsilcisi ve

«Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği»nin (IUCN) bir temsilcisi ve

«Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü» Genel Konferansı'nın olağan oturumu sırasında genel kurul olarak toplanan sözleşmeye taraf devletlerin isteği üzerine benzer amaçlı diğer hükümetlerarası veya hükümet dışı örgütlerin temsilcileri

Anılan Komite'nin toplantılarına danışman olarak katılabilirler.

M. 11. 2 — Komite; (...) Devletlerce verilen envanterlere dayanarak, bu sözleşmenin 1. ve 2. maddelerinde tanımlandığı üzere, saptamış olacağı ölçütlere göre istisnai evrensel değerde mütalaâ ettiği, kültürel veya doğal mirasın parçasını oluşturan varlıkların bir listesini yapacak, güncel hale getirecek ve «Dünya Kültür Mirası Listesi» başlığı altında yayınlayacaktır. En geç her iki yılda bir, güncelleştirilmiş bir liste dağıtıma tabi tutulacaktır.

4. Komite, Dünya Kültür Mirası Listesi'nde bulunup korunması için çok büyük çapta çalışmaları gerektiren ve bu maksatla işbu sözleşme çerçevesinde yardım talep edilmiş olan kültürel varlıkların bir listesini, «Tehlike Altındaki Dünya Kültür Mirası Listesi» başlığı altında durum gerektirdikçe düzenleyecek, güncelleştirecek ve yayınlayacaktır. Sözkonusu liste, gerekli çalışmaların tahmini bedelini de içerecektir. Liste, kültürel ve doğal mirası oluşturan varlıklardan, yalnız hızlı bozulma nedeniyle yokolma tehdidi, büyük çapta resmi veya özel projeler veya hızlı kentsel veya turistik gelişim projeleri; toprağın kullanım veya mülkiyetindeki değişikliklerin neden olduğu tahribat; bilinmeyen nedenlere bağlı büyük değişiklikler; herhangi bir nedenle bir varlığın terkedilmesi; silahlı bir çatışmanın çıkması veya çatışma tehdidi; âfet veya felaketler; ciddi yangınlar, depremler, yer kaymaları; volkanik patlamalar; su düzeyindeki değişmeler, su baskınları ve gelgit dalgaları gibi ciddi ve belirgin tehlikelerin tehdidi altında bulunanları içerebilir...

20 Şubat 1983

«Türkiye'de İlmi Araştırma, İnceleme Yapmak ve Film Çekmek İsteyen Yabancıların veya Yabancılar Adına Başvuranların Tabi Olacakları Esaslar»ın yürürlüğe konulması, «15.7.1972 tarihli 7/4657 Sayılı Kararname»nin yürürlükten kaldırılması, ile ilgili Karar'ın (14.1.1983/83-5963) yayımlanması.

M. 3/b — Milli Güvenlik ve Devlet menfaatleri açısından zararlı nitelikteki inceleme ve araştırmalara ve film çekimlerine müsaade edilmez.

M. 4/a — İzinsiz olarak bu «Esaslar» kapsamına giren faaliyetleri tespit edilenler hakkında yasal hükümler uygulanır.

b) Çalışma konu ve koşullarının dışına çıkan veya davranışları ülke güvenliği açısından sakıncalı görülen şahıs veya heyetlerin çalışma izinleri iptal edilir ve tekrar izin verilmez.

c) Başvuru sahiplerine birer mihmandar verilir.

d) Araştırma ve incelemeler sonunda, araştırma ve inceleme yapan şahıs ve heyetler hazırlayacakları ilmi raporların, ya da yayınlandığı takdirde, hazırladıkları eserin bir örneğini Dışişleri Bakanlığı'na veya T.C. temsilciliklerine verirler; vermedikleri takdirde, yeni araştırma ve inceleme başvurularında izin alamazlar.

M. 6 — Bu Esasları Dışişleri Bakanlığı yürütür.

20 Şubat 1983

Milli Eğitim Bakanlığı'nca «İlim - Fikir ve Sanat Eserleri ile Ders Kitapları ve Malzemeleri İçin Ödenecek Telif Hakları» Yönetmeliği'nin yayımlanması.

M. 4 — Aksine bir hüküm bulunmadıkça bu yönetmelikte geçen:

— «Kurul» sözünden, Talim ve Terbiye Kurulu;

— «Telif hakkı »sözünden, 5846 sayılı «Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu»nda çeşitleri tespit olunan eserlerdeki eser sahibinin mali ve manevi hakları;

— «Müsvedde eser» sözünden, çizgisiz birinci hamur dosya kâğıdına daktilo ile yazılmış, gerektiğinde konularla ilgili fotoğraflar, resimler ve şekiller konuların yanına iliştirilmiş veya çizilmiş, basılmamış eser;

— «Telif eser» sözünden, doğrudan bir veya birkaç kişi tarafından meydana getirilen eser;

— «Telif ücreti» sözünden, 5846 Sayılı Kanunla çeşitleri tespit olunan eserlerin kişi, kurum veya kuruluşlarca yayımlanması durumunda özel anlaşmalar gereği ödenen ücret;

— «Tercüme ücreti» sözünden, tercüme edilen bir eserin mütercimin dışındaki kişi, kurum veya kuruluşlarca yayımlanması durumunda mütercime özel anlaşmalar gereği ödenen ücret;

— «Saymaca sayfa» sözünden, ikiyüz kelimeden oluşan metin;

— «Forma» sözünden, 68 × 100, 1/16 ve 57 × 82, 1/8 boyutlarındaki kitap, dergi ve benzeri yayınların 16 sayfalık bölümü;

—«Fasikül» sözünden; ansiklopedinin dört formadan oluşan sayısı; anlaşılır.

M. 22/b — «Okul ders kitapları dışındaki kitaplar»da telif ücreti, yayımlanan eserin her basılışı için ayrı ayrı ödenir. İlk baskı sayısı, Bakanlıkça ihtiyaca göre belirlenir.

Ödemede, saymaca sayfa sayısından başka, baskı sayısı da dikkate alınır. Ancak, birinci basılışta baskı sayısı 10.000 adet olarak kabul edilir ve ödeme buna göre yapılır. Daha sonraki baskılarda toplam baskı sayısı 10.000 oluncaya kadar telif ücreti ödenmez.

Bir defada ya da parça parça 10.000 adede kadar (10.000 adet dahil) baskısı yapılan bir eserin saymaca sayfası için:

1. «Telif eserler»: (a) Orijinal bilim sanat eserlerinde 15; (c) Eski dil, eski yazıyla yazılmış güç eski metinlerin bugünkü yazıya eleştirmeli baskı olarak hazırlanmasında 11;

2. «Tercüme eserler»: (a) Ölü dillerden Türkçeye doğrudan doğruya yapılacak tercümelerde 15; (b) Grekçe, Latince, Arapça gibi klâsik dillerden Türkçeye doğrudan doğruya yapılacak tercümelerde 13; (c) Rusça, Çince gibi öğretimi Türkiye'de yaygınlaştırılmamış dillerden...

4. «Şiirler»: (a) Telif şiir kitaplarında 30; (b) Tercüme şiir kitaplarında 25; (c) Derleme şiir kitaplarında 8; (d) Şiir kitaplarındaki nesir yazılarda 14;

Gösterge rakamı esas alınır.

Yukarıda belirlenen gösterge rakamı, saymaca sayfa sayısı ile çarpılır, elde edilen rakam da «memur maaş katsayısı»yla çarpılarak o esere ödenecek telif ücreti belirlenir...

M. 51 — Yazar ve Mütercim:

a. Eserin veya yazısının ilk ve sonraki baskılarına ait bütün haklarını (sahnede temsil ve icra hakları hariç) bu yönetmelik hükümlerine göre Bakanlığa devir ve temlik ettiğini,

b. Matbaa tashihlerini, matbaaca tespit edilecek süre içinde bizzat ve muntazaman yapacağını,

c. Dizgi sırasında müsvedde üzerinde değişiklikler (ilâve, çıkartma veya yer değiştirme) yapmayacağını,

d. (b) ve (c) fıkralarında sözü edilen taahhütlerini yerine getirmediği takdirde, matbaanın uğrayacağı zarar ve ziyanı ödeyeceği ve bu hususta matbaanın bulunduğu şehirdeki mahkemeleri merci olarak kabul ettiğini,

Bildiren bir noter senedi düzenleyerek «Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne verecektir...

24 Şubat 1983

İ.Ü. «Basın - Yayın Yüksek Okulu» Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin yayımlanması.

M. 2 — Yüksekokulda öğretim, «Gazetecilik ve Halkla İlişkiler» ve «Radyo ve Televizyon» bölümlerine ayrılır.

— Sekiz yarıyıl (dört yıl) süreli okulda «Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü»ndeki derslerden sanatla ilgili olanlar: Türk Dili ve Kompozisyon, İngilizce, Almanca, Fransızca, gazete yazı türleri, basın yayın tarihi, basım fotoğrafçılığı, fotoğrafçılık, basım sanayiinin temel kavramları, çağdaş sanat, sinema, çağdaş sanat ve sorunları, basım ahlâkı, fikri haklar... (Öteki dersler: Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi, hukukun temel kavramları, siyaset bilimine giriş, sosyoloji, istatistik, stenografi, anayasa, iktisat, Türkiye'nin yönetim yapısı...)

24 Şubat 1983

İ.Ü. «Edebiyat Fakültesi» Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin yayımlanması.

M. 7 — Edebiyat Fakültesi'nde öğretim, «Bölüm» veya «Anabilim Dalı» çerçevesi içinde yapılır. «Lisans öğretimi»: a) Teorik dersler, b) Uygulamalı dersler, c) Seminerler olmak üzere üç şekilde yapılır. (...) Dersler, zorunlu ve seçmeli olmak üzere iki çeşittir.

M. 8 — Edebiyat Fakültesi'nin Bölüm ve Anabilim dalları:

1 — Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü: Eski Türk Dili, Yeni Türk Dili, Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı anabilim dalları.

2 — Tarih Bölümü: Eskiçağ Tarihi, Ortaçağ Tarihi, Yeniçağ Tarihi, Yakınçağ ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi, Genel Türk Tarihi anabilim dalları.

3 — Coğrafya Bölümü: Fiziki Coğrafya, Beşeri ve İktisadi Coğrafya, Türkiye Coğrafyası anabilim dalları.

4 — Doğu Dilleri Bölümü: Fars Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Edebiyatı, Urdu Dili ve Pakistan Araştırmaları anabilim dalları.

5 — Batı Dilleri Bölümü: İngiliz Dili ve Edebiyatı, Amerikan Edebiyatı ve Medeniyeti, İtalyan D. ve E., Alman D. ve E., Fransız D. ve E. anabilim dalları.

6 — Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü: Latin D. ve E., Yunan D. ve E., Hitotoloji anabilim dalları.

7 — Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü: Prehistorya, Arkeoloji, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Sanat Tarihi anabilim dalları.

8 — Kütüphanecilik Bölümü.

9 — Felsefe Bölümü: Felsefe Tarihi, Sistematik Felsefe ve Mantık, Türk - İslâm Düşüncesi Tarihi anabilim dalları.

10 — Sosyoloji Bölümü.

11 — Antropoloji Bölümü: Sosyal Antropoloji Anabilim dalı.

12 — Psikoloji Bölümü.

13 — Yabancı Diller Eğitim Bölümü: Almanca, İngilizce, Fransızca anabilim dalları.

14 — Eğitim Bilimleri Bölümü.

M. 9 — Fakültenin lisans öğretimi 8 yarıyıldır. 8 yarıyılın derslerine devam ederek sınavlarını başaran öğrencilere, mezun oldukları Bölümü ve Anabilim Dalını belirten bir «Lisans Diploması» verilir.

— Yukarıda belirtilen 39 Anabilim Dalında dört yıl içinde okutulan derslerin adları da, Resmi Gazete'nin 37 - 68. sayfalarında, yıllara göre ayrı ayrı belirtilmiştir. Örnek:

«Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı»ndaki dersler: Yabancı Dil, Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Beden Eğitimi, Edebi Bilgiler, Eski Türk Edebiyatının Kaynakları, Eski Yazı - Osmanlıca, Zorunlu Seçmeli Ders (1. Yıl). Sonra: Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Metin Şerhi, Halk Edebiyatı, Mensur Eserler ve Bunlar Üzerinde Metin Çalışması, Şuara Tezkireleri, Manzum Metin Şerhleri (Divanlar, Mesneviler, Diğer Nazım Türleri), Seminer (Her yarı yılda önemli bir şair üzerinde çalışma)...

«Eski Türk Dili Anabilim Dalı»ndaki dersler: Yabancı Dil, Türk Dili, Eski Yazı - Osmanlıca, Türk Dili Tarihi, Eski Türkçe (Göktürk - Uygur), Orta Türkçe (Karahanlı - Harezm - Kıpçak), Eski Anadolu Türkçesi, Klasik Osmanlıca, Çağatayca, Eski Türk Lehçeleri, Azeri Türkçesi...

1 Mart 1983

Kültür ve Turizm Bakanlığı «Belgeli Turizm İşletmelerinde Yabancı Personel ve Sanatkârların Çalıştırılması» Hakkında Yönetmelik'in yayımlanması.

M. 1 — Bu yönetmeliğin amacı, (2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 3/h hükmünde tarifi yapılan) Belgeli Turizm İşletmelerinde, 2007 sayılı «Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun» hükümlerinden istisna edilerek çalıştırılabilecek nitelikli «Yabancı Uzman Personel» ve «Sanatkârlar»ın nitelikleri ile sayılarının ve bunların çalışmalarına izin verilmesindeki usullerin tesbitidir.

M. 4 — «Belgeli Turizm İşletmeleri», 2007 Sayılı Kanun kapsamına giren işlerde, 2634 sayılı Kanun'un 18'nci maddesinin (a) fıkrası uyarınca: (a) Nitelikli Yabancı Uzman Personel, (b) Uluslararası üne sahip sanatçılarla, üst düzeyde yabancı işletmelerde program yaparak çalışmış olan sanatçılar ve toplulukları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın uygun görüşü, İçişleri Bakanlığı'nın izni ile çalıştırabilirler.

M. 5 — Çalıştırılacak yabancı uyrukluların miktarı, toplam personelin % 10'unu geçemez. Bu oran Kültür ve T. Bakanlığı'nca % 20'ye kadar artırılabilir...

8 Mart 1983

İçişleri Bakanlığı «Emniyet Teşkilâtında Tutulacak Defterler» Hakkında Yönetmelik'in yayımlanması.

M. 2 — Bu Yönetmelik; Emniyet Teşkilâtının Merkez, İl Emniyet Müdürlükleri ve bağlı birimlerinde tutulan «defterler» ile «kayıt fişleri»nin çeşitlerini, kullanma esas ve usullerini ve bu konulara ilişkin diğer hususları kapsar.

M. 5/a — Merkez Birimlerinde

(12) Güvenlik Daire Başkanlığı'nda: Film Denetleme kurulu tutanak defterleri (senaryolar için, filmler için), yurtdışından gelen matbuatın kayıt defteri, matbaalar kayıt fişi, mevkute kayıt fişi, yasak yayın kayıt fişi, kitap kayıt fişi...

— Emniyet Amirlikleri (müstakil) ve Komiserlikler'de (Müstakil): Film Kontrol Fişi, Matbaalar Kayıt Fişi, Mevkute Kayıt Fişi, Kitap Kayıt defteri, basılı yayınlar kayıt defteri, yasak yayın kayıt defteri.

— 033. Film Denetleme Kurulu Tutanak Defteri (Senaryolar için):

Film Denetleme Kurullarınca senaryolar hakkında verilen karar özetlerinin kaydedilmesi amacıyla tutulur. Deftere; tutanak tarihi, numarası, senaryonun adı, ait olduğu kurum veya şahıs, dosya numarası, yazarın, kaynak eserin, senaryoyu filme alacak sorumlunun adı, çekimi yapılacağı iller ve karar özeti yazılır.

035. Yurt Dışından Gelen Matbuatın Kayıt Defteri:

Yurtdışından PTT, gümrük yoluyla veya yolcu beraberinde yurdumuza getirilen her türlü matbuatın incelenmesinden sonra tesbit edilen zararlı veya zararsız yayınların kaydını yapmak amacıyla tutulur...

037. Matbalar Kayıt Fişi:

Özel kanuna göre kurulup faaliyete geçen matbaalarla ilgili bilgilerin ve kullanılan makinaların kaydı amacı ile tutulur.

038. Mevkute Kayıt Fişi:

Bu fişe; gazeteler, haber ajansları neşriyatı ve belli aralıklarla yayınlanan diğer benzeri yayınlarla ilgili bilgiler kaydedilir. Bu amaçla, illerde ayrıca defter tutulmaz.

039. Yasak Yayınlar Kayıt Fişi:

Adli merciler veya Bakanlar Kurulu'nca yasaklanan kitap, dergi, bildiri, gazete, broşür, plâk ve benzerlerinin takibi ve istatistiki bilgi sağlamak amacıyla il ve ilçe emniyet birimlerinde tutulur. Bu fişe, yasaklama kararı verilen yayınlar ve yasaklama kararı ile ilgili bilgiler kaydedilir.

040. Kitap Kayıt Defteri:

Matbaalar Kanunu gereğince, tabiler tarafından mahallin en büyük mülki amirliğine tevdi edilen ve bir adedi İçişleri Bakanlığı'na (Emniyet Genel Müdürlüğü'ne) gönderilen kitapların kaydı amacı ile tutulur.

Kitap Kayıt Defterine; kitabın ve yazarın adı, basıldığı matbaa, dil, tarih, sahife adedi, idareye verildiği ve Bakanlığa gönderildiği tarih kaydedilir.

Gelen kitaplar, Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı'nca tutulan Kitap Demirbaş Defterine yazılır.

041. Basılı Yayınlar Kayıt Defteri:

Basın Kanunu'na göre yayın hayatına giren ve ilk çıkışlarında mülki idare amirliğine verilen dergi, gazete ve ajans bültenlerinin kaydı için tutulur. (...) Yayının, yayın hayatındaki değişiklikler veya yayınlanmama, kapatılma gibi durumlar defterdeki özel hanesine işlenir.

17 Mart 1983

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden:

Vakfın Adı: Madaralı Vakfı.

Vakfedenler: Tevfik Fikret Madaralı.

Vakfın İkametgâhı: Yalova.

Vakfın Gayesi: Çiftlikköy Ortaokulunu birincilikle bitiren öğrencilere ya da Çiftlikköy'de başka ortaokul ve lise açılması halinde bu okullarda her yıl birincilikle bitirenlere ödül vermek, böylece 1973'den beri yaşamakta olan «Madaralı Roman Ödülü»nü süresiz yaşatmaktır.

Vakfın Mal Varlığı: 400.000,— TL.'dir.

Vakfın Organları: Mütevelli Heyeti.

Türk Medeni Kanunu'nun hükümlerine göre kurulan «Vakıflar Hakkındaki Tüzük»ün 13. maddesi gereğince ilân olunur.

18 Mart 1983

KültürBakanlığı'ndan:

Aşağıda adları, yerleri, karar tarih ve sayıları bildirilen taşınmazlar «Korunması Gerekli Eski Eser Olarak Tesbit Edilmiş», 1741 Sayılı Kanun'la Değişik 5805 Sayılı Kanunla oluşturulan ve bu Kanunun 5. maddesinde «Hükümet teşkilleri ve tesisleri ile hakiki ve hükmi şahsiyetlerin kendilerini ilgilendiren hususlarda kurul kararlarına uymaya mecbur oldukları» belirtilmiş olan «Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu»nca onanmıştır.

— «Korunması Gerekli Eski Eserler»le ilgili bu kararlar daha çok 1975, 1979, 1980, 1981, 1982 yıllarında alınmıştır. Resmi Gazete'de 18 — 394. sayfalar arasında yer verilen çok uzun bir dökümdür. Birçok yere ilişkin birçok karardan oluşmaktadır. Dökümlerde, korunması gerekli eser olarak saptanan yerler belirtildiği gibi, daha önce bu yönde alınmış kararlarda yapılan yanlışlıklar da ayrıca düzeltilmektedir.

— Aşağıda bazı örnekler verilmiştir:

Medrese ve Dükkanlar: Adana İl Merkezi, Abidinpaşa Cad. Kemeraltı Camii yanında. Karar: 9.2.1980/A-2103.

Çarşı Hanı: Adana, Karataş ilçesi, Ükde Mah. Okul Çıkmazı, Karar: 11.2.1977/A-336... (s. 19)

— Yeri: İzmir İl Merkezi, Kemeraltında bulunan korunması gerekli eserler. Karar: 20.6.1981/A-2954:

1 — Havra: İzmir İl Merkezi, 926 Sok. Çıkmazı 24-Ö-4 pafta, 207 Ada, 73-74-75 parseller.

2 — Havra: İzmir İl Merkezi...
482 — Şükran Oteli: İzmir İl Merkezi... (s. 90 - 110)

— Trabzon İl Merkezi'nde bulunan korunması gerekli eserler. Karar: 13.11.1980/A-2509:

Konutlar, Bizans bazilikası, İskender Paşa İlkokulu, Müftü Camii, Hasanağa Mesciti, Paraşkova Sabır Hanı... (s. 378 - 394)

22 Mart 1983

10.6.1949 tarihli 5441 sayılı «Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanun»un bir maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir ek madde eklenmesine dair Kanun Hükmünde Kararname'nin (17.3.1983/KHK-58) yayımlanması.

M. 4/A — «Genel Müdür», Kültür ve T. Bakanı'nın teklifi üzerine, yüksek öğretim kurumlarından birinden mezun, sahne hayatında başarıları ile tanınmış, özel ve kamu kuruluşlarında en az 15 yıl hizmet görmüş sanatçılar ile, tiyatro yazarları, eleştirmenleri, temayüz etmiş tiyatro yöneticileri ve üniversitelerde tiyatro sanatı dalında öğretim üyeliği veya yardımcılığı yapanlar arasından «müşterek kararname» ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun değişik 59'ncu maddesi hükmüne göre, (seçilir).

22 Mart 1983

14.7.1970 tarihli 1309 sayılı «Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun»un bir maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir ek madde eklenmesine dair Kanun Hükmünde Kararname'nin (17.3.1983/KHK-59) yayımlanması.

22 Mart 1983

Kültür ve T. Bakanlığı'ndan:
Karar Sayısı: 83 - 28822

1 — Açık bulunan 1. derece kadrolu ve 550 ek göstergeli «Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü»ne, A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Öğretim Görevlisi Turgut Özakman'ın 2547 sayılı «Yüksek Öğretim Kurumu Kanunu»nun 38'nci maddesi uyarınca atanması uygun görülmüştür.

2 — Bu kararı Kültür ve T. Bakanı yürütür. 21/3/1983.

22 Nisan 1983

Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'nden:

«Cumhurbaşkanlığı Binası» Mimari Proje Yarışması, 17/4/1983 tarihinde sonuçlanmıştır.

1. Ödülü kazanan: Orhan Genç, Mustafa Aytöre.

2. Ödülü kazanan: Dr. Hülya Yürekli, Dr. K. Ferhan Yürekli.

3. Ödülü kazanan: Edip Önder Us, Yıldırım Parlar.

1. Mansiyonu kazanan: Prof. Orhan Şahinler, Yrd. Doç. Fehmi Kızıl, N. Erdal Özyurt (...)

Projeler 21/4/1983 tarihinden itibaren 10 gün süre ile «Azot Sanayii T.A.Ş. Genel Müdürlüğü» konferans salonunda sergilenecektir.

24 Nisan 1983

«Siyasî Partiler Kanunu»nun (22.4.1983/2820) yayımlanması.

M. 81 — Siyasî partiler

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar.

c) Tüzük ve programlarının yazımı ve yayımlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar...

28 Nisan 1983

«Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Türkiye Millî Komisyonu Yönetmeliği»nin 8/e, f, 10/e, 12, 15, 20/a maddesi hükümlerinde değişiklik yapılmasına ilişkin yönetmeliğin yayımlanması.

M. 8/e — «Eğitim»; «Müsbet ve Tabii Bilimler»; «Sosyal ve Beşeri Bilimler»; «Kültür» ve «Enformasyon» konularında, Yönetim Kurulu'nun teklifi üzerine Genel Kurulca her konudan 2'şer kişi olmak üzere seçilecek 10 tanınmış kişi.

M. 2/f — UNESCO İcra Konseyi'nde Türkiye'yi temsil eden üye, Genel Kurulun da üyesidir.

M. 12 — «Yönetim Kurulu», Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 2, Dışişleri ve Kültür ve Turizm Bakanlıklarından 1'er, resmi kuruluşlardan 4, özel kuruluşlardan 3 ve tanınmış kişilerden 4 temsilci olmak üzere, toplam 15 kişiden oluşur. UNESCO İcra Konseyi'nde Türkiye'yi temsil eden üye, Yönetim Kurulu'nun da üyesidir.

Milli Eğitim, Dışişleri, Kültür ve Turizm Bakanlıkları temsilcileri, bağlı bulundukları bakanlık tarafından Genel Kurula katılan temsilcileri arasından görevlendirilir. Yönetim Kurulu' nun diğer üyeleri, Genel Kurul üyelerinin oy çokluğu ile kendi üyeleri arasından seçilir. Genel Kurul, bu temsilcilerin asil üye sayısı kadar yedeklerini de birlikte seçer...

5 Mayıs 1983

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nden:

— Genel Müdürlüğümüze bağlı «Küçük Tiyatro» binası onarım işi, kapalı zarf usulü eksiltme suretiyle ihalesi yapılacaktır. İşin keşif bedeli 4.000.000 TL. olup...

— Genel Müdürlüğümüz «İzmir Devlet Tiyatrosu» bina onarım işi, kapalı zarf usulü eksiltme suretiyle ihalesi yapılacaktır. İşin keşif bedeli 4.000.000 TL. olup...

6 Mayıs 1983

Kültür ve T. Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü (Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı'ndan)

1 — «Kars Kültür Tesisleri» ek çok amaçlı salon (1983 - 1984) yılları sarı inşaatı, 2490 sayılı Kanunun 31. maddesi uyarınca kapalı zarf usulü ile eksiltmeye konulmuştur.

2 — İşin keşif bedeli 60.000.000.- TL.'dir.

3 — Eksiltme, «Kars Kültür Müdürlüğü»nde (Cumhuriyet Mahallesi, Lise Sokak, Kültür Müdürlüğü binasında) İhale Komisyonu'nca 23/5/1983 günü saat 15.00'de yapılacaktır...

11 Mayıs 1983

Urfa Valiliği'nden:

1 — «Urfa Müzesi» 1983 yılı onarım ve ilave inşaatı işi (...) eksiltmeye konulmuştur.

2 — İşin birinci keşif tutarı 40.000.000,- lira olup...

14 Mayıs 1983

Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan:

— 1710 Sayılı «Eski Eserler Kanunu» m. 8 gereğince ilan edilen «Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu» yeni kararları Sayfa 44 - 63. Kararlar 1983 ve (daha çok) 1982 yılında alınmıştır.

— S. 44: Düzeltme kararları, değişik yerlerle ilgili çeşitli kararlar: İstanbul, Konya, Rize, Muğla, Urfa, Ağrı.

— S. 52 - 55: Rize il merkezinde bulunan 1710 - 5805 Sayılı Yasalar uyarınca korunması gerekli eski eserler listesi (Karar: 13.11.1982/A-3966)...

— S. 55 ve sonrasında: İzmir, Nevşehir ilçesi Avanos, Konya İl Merkezi.

15 Mayıs 1983

Her yıl 15 - 21 Mayıs tarihleri arasında kutlanacak «Gençlik Haftası ile İlgili Esaslar» hakkında Karar'ın yayımlanması.

M. 1 — İl, ilçe ve köylerde yaşayan 12 - 24 yaş kesimindeki gençleri bir araya getirerek, onlarla diyalog kurarak gençlerin milli değerler etrafında toplumla bütünleşmelerine; Atatürk ilkeleri doğrultusunda kendilerince yaratılan kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetleri; barış, kardeşlik ve dostluk duyguları içinde sergilemelerine, tanışmalarına, kaynaşmalarına ve eğlenmelerine yardımcı olarak, «19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı»nın, anlam ve önemine uygun bir şekilde kutlanmasını sağlamaktır.

15 Mayıs 1983

Kültür ve T. Bakanlığı EEMGM (Yapı İşleri D. Bşk. dan)

— «Sivas Kültür Merkezi» (1983 - 1985) yıllara sari ikmal inşaatı (...) kapalı zarf usulü ile eksiltmeye çıkarılmıştır. İşin keşif bedeli 390.000.000 TL.'dir. Eksiltme «Sivas Kültür Müdürlüğü»nde (...) yapılacaktır.

— «Hatay Kültür Merkezi» (1983 - 1985 yıllara sari işi (...) kapalı zarf usulü ile eksiltmeye çıkarılmıştır. İşin keşif bedeli 280.000.000.- TL.'dir...

16 Mayıs 1983

Milli Savunma Bakanlığı İnşaat Hizmetleri Başkanlığı'ndan: Ankara'da «Devlet Mezarlığı» İnşaatı ve Çevre Düzenlemesi

işi, 2549 sayılı Yasa ve bu Yasaya dayanılarak çıkarılmış Yönetmelik, Yönerge ve Usuller uyarınca «teklif alma esasına göre» ihaleye çıkarılmıştır.

1 — İşin tahmini bedeli 600.000.000,- TL.'dir.

2 — İstekli firmaların en az bir milyar TL.'lık Serbest A Grubu müteahhitlik karnesine sahip olması (...)

9 — İhale, 1050 ve 2490 sayılı Kanunlara tabi olmayıp idare, ihaleyi yapıp yapmamakta veya dilediğine yapmakta serbesttir...

18 Mayıs 1983

Milli Eğitim Bakanlığı «Okul - Aile Birliği» Yönetmeliği'nin yayımlanması.

M. 26 — Birliğin görevleri şunlardır:

a. Her fırsattan faydalanarak öğrencilerin millet, vatan, bayrak ve insanlık sevgilerini; Atatürk ilke ve inkılâplarına, manevi değerlere bağlılıklarını; dayanışma duygularını pekiştirmeleri amacıyla veliler ve okul müdürlüğü ile işbirliği yapmak. (...)

1. Resim, iş, müzik, yabancı dil ve beden eğitimi derslerine özel ilgi duyan çocuklara okulda ve çevrede uygun imkânlar hazırlamak...

24 Mayıs 1983

Maliye Bakanlığı'ndan «Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği»nin (sıra no. 152) yayımlanması.

«Kamu Yararına Çalışan Dernekler»den olduğu Bakanlar Kurulu Kararı ile onanmış bulunan Derneklerin adı, bulundukları yerler, Bakanlar Kurulu'nun onay tarihi ve sayısı aşağıda gösterilmiştir. Bilgi edinilmesini ve «Vergi Kanunlarının uygulanması sırasında gözönünde bulundurulması» tebliğ olunur:

— Ankara'da bulunan sahatla ilgili Kamu Yararına Çalışan Dernekler:

13. Türk Dil Kurumu (15.1.1940/2-12665)
20. Milli Kütüphaneye Yardım Derneği (6.10.1947/3-6494)
23. Türkiye Anıtlar D. (20.4.1949/3-9101)
46. Ankara Türk Flarmoni Dr. (15.12.1958/4-11060)
48. Türk El Sanatları Tanıtma Cemiyeti (20.8.1959/4-12064)
60. Halkevleri D. (12.4.1963/5-1066)
78. Sanat Kurumu (1.11.1967/6-9006)

85. Türk Kültür Araştırma Enstitüsü (18.4.1968/6-9826)
96. Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü D. (28.4.1970/7-554)
117. Ankara Turizm Eserleri ve Müzeleri Sevenler D. (25.7.1975/7-1071)
119. Türk Kütüphaneleri D. (26.2.1975/7-9576)
124. Ankara Çok Sesli Müzik D. (31.3.1978/7-15334)
148. (Bursa) Eski Eserleri Sevenler Kurumu (11.12.1947/3-6671)

— İstanbul'da bulunan Kamu Yararına Çalışan Dernekler:

177. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (2.4.1930/-9069)
196. Türkiye Flarmoni Derneği (26.10.1957/4-9648)
217. Türk Basın Birliği (18.4.1964/-6271)
218. İstanbul Şehir Kütüphanesi Koruma ve Yaşatma D. (7.11.1964/6-3882)
251. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesini Sevenler D. (1.6.1968/6-10297)
272. Kültür Sarayı D. (24.7.1972/7-4727)
276. Üsküdar Musiki D. (20.5.1976/7-12048)
302. (İzmir) Milli Kütüphane D. (3.12.1954/4-4090)
315. İzmir Flarmoni D. (24.12.1979/7-18676)
318. Konya ve Çevresi Eski Eserleri Sevenler D. (10.6.1946/3-4326)
322. Akşehir Nasrettin Hoca D. (2.1.1964/6-2539)

25 Mayıs 1983

İlkokul, ortaokul, lise ve dengi okullar «Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği»nin yayımlanması.

M. 2 — Bu yönetmelik ilkokul, ortaokul, lise ve dengi resmi ve özel okullarda yapılacak sosyal, kültürel, sportif vb. eğitici çalışmalarla tören ve toplantıların düzenlenip yürütülmesi ile ilgili esasları kapsar.

M. 12 — Eğitici çalışmalar, okul içinde ve dışında her türlü imkândan yararlanılarak «eğitici kollar» vasıtasıyla yürütülür.

M. 15 — Eğitici kol çalışmalarını yöneten öğretmenlerin görevi genel bir gözetim ve denetimden ileri gitmez; işlerin planlanması ve yürütülmesi öğrencilere bırakılır. Eğitici kolların başkanlarını, kolda olan öğrenciler kendi aralarından seçerler.

M. 17 — Öğretmenler Kurulu, ders yılı başında yapacağı toplantıda okulun türüne, seviyesine, imkân ve şartlarına göre,

çevre ihtiyaçlarını da dikkate alarak aşağıdaki eğitici kollardan gerekli görülenlerin kurulmasına karar verir:

Yayın Kolu, Kültür ve Edebiyat Kolu, Müzik Kolu, Resim Kolu, Folklor Kolu, Müsamere ve Temsil Kolu, Kütüphanecilik Kolu, Yangın ve Diğer Tehlikeleri Önleme Kolu, Gezi ve İnceleme Kolu, (...) Eski Eserleri Koruma ve Tanıtma Kolu, Fen ve Teknoloji Kolu, El Sanatları Kolu, Fotoğrafçılık Kolu...

M. 18 — Her öğrencinin en az bir eğitici kola katılması esastır...

M. 59 — Okullarımızın seviyesine göre aşağıda belirtilen veya Bakanlıkça uygun görülen konularda «gün» ve «haftalar» düzenlenir (Okullarda kutlanacak veya anılacak gün ve haftalar):

— İlköğretim Haftası: Eylül ayının 3'ncü haftası.

— Hayvanları Koruma Günü: 4 Ekim.

— Dünya Çocuk Günü: Ekim ayının ilk pazartesi. (...)

— Dünya Çocuk Kitapları Haftası: Kasım ayının 2'nci Pazartesi günü başlayan hafta.

— Atatürk Haftası: 10-16 Kasım.

— İnsan Hakları Haftası: 10 Aralık gününü içerisine alan hafta.

— Milli Eğitim Bakanlığı Vakfı Kuruluş Günü: 19 Şubat.

— Dünya Tiyatrolar Günü: 27 Mart.

— Kütüphaneler Haftası: Mart ayının son pazartesi başlayan hafta.

— Kahramanlık günleri.

— Türk büyüklerini anma günleri...

M. 82-111 (Genel ve Milli Kültürü Artırıcı Çalışmalar): Folklor, müsamereler, konserler ,müzik çalışmaları, konferanslar, grup tartışmaları, sergiler...

M. 113-124 (Okullar ve Diğer Kurumlar Arası İlişkileri Geliştirici Çalışmalar) Geziler, Yarışmalar.

M. 129-142: Okullarda çıkarılacak dergi, gazete ve yıllıklar.

27 Mayıs 1983

14.7.1970/1309 sayılı «Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü» kuruluşu hakkında Kanun'un bir maddesinin değiştirilmesi ve bu Kanun'a bir ek madde eklenmesine dair 22.3.1983/59 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin değiştirilerek kabulü hakkında Kanun'un (24.5.1983/2832) yayımlanması.

M. 5/a — «Genel Müdür» ; Kültür ve T. Bakanı'nın teklifi üzerine, yükseköğretim kurumlarının birinden mezun, özel veya kamu kuruluşlarında veya bunların her ikisinde en az 15 yıl hizmet görmüş; opera, bale, müzik alanlarından birinde başarılarıyla tanınmış sanatçılar, bu alanlarda eserler veren besteci veya yazarlar, temayüz etmiş opera veya bale yönetmenleri ile, üniversitelerde bu sanat dallarının birinde görev yapan öğretim elemanları arasından, müşterek kararname ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun değişik 59'ncu maddesi hükmüne göre (seçilir).

— Bu Kanunun; a) 59 sayılı KHK'den aynen kabul edilen hükümleri, 22.3.1983 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde, b) Değiştirilen hükümleri ise yayımı tarihinde, yürürlüğe girer.

27 Mayıs 1983

10.6.1949/5441 sayılı «Devlet Tiyatrosu» kuruluşu hakkında Kanun'un bir maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir ek madde eklenmesine dair 22.3.1983/58 sayılı KHK'nin değiştirilerek kabulü hakkında Kanun'un (24.5.1983/2833) yayımlanması.

M. 4/A — «Genel Müdür» ; Kültür ve T. Bakanı'nın teklifi üzerine, yükseköğretim kurumlarının birinden mezun, özel veya kamu kuruluşlarında veya bunların her ikisinde en az 15 yıl hizmet görmüş; sahne hayatında başarılarıyla tanınmış sanatçılar, tiyatro yazarları, eleştirmenleri, temayüz etmiş tiyatro yönetmenleri ile üniversitelerde tiyatro sanatı dalında görev yapan öğretim elemanları arasından, müşterek kararname ile, (...) seçilir...

30 Mayıs 1983

7.8.1979/16720, 12.8.1981/17426 sayılı Resmi Gazete'lerde yayımlanmış «Devlet Resim ve Heykel Sergisi Yönetmeliği»nin bazı maddelerinin değiştirilmesine ve geçici maddenin kaldırılmasına dair yönetmeliğin yayımlanması.

M. 1 — Kültür ve T. Bakanlığı, her yıl Ekim ayının son haftasında başlamak ve bir ay sürmek üzere, Ankara'da bir «resim ve heykel sergisi» açar. Bu serginin adı «Devlet Resim ve Heykel Sergisi»dir.

M. 19 — (...) 9 kişilik bir seçici kurul oluşturulur. Seçici Kurul toplantısı için gerekli çoğunluk sayısı 8'dir. Seçici Kurul kendi üyeleri arasından bir başkan seçer.

Seçici Kurulun üyeleri aşağıdaki kurum ve kuruluşlarca yedekleri ile birlikte seçilir:

a) Güzel Sanatlar Genel Müdürü,

b) Plastik sanatlar alanında eğitim yapan üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültelerinden 4 temsilci,

c) Plastik sanatlar alanında öğretmen yetiştiren Eğitim Fakültelerinin resim bölümlerinden 1 temsilci,

d) Plastik sanatlarla ilgili derneklerden ya da vakıflardan 1 temsilci,

e) Kültür ve T. Bakanlığı'nca belirlenecek 1 sanatçı ve 1 sanat eleştirmeni.

«Sergi yöneticisi» seçici kurulun danışman üyesidir. Danışman üyenin oy hakkı yoktur. Seçici kurul ilk toplantısında çalışma yöntemi ve kurallarını saptar. Ne var ki bu türlü seçim ve değerlendirme açık oyla yapılır. Sergilenecek eserler oy çoğunluğu ile saptanır. Oyların eşitliği halinde Başkanın iki oy hakkı vardır.

M. 23/b — Ödüllendirilecek her eser için 100.000 TL. verilir.

2 Haziran 1983

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nden:

Genel Müdürlüğümüze bağlı Ankara'da «Altındağ Tiyatrosu» binasının onarım işi (...) yapılacaktır. İşin keşif bedeli 4.000.000.- TL...

4 Haziran 1983

«TRT Festival ve Benzeri Hizmetler Yönetmeliği»nin yayımlanması:

M. 1 — Amaç: a) Kültürel değerlerimizi Radyo ve Televizyon programları aracılığı ile ulusal ve uluslararası düzeyde sergilemek ve böylece farklı dünya kültürleri içinde Türk Kültürünün önem ve özelliklerini vurgulamaya katkıda bulunmak. (...) d) Geniş yapım imkânlarına dayanmaksızın yaratıcı güç ve buluşlarla üstün nitelikli yapımın gerçekleştirilmesini teşvik etmek. e) Teşvik unsurunu kullanarak özgün (orijinal) radyo ve televizyon yapıtlarının çoğalmasına ve çeşitli alanlarda yeni ve genç yeteneklerin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmak...

10 Haziran 1983

«Türk vatandaşlığından çıkarılmış olan» ve Türkiye ve Türk-

ler aleyhine propaganda faaliyetlerine yurt dışında devam eden kişilere ait «her türlü yazılı eser, resim, kartpostal, plak, video ve ses bantları»nın Türkiye'ye sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklanması; İçişleri Bakanlığı'nın 4/5/1983 tarihli ve Em. Gn. Md. 100162 sayılı yazısı üzerine, «15/7/1950 tarihli ve 5680 sayılı Kanun»un 31'nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 18/5/1983 tarihinde kararlaştırılmıştır.

16 Haziran 1983

Çalışma Bakanlığı'nca hazırlanan «İşkolları Tüzüğü»nün yayımlanması.

M. 1 — Bu Tüzüğün amacı, 5/5/1983 günlü ve 2821 sayılı «Sendikalar Kanunu»nun 60'ncı maddesinde sayılan işkollarına hangi işlerin gireceğini saptamaktır.

M. 2 — Her bir işkoluna giren işlerin neler olduğu, «iktisadi faaliyetlerin sınıflandırılmasına ilişkin uluslararası normlar»da gözönünde bulundurularak düzenlenen, Tüzüğe ekli listede gösterilmiştir.

— Sanatla ilgili görünen «işkolu» ve işkollarına giren «işler» şöyledir:

9. (2 - 27) KÂĞIT: Kâğıt, kâğıttan yapılan her türlü eşya ve selüloz sanayi işleri.

10. (2 - 28) BASIN VE YAYIN: Her türlü basım ve yayın işleri, basımevlerinde yapılan işler, klişecilik, kâğıt ve madeni para basım işleri.

17. (6, 8 - 61, 62, 63, 64, 82, 83) TİCARET, BÜRO, EĞİTİM, BANKA, SİGORTA, GÜZEL SANATLAR: Her türlü mali kuruluşlar, ticaret borsaları, ticaret ve sanayi odaları, birlikleri, kooperatifler, (...) sahne, perde ve benzeri gösteri sanatları, müzik, resim ,heykel, dekorasyon, edebiyat ve benzeri güzel sanatlarla ilgili işler.

25. (8 - 63, 84) KONAKLAMA VE EĞLENCE YERLERİ: Otel, lokanta, büfe, pastahane, (...) sinema, müzikli ve müziksiz her türlü eğlence yerleri...

27. (— —) GAZETECİLİK: 212 sayılı Kanunla değişik 5953 sayılı Kanuna göre gazeteci sayılanların gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında yaptıkları işler ile, asıl işi gazete ve mevkutelere bağlı olarak bunları basmak olan basımevinde yapılan işler.

17 Haziran 1983

İlişik listede adları yazılı yurt dışında çıkan basılmış eserlerin, Türkiye'ye sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklanması kararı (9.5.1983/83-6573) :

— İran, İslâm'a Aykırı Hareketleri Affetmeyecektir: İran' da Türkçe bildiri.

— Hac Umre ve Peygamber (S.A.V.)'nin Mescidini Ziyaret Rehberi: S. Arabistan'da Türkçe kitapçık.

— El Ahbar: Madrid'de Arapça dergi.

— Le Nouvel Observatuer: Fransa'da Fransızca dergi.

— Boynu Bükük Öldüler: Paris'te Fransızca kitap.

— İslâm Devriminin Uyandırılması Konusunda Dersler: İran'da Arapça kitapçık...

18 Haziran 1983

Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış «Okuma - Yazma Bilmeyen Vatandaşlar»ın okur - yazar duruma getirilmesi veya bunlara ilkokul düzeyinde eğitim - öğretim yaptırılması hakkında Kanun'un (16.6.1983/2841) yayımlanması.

28 Haziran 1983

Milletlerarası Antlaşma (Karar: 5.4.1983/83-6309)

Hükümetimiz ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında oluşturulan ve hükümetimiz adına 1 Şubat 1983 tarihinde imzalanan TUR/81/018 numaralı ilişik «SEKA Selüloz ve Kâğıt Projesi»nin onaylanması.

Birinci amacı: Enstitünün geliştirilmesi.
İkinci Amacı: Doğrudan Destek.
Başlama Tarihi: Ocak 1983.
Hükümet Katkısı: 136.000.000 TL.
(Çeşitli) BMKP Katkısı: 400.000 ABD Doları.
Hükümetin Masrafa Katılımı: 338.481 ABD Doları.

(...) SEKA'nın, çalışmakta olan 6 tane selüloz ve kâğıt fabrikası vardır, iki tane inşa halinde ve iki tane de planlama aşamasındadır. Fabrikaların hepsi uluslararası boyutta olup, Genel Müdürlük artık, fabrikaları uygun bir şekilde desteklemek üzere eğitim ve araştırma çalışmalarını daha hızlı ve verimli bir şekilde geliştirmek için büyük çabalar yapılması gereğini görmektedir.

D. Projenin Tarihçesi ve Gerekçesi:

Ülkenin her coğrafi bölgesinde SEKA'nın ya çalışır veya inşa halinde fabrikaları vardır.

SEKA'nın mevcut İzmit, Aksu, Çaycuma, Dalaman ve Balıkesir Fabrikaları baz alınarak kâğıt ve karton için şimdiki üretim potansiyeli yılda 483.000 tondur. Akdeniz ve Kastamonu Fabrikalarının tamamlanması ve planlama aşamasındaki projelerin tatbiki ile SEKA'nın üretim potansiyeli 1982 yılından sonra yılda 800.000 tonu geçecektir. Diğer taraftan, kimyasal ve mekaniksel selüloz üretimi için, mevcut fabrikalar da (yani İzmit, Afyon, Aksu, Çaycuma, Dalaman) dahil olmak üzere bütün projelerin tamamlanmasıyla fiili kapasite 1982 yılından sonra yılda 625.000 ton olacaktır. (...) Ancak, bu gelişme hızı henüz selüloz ve kâğıtta araştırma ve eğitim alanında elde edilememiştir...

8 Temmuz 1983

Ekli listede kimlikleri yazılı 26 kişiye Türk Vatandaşlığının kaybettirilmesi ve bu kişilerin Türkiye'de bulunan mallarının Hazinece tasfiye edilmesi; (...) 403 sayılı «Türk Vatandaşlığı Kanunu»nun 25. maddesine 13.2.1981/2383 Sayılı Kanunun 6. maddesiyle eklenen (g) bendi ve 3. fıkrasıyla, 403 Sayılı Kanun m. 35/1'e göre kararlaştırılmıştır. (8.6.1983/83-6704):

11. Ayşe Melike Yurdatapan (Ömer Turgut kızı, 1956 İstanbul doğumlu)

12. Mehmet Şanar Yurdatapan (Mehmet Daniyal oğlu, 1941 İstanbul doğumlu)

21 Temmuz 1983

İstanbul Teknik Üniversitesi «Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı» Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin yayımlanması.

M. 3 — Bu yönetmeliğe göre öğrenimlerini başarı ile tamamlayanlara bölüm adı açıklanmak suretiyle lisans öğretimi yapılan bölümlerde lisans diploması, hazırlayıcı birimlerde ise ortaokul ve lise muadili (dengi) diploma verilir...

23 Temmuz 1983

«Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kanunu»nun (21.7.1983/2863) yayımlanması.

M. 2 — Bu Kanun; korunması gerekli «taşınır» ve «taşınmaz» «kültür ve tabiat varlıkları»yla ilgili hususları bunlarla ilgili gerçek ve tüzelkişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar.

M. 3 — Bu Kanunda geçen tanımlar ve kısaltmalar şunlardır:

(1) «Kültür varlıkları»; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

M. 4 — Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar...

M. 5 — Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile, özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan (...) taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, «Devlet malı» niteliğindedir.

M. 6 - 22: Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları nelerdir, tespit ve tescil, bu varlıkların onarımına katkı fonu (Kültür ve T. Bakanlığı'nca ayni, nakdi, teknik yardım, kredi), kamulaştırma...

M. 23 - 34: Taşınır kültür ve tabiat varlıkları, müzelere alınma, özel müze ve koleksiyonculuk, kültür varlığı ticareti, yurt dışına çıkarma yasağı, yurt dışından getirme (serbesttir), kopya çıkarma...

M. 35 - 50: Araştırma, sondaj, kazı, define arama, bunlarda yayım hakkı...

M. 51 - 63: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ile, Bölge Kurulları. Görevleri, üyelerinin seçimleri, kurul kararlarına uyma zorunluluğu...

M. 64 - 75: Kültür varlıklarını bulanlara verilecek ikramiye, bu kanuna aykırı hareket edenlere verilecek cezalar...

M. 76 — Yürürlükten kaldırılan kanunlar:

— Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlâki Hakkında Kanun (28.2.1960/7463),

— Eski Eserler Kanunu (25.4.1973/1710),

— Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun (2.7.1951/5805), (İlgili değişiklik kanunu: 18.6.1973/1741).

15 Ağustos 1983

Devlet Planlama Teşkilatı'nca hazırlanan «Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik»in yayımlanması.

17 Ağustos 1983

«Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu»nun (11.8.1983/2876) yayımlanması.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun Kuruluşu:

M. 2 — Atatürk'çü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Ankara'da, Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanı'nın gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; «Atatürk Araştırma Merkezi», «Türk Dil Kurumu», «Türk Tarih Kurumu» ve «Atatürk Kültür Merkezi»nden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip, «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulmuştur.

M. 3/g — Bu kanunda (...) «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu»nun kuruluşuna dahil bulunan; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi «bağlı kuruluşlar» olarak ifade edilmiştir.

— «Yüksek Kurum»un organları şunlardır: Yüksek Kurul, Yönetim Kurulu, Yüksek Kurum Başkanı, Genel Sekreter, Denetleme Kurulu.

M. 5 — «Yüksek Kurul»; Başbakanın veya görevlendireceği Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısının başkanlığında, Genelkurmay Başkanı veya Genelkurmay İkinci Başkanı, tanıtma ve enformasyon işlerinden sorumlu Devlet Bakanı, Millî Eğitim Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanı, Gençlik ve Spor Bakanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı, Yüksek Kurum Başkanı ile Cumhurbaşkanı'nca seçilen «dört üye»den oluşur. Cumhurbaşkanı, gerekli gördüğü hallerde, Yüksek Kurula başkanlık eder.

Başbakanın gerekli gördüğü hallerde, TRT Genel Müdürü, Başbakanlık Tanıtma Müsteşarı ile, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yetkilileri, Yüksek Kurul toplantısına katılırlar, ancak oylamaya katılamazlar.

M. 6 — Yüksek Kurul'un görevleri şunlardır:

a) Bu Kanunda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi, Yüksek Kurum'un ve bağlı kuruluşlarının etkin ve verimli biçimde çalışabilmeleri için «ilke kararları» almak,

b) Bu Kanunda açıklanan amaç ve ilkeler doğrultusunda, milli politikaların oluşmasında, belirlenmesinde, yürütülmesinde ve milli hedeflerin seçiminde esas alınacak «milli kültür unsurları»nı tespit etmek, bu konularda gerekli gördüğü araştırma ve incelemeleri yaptırmak,

d) Yüksek Kurumun ve bağlı kuruluşlarının kısa, orta ve uzun vadeli çalışma plan ve programları ile, bu kuruluşların bütçelerini onaylamak,

e) Tüzük ve yönetmelikleri incelemek ve karara bağlamak...

Atatürk Araştırma Merkezi (m. 17 - 34).

M. 17 — Ankara'da (...) Yüksek Kurum'un kuruluşuna dahil, tüzelkişiliğe sahip, bilimsel hizmet ve faaliyetlerde bulunacak olan, «Atatürk Araştırma Merkezi» kurulmuştur.

M. 18 — «Atatürk Araştırma Merkezi»nin amacı; Atatürk'çü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılâplarını bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve bu konularda yayımlar yapmaktır.

Türk Dil Kurumu (m. 35 - 52).

M. 35 — «Ulu Önder Atatürk»ün kutlu eliyle ve O'nun yüce kurucu ve koruyucu Genel Başkanlığı altında kurulmuş olan «Türk Dil Kurumu»; tüzelkişiliğe sahip, bilimsel hizmet ve faaliyetlerde bulunacak bir kurum olarak (...) Yüksek Kurum'un kuruluşuna dahil edilmiş ve yeniden düzenlenmiştir.

M. 36 — «Türk Dil Kurumu'nun Amacı»; Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, O'nu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe eriştirmektir.

M. 37 — Bu Kanunun ilkeleri doğrultusunda Türk Dil Kurumu'nun görevleri şunlardır:

a) Yazılı ve sözlü kaynaklardan Türk dili ile ilgili derleme ve taramalar yapmak,

b) Türk kültüründeki gelişmeye paralel olarak, Türk dilinin özleşmesine, zenginleşmesine ve etimolojisine yarayacak inceleme ve araştırmalar yaparak yazım ve imlâ kılavuzları ve sözlükleri hazırlamak, bunları yazmak ve yayımlamak,

d) Bütün bilim, sanat ve teknik terim ve kavramlarını karşılayacak Türkçe terim ve kavramların bulunmasına yönelik araştırma ve incelemelerde bulunmak,

e) Milli varlığımızın temel unsurlarından biri olan Türk dilinin kuşaklar arasında birleştirici ve bütünleştirici özelliklerini gözönünde tutarak, yeni nesillerde Türk dili sevgisini ve

bilincini kökleştirecek, geliştirecek ve yaygın hale getirecek her türlü tedbirleri almak...,

M. 38 — (...) Türk Dil Kurumu'nun üç türlü üyesi vardır: a) Asli üye, b) Şeref üyesi, c) Haberleşme üyesi.

M. 39 — Türk Dil Kurumu'nun kırk asli üyesi vardır. Asli üyeler; bu Kanunda belirlenen amaç ve ilkeleri benimsediğini tutum ve davranışları, bilimsel eserleri, çalışma ve faaliyetleri veya eğitim ve öğretim hizmetleri ile kanıtlamış;

a) Yükseköğrenim görmüş, idari tecrübeye ve Devlet memuru olabilmek için gerekli niteliklere sahip adaylar arasından Yüksek Kurul'ca seçilen yirmi,

b) Türk Dil Kurumu'nun amaçlarının gerçekleştirilmesinde yararlı olabilecek öğretim elemanları arasından Yükseköğretim Kurulu'nca seçilen yirmi, üyeden ibarettir.

Asli üyelik süresi altı yıldır. Süresi biten üyenin yeniden seçilmesi mümkündür...

M. 42 — Türk Dil Kurumu'nnu organları şunlardır: a) TDK Başkanı, b) TDK Bilim Kurulu, c) TDK Yürütme Kurulu, d) TDK Sekreteri, e) TDK Bilim ve Uygulama Kolları.

— Türk Tarih Kurumu (m. 53 - 71),

— Atatürk Kültür Merkezi (m. 72 - 89).

M. 73 — «Atatürk Kültür Merkezi»nin amacı; milli varlığımızın ve milli gücümüzün devamında ve gelişmesinde, «Milli kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma» ülkümüzde temel unsur olan Türk Kültürünü; Atatürk'çü düşünce, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda, bilimsel yoldan incelemek, araştırmak ve bütünlük içerisinde yaymak ve yayımlamaktır.

— Atatürk Uluslararası Barış Ödülü (m. 90 - 95),

— Yüksek Kurum ve bağlı kuruluşlardaki sözleşmeli personel ve üyeler dışında istihdam edilecek personel, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine tabidir (m. 97).

— Yüksek Kurum ve bağlı kuruluşlarının mali işlemleri, Sayıştay tarafından denetlenir (m. 99/3).

— Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu gelir kaynakları arasında, «Atatürk'ün vasiyetine dayalı gelirler» de bulunmaktadır (m. 100).

2 Eylül 1983

Milletlerarası Antlaşma (Karar: 17.6.1983/83-6731)

Hükümetimiz ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fo-

nu (UNICEF) arasında oluşturulan ve hükümetimiz adına 1.6. 1983 tarihinde imzalanan ilişik «Hayata Dönük Temel Eğitim Projesi»nin onaylanması, (...) Bakanlar Kurulunca 17/6/1983 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Bu faaliyet planı, 1982 - 1984 döneminde uygulanacak «Hayata Dönük Temel Eğitim Projesi»ne ilişkin olarak Türk Hükümetince hazırlanan ve UNICEF tarafından da benimsenen Uygulama Planına aktarılmış ilke ve kriterleri geliştirmek amacıyla düzenlenmiştir...

Uzun Vadeli Amaçlar

1. 1. Öğrencinin istidatlarını ve yeteneklerini ortaya çıkarmak ve onun istek ve ilgilerine göre geliştirmek,

1. 3. Öğrencinin, milli kültür değerlerini tanımasını, takdir etmesini, benimsemesini ve kazanmasını sağlamak,

1. 4. Öğrenciyi, çevresiyle iyi ilişkiler kurabilen, işbirliği içinde çalışabilen iyi ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmek,

1. 8. Öğrencinin, araç - gereç kullanma yoluyla sistemli düşünmesini ve yöntemli çalışma alışkanlıklarını kazanmasını; zevk ölçü ve anlayışının geliştirilmesini; hayal ve yaratıcılık gücünün artırılmasını sağlamak...

4 Eylül 1983

Kültür ve T. Bakanlığı «Devlet Klasik Türk Müziği Korosu»na, yarışma sınavı ile «Stajyer Saz Sanatçıları» (Keman - Viola - Kemençe - Kanun - Tambur - Ud - Ney) alınacaktır.

Aranan şartlar: 18 yaşından küçük olmamak, sağlık durumu görev yapmaya elverişli olmak, Koro'nun bugünkü müzik düzeyine uyabilecek şekilde sazında belirli bir düzeye erişmiş olmak, nazari bilgi ve repertuar açısından yetenekli olmak, fizik yapısı sahneye uygun olmak, Devlet Memurları Kanunu m. 48'de yazılı şartları taşımak...

28 Eylül 1983

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nden:

Genel Müdürlüğümüze bağlı «Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu» binasının onarım işi (...) yapılacaktır. İşin keşif bedeli 2.500.000,— TL...

29 Eylül 1983

Cumhurbaşkanlığından (Karar: 22.9.1983/83-30)

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'

nun 53'ncü maddesi uyarınca, «Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu»na aşağıda adları yazılı üç temsilci üyenin seçilmesi uygun görülmüştür.

1. Prof. Dr. Gönül Öney: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı ve Sanat Tarihi Profesörü.

2. Prof. Dr. Feridun Akozan: Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı.

3. Prof. Dr. Kutlu Emre: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeoloji Öğretim Üyesi.

30 Eylül 1983

Bakana vekillik etme işlemi:

Türkiye Cumhurbaşkanlığı'nın Başbakanlığa yazısı (14.9.1983/116-71-83-874-4444)

İlgi: 14 Eylül 1983 gün ve 19-308-22014 sayılı yazınız.

Polonya'nın Varşova ve Krakow şehirlerinde yapılacak olan «7. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi»ne katılmak, kongrenin açılışını yapmak, iki ülkeyi ilgilendiren Kültür ve Turizm konularında görüş teatisinde ve incelemelerde bulunmak üzere 16 - 22 Eylül 1983 tarihleri arasında Polonya'ya gidecek olan Kültür ve T. Bakanı İlhan Evliyaoğlu'nun dönüşüne kadar; Kültür ve T. Bakanlığı'na, Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ın vekillik etmesi uygundur.

Bilgilerini rica ederim.

Kenan Evren
Cumhurbaşkanı

7 Ekim 1983

«Dernekler Kanunu»nun (4.10.1983/2098) yayımlanması.

M. 5 — Anayasa'nın başlangıç kısmında belirtilen temel ilkelere aykırı olarak dernek kurulamaz;

1. Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak.

6. T.C. ülkesi üzerinde ırk, din, mezhep, kültür veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek veya Türk dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak suretiyle azınlık yaratmak (...)

Amacıyla dernek kurulması yasaktır.

13 Ekim 1983

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nden:

Genel Müdürlüğümüze bağlı «Çorum Devlet Tiyatrosu» bi-

nasının onarım işi (...) yapılacaktır. İşin keşif bedeli 22.321.322,- TL.'sı olup...

15 Ekim 1983

Cumhurbaşkanlığı'ndan atama kararları:

— 2876 sayılı «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu»nun 8'nci maddesi gereğince, Başbakanlığın 3/10/1983 tarih ve 19-333-02499 sayılı yazısı ile önerilen üç aday arasından Suat İLHAN'ın «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» Başkanlığına atanması uygun görülmüştür. (14.10.1983/83-36).

— 2876 sayılı (...) Kanunun 5'nci maddesi gereğince, aşağıda adları yazılı dört üyenin «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu» üyeliğine seçilmesi uygun görülmüştür. (14.10.1983/83-37).

1. Prof. Mehmet Kaplan, 2. Prof. Hamza Eroğlu, 3. Prof. Reşat Kaynar, 4 Prof Şükrü Elçin.

16 Ekim 1983

Cumhurbaşkanlığı'ndan (15.10.1983/83-38)

2876 Sayılı (...) Kanunun 10'ncu maddesi gereğince, Başbakanlığın 14/10/1983 tarih (...) yazısı ile önerilen altı adaydan aşağıda adları yazılı olanların, «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» Yönetim Kurulu üyeliklerine atanmaları uygun görülmüştür.

1. Prof. Dr. Tahsin Özgüç, 2. Fahri Çeliker, 3. Prof. Dr. Ahmet Mumcu.

18 Ekim 1983

Devlet Bakanlığı'ndan (Üçlü Kararla)

— «Atatürk Araştırma Merkezi» Başkanlığına; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yüksek Kurulu'nun görüşü alınarak Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK'ün 2876 sayılı Kanunun 25'nci maddesi gereğince atanması uygun görülmüştür. Bu kararı Devlet Bakanı yürütür. (17.10.1983/83-2935)

— «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» Başkan Yardımcılığının, «Atatürk Araştırma Merkezi» Başkam Prof. Dr. Utkan KOCATÜRK tarafından vekâleten yürütülmesi, 2876 sayılı Kanunun 15'nci maddesi gereğince uygun görülmüştür... (17.10.1983/83-29536)

— «Türk Dil Kurumu» Başkanlığına, (...) Yüksek Kurulun görüşü alınarak Prof. Dr. Hasan Eren'in, 2876 sayılı Kanunun 43'ncü maddesi gereğince atanması uygun görülmüştür... (17.10.1983/83-29534)

— «Türk Tarih Kurumu» Başkanlığına, (...) Yüksek Kurulun görüşü alınarak Prof. Dr. Yaşar Yücel'in, 2876 sayılı Kanunun 61'nci maddesi gereğince atanması uygun görülmüştür... (17.10.1983/83-29533)

— «Atatürk Kültür Merkezi» Başkanlığına, (...) Yüksek Kurulun görüşü alınarak Prof. Dr. Aydın SAYILI'nın, 2876 sayılı Kanunun 80'nci maddesi gereğince atanması uygun görülmüştür... (17.10.1983/83-29532)

19 Ekim 1983

«Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu»nun (14.10.1983/2923) yayımlanması.

M. 1 — Bu Kanunun amacı; eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esasları düzenlemektir.

M. 2 — Milletlerarası antlaşma hükümleri saklı kalmak üzere resmi ve özel her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak yabancı dillerin ve yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar şunlardır:

a) Türk vatandaşlarına ana dilleri, Türkçeden başka hiçbir dille okutulamaz ve öğretilemez.

b) İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında, Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılâplarını konu olarak alan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri ve Türk Kültürüyle ilgili diğer dersler; yabancı dille okutulamaz ve öğretilemez...

c) Türkiye'de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı diller, Milli Güvenlik Kurulunun görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilir...

22 Ekim 1983

«Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar» Hakkında Kanun'un (19.10.1983/2932) yayımlanması.

M. 2 — Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır.

Türk Devletinin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleriyle eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve kamu kurum ve kuruluşlarının yayınlarına ilişkin mevzuat hükümleri saklıdır.

M. 3 — Türk vatandaşlarının anadili Türkçedir.

a) Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulması,

b) Toplntı ve gösteri yürüyüşlerinde, (...) afiş, pankart, döviz, levha ve benzerlerinin taşınması; plak, ses ve görüntü bantları ve diğer anlatım araç ve gereçleriyle yayın yapılması, yasaktır.

M. 4-6 — Ceza hükümleri, toplatma kararı, muhakeme usulü...

23 Ekim 1983

Milli Eğitim Bakanlığı «Eğitim Müzesi» Yönetmeliği'nin yayımlanması.

26 Ekim 1983

«Madalya ve Nişanlar Kanunu»nun (24.10.1983/2933) yayımlanması.

M. 2 — Devlet madalyaları (Devlet Şeref Madalyası, Devlet Övünç Madalyası, Devlet Üstün Hizmet Madalyası)...

M. 3 — Nişanlar (Devlet Nişanı, Cumhuriyet Nişanı, Liyakat Nişanı)...

M. 3/c — «Liyakat Nişanı»; Dışişleri Bakanlığı ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu'nun görüşleri alınarak, ilgili bakanın teklifi, Başbakanın onayı ve Cumhurbaşkanının tevcihi ile, ilim ve sanatta Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası alanda tanıtılması ve yüceltilmesini sağlayan «yabancı kişiler»e verilir.

28 Ekim 1983

«Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmeleri Kurumu» kuruluşu hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (10.10.1983/KHK-104) yayımlanması. (Diğer KİT'ler gibi yeniden düzenlenme.)

M. 2 — Bu KHK ile «Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmeleri Kurumu (SEKA)» adında, tüzel kişiliğe sahip, faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı bir «İktisadi Devlet Teşekkülü» kurulmuştur. Teşekkül, bu KHK ve 60 sayılı KHK hükümleri saklı kalmak üzere, özel hukuk hükümlerine tabidir. Teşekkül'ün merkezi İzmit'tedir. Sermayesi 70 milyar TL. olup tamamı Devlete aittir. Teşekkülün ilgili olduğu bakanlık Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'dır.

YURTTA VE DÜNYADA OLAYLAR

Muzaffer ÇELİKER

EKİM/1982.

1/ • Devlet Başkanı Kenan Evren «Anayasa için hayır diyen menfi düşünceliler ile mücadele edeceğiz» dedi.

2/ • Tahran'ın merkezinde meydana gelen büyük patlamada 60 kişi öldü, 700 kişi yaralandı.

• AET, FKÖ ile ilişkilerini geliştirme kararı aldı.

3/ • Ünlü silah tüccarı Kaşıkçı özel uçağı ile Ankara'ya geldi.

• Özel tıyatrolara yardım artıyor.

• Yurt dışına çıkışların serbest bırakılması düşünülüyor.

4/ • Türkiye Barolar Birliği'nin Anayasa raporu: «Tasarı yeniden yazılmalı.»

• Sovyet-Çin görüşmeleri 3 yıl aradan sonra yeniden başlıyor.

5/ • Sadi Irmak 3. turda yeniden başkan seçildi.

• Ermeni terörist Ekmekçiyan «Ermeni milletinin düşmanı ASALA'dır» dedi.

6/ • DİSK davasına 19 kişi daha eklendi, 11 sanık tutuklandı.

7/ • YHK'nın yeni ilkesi: Greve katılmayan işçi de sözleşmeden yararlanabilecek.

8/ • Başbakanlık genelgesi: Olaylara adı karışanları bildirmeyen personel sorumludur.

• ABD heyetiyle askeri modernizasyon görüşüldü.

9/ • Yargıtay kararı «lokavt süresince işçilerin hakları askıda kalacak».

11/ • TSİP davası başladı.

12/ • Bülent Ecevit beraat etti.

• Japon başbakanı Suziki istifa etti.

13/ • CIA başkanı Ankara'ya 36 saatlik bir ziyaret yaptı.

• Nobel Barış Ödülü'nün sahipleri İsveçli Alya Myrdal ile Meksikalı Alfonso Garcia Robles.

14/ • Yaşar Kemal Cino Del Duca ödülünü aldı.

15/ • Ecevit tahliye oldu.

• Devletin şahsiyetine karşı suç işleyen işe alınmayacak.

16/ • Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü «Kimlikleriniz Lütfen» adlı kitabı için Kemal Özer'e verildi.

• MGK tasarıda değişiklikler yapıyor: YÖK Anayasa'ya girdi.

18/ • Nobel Fizik Ödülü'nü ABD'li Prof. Kenneht Wilson, Kimya Ödülü'nü Güney Afrika doğumlu Aaron Klug kazandı.

19/ • Milli Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği Anayasa açıklandı:

— Anayasa kabul edilirse Evren Cumhurbaşkanı olacak.
— Parti yöneticileri on yıl siyaset yapamayacak.
— Cumhurbaşkanlığı Konseyi kurulacak.
— Cumhurbaşkanı seçim isteyebilecek.
— Din dersi eğitimi zorunlu olacak.
— Seçimler beş yılda bir yapılacak.

20/ • MGK 71 sayılı kararını yayınladı: Evren'in Anayasa konuşmaları ile geçici maddeler eleştirilemeyecek.

• Hakim kararı olmadan yayın toplatılabilecek.

21/ • Nobel Edebiyat Ödülü'nü Gabriel Garcia Marquez kazandı.

• 12 Eylül'den sonra 4968 öğretmen görevden alındı.

• Bolivya sivil yönetime geçti.

22/ • CHP hakkında kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karar kesinleşti.

23/ • 1. Milli Kültür Şurası Ankara'da toplandı.

24/ • Yeni Anayasa'yı tanıtma kampanyasını başlatan Devlet Başkanı Kenan Evren yaptığı radyo - televizyon konuşmasında «Anayasaya kefilim» dedi.

25/ • Atatürk ilkelerine aykırı giyinen memur ceza alacak.

26/ • Mehmet Ali Ağca'nın yardımcısı Ömer Ay Türkiye'ye getirildi.

27/ • Devlet Başkanı Kenan Evren Diyarbakır'da yaptığı konuşmada «Diktatörlük heveslisi değiliz» dedi.

28/ • Genelkurmay Başkanlığı'nca yayınlanan «Türkiye'de Anarşi ve Terörün Durumu» isimli broşürde, 546 kişinin gözaltında, 6512 kişinin hükümlü olarak cezaevlerinde ayrıca 17.540 kişinin de ideolojik olaylarla ilgili olarak tutuklu bulunduğu açıklandı.

29/ • İspanya'da seçimleri Sosyalist Parti kazandı.

30/ • Devlet Başkanı Kenan Evren yeni Anayasayı tanıtma gezisinin ikinci turuna Kayseri'de başladı.

KASIM 1982

1/ • Lotus Edebiyat Ödülü Ataol Behramoğlu'na verildi.

• Erasmus Ödülü Leszek Kolakowski, Sir İsalah Berlin, Raymond Aron ve Marguerite Yourcenar'a verildi.

3/ • Mehmet Ali Ağca'nın suç ortağı Musa Serdar Çelebi Almanya'da tutuklandı.

• Goethe Ödülü Ernest Junger'e verildi.

• Akademi Kitabevi Ödüllerini Hüseyin Akyüz, Ahmet Çakır ve Dr. Erendiz Atasü kazandı.

4/ • Köln Konsolosluğumuzu basan teröristler gözaltına alındı.

7/ • Anayasa ve Cumhurbaşkanlığı oylaması yapıldı: Kenan Evren Cumhurbaşkanı oldu. Kabul oylarının oranı % 91.3.

• Bir Sovyet uçağı Sinop'a kaçırıldı.

8/ • Fransız Akademisi Roman Ödülü Vladimir Volkof'a verildi.

• Onasis Vakfı Ödülü Andrzej Wajda'ya verildi.

9/ • Anayasa Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanarak yürürlüğe girdi.

11/ • Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Leonid Brejnev öldü.

• Boğaziçi İmar Affı dışında bırakıldı.

12/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren göreve törenle başladı.

• Lech Walesa serbest bırakıldı.

13/ • Altın fiyatlarını Merkez Bankası ilan edecek.

• Reagan, Doğal Gaz Boru Hattı için uygulanan ambargoyu kaldırdı.

17/ • Mondello Ödülü'nü Robbe Grillet ve Alberto Moravia aldı.

18/ • Ürdün Kralı Hüseyin resmi bir ziyarette bulunmak üzere Ankara'ya geldi.

• YAZKO Çeviri Şiir Büyük Ödülü'nü Özcan Özbilge kazandı.

19/ • Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığına Nezih Demirkent getirildi.

20/ • Ataköy'de bir tavernada çıkan yangında 19 kişi öldü.

22/ • Kömüre % 10 zam yapıldı.

• Akaryakıta yüzde 15-20 zam yapıldı. Akaryakıt üç yılda yüzde 340-680 arttı.

• Malburg Ödülü'nü Tezer Özlü Kral kazandı.

24/ • Sümerbank ürünlerine % 10-15 zam yapıldı.

• Fransa'da Femina ve Medicis Ödüllerini kazananlar açıklandı.

• Balzan Bilim Ödüllerini kazananlar açıklandı.

25/ • Yüksek Askeri Şura Kenan Evren'in başkanlığında toplandı.

• Elektrik ve çimentoya zam yapıldı.

26/ • İstanbul'da belediye otobüs biletlerine zam yapıldı.

• Nehru Ödülü Myrdal'lara verildi.

27/ • 1983 Bütçe tasarısı Danışma Meclisi'nde kabul edildi.

28/ • THY iç hatlara % 30 zam yaptı.

30/ • Türkiye Yazarlar Sendikası için İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (1) numaralı Askeri Mahkemesinde dava açıldı.

ARALIK 1982

1/ • Günaydın Gazetesi süresiz kapatıldı.

2/ • TÜBİTAK 1982 ödülleri dağıtıldı.

• Dünya'da ilk kez bir hastaya yapay kalp takıldı.

3/ • Kastelli davası sonuçlandı. Cevher Özden 15 ay hapse mahkum oldu.

4/ • Boya, bayan çorabı ve şekerlemeye zam yapıldı.

• AET doruğu sona erdi.

6/ • Mao'nun adı Çin ulusal marşından çıkarıldı.

7/ • MGK'nın 72 numaralı kararında işçi çıkarma yasağının sürdüğü hatırlatıldı.

8/ • ABD Ortadoğu için özel komutanlık oluşturdu.

• Necatigil Şiir Ödülü Turgut Uyar'a verildi.

• Türkiye Gazetesinin basımı durduruldu.

10/ • Sedat Simavi Vakfı Ödüllerini kazananlar belli oldu.

• Kadın Filmleri Şenliği Ödülü'nü Agnes Varda aldı.

12/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren 14 günlük Uzakdoğu gezisine başladı.

• Hürriyet Gazetesinin 6 ilde dağıtımı yasaklandı.

14/ • En yüksek faiz net % 36 olarak belirlendi.

• Louis Belluc Ödülü'nü «Danton» filmiyle Wajda kazandı.

• Abdi İpekçi Ödülü Yarışması sonuçlandı.

15/ • Peşin faiz kaldırıldı.

• Edebiyat 81 dergisi Suat Taşer adına şiir ödülü koydu.

18/ • İş Bankası Deneme - Eleştiri Ödülü Salâh Birsel'e verildi.

20/ • 60 yılın en büyük hekimleri seçildi.

21/ • Laikliğe aykırı suçlara verilen cezalar arttırıldı.

• Türk Folkloruna Hizmet Ödüllerini kazananlar belli oldu.

• İş Bankası Seramik Ödülü Hamiye Çolakoğlu'na verildi.

23/ • Barış Derneği davasının 19 sanığı tahliye edildi.

25/ • Toplu sözleşme süresi iki yıla indirildi.

• Uzakdoğu gezisini tamamlayan Cumhurbaşkanı Kenan Evren yurda döndü.

• Attila Özer Yomuiri Şimbun Karikatür Yarışması'nda altın ödül kazandı.

26/ • Karabük demir ürünlerine % 8,6 zam yapıldı.

27/ • Cumhuriyet Başsavcılığı partilerin sicillerini tutacak.

• Minübüs ve taksi tarifelerine zam yapıldı.

• 38 ilaç için toplatılma kararı verildi.

28/ • Tren biletine % 20 zam yapıldı.

30/ • İstanbul'da 4 kişilik ailenin mutfak gideri 28.200 liraya yükseldi.

31/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren «Hedefimiz sonbaharda genel seçimlerin yapılmasıdır» dedi.

OCAK 1983

1/ • Acil Müdahale Birliği Komutanlığı dün resmen göreve başladı.

• Yeni bir yasayla İngiliz vatandaşları 3 sınıfa ayrıldı.

3/ • Diyarbakır'da 7 katlı apartman çöktü, 15 kişi öldü.

• Türkiye - FKÖ görüşmeleri başladı.

5/ • Türkiye Yazarlar Sendikası davası başladı.

• Muayene ücreti en az 750 en fazla 1980 lira oldu.

6/ • Danışma Meclisi para cezalarını 150 kata kadar arttırdı.

• Ulusal Kısa Film Yarışması Büyük Ödülü Muammer Özer'e verildi.

7/ • 1983 zammı yüzde 20 artı 1500 lira olarak belirlendi.

8/ • 11 ilaç için toplatma kararı verildi.

9/ • Abdi İpekçi davası yeniden görülecek.

13/ • Bir ay içinde 2. zam: Mavi kart 1400 lira oldu.

14/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen törenle «Fahri Üniversite Profesörü» ünvanı verildi.

• Toz şekere % 20 zam yapıldı.

• Sinema bilet ücretlerine zam yapıldı.

• Danışma Meclisi üniversitelere tarihi isimler koydu.

16/ • THY «Afyon» uçağı Esenboğa havaalanına inerken piste çakıldı, 46 kişi öldü.

17/ • Nadal Ödülü Arrabal'a verildi.

20/ • YÖK'le ilgili yetki kararnamesi Danışma Meclisi'nde kabul edildi.

22/ • Sağlık Bakanlığı 9 ilacın daha satışını durdurdu.

23/ • Gazete kağıdına yüzde 5-15 zam yapıldı.
25/ • Cumhuriyet Gazetesi süresiz kapatıldı.
• Milli Gazete süresiz kapatıldı.
25/ • MGK'nın 29 numaralı bildirisinde «2 Haziran 1981'den sonra yapılan gecekonduların yıktırılacağı» açıklandı.
26/ • Cumhuriyet Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin ile yazarı Oktay Akbal İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (1) numaralı Askeri mahkemesince üçer ay hapis cezasına mahkum edildi.
28/ • 3. Grafik Ürünler Sergisi Ödülleri açıklandı.
29/ • İstanbul'da şehir hatları vapur ücretleri 30 lira oldu.
30/ • Abdi İpekçi Fotoğraf Yarışması'nda birincilik ödülünü Bülent Özgören kazandı.

ŞUBAT 1983

1/ • Bulgaristan'da tutuklu bulunan Bekir Çelenk serbest bırakıldı.
2/ • Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülleri dağıtıldı.
3/ • Adalet Bakanı Cevdet Menteş istifa etti.
7/ • Cumhuriyet Gazetesi sahibi ve Başyazarı Nadir Nadi ile, sorumlu Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin hakkında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (1) numaralı Askeri Mahkemesinde dava açıldı.
8/ • Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Cüneyt Gökçer görevinden alındı.
11/ • İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron istifa etti.
• Sunta ve parkeye zam yapıldı.
13/ • Gazeteciler Cemiyeti 1982 Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri belli oldu.
15/ • Danışma Meclisi üyesi Rıfat Beyazıt Adalet Bakanı oldu.
19/ • 29 ilacın daha satışı durduruldu.
21/ • Simone De Beauvoir'a «Sonning Ödülü» verildi.
22/ • Üç ünlü müzisyen Wolf Ödülünü paylaştı.
• Müzelere giriş ücretleri % 400 arttırıldı.
24/ • MSP davası bitti. Erbakan 4 yıl, 22 MSP'li 2-3 yıl hapis cezasına mahkum olurken 12 sanık beraat etti.
• Renkli televizyona % 10 zam geldi.
• İspanya'da dev bir holdinge el konuldu.
25/ • SEK ürünlerine zam yapıldı.

MART 1983

1/ • Hakkari'de Bir Mevsim filmi Berlin'de 4 ödül aldı.
• Lastik zamları yürürlüğe girdi.

3/ • Partiler Yasası Danışma Meclisi'nde kabul edildi.

7/ • Bağlantısız ülkeler doruğu başladı.
• Grizu faciasında 70 kişi öldü.

9/ • Selahattin Kılıç Yüce Divan'da beraat etti.
• Belgrad Büyükelçimiz Galip Balkar Ermeni teröristler tarafından vuruldu.

11/ • Komadan çıkamayan Galip Balkar öldü.

13/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren «eski partilerin hortlamasına izin yok» dedi.

15/ • Maliye Bakanlığı iki bankanın hesabına el koydu.

17/ • İlhan Berk Yeditepe Şiir Ödülünü kazandı.
• ABD film yönetmenleri ödülü «Gandi»ye verildi.

18/ • Yaşar Nabi Nayır 1983 Edebiyat Ödülleri sonucu belli oldu. Bu yıl özgün ve çeviri roman dallarında verilmesi kararlaştırılan ödüle 11 özgün ve 4 çeviri roman katıldı. Filiz Nayır, Prof. Tahsin Yücel, Prof. Akşit Göktürk, Doğan Hızlan ve Konur Ertop'tan oluşan seçici kurul özgün roman dalında ödüle değer yapıt bulunmadığına karar verdi. Çeviri roman dalındaysa, ödülü, İspanyol yazar Pio Paroja'nın «Bilgi Ağacı» adlı romanını dilimize çeviren Yıldız Canpolat aldı.

21/ • İmar Affı yürürlüğe girdi.

22/ • Turgut Özakman Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü oldu.

23/ • Çimentoya zam yapıldı.

24/ • Yapay kalpli Barney Clark öldü.

25/ • İngiltere'nin en saygın müzik ödülü Karajan'a verildi.
• Evliya Çelebi'nin torunları ödülleri dağıtıldı.

27/ • Kütüphane haftası başladı.

29/ • THY yüzde 16 zam yaptı.

30/ • Sağlık Bakanlığı 20 ilacın daha satışını durdurdu.

31/ • Yurt dışı teleks ve telefon ücretlerine zam yapıldı.

NİSAN 1983

5/ • Fransa 47 Sovyet görevliyi sınır dışı etti.

7/ • Çin, ABD ile kültürel ve sportif ilişkilerini kesti.
• Renault ve Doğan'a zam geldi.

8/ • Alüminyum kütüğe 40 lira zam yapıldı.

10/ • Portekiz'deki Sosyalist Enternasyonal toplantısına katılan FKÖ temsilcisi kaldığı otelde öldürüldü.
• Walesa'ya Özgürlük Ödülü verildi.

12/ • Siyaset yasağı aşamalı olarak kaldırılıyor.
• Meban bankerlik kuruluşunun borçları Anadolu Bankası'nda hesap oldu.
13/ • MGK, kat mülkiyeti yasasını kabul etti.
15/ • Turgut Sunalp parti kurma temaslarına başladı.
• THY uçağını kaçıran akıl hastası korsan teslim oldu.
16/ • Madaralı Roman Ödülünü Sulhi Dölek kazandı.
18/ • ABD Beyrut elçiliği bombalandı, 40 kişi öldü.
• Athina ve Olypia ödülleri Wajda ve Ağa Han'a verildi.
19/ • İçinde uyuşturucu bulunan 10 ilaç daha yasaklandı.
• SEKA 17 cins kağıda % 5-10 zam yaptı.
• Pulitzer Ödülleri dağıtıldı.
20/ • Atatürk Kültür Kurumu önerisi değiştirildi.
22/ • Eski il ve ilçe başkanları parti kurucusu olamayacak.
23/ • Parti kurmak 16 mayısta serbest.
24/ • MGK siyaset yasağını kaldırdı.
• Bülent Dikmener Ödülünü Cengiz Çandar kazandı.
26/ • Erol Toy YAZKO Yönetim Kurulu Başkanı oldu.
28/ • Siyaset yasağı getirilenlerin listesi hazırlandı.
30/ • Altın Boynuz Karikatür Yarışması Ödülleri verildi.
• Siyaset yasağına girenler 15 mayısa kadar itiraz edebilecekler.

MAYIS 1983

3/ • Ulvi Uraz Ödülü AST'a verildi.
5/ • SEKA bazı kağıt türlerine zam yaptı.
6/ • Boğaz Köprüsü geçiş ücretine yüzde 100 oranında zam yapıldı.
• Sait Faik Ödülü Nursel Duruel'e verildi.
9/ • Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Nadir Nadi'ye 2 ay 20 gün hapis cezası verildi.
• Havagazına % 44-60 zam yapıldı.
13/ • Adalet Bakanı Rıfat Beyazıd ile Gümrük ve Tekel Bakanı Ali Bozer istifa ettiler.
16/ • İlk başvuru Milliyetçi Demokrasi Partisi'nden geldi.
• Büyük Türkiye Partisi kuruluş bildirisi açıklandı.
18/ • Prof. Erdal İnönü, Sosyal Demokrat kanatta parti kuruluşuna katıldı.
• Demir-çeliğe % 4-5 zam yapıldı.
20/ • Siyasal yaşama üç parti daha katıldı: Büyük Türkiye Partisi, Anavatan Partisi ve Halkçı Parti.

21/ • Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na Cafer Tayyar Sadıklar, Adalet Bakanlığı'na Kazım Akdoğan getirildi.
22/ • Anadolu Medeniyetleri Sergisi açıldı.
23/ • Taç Vakfı ödülleri verildi.
24/ • Yüzde 33'lük ilaç zammı uygulaması başladı.
26/ • Ekmek 25 lira oldu.
27/ • Irak hududunda mahdut amaçlı bir harekât yapıldı.
28/ • Orhan Kemal Roman Ödülü Orhan Pamuk'a verildi.
29/ • TDK Genel Yazmanlığına Kemal Demiray getirildi.
31/ • Büyük Türkiye Partisi kapatıldı.

• Demirel, Cindoruk, Gölhan, Çağlayangil, Baykal, Menteşe ve 9 eski parlamenter Çanakkale'de zorunlu ikamete tabi tutuldu.

• Beş yıllık yasak kapsamındaki eski parlamenterler yeni partilere de üye olamayacak.

• Elektriğe % 20 zam yapıldı.

HAZİRAN 1983

1/ • Kömüre yüzde 15-24 zam yapıldı.
2/ • Irak sınırındaki harekât bitti.
4/ • «Kuşkulu kişilere 5 yıla kadar zorunlu ikamet» yasallaştı.
6/ • Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanı Todor Jivkov, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in resmi konuğu olarak Ankara'ya geldi.

• Sosyal Demokrasi Partisi kuruldu.

• Dünya Çevre Günü kutlanıyor.

• MGK, MDP'nin üç kurucusunu veto etti.
7/ • Halkçı Parti ve Anavatan Partisi'nin 7'şer kurucusu veto edildi.

• Tony Ödülünü «Cats» müzikali aldı.

• Pil, cam eşya ve ayçiçek yağına zam yapıldı.
9/ • Siyasal partiden çıkarılan kişiler beş yıl dernek kuramayacak.

• Tünel ve otobüs ücreti 30 lira oluyor.
10/ • Milletvekili adaylarını MGK inceleyecek.
11/ İşçi Kredi Bankası ödemelerini durdurdu.
13/ • Seçim yasağı yürürlüğe girdi.

• İkinci Ordu Karargâhının Malatya'ya nakli dolayısıyla Konya'da bir veda töreni yapıldı.

• Vadeli mevduat faizleri 5 puan indirildi.

14/ • Trabzon Karikatür Ödülü Hasan Seçkin'e verildi.
• Devlet Resim ve Heykel Ödüllerini alanlar belli oldu.
15/ • Danışma Meclisi'nden istifa eden Orhan Aldıkaçtı İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı oldu.
16/ Kapalıçarşı'da Ermeni teröristlerin saldırısı sonucu 2 kişi öldü, 23 kişi yaralandı.
• Sovyetler Birliği Devlet Başkanlığı'na Yuri Andropov getirildi.
17/ • İki Türk sanatçısına Zoltan Kodaly Ödülü verildi.
21/ • Simavi Yarışmasında Sovyet karikatürcü birinci oldu.
22/ • Çimentoya yüzde 9 zam yapıldı.
23/ • Sosyal Demokrasi Partisi'nde Erdal İnönü ve 20 kurucu veto edildi.
24/ • İlkokullarda 6 yaş uygulaması bu yıl başlayacak.
26/ • Bugüne kadar 8 parti kuruldu, 4 partinin kurulma çalışmaları sürüyor.
27/ • SODEP'in başkanlığına Cezmi Kartay getirildi.
• Yunus Nadi Armağanı Yarışmasında bu yıl ödüle değer yapıt bulunamadı.
30/ • İstanbul'da ilk taksimetre bugün takılıyor.
• Yeni faiz oranları uygulaması başladı.

TEMMUZ 1983

1/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren Genelkurmay Başkanlığını törenle Orgeneral Nurettin Ersin'e devretti.
2/ • Demir - çelik yan ürünlerine zam yapıldı.
3/ • MGK, bugüne kadar 217 parti kurucusundan 104'ünü veto etti.
5/ • Orhan Apaydın «Pierro Cot Ödülü»nü kazandı.
• MGK'nın 91 numaralı kararı Resmi Gazete'de yayınlandı. Yasaıada mahkumları parti kurup milletvekili seçilebilecekler.
• SEKA % 8-25 zam yaptı.
• Havagazına % 44-45 oranında zam yapıldı.
6/ • MGK 31 nolu bildiriyle parti çalışmalarına açıklık getirdi.
• İnönü Vakfı kuruldu.
• Murat 131'lere 15 gün içinde ikinci zam yapıldı.
7/ • Doğru Yol Partisi'nin 30 kurucu üyesi veto edildi.
11/ • Kereste fiyatlarına % 50 zam yapıldı.
15/ • ASALA'nın Paris Orly Havalanı'nda düzenlediği bombalı saldırıda biri Türk 5 kişi öldü, 63 yaralı var.

23/ • Cumhurbaşkanı Kenan Evren «14 parti kurulacağı hayalimizden geçmiyordu» dedi.
24/ • TÜBİTAK Ödülleri törenle dağıtıldı.
25/ • Akaryakıta zam geldi.
26/ • 30 kurucusu onaylanmayan parti seçime katılamayacak.
27/ • Türkiye'nin Lizbon büyükelçiliğine saldıran Ermeni teröristler Maslahatgüzarın eşini öldürdü. 6 Ermeni terörist ölü olarak ele geçirildi.
• Oktay Kurtböke TGS Genel Başkanlığına seçildi.
• Çavuşoğlu - Kozanoğlu grubuna Maliye Bakanlığı el koydu.
28/ • Yağlıboya % 10-18 zam yapıldı.
29/ • MGK, toplu işçi çıkarma önerisini kabul etmedi.
• Pınar Süt ürünlerine zam yapıldı.

AĞUSTOS 1988

2/ • Maliye'nin «kurtarma» yetkileri daraltıldı.
4/ • 33 general ve amiral bir üst rütbeye yükseldi.
5/ • Meslek Odaları ve Barolar Bakanlıklarca denetlenecek.
8/ • Guatemala'da Savunma Bakanlığı yönetime el koydu.
9/ • Danışma Meclisi'nin 147 üyesinin 86'sı partili oldu.
10/ • Ordu ve Sıkıyönetim Komutanları belli oldu.
• Tercüman Gazetesi süresiz kapatıldı.
15/ • Başbakan Bülent Ulusu MDP'den bağımsız aday olacak.
• MİT ve Milli güvenlikle ilgili yönetmelikler Resmi Gazete'de yayınlanmayacak.
16/ • Milliyet Gazetesi kapatıldı.
• MGK, Atatürk Kurumu Yasasını kabul etti.
17/ • Evren'in gezi ve konuşmaları seçim yasağına girmeyecek.
19/ • Azra Erhat çeviri ödülleri belli oldu.
20/ • 10 yıl yeni İmam Hatip lisesi açılmayacak.
22/ • Kültür ve Turizm Bakanlığı Büyük Ödülü Sedat Hakkı Eldem'e verildi.
23/ • Nokta dergisi kapatıldı.
24/ • SODEP ve Doğru Yol Partisi seçime katılamayacak.
25/ • DGM'nin bakacağı suçtan hüküm giyen, yazışleri müdürü olamayacak.
26/ • 188 milyarlık Atatürk Barajı ihalesi yapıldı.
• 14 özel tiyatroya 52 milyon lira yardım yapılacak.
29/ • Pakistan Devlet Başkanı Ziya Ül Hak, Evren'in resmi davetlisi olarak Ankara'ya geldi.

• Partilerin propagandası 23 ekimde başlıyor.

30/ • Fayans, yedek parça, duralit, sunta ve parkeye zam yapıldı.

31/ • Seçime girecek 3 parti 1200 adayını yarın bildirecek.

EYLÜL 1983

1/ • 269 yolcuyla Japon denizine düşen Kore uçağı uluslararası sorun oldu.

2/ • Seçime katılacak üç partiden 87 eski parlamenterle 46 Danışma Meclisi üyesi de aday oldu.

• İzak Şamir İsrail Başbakanı oldu.

• SEKA iade kağıda zam yaptı.

3/ • Ağa Han Mimarlık Ödülünü Nail Çakırhan kazandı.

6/ • Garanti Bankasını Ayhan Şahenk'in Doğuş grubu aldı.

• Yüne % 30 zam geldi.

7/ • Basın yasa tasarısı çok az değişiklikle komisyondan geçti.

12/ • «İdeolojik» suçlular özel cezaevine konulacak.

• Makine halısına % 12 zam yapıldı.

• Venedik Film Şenliği'nde büyük ödül yönetmen Jean Luc Godard'a verildi.

13/ • Atatürk Barajını «Palet, Seri, Enerji-Su» grubu yapacak.

14/ • Erdal İnönü'nün en az 3 ay hapsi isteniyor.

15/ • DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk ve TUD Başkanı Ekrem Pakdemirli istifa etti.

• Bazı ilaçların fiyatları düşürüldü.

21/ • Partiler % 20 fire ile veto engelini aştı.

• ABD'nin Lübnan için istediği yardımı reddettik.

24/ • Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Nadir Nadi'nin mahkumiyet kararı bozuldu.

27/ • Peynir ve sabuna zam geldi.

28/ • Alt komisyon 3 partili yerel seçim önerisini Anayasaya aykırı buldu.

29/ • Basın yasa tasarısı Danışma Meclisi'nde 1 dakikada oylanıp benimsendi.

• İtalyan Savcı Martella «Ağca yalan söylemiş olabilir» dedi.

30/ • Çanakkale'dekiler serbest bırakıldı.

• Avrupa Konseyi ocak ayına kadar şartlı süre tanıdı.

• Ticaret Bakanı Kemal Cantürk YÖK üyeliğine atandı.

YURTTA ve DÜNYADA ÖLÜMLER

1982 EKİM

1/ • Mustafa İKTU (Opera Müdürü — İstanbul)
2/ • Muhterem ÖCAL (Prof. Dr. — İstanbul)
5/ • Ahmet Hasan El BEKR (Eski Devlet Başkanı — Irak)
10/ • Yıldırım ÖNAL (Aktör — İzmir)
11/ • Vedat ARIKAN (Kurucu Meclis üyesi — Ankara)
• Mahmut GOLOĞLU (Eski Milletvekili — Trabzon)
• Jean EFFEL (Karikatürist — Fransa)
15/ • Howard SACKLER (Oyun yazarı — İspanya)
18/ • Mendes FRANCE (Eski sosyalist Başbakan — Fransa)
• Robert CALMANN (Yayıncı — Fransa)
19/ • Mithat FENMEN (Piyanist — Ankara)
• Mario de MONACO (Tenor — Venedik)
27/ • Valerio ZURLINI (Yönetmen — İtalya)
31/ • Orhan IŞIK (Prof. Dr. — Ankara)
• Osman KÖKSAL (Eski MBK üyesi — Ankara)

KASIM 1982

1/ • Sait Naci ERGİN (Eski Maliye Bakanı — Ankara)
• King VIDOR (Yönetmen — ABD)
3/ • Osman Zeki ÇAKALOZ (Ressam — İstanbul)
• Burhan FELEK (Gazeteci — İstanbul)
• Adil ILICAK (Gazeteci — İstanbul)
4/ • Nurettin ARDIÇOĞLU (Eski Turizm ve Tanıtma Bakanı — Ankara)
5/ • Jacques TATI (Yönetmen — Paris)
• Paul BELMONDO (Helykeltraş — Paris)
10/ • Yves CIAMPI (Yönetmen — Fransa)
• Leonid BREJNEV (Devlet Başkanı — Moskova)
14/ • Suat TAŞER (Yazar — İzmir)
16/ • Osman CANBERK (Yazar — İstanbul)
• İbrahim ÖKTEM (Eski Milli Eğitim Bakanı — İstanbul)
18/ • Elio PETRİ (Yönetmen — İtalya)
30/ • S. Günay AKARSU (Eleştirmen — İstanbul)

ARALIK 1982

1/ • Carol DUNLOP (Yazar — ABD)
3/ • Marty FELDMAN (İngiliz komedi sanatçısı — Meksika)

5/ • Halis DERE (Muğla eski milletvekili — Ankara)
6/ • Nurettin TANER (Prof. Dr. — İstanbul)
20/ • Arthur RUBINSTEIN (Piyanist — Cenevre)
23/ • Louis ARAGON (Ozan — Paris)
30/ • Maurice BIRAUD (Aktör — Fransa)

OCAK 1983

3/ • Cehti TÜREL (Avukat — İstanbul)
• Erdoğan ARMAN (Gazeteci — İstanbul)
• Kemal BESEN (Gazeteci — Manisa)
5/ • İbrahim SAFİ (Ressam — İstanbul)
10/ • Nadide AKBAY (Lizbon Büyükelçiliği mahalli sekreteri — Ankara)
11/ • Şadi DİNÇÇAĞ (Karikatürist — İstanbul)
15/ • Turgut YEGENAĞA (DM Adana üyesi — İstanbul)
16/ • Feyzi FEYZİOĞLU (DM üyesi — Ankara)
18/ • Melahat İÇLİ (Tiyatro sanatçısı — İstanbul)
19/ • Muhittin TAYLAN (Anayasa Mahkemesi eski Başkanı — Ankara)
21/ • Kemal BİLBAŞAR (Yazar — İstanbul)
28/ • Luis de FUNES (Aktör — Fransa)
29/ • Nadire TOLUN (Gazeteci — Kahramanmaraş)

ŞUBAT 1983

4/ • Rasim ADASAL (Prof. Dr. — İzmir)
11/ • Doğan TOKTAMIŞ (Oramiral — Ankara)
21/ • Abdullah Nail BAYSU (Bestekâr — İstanbul)
24/ • Nedim ERAY (DM üyesi — Ankara)
25/ • Sir Adrian BOULT (Orkestra şefi — İngiltere)
26/ • Tennesse WILLIAMS (Yazar — ABD)
• Vittorio SERENI (Ozan — İtalya)

MART 1983

3/ • Arthur KOESTLER (Yazar — İngiltere)
5/ • Mustafa (MİM) UYKUSUZ (Karikatürist — İstanbul)
11/ • Galip BALKAR (Büyükelçi — Belgrad)
13/ • Paul CITROEN (Ressam — Hollanda)
14/ • Maurice RONET (Aktör — Paris)
• Paul GERALDY (Şair — Paris)

15/ • Rebecca WEST (Gazeteci — İngiliz)
17/ • Ulvi OKAR (Gazeteci — İstanbul)
23/ • Armand LANAUX (Romancı — Paris)
26/ • Celal EYİCİOĞLU (Deniz Kuvvetleri eski Komutanı — İstanbul)

NİSAN 1983

4/ • Aleksander Scibar RYİSKİ (Yazar — Polonya)
10/ • İsam SARTAVI (FKÖ Temsilcisi — Portekiz)
18/ • Gyula İLLYES (Yazar — Macaristan)
• Aşık DAİMİ (Halk ozanı — İstanbul)
21/ • Fuat ONAT (Eski Milletvekili — İstanbul)
22/ • Hicri SEZEN (Eski Milletvekili — Eskişehir)
• Earl Hatha HINES (Piyanist — ABD)
• Walter SLEZAK (Aktör — ABD)
24/ • Erol GÜNGÖR (Prof. Dr — İstanbul)
26/ • Elisabeth LUTYENS (Besteci — Londra)
29/ • Buster CRABBE (Aktör — ABD)

MAYIS 1983

4/ • George BLANCHINE (Koregraf — ABD)
15/ • Abdullah GÜLBUDAK (TÖB - DER eski genel saymanı — Ankara)
17/ • Joseph RUTTENBERG (Kameraman — ABD)
• Hayri BARAN (Armatör — İstanbul)
23/ • Fedor ABRAMOV (Yazar — SSCB)
25/ • Necip Fazıl KISAKÜREK (Yazar — İstanbul)
• Andre COUTANT (Sinema — Fransa)
28/ • Çiğdem TALU (Müzik — İstanbul)

HAZİRAN 1983

1/ • Anna SEGHERS (Yazar — D. Almanya)
2/ • Andera RİZZOLİ (Basın kralı — İtalya)
5/ • Jean FREUSTİE (Romancı — Fransa)
9/ • Cavit ORAL (Tarım eski Bakanı — İstanbul)
11/ • Li KUŞAN (Ressam — Pekin)
14/ • Norma SHEARER (Aktrist — ABD)
• Atıf ÖDÜL (Eski Milletvekili — İstanbul)
20/ • Clemens Holz MEISTER (Mimar — Avusturya)

21/ • Ruggero GERLİN (Klavsenci — Paris)
23/ • Aleksey SURKOV (Yazar — SSCB)
• Peter MENNIN (Besteci — ABD)
28/ • Alberto GİNESTERA (Besteci — Cenevre)
30/ • Mustafa ÜSTÜNDAĞ (Eski Bakan — Konya Ereğlisi)

TEMMUZ 1983

1/ • Sabri ÜLGENER (Prof. — İstanbul)
• Belkıs BAYKAN (Eski Milletvekili — İstanbul)
6/ • Raymond BARİLLON (Yazar — Fransa)
7/ • Mustafa YÜCEL (DM üyesi — Malta)
8/ • Yılmaz ERGENEKON (Eski Maliye Maliye — Ankara)
• Harry JAMES (Orkestra Şefi — ABD)
10/ • Hermann KAHN (Fütürolog — ABD)
11/ • Buckminster FULLER (Mimar — ABD)
12/ • Ahmet ÜSTEL (Yazar — İstanbul)
14/ • Dursun AKSOY (İdari Ateşe — Brüksel)
• İbrahim DENİZCİER (Sendikacı — Cenevre)
• Werner EGK (Besteci — Münih)
15/ • Mustafa BAĞRIAÇIK (Eski Milletvekili — İstanbul)
16/ • Şadi ALKILIÇ (Yazar — İstanbul)
17/ • Mehmet Celal BUCAK (Eski Milletvekili — Çanakkale)
• Hüseyin Avni GÖKTÜRK (Eski Adalet Bakanı — İzmir)
22/ • Necdet SANDER (Yayımcı — İstanbul)
24/ • Georges AURIC (Besteci — Paris)
26/ • Halit OKUTAN (Gazeteci — Urfa)
27/ • Cahide MIHÇIOĞLU (Lizbon Maslahatgüzarının eşi — Portekiz)
29/ • Samson RAPHAELSON (Yazar — ABD)
• David NIVEN (Aktör — İsviçre)
30/ • Luis BUNUEL (Yönetmen — Meksika)
31/ • Mürüvvet SİM (Aktrist — İstanbul)
• Bettina HÜRLİMANN (Yayıncı — İsviçre)

AĞUSTOS 1983

2/ • György FERENCZY (Piyanist — Macaristan)
4/ • Raymond MASSEY (Aktör — ABD)
5/ • Süreyya KOÇ (Eski Milletvekili — Kuşadası)
7/ • Lynn FONTANNE (Aktör — ABD)
• Recep DENGİN (Eski Milletvekili — İstanbul)

13/ • Cenap Şehabettin TEKİNDAĞ (Edebiyat Prof. — İstanbul)
16/ • Joan ROBINSON (İktisatçı — İngiltere)
24/ • Nikolaus PEVSNER (Sanat Tarihçisi — Londra)
• Michael SMITH (Ozan — Jamaika)

EYLÜL 1983

11/ • John GILPIN (Balet — Londra)
13/ • Şerif TEKBEN (Eğitimci, Yazar — İstanbul)
14/ • Murat SARICA (Prof. — Çeşme)
21/ • William GOYEN (Romancı — ABD)
• Stanislas FUNET (Yazar — Fransa)
• Birgit TENGEROTH (Aktrist, Yazar — İsveç)

SAYILARLA 1983 ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Tevfik ÇAVDAR

Giriş :

1983 yılının Türkiye açısından önemini üç temel grupta topladığımız nedenlerle açıklayabiliriz:

i — Cumhuriyetin 60'ncı yılındaki genel gelişme düzeyini gösteren bir yıl olması,

ii — Yeni demokratik dönemin başladığı yıl oluşu,

iii — Toplumsal ve ekonomik sorunların doruğa tırmandığı bir dönemi simgelemesi.

Bu nedenlere başkalarını da eklememiz mümkündür. Fakat yukarda saydığımız üç neden, diğer nedenlerin de bir bileşkesi görünümündedir. Bu yazımızda 1983 yılını yukarda değindiğimiz üç nedenin doğrultusunda değerlendirmeye çalışacağız. Yazı dört ana bölümden oluşacak. Birinci bölümde Cumhuriyetin 60. yılında ulaşılan gelişme düzeyini sergileyecek sayısal veriler ortaya koyarak ekonominin çeşitli kesimlerindeki görünümü ortaya koyacağız. İkinci bölümde ise demokrasiye (Buna yeni bir demokrasi de diyebiliriz) geçiş sırasında ülkedeki siyasal eğilimlerin çözümlemesini yapmaya gayret edeceğiz. Üçüncü bölümde ve son bölümde de geleceğe yönelik bazı eğilimlere değinerek kestirimlerde bulunmaya çalışacağız. İnanıyoruz ki bu bölümler çerçevesi içersinde yapacağımız sergileme Türk toplumunun ekonomisi, kültürü ve toplumsal değerleriyle vardığı noktayı da belirleyecek en azından böyle bir belirleme için ilk adımı attıracaktır.

I — 1983'DE EKONOMİNİN ULAŞTIĞI DÜZEY

Büyüme Sorunu :

Ekonomi toplumlar için bir amaç olmaktan ziyade toplumsal refah ve mutluluk için kullanılacak bir araçtır. Ekonomik gelişme, ulusal artık ürünün fazlalaştırılması, refahın anahtarı olduğu için, büyümeyi sağlayacak ekonomik tedbirler de bir

araç olma durumundadır. Yönetim biçimleri, iktisadi yaklaşımları ne olursa olsun tüm toplumların amacı belirli bir dönem içersinde kendilerini daha da büyüterek geliştirmektir. Büyüme basit olarak Gayri Safi Milli hasılanın bir yıl içersindeki artış oranı şeklinde tanımlanmaktadır. Buna yıl içersinde gerçekleştirilen artık ürünün parasal değerlendirmesi de diyebiliriz. Bu artık ne kadar fazla olursa, toplumlar da kendilerini geliştirerek yeniden üretmek açısından o derece geniş imkânlara sahip olmuş sayılırlar. Bunun için de ekonominin gayesi artık'ın fazlalaştırılması şeklinde kısaca tanımlanabilir.

Bu noktada bazı kavram karışıklarının, amaç saptırmalarının önünü almak için şunu açık kılmak zorundayız. Büyüme ekonomi için bir araçtır ama Toplumsal refah açısından araç olmadan öteye hiç bir anlamı yoktur. Şöyleki bir yıl içersinde önemli bir büyüme oranını gerçekleştirmiş olan bir toplum bu artığın kullanılması konusunda rasyonel davranamaz, aldığı kararlarla bu artık'ın kesimler arasındaki dağılımını olması gereken biçimde yapamazsa toplumsal refaha yönelik hiçbir olumlu adımı atmamış olur. O halde sorun sadece artık'ın büyütülmesi değil onun kadar, belki de ondan önemli olarak büyüyen artık'ın en iyilenmiş kullanımını gerçekleştirmektir. «En iyilenmiş kullanım» nasıl sağlanacaktır. Bu toplumdan topluma değişen bir olgudur. ABD'de en iyilenmiş kullanım bazı kesimlerdeki kârları büyüten alanlara yatırımların yapılmasıdır, İsveç' de ise bu yatırımlar kadar konut, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi toplumsal yoğaltım alanlarındaki harcamalarla bu hizmetlerin daha etkinleşmesine çalışmaktır. Her iki toplumun artık'ın kullanılmasında etkin olan karar organları kendi yaklaşımlarını savunacak yeterli kanıta sahiptirler. Türkiye de kendi toplumsal koşullarına ve sorunlarına uyumlu bir biçimde bu en iyilendirme sorununu yanıtlama zorundadır.

Son yıllarda, özellikle 1950'den sonra Türkiye'de sadece büyüme üzerinde konuşulmuş ve büyümenin sonunda elde edilen artık'ın nasıl kullanıldığı tartışma konusu yapılmamıştır. Başka bir deyişle artık'ın dağılımı (kesimler arası dağılımı) piyasa koşullarının akışı içersine bırakılmıştır. Böylece piyasa koşullarının emrettiği doğrultuda kesimler arası dağılım belki kesimlerdeki kârın azamileşmesini sağlamış (Bu da kuşkuludur) fakat toplumsal refahın iyileşmesine ancak sınırlı bir katkıda bulunmuştur. İkinci beş yıllık plandan sonra ise toplumsal refah adeta ekonomik büyümenin ikincil, üçüncül derece de bir türevi biçiminde ele alınmıştır.

Türkiye'de ekonomik büyüme tarihin belirli kesiti dışında istenilen ya da olması gereken düzeye erişmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde büyüme oranı dönemler itibarıyla aşağıdaki görünüme sahipti:

1889	—	1900	% 1.23
1900	—	1910	% 1.87
1900	—	1915	% 2.78

Bu bilgiler eldeki çok sınırlı ve doğruluk derecesi tartışmalı verilere göre hesaplanmıştır. Gene de bir zaman serisi olarak bazı eğilimleri yansıttığı düşünülebilir. Görüldüğü gibi ekonominin büyüme oranında ancak 1910'dan sonra bir artış söz konusudur. Bunun bir nedeni ekonomideki sanayileşme gayretlerinin ilk küçük meyvalarını vermesi ise diğer nedeni de Bağdat ve Anadolu demiryollarının açılan bölümlerinin ticari faaliyetleri artırmış oluşudur.

Cumhuriyet dönemindeki büyüme hızları dönemler itibarıyla aşağıdaki gibidir:

1923	—	1930	% 7.08
1930	—	1940	% 2.59
1940	—	1950	% — 0.27
1950	—	1960	% 3.36
1960	—	1970	% 3.26
1970	—	1980	% 2.71
1981	—	1982	% 2.47

Bu verilere bakıldığında görülen odur ki 1923 - 30 yıllarında savaş sonrasının genişleme ve ekonominin eski düzeyine ulaşma eğiliminin de etkisiyle en yüksek büyüme hızına erişilmiştir. Bunun ötesinde dünya ekonomisinin nisbi genişleme ve tüketim düzeyine ulaştığı 1950 - 70 yılları arasında Türkiye'nin büyüme hızı yüzde ikilerin üzerine çıkmış, sonra tekrar eski düzeyine düşmüştür. Görülen odur ki bütün iyimser söylevlere rağmen altmış yıllık cumhuriyet döneminde Türkiye hızlı bir büyüme hızına sahip olamamıştır. Örneğin Almanya'da savaş sonrasında ortalama % 3.8 ve Japonya'da da % 7.11'e ulaşan büyüme hızlarına ulaşıldığı hatırlanacak olursa hızla gelişme zorunluluğunda olan Türkiye'nin altmış yılda sahip olduğu ortalama % 2.8'lik büyüme hızını iyimserlikle ve başarı olarak karşılamak

mümkün değildir. Büyüme hızının dolar olarak hesaplanması halinde Türkiye'nin son elli yıl içersindeki ortalaması ancak % 8.7'ye ulaşabilmektedir. Üstelik bu söylediklerimiz sadece büyüme hızına aittir. Oysa büyüyen bölümün dağılımı en iyilenmiş olmanın çok gerisindedir. Konuya bir de bu açıdan yaklaşırsak sorunun boyutları daha bir ortaya çıkmış olacaktır.

Ekonominin büyümesi sermaye birikimine bağlı bir olaydır. Sermaye birikimi ise büyümeye yatırımlar kanalıyla yansır. Yatırımların Gayri safi milli hasıla içersindek payı 1923 - 30 döneminde % 10.9 dolayındadır. Aynı oran 1982'de % 18'e yükselmiştir. Buna göre aradaki geçen süre içersinde yatırımların GSMH içindeki payının artış hızı yılda % 1'dir. Bu hız bir önce ortaya koyduğumuz büyüme hızının altındadır. Böyle olması da beklenir, çünkü ikisi arasında (sermaye/hasıla) katsayısı diye bildiğimiz bir bağıntı vardır. Yatırımlar bu katsayı uyarınca hasıla yaratır. Ne ki yatırımların kesimler arasındaki dağılımı da büyümeyi etkileyen faktörlerden biridir. Yatırım malları sanayi ile tüketim malları sanayi arasındaki dağılım büyüme hızının niteliğini ve ekonominin yapısal değişimini belirleyen bir faktördür.

1950'yi temel aldığımızda, bütün teşviklere karşın özel kesim yatırımlarının kamu yatırımlarının gerisinde kaldığını görmekteyiz. Özel kesim yatırımlarının 1950 - 83 yılları arasındaki yıllık ortalama artışı % 7'dir. Buna karşın kamu yatırımları aynı dönem içersinde % 9.5'lik bir ortalama büyüme hızına sahiptir. Nitekim 1950'de toplam yatırımlar içersinde özel kesim yatırımlarının hacmi (sabit fiyatlarla) kamu yatırımlarının % 56 daha üstünde iken 1982'de kamu yatırımlarının düzeyi özel kesiminkilerin % 42.7 üzerindedir. Yani toplam yatırım hacmi içersinde özel yatırımların payı kamuya oranla azalmaktadır.

Bütün veriler Türkiye'de büyüme hızının istenilen düzeye erişemediğini şu ya da bu biçimde ortaya koymaktadır. Bu ise toplumsal refah ve mutluluk açısından önemli bir aracın yeterli ölçüde kullanılamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Milli Gelir ve kesimler arası dağılımı

Gayri Safi Milli Hasılayı somut ve anlaşılır kılabilmek için kişi başına ve sabit fiyatlarla göstermek yararlı olacaktır. Böylece toplumsal refahın bir göstergesini de gözler önüne sererek, onun zaman içersindeki değişimini izleyebilmekteyiz. Aşağıda

kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasılayı sabit fiyatlarla (1968 fiyatları) görmekteyiz. Tablodaki ikinci sütun indeks sayıya dönüştürülmüş gelişimi göstermektedir.

Yıllar	GSMH (TL.)	İndeks
1927	1137.2	100.0
1935	1526.4	134.2
1940	1933.2	170.0
1945	1254.3	110.7
1950	1383.3	161.7
1955	2353.7	207.0
1960	2353.7	224.5
1965	2878.8	253.1
1970	3522.7	309.8
1975	4495.4	395.3
1980	4606.4	405.2
1982	4844.1	426.0

Görüldüğü gibi genel büyüme hızına paralel olarak kişi başına GSMH da istenilen düzeyde artmamıştır. Yıllık ortalama artış hızı % 2.7'dir. Oysa çağdaş yaşama düzeyine varabilmek için bu artışın en azından % 7-8 dolaylarında bulunması gerekirdi. Kuşkusuz ekonomi kendi içersinde büyümüştür, ama gelişmiş ülkelere oranlandığında bu büyüme yetersiz olduğu gibi aradaki refah açığıda büyümektedir. Sürekli olarak refah'tan söz etmemizin nedeni tüm iktisadi uğraşların kişisel ve toplumsal refahı amaçlaması gerektiğindendir.

Gayri Safi Milli Hasılanın başlıca üç kesim arasındaki dağılışı aşağıdaki gibidir (Yüzde olarak)

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1963	38.1	15.6	46.3
1965	34.1	17.8	48.1
1970	28.5	20.2	51.3
1975	24.8	22.3	52.9
1980	24.1	21.8	54.1
1983	22.4	23.4	54.2

1963 yılından seriyi başlatmamızın nedeni bu yılın planlı dönemin ilk yılı oluşundandır. Yukardaki tabloda tarım kesi-

minin payının azaldığı, buna karşın sanayi ve hizmet kesiminin paylarının arttığı görülmektedir. Bu durum iki temel yargıya götürmektedir bizi:

i — Türkiye'de planlı dönemde, sanayi kesiminin ekonomiye katkısı beklenilen düzeyde olmasa bile artmıştır.

ii — Nüfus artışından ileri gelen işgücü fazlalığı büyük ölçüde hizmetler kesimi içersinde yoğaltılmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda hizmet kesiminin payının daha da artması beklenmelidir. Oysa ekonominin yapısal olarak güçlenmesi açısından bu kesimin payının bugünkü düzeyde kalması, buna karşın sanayinin payının % 30'lara çıkması yeğlenir. Hizmet kesiminin bugünkü düzeyde kalması ancak gelişmiş sanayi ülkelerinde beklenebilecek bir şeydir. Çünkü bu ülkelerde hizmet kesiminin bileşimi sanayi ve tarım kesimini destekleyen, biçimlendiren ve yönlendiren yapıdadır. Oysa Türkiye'de bu kesimin şişkinliği marjinal uğraşlardan ileri gelmektedir. Şöyleki ayakkabı boyacısından seyyar satıcıya kadar bu tip uğraşlar içinde olanlar kendilerini bu kesim içinde göstermektedirler. İşsizliğin patlama noktasına gelmesini engelleyen bu yapı gelişme açısından bazı sakıncaları içermektedir ve aldatıcı bir istihdamı ortaya çıkardığı içinde istenmemesi gereken bir ekonomik oluşumdur.

Cari fiyatlarla kişi başına Gayri Safi Milli Hasılanın son üç yıldaki ulaştığı seviye;

1981	144 467	TL.
1982	188 327	TL.
1983	237 641	TL.'dır.

Türkiye'deki aile büyüklüğünü beş olarak kabul ettiğimizde (Gerçek ortalama bunun üzerindedir) bu gelir yıllık 1 188 205 TL. ve aylık 99 017 TL.'lik bir aile gelirine tekabül etmektedir. Bu gelir brüt olmakla beraber gene Türk ailelerinin çoğunluğunun sahip olmadığı bir düzeydedir. 1.90'lık bağımlılık katsayısı gözönünde tutulduğunda asgari ücretin aile gelirine dönüştürülmesi halinde 30 400 TL.'lık brüt gelir elde edilmektedir. Aradaki fark büyüktür. Aile başına düşen GSMH, Aile'nin asgari ücretine göre 3.25 kat daha fazladır. Sadece bu olgu bile Türkiye'deki bozuk gelir dağılımının bir ölçüsü olmaktadır. Gerçi 1983 için gelir dağılımı araştırması yapılmamıştır; eldeki son

bilgiler 1973 yılına aittir ama kişi başına GSMH ile asgerî ücrete dayanılarak yapılan yukardaki hesaplama dağılımındaki çarpıklığı (Bir ölçüde olsa da) ortaya koymaktadır.

Son üç yıl içersinde temel üç kesimin büyüme hızları ise şu düzeydedir (Yüzde olarak)

	1981	1982	1983
Tarım	0.1	6.5	— 1.9
Sanayi	7.2	4.6	7.4
Hizmetler	4.8	4.1	3.4
GSMH	4.1	4.6	3.2

Tarımdaki daralma taban fiyatlarında uygulanan politikadan kaynaklanmaktadır. 1983 yılı tahmini ilk üç aylık tahmindir. Son günlerde DİE yaptığı tahminlerde kesimlerdeki büyüme hızlarını değiştirmiş, genel büyüme hızını ise 3 dolaylarına düşürmüştür. Yıl sonunda tüm bilgilerin sağlanması sonunda gerek kesimlerdeki, gerekse toplam büyüme hızlarının daha da aşağıya çekileceğini söylemek yanlış olmaz.

Tarım Kesimindeki Görünüm :

Başlıca tarım ürünlerinin üretim indeksindeki değişim aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (İndeks 1970 yılı üretim düzeyi 100 alınarak hesaplanmıştır).

	1980	1981	1982	1983
Buğday	165.0	170.0	175.0	164.0
Pirinç	89.4	123.8	131.3	—
Patates	156.7	156.7	156.7	143.6
Pamuk	125.0	122.0	115.8	—
Tütün	152.1	112.1	114.1	153.5
Ş. Pancarı	159.1	262.5	299.3	282.1
Ayçiçeği	200.0	153.3	160.0	160.0
Zeytin	198.2	58.7	193.8	66.0
Fındık	98.0	137.3	86.3	141.2
Üzüm	93.5	96.1	94.8	96.1
İncir	95.8	116.8	130.8	130 8

Ayçiçeğindeki gerileme taban fiyatı politikasının etkisini açıkça gösteren tipik bir örnektir. Öte yandan zeytin ve fındık'

taki dalgalanmalar ise ürünün doğal yapısından ileri gelmektedir. Bu indeksten anlaşıldığı gibi Türk tarımında, üretim açısından 1980'li yıllarda dikkati çekecek bir ilerleme olmamıştır.

Hayvan sayısı ve hayvansal üretime gelince büyük ve küçük baş hayvanlar için bu değerler şöyledir:

Yıllar	Hayvan Sayısı (1000)	Et Üretimi (Ton)	Süt Üretimi (Ton)
1979	83 886	220 805	5 411
1980	87 067	204 380	5 502
1981	87 871	225 310	5 608
1982	85 444	256 120	5 207

Eldeki bilgilere göre kesilen hayvan başına et verimi ve sağılan hayvan başına süt verimi de şu düzeydedir:

Yıllar	Et verimi (kg.)	Süt verimi (kg.)
1979	25.3	1.413.2
1980	23.5	1.401.2
1981	21.9	1.410.5
1982	21.8	1.342.5

Gerek et, gerekse süt veriminde düşüşler görülmektedir. Türk hayvancılığının önümüzdeki yıllarda bir bunalıma girmesi beklenmektedir. Uzmanlara göre bunun nedeni canlı hayvan ihracının genelleşmesidir. Nitekim yukardaki sayısal bilgilerde hayvansal ürünlerin verim açısından bir duraklama dönemine girdiğini ortaya koymaktadır.

Sanayi Kesimi :

DPT'nin hazırladığı 1983 programında sanayi kesimiyle ilgili olarak 1982 için yapılan değerlendirme ve 1983 için öngörülen gelişme aynen şöyledir:

«1982 yılında sanayi kesimi üretiminde beklenen artış % 5.4 dolayındadır. İmalat sanayi içinde tüketim malları sanayi bu yıl içersinde % 1.9 oranında artış gösterirken, ara malları ve yatırım malları sanayii üretimlerinin sırasıyla yüzde 0.9 ve 8.0 oranında artmaları beklenmektedir. 1982 yılı için toplam sanayi içersinde madenciliğin payı % 4.2, imalat sanayiinin payı % 93.1 ve enerji üretiminin payı da % 2.7 olmaktadır.» Bu du-

rumda 1983 için öngörülen hedefler de şöyledir: «1983 yılında madencilik sektörünün % 5.2, imalat sanayiinin % 6.1 ve enerjinin de % 14.8 üretim artışı göstermesi beklenmektedir. İmalat sanayii üretiminde 1982 yılına oranla en önemli artış % 11.3 ile yatırım malları sanayiinde hedef alınmaktadır. Tüketim mallarında artış % 5.2, ara mallarda ise % 5.9'dur.» DPT'nin planladığı bu hedeflere erişilip erişilemediğini gene bir başka resmi kurumun Maliye Bakanlığı'nın yıllık ekonomik raporundan yapacağımız alıntılarla irdeleyelim:

«Devlet İstatistik Enstitüsü»nün 1983 yılı Eylül ayı tahminlerine göre imalat sanayiinde cari faktör fiyatlarıyla % 39.8, sabit faktör fiyatlarıyla ise % 8.2 oranında gelişme beklenmektedir.

Bu tahmine göre devlet kesiminde; mensucat, kağıt, kimya, metal ana sanayii, makina sanayii (elektrikli makinalar hariç) sektörlerinin üretimlerinde artış; orman ürünleri, taş ve toprağa dayalı sanayii sektörlerinde düşme görülmektedir.

Özel kesimde ise gıda maddeleri, mensucat, kağıt - kağıt ürünleri, basım, ana kimya, petrol ve kömür türevleri, lastik ürünleri, metal ana sanayii sektörlerinin üretimlerinde artış, orman ürünleri ve mobilya, taş ve toprağa dayalı sanayi, plastik mamulleri, makina ve metal eşya sanayii sanayilerinde üretim düşmesi görülmüştür.» İki metni incelediğimizde imalat sanayii kesiminin tüm olumsuz etkilere karşın GSMH içersinde artışı sağlayan tek kesim olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ne var ki buradaki gelişmede görece bir gelişmedir, bu kesim 1983 yılında (bir çok alt dalları itibarıyla) 1980 öncesi üretim düzeyine kavuşamamıştır. Kesimdeki nısbi canlılık ilkbahardan sonra girilen, para politikaları itibarıyla bir önceki dönemlere oranla nısbeten geniş bir uygulamanın görüldüğü seçim ortamından kaynaklanmaktadır. Önümüzdeki yıllarda ekonomi sıkı para politikaları çevresinde yeni dengelere oturtulduğunda bu canlılığın kaybolması beklenmelidir. Öte yandan mevcut enerji dar boğazları da kesimin istenilen hızda canlanmasını engelleyecektir. Talebin düşüklüğünden kaynaklanan sanayiin daha az elektrik tüketmesi en küçük bir canlanmada tersine dönecektir. Nitekim 1983 yılının ikinci yarısında özellikle Ege ve Doğu Marmara sanayi yöreleri bu sıkıntıyı çekmişlerdir.

Enerji

Türkiye, son on yıldır hissettiği (artan oranda) enerji dar

boğazından 1983 yılında da çıkamadığı gibi ,olgular gelecek yıllarda da bunalımın katlanarak süreceğini ortaya koymaktadır. Dar boğaz akaryakıt, kömür ve elektrik alanında kendini duyurmaktadır. 1983 yılında petrol üretim ithalatı bir önceki yılların altı aylık dönemleriyle karşılaştırmalı olarak şu düzeye erişmiş görülmektedir :

	Yerli Üretim (İlk altı ay)	İthalat (İlk altı ay)
1981	1.154	5.128
1982	1.153	6.380
1983	1.109	6.813

Yukardaki veriler 1000 ton olarak sunulmuştur. Bu duruma göre Türkiye'nin son üç yıllık petrol tüketimi 15-17 milyon ton dolaylarında seyretmiştir. Bu düzey sanayii benzeri seviyede kalkınmış diğer ülkelerin tüketimine oranla komik denebilecek kadar düşüktür.

Elektrik enerjisi üretim kapasitesi ise aşağıda gösterilmiştir (MW olarak)

	Termik	Hidrolik	Toplam
1981	3.181.3	2.356.3	5.537.6
1982	3.556.3	3.082.3	6.638.6
1983	3.458.8	3.207.3	6.693.1

Bu kapasitenin kullanışı yani tüketime yansıması ise şöyledir (milyon Kwh)

	Tüketim	İndeks sayı
1981	22.753.1	100.0
1982	24.381.2	107.2
1983	27.996.0	123.0

Tüketim genel düzeyinin son üç yıl içersinde % 25 arttığı bir gerçek olarak yukardaki bilgilerden ortaya çıkmaktadır. Oysa üretim kapasitesindeki artış (O da kağıt üzerinde) % 20.6 dolayındadır. Son yıllarda üretim kapasitesine en önemli katkı Dalaman hidro elektrik santralının entegre devreye alınmasıyla gerçekleştirilmiştir. Yeşilırmak ve Ceyhan üzerinde kurulan diğer barajların devreye girmesi genel görünümü değiştirecek et-

kiyi hasıl etmemiştir, çünkü bu barajlardaki santral ünitelerinin tam anlamıyla faaliyete geçmesi gene de belirli bir zamana ihtiyaç göstermektedir. Nitekim elektriklenmiş nüfus başına enerji tüketimi bu gerçeği daha bir açığa çıkartmaktadır. Kwh olarak bu per capita tüketim son üç yıl içersinde şöyle bir değişim göstermiştir:

1981	502	Kwh
1982	526	Kwh
1983	521	Kwh

Görüldüğü gibi kişi başına elektrik tüketimi bazı parti liderlerimizin TV konuşmalarında ileri sürdüğü gibi 600 Kwh'yı bile bulmamıştır. Üstelik bu ortalama sadece elektrik hizmetinin ulaştığı yörelerdeki nüfusa göre hesaplanmıştır, tüm nüfusa göre hesaplanacak bir ortalamanın daha da düşük bir tüketimi göstereceği kuşkusuzdur.

Enerji sorununun önümüzdeki yılların da temel meselesi olmaya devam edeceğini söylemek kehanet olmayacaktır sanırım. 1983 yılında enerji tüketiminin kaynaklarına göre dağılımını aşağıda sunuyoruz:

Taş Kömürü	% 8.4
Linyit	% 12.1
Petrol ürünleri	% 44.2
Hidrolik	% 9.1
Odun	% 12.8
Tezek	% 8.9
Elektrik İthalatı	% 4.5

Odun ve tezek gibi geleneksel iki enerji kaynağının toplam tüketim içersindeki payının hâlâ % 20 dolayında olması dikkati çekmektedir. Diğer taraftan geniş ölçüde ithalata dayanan petrol ürünlerinin payı ise % 50'ye yaklaşmaktadır. Taş kömürü ve linyitin de 1990'dan sonra ithal edileceği gerçeğini hatırdan çıkarmazsak Türkiye'nin enerji sorununun boyutunu daha iyi bir anlamış oluruz. Öte yandan Nükleer Enerji'den yararlanma konusunda da bazı sorunlar vardır. Bir kere yatırımın devreye girme süresi sanıldığı kadar kısa olmayacaktır. Bugünden kesin karar verilse bile ancak 1990'a doğru (O da tüm finansman kolaylıklarının sağlanması ve etkin bir biçimde işlemesi halin-

de) santral devreye girebilecektir. Diğer sorun ise kanımızca sözünü ettiğimiz yatırım süresinden de önemlidir. Şöyleki bu gün nükleer enerji konusunda kullanılan bir kaç teknoloji vardır. Bunlardan ikisi, ağır su ve hafif su'ya dayanan teknolojiler, hızla eskimektedir. Şu anda Toryum'a dayanan yeni bir teknoloji geliştirilmek üzeredir. Bundan ötürü ileri ülkeler ellerindeki eski teknolojiye dayalı sistemleri satmak ve onlardan kurtulmak eğilimindedirler. Türkiye'nin bu noktada konumu çok farklıdır. Petrolün aksine Türkiye'de önemli bir Toryum madeni rezervi vardır. Bundan ötürü Toryum teknolojisine dayanan nükleer santralı kurma daha avantajlı görünmektedir. Bu da bir süre beklemeyi, bu arada eldeki Toryum yataklarının tam bir değerlendirilmesinin yapılmasını gerektirecektir. Sonuçta nükleer enerji konusunda bile sorunu kısa sürede çözmek mümkün görülmemektedir.

Dış İlişkiler :

Bu sözcük dış ekonomik ilişkiler anlamına söylenmiştir. Özellikle de bu başlık altında dış ticaret sorunlarının görünümü incelenecektir. 24 Ocak 1980 kararlar kümesinin yürürlüğe girmesinden sonra dış ticaret konusu hızla ekonomik gündeme girmiş ve geride kalan üç yıl süresince sürekli bir biçimde gündemde kalmıştır. «İhracat seferberliği» sözcüğü artık küçük çocukların bile bildiği bir tamlama haline gelmiştir. TV ve diğer iletişim araçlarında yayınlanan haber programlarda ihracattaki hızlı gelişme, sağlanan hamleler anlatılmıştır. Acaba durum söylendiği gibi midir?

Önce DPT tarafından programlanan ihracat ve ithalat miktarlarına ve toplam dış ticaret hacmine bir göz atalım. Tablodaki veriler milyon dolardır:

	İthalat	İhracat	Açık	Dış Ticaret Hacmi
1980	7.000.0	3.500.0	3.500.0	10.500.0
1981	9.000.0	3.500.0	5.500.0	12.500.0
1982	10.000.0	5.850.0	4.150.0	15.850.0
1983	10.000.0	7.100.0	2.900.0	17.100.0

Bu değerlerin gerçekleşme oranlarına baktığımızda şu sonuçlara erişildiğini görmekteyiz:

İthalat:	1980	% 112.9
	1981	% 99.3
	1982	% 88.4
İhracat:	1980	% 83.1
	1981	% 134.4
	1982	% 98.2
Açık:	1980	% 142.8
	1981	% 76.9
	1982	% 74.6

1983'de ise ithalatta (İlk altı aylık verilerin bir önceki yılın altı aylık değerleriyle karşılaştırılması sonucunda) % 5.2 dolayında artış, ihracatta ise % 14.2'lik bir azalma görülmektedir. Dış açıkta bir önceki yıla oranla % 50.7 büyümüştür. Bu bilgiler dahi dış ticaret kampanyasının başarısızlığını ortaya koymaya yeterlidir.

İhracatta 1979 ile 1982 yıllarında sağlanan artış % 254'tür. İthalattaki artış aynı dönem için % 74'dür. İhracatın üzerinde biraz ayrıntılı olarak duralım. Bir kere kendimize şu soruyu soralım bu artış nedendir. Yani yurt içi üretimde bir artış, maliyetlerde önemli bir düşüş sonucu dış rekabet olanaklarının artması sonucu mudur, yoksa sadece parasal bir uyarlamanın neticesinde mi meydana gelmiştir? Maalesef bu soruya vereceğimiz yanıt ikincisi olacaktır. Şöyle ki ürünlerimizin dış pazarlarda görece ucuzluğunu sağlamak için Türk parasının dış paralar cinsinden değeri sürekli olarak düşürülmüştür. Dış para olarak doları ölçü kabul edersek bir doların TL. karşılığı son yıllarda şu seyri izlemiştir (Yılın son değeri olarak)

1979	35.00	
1980	89.25	
1981	132.30	
1982	184.90	
1983	280.78	(8 Aralık 1983 değeri.)

1979 yılı aralığından sonra dolara Türk lirasına karşı (resmi kurda) % 702 değer kazanmıştır. Bunu bir başka deyişle söylersek dolar Türk lirası karşılığı değeri tam sekiz kat art-

mıştır. Bunun karşılığı ise ihracattaki artış çok sınırlıdır ve ancak 2 kat kadardır. Yani sonuçta Türkiye ürünlerinin dış satımını % 1 arttırabilmek için parasının değeri % 3.2 düşürmek durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Doğrusu maliyeti çok yüksek olan bir ihracat seferberliğidir bu. Neticede üretim, verimlilik artmadığı, maliyetler, uluslararası rekabete açık olabilecek düzeye düşürülemediği için ihracat da eski hızını yitirmiş, gene durağan bir düzeyde dengelenmek eğilimini göstermeye başlamıştır. Bu ihracat seferberliği dünya ticareti içersinde Türk ihracatının payını da arttırmamıştır. Şöyleki aşağıdaki çizelgede Türkiye'nin ihracatının dünya ihracatı içersindeki yeri gösterilmiştir:

1965	%	0.28
1970	%	0.21
1975	%	0.18
1980	%	0.16
1982	%	0.30

Aynı oran 1950-54'de % 0.47 ve 1955-1959'da da (ki bu dönemde de ciddi bir ekonomik bunalım söz konusuydu) % 0.34'dü. Bu bilgiler göstermektedir ki büyük fedakârlıklarla erişilen % 0.30'luk düzeye Türkiye daha önce de ulaşmış ve geçmiştir, hem de böylesine büyük fedakârlıklara bulaşmadan yapmıştır bu işi.

İhracat seferberliğinin varlığını ileri sürerek bunu savunanların ileri sürdükleri bir başka kanıtta ihracatın ithalatın büyük bir bölümünü finanse etmeye başladığı noktasıdır. Acaba bu doğru mudur? Aşağıda yıllara göre ihracatın ithalatın ne kadarını karşıladığı ortaya konmuştur:

1965	%	81.3
1970	%	62.1
1975	%	29.6
1980	%	36.8
1981	%	52.6
1982	%	65.8

Bu sayılar olaya dolar gözlüğüyle baktığımızda karşımıza çıkan yüzdelerdir. Buna rağmen 1982'de ancak 1970 düzeyine erişildiğini görüyoruz. 1983'deki eğilim söz konusu oranın tekrar-

düşme eğilimini gösterdiği yolundadır. Oysa sattığımız malların miktarı cinsinden mesleye yaklaştığımızda iyimser olmamız için hiç bir sebep yoktur. Çünkü Türkiye bir doları her yıl daha fazla mal satarak elde etmektedir. Bunu bize en iyi sergileyecek gösterge dış ticaret hadleridir. Dış ticaret haddinin dolar olarak değişimi yıllar itibarıyla aşağıdaki gibi olmuştur:

1974'de	92.0
1978'de	73.8
1979'da	73.7
1980'de	58.5
1982'de	50.6

Dış ticaret hadlerinin ihracat patlamasından söz edildiği, 24 Ocak Mucizesi'nin abartıldığı yıllarda hemen yarıya yarı diyebileceğimiz bir biçimde aleyhimize dönmesi dikkati çekmesi gereken bir olgudur. Kısacası Türkiye'nin sattığı mallar, aldığı mallara oranla hızla ucuzlamakta, basit bir makina ithal etmek için bile eskisine oranla yaklaşık iki katı ürün satmak zorunluluğu göstermektedir. Açıkçası bu maliyeti yüksek bir ekonomi politikadır. Kuşkusuz dış ticarette aleyhimize seyreden bu görünüm ve TL.'nin dış değerinin süratle düşürülmesi iç fiyatlarda yükselmeyi, Turgut Özal'ın varlığına inanmadığı maliyet enflasyonunu kamçılamayı doğurmaktadır. Öte yandan ihracatın sanayi ürünleri lehine değiştiği iddia edilen yapısı da bir kendimizi aldatmadır. Bugün Türkiye ancak yeniden oluşan uluslararası iş bölümü gereği kendisine verilen alanlarda mal satabilmektedir. Bu da büyük çoğunlulukla tekstil ve gıda sanayii ürünlerinden meydana gelen bir pakettir. Buna şişe cam ve seramik gibi taş-topraktan yapılan ürünleri de katmak mümkündür. İçerde tarım ürünlerinin iyi fiyatla alıcı bulması, geleneksel tarım ürünlerinin dışında yeni ürünlerin satımını engellediği için sanayi ürünleri ihracat içersinde görece bir üstünlüğe kavuşmuştur. İthalatta da yatırım malları 1970-75'lerde sahip olduğu % 40-50'lik payını yitirmekte, onun yerini % 70'i aşan oranda ham maddeler almaktadır. Yurt içinde yatırımların azalması bunun temel nedenidir, ayrıca tüketim malı ithal etmeyen Türkiye'nin sanayi açısından geniş ölçüde yabancı kaynaklı ham maddeye dayandığı da bu oranlardan anlaşılmaktadır.

Diğer yandan doların Türk lirası karşısında sürekli değer kazanması işçi dövizindeki girişi hızlandırmamıştır. 1970 ile

1983'ün ilk yedi ayındaki işçi dövizi girişlerindeki yüzde artış aşağıda gösterilmiştir.

1979	%	72.3
1980	%	22.2
1981	%	20.2
1982	%	12.2
1983	%	— 23.6

İşçi dövizi girişindeki bu azalmayı batı ülkelerindeki ekonomik bunalıma ve işçilerimiz arasındaki işsizlik oranının artmasına bağlamak çok yanlış, daha doğrusu kendmizi aldatan bir açıklama olur. Şurasını kabul etmemiz gerekirki TL.'nin günlük ayarlamaları sonucu ortaya çıkan değer kaybının maliyeti büyüktür, görünen maliyeti yanında görünmeyen toplumsal maliyeti ise tartışma konusu bile yapılmamaktadır.

Fiyatlar Genel Düzeyi ve Mali Kurumlar Üzerine:

24 Ocak kararlarının temel amacı enflasyonu aşağıya çekmekti. Nitekim kendini bu kararların ya da ekonomik politikanın mimarı olarak sunan sayın Turgut Özal'da yaptığı seçim konuşmalarında amacın enflasyonu aşağı çekmek olduğunu kerelerce vurgulamıştır. Ne var ki aşağı çekilen yüksek bir denge seviyesine erişen fiyatlar genel seviyesidir. Yani 100'den aşağıya doğru % 40'lık bir indirme söz konusu olmamıştır, bu 100 olan fiyatlar genel seviyesi 200'e çıkarttıktan sonra enflasyon % 40 aşağıya çekilmiştir. Ama genede ilk seviyeye göre % 60' lık bir artış vardır ve usta gözler için bu artış ne yapılırsa yapılsın silinemez...

Artık enflasyondan konuşmaktan ziyade pahalılıktan konuşmanın gereği üzerinde durma zamanı gelmiştir. Enflasyondan söz etmekle konuları ve sorunları soyuta indirgeyen ve yığınların gereksinimlerine uyumlu olarak ele almayan bir yaklaşımın diliyle konuşmuş oluruz. Bizler için odak noktası enflasyon değil pahalılık olmalı ve pahalılığı da iyi tanımlamalıyız. Enflasyon fiyatlar genel seviyesindeki (belirli bir süreyi kapsayan) hızlı yükseliştir. Pahalılık ise aynı süre içersinde bireysel ya da aile geliri ile fiyatlar genel düzeyi arasındaki yukarıya tırmanma hızın fiyatlar lehine olmasından kaynaklanır. Onun için enflasyon hızının şu ya da bu düzeye indirilmesi değil gelir artışı ile arasındaki açığın kapanıp kapanmaması önemlidir.

Ankara tüketici fiyatlar indeksini temel aldığımızda yıllık artış hızı (Tüketim maddeleri genel fiyat seviyesinin) şöyledir:

1980	% 101.4	
1981	% 33.9	
1982	% 28.4	
1983	% 14.8	(Ağustos başı itibariyle)

Buna göre 1980 yılında fiyatlar genel seviyesini 100 olarak kabul edersek 1983 Ağustos ayı başında bu düzey 396.82'ye çıkmıştır. Yani üç buçuk yıl içersinde tam 4 kat artmıştır. İşte aşağı çekildiği söylenen enflasyonun gerçek yüzü budur. Bu bilgiler Ticaret Bakanlığı'nın resmi bilgileridir. Oysa 1980'de ortalama 427 TL. olan sigortalı işçinin ortalama nominal ücreti 1983 yılının ortalarında 821 TL.'ye çıkmıştır. Bundaki artış ancak % 92'dir. Bir yerde % 396.8'lik artış, diğerinde % 92'yi bulan ücret kazancı. Aradaki açığın genişliği böylece gözler önüne serilmektedir. Memur ve emekli, dul ve yetimlerin durumu ise daha da acıklıdır. Olayın bir de tarımdaki yanına bakalım. Sözünü ettiğimiz zaman aralığı içersinde taban fiyatlarındaki artışlar şu seviyededir:

Buğday	% 166.4
Pamuk	% 186.0
Çay	% 179.9
Pancar	% 99.5
Ayçiçeği	% 102.8
Fındık	% 59.0
Çekirdeksiz üzüm	% 85.8

Taban fiyatlarının yansıttığı tarımsal gelirin içersine çeşitli maliyet unsurları da girmektedir. Böylece kırsal alandaki üreticilerin de enflasyona yetişemedikleri meydana çıkmaktadır. Konunun neresinden bakarsak bakalım genel ve mutlak bir yoksullaşma süreciyle karşı karşıya kaldığımız görülüyor. Sorun olayın sadece fiyatlar cephesini ele almak değil, gelir cephesiyle birlikte meseleye eğilmektir.

Mali kurumlara gelince, son üç yıl içersinde bu kurumlar açısından çok dramatik sahnelerin yaşandığı bilinmektedir. 1982 yılının ilk yarısında ortaya çıkan bankerler olayından sonra da aradan bir yıl geçmeden üç özel banka bütünüyle tasfiye edilip

bir kamu kuruluşu olan Türkiye Ziraat Bankası'nın denetim ve yönetimi altına girmiştir. Açık olan Türk mali kurumlarının Temmuz bankacılığı denilen serbest ve yüksek faiz uygulamasından sonra önemli bir dar boğazla karşı karşıya kaldıklarıdır.

Bilindiği gibi yüksek faiz politikasının temel amacı piyasada bulunan atıl paranın önemli bir bölümünü finans kurumlarına çekmek ve böylece sermaye birikimine kaynaklık etmesini sağlamaktı. Ne var ki talebi kısma amacını içeren ilk hedefe bile ulaşıldığı söylenemez. Elimizdeki bilgilere göre bankalardaki mevduatın GSMH içersinde oransal payı (yüzde olarak) zaman içersinde şöyle bir değişim göstermiştir:

1935	%	12
1940	%	12
1945	%	11
1950	%	10
1955	%	19
1960	%	17
1965	%	19
1970	%	25
1975	%	25
1981	%	11
1983	%	22

Yüksek faiz politikasının çekiciliği bile 1983'teki mevduatın GSMH içersindeki payını 1970'li yılların ilk yarısı düzeyine çıkartamamıştır. Oysa o dönemdeki faizler gülünç denecek kadar düşüktü. Yalnız Ocak 1981 ile 1983 başı arasında bankalardaki mevduat artışı % 250'yi aşmıştır. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki fiyatlar genel seviyesindeki artış ile mevduat artışı arasında bir paralellik vardır. Ne var ki bu arada aynı dönem içersinde net banka kredilerindeki artış ancak % 120'ye ulaşabilmiştir. Bu da banka sisteminin içinde bulunduğu bunalımı ortaya koyan sınırlı bir göstergedir. Şu anda devlet desteğine sahip olmayan bankalar ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Ödenmeyen borç taksitleri yeni kredi olarak bilançolara yansımaktadır ama sorunların tümüne bu bilanço oyunları yanıt verecek güçte değildir.

Özetlersek Türk parası ve mali sistemi hastadır ve uygulanan tedavi yöntemleri palyatif bile değildir, kaldı ki bu yöntemlerden hastalıkların kesin tedavisi hiç beklenemez.

İletişimin Artan Önemi :

1983 yılı Türkiye'de klasik iletişim şemalarının sarsıldığı, yeni tekniklerin geniş ölçüde kullanıldığı bir yıl olarak hatırlanacaktır. 1968 yılında başlayan sınırlı TV yayınlarının 1970'li yıllarda tüm geceleri içerecek şekilde genişletilmesi ve uygulanan yatırım programıyla yayın alanını Türkiye'nin % 90'ına yakın bir bölümüne uzatması bu iletişim aracının önemini ve etkisini birdenbire arttırmıştı. Bunun yanısıra radyo programlarının günün, 24 saatini kapsayacak biçimde düzenlenmesi bu iletişim aracını tarihinde sahip olmadığı (Türkiye açısından) etkinliğe eriştirdi. İletişimde ses ve görüntü yazılı materyelin önüne geçmeye başlamıştı. Gene 1983 yılı içersinde Hürriyet, Güneş, Milliyet, Tercüman ve Bulvar gibi basın gruplarının günlük gazetelerine ek olarak görüntü ögesine ağırlık veren eklere başladığını görmekteyiz. Bir zamanlar haftalık dergilerin alanına giren resimli roman bu kez günlüklerin ikinci bölümlerinin ağırlık noktasını oluşturuyordu. Türk sinema ve tiyatrosunun, hatta ses-saz ortamının önde gelen sanatçılarını bu resimli romanların baş rollerinde görmek günlük olaylar haline geldi. Bu arada Günaydın grubu daha cüretli bir girişimde bulundu ve tümü resimli diyebileceğimiz, sadece görsel ögeye dayanan Tan gazetesini çıkartmaya başladı. Elde edilen satış ön tahminleri aştı. Bugün Tan (1983 yılı sonu itibarıyla) Türkiye'nin ikinci sıradaki (satış açısından) yayın organı oldu. Görsel ögelerin ağır bastığı bu organlarda ana konu cinsellik, kamu oyunca ilgiyle izlenen TV dizilerine ilişkin günlük dedikodular, olayların ciddiye alınmayacak boyutları üzerinde duran haberlerdi. Yaym alanında bu büyük dönüşüm (olumsuz diyebiliriz) olurken VİDEO teknolojisi de yaygınlaştı ve etkin bir iletişim aracı olarak kendini gösterdi.

Türkiye'de devletin denetiminde olan iletişim alanındaki alıcıların ve vericilerin güçleri ile sayısı hakkında şu bilgileri buluyoruz. 1983 yılında Türkiye'de 4.297.811 ruhsatlı radyo bulunmaktadır. Kuşkusuz bir evde bulunan vericilerin ancak biri vergiye tabi olduğu, radyo satışlarının istenilen düzeyde denetlenmediği düşünülürse bu sayının 7-8 milyon dolayında olduğunu rahatlıkla iddia edebiliriz. Gene 1983 yılında Türkiye'de radyo verici sayısı 54'dür, ve bunların toplam gücü 7.358 KW'tır. Diğer yandan TV'den yararlanan nüfusun 40 milyona ulaştığı yetkililerce ifade edilmektedir. Bu 617.000 kilometreka-

relik bir yayın alanına tekabül etmektedir. Şu andaki ruhsatlı TV alıcısı 5.220.000'dir ve yaklaşık 8 nüfusa bir TV alıcısı düşmektedir. Ülkemizde ortalama aile büyüklüğünün 5 kişi olduğu düşünülürse hemen hemen her aileye bir TV alıcısı düşmek üzeredir. 1983 yılı renkli TV alıcılarının piyasasında önemli bir canlılığın görüldüğü yıldır. Gene elimizdeki resmi bilgiler renkli TV miktarının 500 bini aşmış olduğunu ortaya koymaktadır. Video konusunda elde güvenilir bilgi bulunmamaktadır. Bu cihazında yarım milyona yaklaştığını (Türkiye içindeki kullanılan araç sayısı bakımından) söylenebilir. Video Türk iletişim sistemine yeni boyutlar kazandıracak güçte görünüyor. Büyük gazete gruplarımızdan birinin, yoğunlukla magazin konularına ağırlık verdiği, sinemalarda gösterilen haber filmlerine benzer Video gazeteyi piyasaya sürmesi çok yakın gelecekte diğer basın tekellerinin de benzer yolları bulacaklarını ortaya çıkarmıştır. Özellikle kamunun dışında TV ve radyo kuruluşuna izin verilmemesi Video'nun bu alanda kullanılmasını ortaya çıkaracaktır. Batıda kapalı devre, telli TV yayınlarının yaygınlaşması gibi bizde de yedi günü kapsayan günlük video programlarının hazırlanmasına, böylece özel TV kurulamamasından doğan açığın Video klüpleri aracılığıyla giderilmesine yol açabilir. Bu girişimlerin yakın gelecekte nasıl sorunlar yaratacağı şimdiden kestirilemez. Gönül, Video gibi çok ileri bir teknolojinin olumlu doğrultuda kullanılmasını istemektedir. Bu sert ve yasaklayıcı tedbirlerden ziyade bugünkü TV'nin kanal sayısı ve programlarıyla mümkündür. Programların Video programlarını aratmaması sorunu bir yerde kendiliğinden çözecektir. Önümüzdeki bir kaç yıl bu konuda nereye doğru yol alınacağını gösterebilir.

II — DEMOKRASİYE GEÇİŞ

Kasım Seçimleri Öncesi :

1983 yılı Türkiye açısından demokrasiye yeniden dönüş işlemlerinin başladığı bir yıl oluşundan ötürü de önemli bir yere sahip olacaktır. Anayasanın 1982 Kasım'ında halk oylaması sonucunda kabul edilmesi seçimlerin kapısını aralamıştı. Nitekim Danışma Meclisi siyasi partiler ve seçim yasalarını da hazırlayarak 6 Kasım seçimlerinin yasal ortamının ögelerini belirledi. Seçim öncesinde ilgi çeken bazı olaylar oldu ki bunların kısaca hatırlanmasının, sözünü ettiğimiz geçiş sürecinin daha bir açık anlaşılıp değerlendirilmesi yönünden yararı vardır.

Siyasal faaliyetlere izin verilmesi ile birlikte Türkiye'de siyasi partilerin kuruluşu da hızlandı. Bu partiler genellikle oy tabanındaki eski akımların yerini almak, bu akımları kendi doğrultularında yeniden kanalize etmek amacını açıkça olmasada programlarında dolayıı bir biçimde ifade ediyorlardı. Kurulan partilerin gelecekteki siyasal yaşam yönünden önemli izler bırakacağını tahmin ettiklerimizi sıralayalım:

— Doğru Yol Partisi
— Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)
— Milliyetçi Demokrasi Partisi
— Anavatan Partisi
— Halkçı Parti
— Refah Partisi

Bu partilerin dışında siyasal faaliyetlere başlama izni ile birlikte kurulan Büyük Türkiye Partisi bulunmaktadır ki bu parti kısa süre içersinde kapatıldı. SODEP ve Doğru yol ise son ana kadar uğraşmalarına karşın kurucu heyetlerini (vetolardan ötürü) tamamlayamadıkları için seçimlere katılamadılar. Bu seçimlerde dikkati çeken iki önemli nokta vardı. Birincisi Anavatan partisi ve MDP tarafından yürütülen seçim kampanyası. Bu kampanyada her iki partide resmi açıklamalarına göre 200 milyon TL nin üzerinde harcamış bulunmaktadırlar. Bu harcama ve kampanya ülkenin ünlü reklam ajansları tarafından yürütülmüştür. Bundan ötürüde Türkiyede ilk kez (C. Madanoğlu kampanyası hariç) marşlar bestelenmiş, miting alanları ajansların doğrultusunda düzenlenmiş, Horoz gibi piastik büyük semboller sokaklarda dolaştırılmış, kısacası kampanyanın en küçük noktasına kadar bir planlama kendini göstermiştir. Ajansların planlamasına en fazla uyan, onların çizdiği doğrultunun dışına çıkmamaya gayret eden Ana.Parti seçimden de kazançlı çıkmıştır.

Kampanyanın dışında gene bu seçimde ilk kez etkin bir kamuoyu yoklaması gerçekleştirilmiştir. Bunlardan iki tanesi sonuçları itibarıyla ilgi çekecek deneyim ve bilgi birikimi sağlamıştır. Milliyet gazetesinin PİYAR ajansı ile birlikte düzenlediği araştırma ile Hürriyet gazetesinin araştırması. Ne yazık ki kampanyanın son on gününde konan bu tip araştırmaların yapılmasına ve yayınlanmasına ilişkin Sıkıyönetim yasağı araştırmaların kesin sonucunu görmemizi engellemiştir. Ama elde-

ki bilgilere göre artık Türkiye'de bu tip araştırmaların da yapılabileceği ortaya çıkmıştır. Sanırız gelecek seçimlerde bu araştırmalar daha bir yaygın olarak kullanılacaktır.

Seçim Sonuçlarının Gösterdikleri :

6 Kasım Seçimleri Türkiye'de (1908'den bu yana yapılan) 20. genel seçimdir. Bu seçimlerin büyük bir bölümünün sonuçları elimizde bulunmamaktadır. 1960'dan sonra yapılan seçimlerin sandık temelindeki neticeleri DİE tarafından yayınlanmıştır. Ülke geneli ve il sonuçlarına dayanarak yapılan bir araştırmada şu noktalar hemen ilk nazarda dikkati çekmektedir.

a) 1961'den bu yana yapılan genel seçimlerde katılım şu oranlara ulaşmıştır :

1961	%	81.0
1965	%	71.3
1969	%	64.3
1973	%	66.8
1977	%	72.4
1983	%	92.9

Son seçimlerdeki katılımın Türk siyasal tarihindeki en yüksek katılım olması belirli bir cezai şartın varlığı kadar seçmenin altı yıllık sandık özlemiyle dolu bulunmasından da kaynaklanmaktadır. Bu ceza koşulu varolmasaydı bile katılımın gene de % 70 dolaylarına erişeceği söylenebilirdi. Görülen odur ki Türk seçmeni sandığına sahip çıkma eğilimini sürdürmektedir ve bunu her fırsatta kanıtlamaktadır.

Seçimlere katılmayan seçmenlerin mutlak sayısı ise seçim yıllarına göre şu eğilimi göstermektedir :

1961	2.402.679
1965	3.931.075
1969	5.272.517
1973	5.574.321
1977	5.849.093
1983	1.382.332

1983'de oy kullanmayan seçmen sayısına Anayasa oylamasına katılmayanları da eklediğimiz zaman, bugüne kadar san-

dığa küskün 2.5 milyona yakın seçmenin bu seçimde oy kullandığı ortaya çıkmaktadır.

1980'dan sonraki seçimlere katılan siyasal partiler birer yığın partisi görünümünde olsalar bile, bunların siyasal çizgilerinde iki eğilim kendini başat olarak göstermiştir. Şöyleki seçmenlerin bir bölümü ortanın solu diyebileceğimiz tutumlarına uygun partilere oy vermişler, diğer bir bölümü de orta sağın düşün ve davranışları doğrultusunda oylarını kullanmışlardır. Bu iki grubu birbirinden partilerin programlarına ve kendilerini nitelemelerine göre kolaylıkla ayırabilmekteyiz.

Orta sağ oyların 1960'dan bu yana yapılan seçimlerde sahip olduğu oranlar şöyledir:

1961	%	63.3
1965	%	68.3
1969	%	69.9
1973	%	66.7
1977	%	58.7

Bu beş seçimde orta sağ oyların ortalama oranı % 65.5'dir. 1983 seçimlerinde ortanın sağındaki iki partinin (MDP ve Ana.P) aldıkları oyların genel içersindeki payı % 68.2'dir. Görüldüğü gibi Türkiye'deki başat iki siyasal eğilimin bir kanadının bütün içersindeki oransal yeri pek değişmemiştir. 1961'de çok partiye bölünmenin verdiği kararsızlık, 1977'nin olağanüstü koşullarının dışında orta sağ eğilim daima % 65'in üzerinde oy toplamıştır.

Orta sağın düşünsel açıdan çeşitli partilere ayrılması toplam eğilimi değiştirmemekte yalnız iktidar şansını azaltmaktadır. Nitekim belirli bir görüşün çevresinde toplanıldığında iktidar kapısını aralayacak sayılara kolaylıkla ulaşılabilmektedir. Seçim sisteminin % 40-45 dolaymda oy alan partilerin tek başına iktidar olma şansını yaratması halinde orta sağın iktidar olma konusunda hiç bir kuşkusu olmayacaktır.

Orta sağ eğilimin oylarında görülen tutarlılık orta sol seçmende de kendini göstermiştir. Orta sol oyların oransal olarak seçim yıllarına göre ulaştığı düzey aşağıdaki gibidir:

1961	%	36.7
1965	%	31.7
1969	%	30.1
1973	%	33.3
1977	%	41.4

Bu seçimlerde orta sol partilerin aldıkları oyların ortalaması % 33.5'dir. Son seçimde Sosyal Demokrat olma savıyla ortaya çıkan Halkçı Parti'nin de oy oranı % 30.4'e ulaşmıştır. Seçimlerde gerek örgütlenme, gerekse kampanya yönetimi açısından bu partinin diğer iki partiye oranla ne kadar geri kaldığı ve geleneksel tabanının çeşitli tartışmalarla bölündüğü gözönünde tutulursa orta sol eğilimin seçmen yığınları arasında yer bulduğu ve değişmez bir biçimde % 30 oy alabilecek güce eriştiğini söyleyebiliriz. Kuşkusuz bu siyasal eğilimin gücü % 30'un da üzerindedir, fakat bugünkü koşullar içersinde sandığa yansıyanıyla bile köklendiğini ortaya koymaktadır. Gelecekte bu siyasal eğilimi içerecek çözümlemelerin bu doğrultuda yapılmasında yarar olacaktır. Diğer yandan 5 milyonu geçen seçmen sayısıyla bir siyasal eğilim hiçbir iktidar tarafından kolaylıkla gözardı edilmeyecektir.

III — SORUNLAR ve GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLER

1984 ve Sonraki Yıllarda Türkiye'nin Temel Sorunları :

Bu bölüm yazımızın bir nev'i vargısı olmaktadır. 1983 yılında ülke sorunlarının önde gelenleri, bir yerde önceliklerini de ortaya koyarak belirli hale geldi. Bunları şu sıra içersinde göstermek mümkündür:

— Hayat pahalılığının artması ve yoksulluğun geniş yığınlara doğru yayılması,

— İşsizlik sorununun ağır ve fakat sürekli bir biçimde patlama noktasına doğru seyretmesi,

— Uluslararası iş bölümünün Türkiye'ye getirdiği kısıtlamalar başta olmak üzere üretim ve organizasyon konularında belli ilerlemeler sağlanmadan dış ticarette açığın kapatılmasının mümkün olamayacağının ortaya çıkması,

— Yüksek faiz oranlarının yatırımcıların cesaretini kırması sonucu özel yatırımların istenilen düzeye çıkamaması.

Bunlar ekonominin ve toplumun başta gelen sorunları olarak gelecek yıllarda da kendilerini büyüterek süreceklerdir Çünkü ekonominin büyümesini sağlayacak bir iktisadi politika modelinden ziyade, daha dar kalıp içersinde yeniden dengelenmesini hedefleyen parasal politikalar gündeme getirilmektedir. Şurası açıktır ki yeni dönemde bir çok sorun serbest piyasa mekanizmasının uyarınca, yani arz ve talebin dengelemesiyle çözümlenecektir. İstenen budur ve ulus önünde açıkça ifade

edilmiştir. Üretimi artıracak kalıcı ve etkin önlemler alınmadığına hatta bu tip önlemler daralmış kalıplara sığma biçiminde tanımlayabileceğimiz ekonomi politikasına uymadığına göre sorunların da çözümü söz konusu değildir. Çözüm yüksek fiyatta mal bolluğu gibi saptırıcı noktalarda yoğunlaşacaktır. Darlıktan çıktık, vitrinler dolu, yokluklar kalmadı yaklaşımı eğitimden sağlığa kadar bir çok alanda kendini hissettirecektir. Ödeyemeyen piyasadan çekilmelidir. Bu ilke bir özdeyiş olarak sık sık karşımıza çıkacaktır bu dönemde. Ödeyen, ya da ödeyebilen apandisitini aldıracak ya da böbrek ameliyatı olabilecek. Ödeyemeyen ise bu hizmetleri elde edemeyecek. Sosyal Güvenlik etkinliğini yitirmese de bugünkünden daha ileri bir noktaya gelmeyecek. İlkokul dışında öğrenim kurumlarının paralı olduğunu göreceğimiz günler pek yakındır. Çünkü serbest piyasa mantığına göre tüm bu hizmetler belli bir fiyatla alınabilir. Devletin görevi sayılmaz. Şimdi bu söylediklerimiz olumsuz ve kötümser bir önsezi gibi kabul edilecektir ama sistemin mantığının bunu gerektirdiğini de bilmede yarar vardır. 1984 ve sonraki yıllar böyle sürprizlerle bizi beklemektedir.

1983'ÜN KİTAPLARI

Derleyen : ÖKSEL GÖÇMEN

I — EDEBİYAT — GÜZEL SANATLAR

A — Yerli

Saît Faik (Abasıyanık) Bütün Eserleri 12 : Yaşamak Hırsı. (Roman) — Georges Simenon'dan Çeviri — Ankara 1982 Bilgi Y. 195 s. 250 TL.

Muzaffer Abayhan : Biz Birbirimize Benzeriz. (Öyküler) Ankara 1983 Tanı Y. 163 s. 250 TL.

Ahmet Ada : Acıyla Akran. Ankara 1983 Dayanışma Y. 53 s. 100 TL.

Bilgin Adalı : Yaralı Kuşlar Tanığı. (Şiirler) İzmir 1983. Erdem Kitabevi Y. 56 s. 175 TL.

Adalet Ağaoğlu : Oyunlar İst. 1982. Remzi Kitabevi. 459 s. 500 TL.

Oktay Akbal : Lunapark. (Öyküler) İst. 1983. Varlık Y. 94 s. 150 TL.

Oktay Akbal : Vatan Mahzun, Ben Mahzun. (Anlatı) İst. 1983. YAZKO Y. 132 s. 150 TL.

Hüseyin Akyüz : Beyaz Güvercin. (Öykü) İst. 1983. Varlık Y. 96 s. 150 TL.

Erdoğan Alkan : Kıyı (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 69 s. 150 TL.

Sabri Altınel : Şiirler. İst. 1983. Adam Y. 71 s. 225 TL.

Talip Apaydın : Sarı Traktör. (Roman) İst. 1983 Cem Y. 189 s. 250 TL.

Talip Apaydın : Yar Bükü. (Roman) İst. 1983 YAZKO Y. 215 s. 300 TL.

İnci Aral : Kıran Resimleri. (Öyküler) Ankara 1983. Dayanışma Y. 124 s. 180 TL.

Abdullah Aşçı : Dayak Dağıtımı. (Öyküler) Ankara 1982. Dayanışma Y. 79 s. 125 TL.

Hüseyin Atabaş: Bitmeyen. Ankara 1983. Dayanışma Y. 45 s. 100 TL.

Erendüz Atasü: Kadınlar da Vardır. (Öykü) İst. 1983 Varlık Y. 198 s. 250 TL.

Gürkal Aylan: Dallaslı Ceyar Destanı. İst. 1982 Alaz Y. 93 s. 125 TL.

Semih Balcıoğlu: Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü (1923-1983) (Genişletilmiş 4. bs.) Ankara 1983. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 400 s. 600 TL.

Mustafa Balel: Gurbet Kaçtı Gözüme. (Öyküler) İst. 1983. YAZKO Y. 217 s. 300 TL.

Osman Numan Baranus: Ağrılar Toprağı. (Şiir) Ankara 1982. Dayanışma Y. 77 s. 125 TL.

Mehmet Başaran: Yüreğin Sesi Zeytin Ülkesi. (Öyküler) İst. 1983 YAZKO Y. 132 s. 300 TL.

Fakir Baykurt: Barış Çöreği. (Öyküler) İst. 1982. Remzi Kitabevi. 187 s. 200 TL.

Ataol Behramoğlu: İyi Bir Yurttaş Aranıyor. (Şiir-Kabare) İst. 1983. YAZKO Y. 57 s. 120 TL.

Ataol Behramoğlu: Şiirler, 1959-1982. İst. 1983. Adam Y. 191 s. 450 TL.

Ataol Behramoğlu: Dörtlükler (Şiir). İst. 1983. Varlık Y. 64 s. 150 TL.

Süheyl Beken: Esintiler. (Şiirler) Ankara 1982. (Kendi Yayını) 101 s. 250 TL.

Cengiz Bektaş: Yuva mı, Mal mı? (İnceleme) İst. 1983. YAZKO Y. 95 s. 120 TL.

Erhan Bener: Hızır Doktor. (Oyun) İst. 1982. İzlem Y. 100 TL.

Erhan Bener: Ölü Bir Deniz. (Roman) İst. 1983. YAZKO Y. 294 s. 400 TL.

Memet Fuat Bengü: Çağını Görebilmek. (Deneme) İst. 1982. Adam Y. 312 s. 400 TL.

İlhan Berk: Âşıkane. (Şiir) İst. 1982. Adam Y. 186 s. 350 TL.

Asım Bezirci: Nurullah Ataç; Yaşamı — Kişiliği — Eleştiri Anlayışı — Yazıları. (Genişletilmiş 2. bs.) İst. 1983. Varlık Y. 272 s. 250 TL.

Şükrü Bilgiç: Bulutlar Sevilmez mi? (Öyküler) İst. 1983. Türkü Y. 78 s. 150 TL.

Salâh Birsel: Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi. Ankara 1982. İş Bankası Kültür Y. 352 s. 350 TL.

Abdülkadir Bulut: Gözyaşları da Çiçek Açar. (Şiirler) İst. 1983. Can Y. 60 s.

Sevim Burak: Afrika Dansı. (Öyküler) İst. 1982. Adam Y. 87 s. 175 TL.

Eray Canberk: Yüreğin Burkulduğu Zaman. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 57 s. 80 TL.

Edip Cansever: Kirli Ağustos. (Şiir) İst. 1982. Adam Y. 221 s. 450 TL.

Edip Cansever: Yerçekimli Karanfil. (Şiirler) İst. 1982. Adam Y. 221 s. 450 TL.

Halil Erdoğan Cengiz: Açıklamalı, Notlu Divan Şiiri Antolojisi. Ankara 1982. Turhan Kitabevi. 416 s. 500 TL.

Halil Erdoğan Cengiz: Divan Şiiri Antolojisi. Genişletilmiş 2. bs. Ankara. 1983. Bilgi Y. 710 s. 1000 TL.

Demirtaş Ceyhun: Cadı Fırtınası. (Roman) İst. 1982 YAZKO Y. 327 s. 300 TL.

Necati Cumalı: Bütün Şiirleri, 1: Tufandan Önce — Bozkırda Bir Atlı — Aç Güneş — Huri ile Süleyman. İst. 1983. YAZKO Y. 243 s. 450 TL.

Necati Cumalı: Değişik Gözle. (Öykü) İst. 1983. YAZKO Y. 117 s. 120 TL.

Ahmet Çakır Dostun Ölümü. (Öykü) İst. 1983. Varlık Y. 98 s. 150 TL.

Sabahattin Çankaya: Elif ile Yusuf. (Bir Kadirli Efsanesi) Ankara 1982. (Kendi Yayını) 64 s. 150 TL.

Halit Çapın: Bay Alkolü Takdimimdir. İst. 1982. Milliyet Y. 223 s. 250 TL.

Asaf Halet Çelebi: Om Mani Padme Hum. (Şiir) İst. 1983. Adam Y. 76 s. 250 TL.

Güney Dal: Buzul Döneminden Haberler. (Öyküler) Ankara 1983. Dayanışma Y. 85 s. 150 TL.

Sulhi Dölek: Vidalar. (Öyküler) İst. 1983. Cem Y. 115 s. 150 TL.

Refik Durbaş: Nereye Uçar Gökyüzü. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 59 s. 80 TL.

Nejat F. Eczacıbaşı: Kuşaktan Kuşağa. (Anılar) İst. 1982. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Y. 270 s. 500 TL.

Metin Eloğlu: Şiirce. İst. 1982. Adam Y. 211 s. 425 TL.

Metin Eloğlu: Yine. (Şiir) İst. 1982. Adam Y. 223 s. 450 TL.

İnci Enginün: Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. İst. 1983. Dergâh Y. 374 s. 800 TL.

Reşat Enis: Ağlama Duvarı. (Roman) İst. 1983. Cem Y. 188 s. 250 TL.

Ahmet Şükrü Esen: Anadolu Ağıtları. Açıklamalar ve Dizinlerle Yayma Hazırlayan: Pertev Naili Boratav — Rémy Dor. Ankara 1982. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 265 s. 350 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri 1: Ayaşlı ile Kiracıları. (Roman) Ankara 1983. Bilgi Y. 226 s. 300 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri 2: Vassaf Bey. Ankara 1983. Bilgi Y. 250 s. 350 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri. 3: Otlakçı. Ankara 1983. Bilgi Y. 214 s. 350 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri. 4: Mendil Altında. (Hikâyeler) Ankara 1983. Bilgi Y. 230 s. 350 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu: Geçmişin Yaşama Gücü. İst. 1982. Adam Y. 272 s. 350 TL.

Burhan Felek: Nasrettin Hoca. İst. 1982. Milliyet Y. 156 s. 175 TL.

Orhan Şaik Gökyay: Kâtip Çelebi; Yaşamı, Kişiliği ve Yapıtlarından Seçmeler. Ankara 1982. İş Bankası Kültür Y. 552 s. 400 TL.

Turgay Gönenç: Yüzün Senin. (Şiir) Ankara 1983. Dayanışma Y. 79 s. 150 TL.

Çelik Gülersoy: İstanbul Estetiği. İst. 1983. (Kendi Yayını) 139 s. 1500 TL.

Tarık Günersel: Otmopoli'de Akşam. (Şiirler) İst. 1982. Yaşantı Sanat Kitapları. 79 s. 120 TL.

Turan Güneş: Araba Devrilmeden Önce. İst. 1983. Kaynak Y. 119 s. 200 TL.

Necati Güngör: Bu Sevda Ölmek. (Öyküler) İst. 1983. Adam Y. 319 s. 400 TL.

Necati Güngör: Yeryüzünde İki Gölge. (Anlatı) İst. 82. YAZKO Y. 92 s. 100 TL.

Nail Güreli: Yöre Yöre; İnsanıyla, Sazıyla, Sözüyle. İst. 1982. Gür Y. 338 s. 200 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 9: Altıncı Kıta Akdeniz. Hazırlayan: Şadan Gökovalı. Ankara 1982. Bilgi Y. 253 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 10: Deniz Gurbetçileri. Hazırlayan: Şadan Gökovalı. Ankara 1982. Bilgi Y. 259 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 11: Ege'den; Denize Bırakılmış Bir Çiçek. Derleyen: Şadan Gökovalı. Ankara 1983. Bilgi Y. 219 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 12: Gençlik Denizlerinde. Derleyen: Şadan Gökovalı. Ankara 1983. Bilgi Y. 253 s. 350 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 13: Sonsuzluk Sessiz Büyür — Tarih Söyleşileri — Büyük Kukuriko — Öteden Beriden. Derleyen: Şadan Gökovalı. Ankara 1983. Bilgi Y. 211 s. 300 TL.

● Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 14: Anadolu Efsaneleri. Baskıya Haz.: Şadan Gökovalı. Ankara 1983. Bilgi Y. 148 s. 250 TL.

● Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 15: Anadolu Tanrıları. Baskıya Haz.: Şadan Gökovalı. Ankara 1983. Bilgi Y. 148 s. 250 TL.

Hüseyin Haydar: Kara Şarkılar. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 120 s. 250 TL.

● Doğan Hızlan: Günlerde Kalan; Çağdaş Edebiyatımıza Dipnotları. İst. 1983. Gür Y. 29 s. 250 TL.

Doğan Hızlan: Yazılı İlişkiler. (İnceleme — Deneme — Eleştiri) İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 283 s. 350 TL.

● Ayhan Hünalp: Şarkısız Dünyaların Orkinosları. (Roman) İst. 1983. YAZKO Y. 143 s. 275 TL.

Rıfat Ilgaz: Garibin Horozu. İst. 1982. Yalçın Y. 127 s. 150 TL.

Rıfat Ilgaz: Kulağımız Kirişte. (Şiirler) İst. 1983. Çmar Y. 62 s. 150 TL.

A. Mümtaz İdil: Gerçeklik ve Roman. Ankara 1983. Dayanışma Y. 136 s. 200 TL.

A. Mümtaz İdil: Sovyet Romanı. Ankara 1983. Yarın Y. 250 TL.

Selim İleri: Annem İçin. İst. 1983. Ada Y. 75 s. 400 TL.

● Selim İleri: Destan Gönüller. (Roman) İst. 1983. Adam Y. 188 s. 300 TL.

● Selim İleri: Kamelyasız Kadınlar. (İnceleme) İst. 1983. YAZKO Y. 169 s. 300 TL.

Selim İleri: Kırık Bir Aşk Hikâyesi. (Film Öyküsü) İst. 1983. Ada Y. 107 s. 200 TL.

Selim İleri: Ölünceye Kadar Seninim. (Roman) İst. 1983. Altın Kitaplar Y 297 s. 350 TL.

● Selim İleri: Son Yaz Akşamı. (Öyküler) İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 267 s. 300 TL.

● Attila İlhan: «İkinci Yeni» Savaşı. (Deneme) İst. 1983. YAZKO Y. 258 s. 300 TL.

Özdemir İnce: Yedi Deryalar Geçsen. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 118 s. 150 TL.

Muzaffer İzgü: Çanak Çömlek Patladı. Ankara 1983. Bilgi Y. 192 s. 250 TL.

Ümit Kaftancıoğlu: İstanbul Allak Bullak. (Öykü) İst. 1983. YAZKO Y. 195 s. 250 TL.

Tarık Dursun K(akınç) Hasangiller — Rızabey Aile — Evi: İst. 1982. Adam Y. 252 s. 325 TL.

Tarık Dursun K(akmç): İnsan Kurdu. (Roman) Ankara 1983. Bilgi Y. 150 s. 250 TL.

Tarık Dursun K(akınç): Kurşun Ata Ata Biter. (Roman) Ankara 1983. Bilgi Y. 218 s. 300 TL.

Orhan Veli (Kanık) Bütün Yazıları I: Sanat ve Edebiyat Dünyamız. Derleyen: Asım Bezirci. İst. 1982. Can Y. 216 s. 250 TL.

Orhan Veli (Kanık): Bütün Yazıları II: Bindiğimiz Dal. Derleyen: Asım Bezirci. İst. 1982. Can Y. 214 s. 250 TL.

Mehmet Kaplan: Tanpınar'ın Şiir Dünyası. İst. 1983. Dergâh Y. 269 s. 350 TL.

Zeynep Karabey: Kötü Bir Yaratık. (Öyküler) İst. 1983. YAZKO Y. 97 s. 130 TL.

Karacaoğlan: Hayatı, Sanatı ve Bütün Şiirleri. İst. 1982. Dergâh Y. 510 s. 500 TL.

Engin Karadeniz: Öğürtü Bulvarı. (Uzun Öykü) İst. 1982. Habora Y. 80 TL.

Hidayet Karakuş: Kemeraltı Şiirleri. İst. 1982. Yeni Türkü Şiir Y. 39 s. 75 TL.

Bilge Karasu: Kısmet Büfesi. (Öykü) İst. 1982. Adam Y. 136 s. 250 TL.

Feyyaz Kayacan: Benim Örümceğim Başka. (Şiirler) İst. 1983. (Kendi Yayını) 100 TL.

Feyyaz Kayacan: Çocuktaki Bahçe. (Roman) İst. 1983. (Kendi Yayını) 150 TL.

Hasan Kayıhan: Gurbet Ölümleri. (Roman) Ankara 1983. Mayaş Y. 227 s. 300 TL.

Cahit Kayra: Bodrum Üzerine Çeşitlemeler. İst. 1983. Milliyet Y. 133 s. 200 TL.

Mehmed Kemal: Türkiye'nin Kalbi Ankara. İst. 1983. Çağdaş Y. 277 s. 350 TL.

Ayşe Kilimci: Sevdadır Her İşin Başı. (Öyküler) İst. 1983. Kaynak Y. 108 s. 200 TL.

Samim Kocagöz: Roman ve Yazarlık Onuru. İst. 1983. Çağdaş Y. 158 s. 200 TL.

Hasan Hüseyin (Korkmazgil) Işıklarla Oynamayın. (Şiirler)

Ankara 1982. Bilgi Y. 175 s. 250 TL.

Metin Kökten: Komplo. Samsun 1983. Kökten Kitabevi. 310 s. 400 TL.

Metin Kökten: Ölümü Beklerken. İst. 1982. (Kendi Yayını) 134 s. 200 TL.

Metin Kökten: Tik. (Roman) İst. 1982. (Kendi Yayını) 152 s. 250 TL.

Cevdet Kudret: Benim Oğlum Bina Okur. (Eğitim Üzerine Denemeler) İst. 1983. Varlık Y. 116 s. 200 TL.

Şükran Kurdakul: Bir Yürekten Bir Yaşamdan. (Şiir) İst. 1983. Varlık Y. 80 s. 100 TL.

Ayla Kutlu: Cadı Ağacı. (Roman) Ankara 1983. Bilgi Y. 198 s. 300 TL.

Pınar Kür: Akışı Olmayan Sular. (Öyküler) İst. 1983. Can Y. 229 s. 300 TL.

Aziz Nesin: Bütün Oyunları. 1: Biraz Gelir misiniz — Birşey Yap Met — Toros Canavarı — Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı. İst. 1982. Adam Y. 362 s. 500 TL.

Aziz Nesin: Suçlanan ve Aklanan Yazılar. Ankara 1982. Dayanışma Y. 256 s. 350 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1983. İst. 1983. Kardeşler Basımevi. 696 s. 1250 TL.

Nesini Söyleyim; Konu ve Yorumlarıyla Halk Şiiri. Hazırlayanlar: Mahmut Alptekin — Derman Bayladı. İst. 1982. Varlık Y. 260 s. 220 TL.

Ali Neyzi: Hüseyin Paşa Çıkmazı No: 4. İst. 1983. Karacan Y. 232 s. 250 TL.

Özdemir Nutku: Dram Sanatı. İzmir 1983. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Y. 120 s.

Esma Ocak: Kervan Servan. (Roman) Ankara 1983. Dayanışma Y. 394 s. 500 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Dikiz Aynası; Yergiler 1971-80. İst. 1982. Miyatro Y. 208 s. 250 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Tüm Şiirleri 1: Acılar Denizi. İst. 1982. Özgür Yayın Dağıtım. 478 s. 500 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Tüm Şiirleri 2: Yüzyıl Yanarım Yanmayı Öğrendimse; Rübailer, Dörtlükler. İst. 1983. Özgür Yayın-Dağıtım. 263 s. 300 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Tüm Şiirleri 3: İki Kişiye Bir Dünya, Sahibini Arayan Mektuplar. İst. 1983. Özgür Yayın Dağıtım. 207 s. 300 TL.

İskender Ohri: Anadolu'nun Öyküsü. İst. 1983. Milliyet Y. 184 s. 250 TL.

Ahmet Oktay: Kara Bir Zamana Alınlık. (Şiirler) İst. 1983. Ada Y. 101 s. 200 TL.

Ahmet Oktay: Yazılanla Okunan. — Kitap Çözümlemeleri — (İnceleme) İst. 1983. YAZKO Y. 238 s. 450 TL.

Zeynep Oral: Esintiler'82. İst. 1983. Gür Y. 119 s. 120 TL.

Zeynep Oral: Konuşa Konuşa. İst. 1983. Gür Y. 305 s. 400 TL.

Fikret Otyam: Ha Bu Diyar; Doğudan Gezi Notları, Harran/Hoyrat/Mayın ve Iğrıp. İst. 1982. Adam Y. 358 s. 475 TL.

Fikret Otyam: Mayınlar Çiçek Açmaz. (Röportaj) İst. 1983. YAZKO Y. 258 s. 350 TL.

Nusret Kemal (Otyam) Ölüm Çemberi. (Roman) Ankara 198. Dayanışma Y. 262 s. 350 TL.

Mı Yılmaz Öner: Şiirin Lüzumu Yok! (Şiirler) 1982. (Kendi Yayını) 89 s. 100 TL.

Özcan Özbilge: Kara Tenli Şiirler. (Seçki) İst. 1983. YAZKO Y. 57 s. 70 TL.

Emin Özdemir: Okuma Sanatı, nasıl okumalı, neler okumalı. İst. 1983. Varlık Y. 256 s. 350 TL.

Emin Özdemir: Yazı ve Yazınsal Türler. İst. 1983. Varlık Y. 328 s. 400 TL.

Serhan Özdemir: Hüzündür İlk Kelimesi. (Şiirler) İst. 1983. Örnek Y. 68 s. 150 TL.

Kemal Özer: Araya Giren Görüntüler. (Şiir) İst. 1983. Varlık Y. 80 s. 100 TL.

Atillâ Özkırımlı: Edebiyat İncelemeleri; Yazılar 1: Babalılar Ayaklanması — Osmanlının Düzeni ve Edebiyatı — Düzyazının Gelişimi — Tanzimat Romanı — Çağdaş Türk Edebiyatı. İst. 1983. Cem Y. 229 s. 300 TL.

Adnan Özyalçıner: Panayır — Sur. (Öyküler) İst. 1983. YAZKO Y. 203 s. 275 TL.

Timuçin Özyürekli: Merhaba Yaşamak. (Şiir) Ankara 1983. Dayanışma Y. 47 s. 100 TL.

Yüksel Pazarkaya: Sen Dolayları. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 58 s. 100 TL.

Ahmet Rasim: Anılar ve Söyleşiler. Yayına Hazırlayan: Nuri Erten. İst. 1983. Çağdaş Y. 254 s. 300 TL.

Sabahattin Ali: Bütün Eserleri 4: Yeni Dünya. Baskıya Hazırlayan: Atilla Özkırımlı. İst. 1982. Cem Y. 62 s.

Hüseyin Seçmen: Karacaoğlan; Yaşamı, Sanatı, Şiirleri. İst. 1983. Deniz Kitap — Yayın Dağıtım. 288 s. 350 TL.

Hüseyin Seçmen: Köroğlu; Yaşamı — Sanatı — Şiirleri. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 276 s. 400 TL.

Zeyyat Selimoğlu: Tutkunun Köşeleri. (Roman) İst. 1982. YAZKO Y. 138 s. 150 TL.

Mehmet Semih: Hurda Kralı. (Gülmece) İst. 1983. YAZKO Y. 98 s. 150 TL.

İlhami Soysal: 20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi. (2. bs.) Ankara 1983. Bilgi Y. 428 s. 600 TL.

Kemal Sülker: Anılara Yolculuk. İst. 1983. YAZKO Y. 220 s. 220 TL.

Dinçer Sümer: Sandalım Kıyıya Bağlı. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 59 s. 150 TL.

Rüştü Şardağ: Şair Sultanlar. Ankara 1982. İş Bankası Kültür Y. 307 s. 500 TL.

Salim Şengil: Güzel Bir Oyun. (Öykü) İst. 1983. YAZKO Y. 98 s. 150 TL.

Emel Ceylan Tamer: Dünü ve Bugünüyle Televizyon. İst. 1983. Varlık Y. 152 s. 250 TL.

Rauf Tamer: O Kafa! İst. 1983. Kervan Y. 235 s. 500 TL.

Haldun Taner: Bütün Hikâyeler 1: Kızıl Saçlı Amazon. Ankara 1983. Bilgi Y. 245 s. 350 TL.

Haldun Taner: Bütün Hikâyeler 2: Şişhaneye Yağmur Yağıyordu. Ankara 1983. Bilgi Y. 268 s. 350 TL.

Haldun Taner: Bütün Hikâyeleri 3: Onikiye Bir Var. (2. bs.) Ankara 1983. Bilgi Y. 212 s. 350 TL.

Haldun Taner: Düz Yazılar 1: Çok Güzelsin Gitme Dur. Ankara 1983. Bilgi Y. 258 s. 350 TL.

Sadun Tanju: Yahya Kemal ve Halikarnas Balıkçısı. İst. 1983. (Kendi Yayını) 126 s. 150 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Bütün Şiirleri. İst. 1983. Dergâh Y. 12 s. 150 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Hikâyeler. İst. 1983. Dergâh Y. 364 s. 450 TL.

Sezer Tansuğ: Herkes İçin Sanat. İst. 1982. Altın Kitaplar Y. 382 s. 400 TL.

Sezer Tansuğ: Karşıtı Aramak; Sanat Tarihi Yazıları. İst. 1982. Arkeoloji ve Sanat Y.

Tuğrul Tanyol: Elinden Tutun Günü. (Şiirler) İst. 1983. Üç Çiçek Y. 67 s. 150 TL.

Cahit Sıtkı Tarancı: Bütün Şiirleri. Derleyen: Asım Bezirci. İst. 1982. Can Y. 247 s. 300 TL.

Abdülhak Hâmid Tarhan: Bütün Şiirleri 3: Hep Yahut Hiç. Hazırlayan: İnci Enginün. İst. 1982. Dergâh Y. 361 s. 350 TL.

Ahmet Telli: Su Çürüdü. (Şiir) Ankara 1982. Dayanışma Y. 87 s. 125 TL.

Afşar Timuçin: Kıyılar Durunca. (Roman) İst. 1983. YAZKO Y. 175 s. 180 TL.

Saadet Timur: Beş Günün Öyküsü. (Öyküler) Ankara 1983. Dayanışma Y. 93 s. 150 TL.

● Naim Tırali: Yirmibeşkuruşa Amerika. (Öyküler) İst. 1983. YAZKO Y. 97 s. 175 TL.

Ömer Faruk Toprak: Tüm Şiirleri. Hazırlayan: Füruzan Toprak. İst. 1983. Adam Y. 357 s. 650 TL.

Kenan Tosun: Türkiye'nin Seçkinleri. (Roman) Adana 1982. (Kendi Yayını) 661 s. 1000 TL.

Güven Turan: Peş. (Şiir) İst. 1982. YAZKO Y. 55 s. 70 TL.

● Vedat Türkali: Mavi Karanlık. (Roman) İst. 1983. Adam Y. 402 s. 600 TL.

Derin Türkömer: Av Tutkusu. İst. 1983. Karacan Y. 253 s. planşlar. 400 TL.

Battal Türksever: Bozarmut. (Şiirler) İst. 1982. (Kendi Yayını) 124 s. 200 TL.

Ulufer: Bir Ceylan Soluk Soluğa. (Şiir) İst. 1983. Özlem Y. 61 s. 125 TL.

● Tomris Uyar: Gecegezen Kızlar. (Öyküler) İst. 1983. Ada Y. 109 s. 200 TL.

● Tomris Uyar: Ödeşmeler. (Öyküler) İst. 1982. YAZKO Y. 157 s. 120 TL.

Turgut Uyar: Bir Şiirden. (İnceleme) İst. 1983. Ada Y. 154 s. 250 TL.

İsmail Uyaroğlu: Bir Demet Diken. (Şiir) İst. 1983. YAZKO Y. 61 s. 150 TL.

Kıvılcım Vafi: Dizelere Göm Şair Beni. (Şiir) Ankara 1983. Nitelik Y. 47 s 75 TL.

Kıvılcım Vafi: Sevginin Ter Bastığı Eller. Ankara 1982. Nitelik Y. 47 s. 75 TL.

Varlık Şiirleri Antolojisi: 1933-1983 (Elli Yıl). Yeni Eklerle Hazırlayan: Ülkü Tamer. İst. 1983. Varlık Y. 336 s. 350 TL.

● Varlık Yıllığı 1983. İst. 1983. Varlık Y. 394 s. 300 TL.

● Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: Milli Mücadele Anılarım. İst. 1983. Hil Yayın. 215 s. 250 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: Yol Kesen Irmak. (Düşünceler, Anılar, Anmalar Üstüne Denemeler) İst. 1983. Çağdaş Y. 320 s. 350 TL.

Süleyman Yağız: Yürü Bre Hızır Paşa. (Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi; Şiirler — Yaşam Öyküleri — Konuşmalar) İst. 1983. Üç Çiçek Y. 198 s. 250 TL.

İrfan Yalçın: Büyük Soytarı. İst. 1982. Yalçın Y. 135 s. 200 TL.

Mustafa Yavaş: Sevgi Dilli Şairim. (Şiirler) Ankara 1983. Nitelik Y. 47 s. 75 TL.

Fehmi Yavuz: Ölüm Duyuruları. (Seçmeler) Ankara 1983. Dayanışma Y. 136 s. 200 TL.

Şahin Yenişehirlioğlu: Felsefe ve Sanat; Denemeler. Ankara 1982. Dayanışma Y. 166 s. 225 TL.

Duran Yılmaz: Yörük Hikâyeleri. Ankara 1983. Dayanışma Y. 86 s. 150 TL.

Ali Yüce: Anamı Arıyorum. Ankara 1983. (Kendi Yayını) 62 s. 150 TL.

Ali Yüce: Orta Doğu Şiirleri. İst. 1983. YAZKO Y. 116 s. 200 TL.

Can Yücel: Her Boydan; Dünya Şiirinden Seçmeler. İst. 198. Adam Y. 185 s. 300 TL.

Şevket Yücel: Bir Sevgi Adam. (Öyküler) Ankara 1983. YABA Y. 96 s. 150 TL.

Tahsin Yücel: Ben ve Öteki. (Öyküler) İst. 1983. Ada Y. 270 s. 400 TL.

B — Çeviri

Chinua Achebe: Ruhum Yeniden Doğacak. (Roman) Çev. Angel Selveroğlu. İst. 1983. Üç Çiçek Y. 192 s. 250 TL.

İvo Andriç: Irgat Siman. (Roman) Çev: İlhami Emin — Adnan Özyalçıner. İst. 1983. Cem Y. 242 s. 400 TL.

Aragon: Anicet. (Roman) Çev: Attila Tokatlı. İst. 1982. YAZKO Y. 240 s. 200 TL.

Evelyn Anthony: Albatros. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1983. Cep Kitapları Y. 288 s. 350 TL.

Jeffrey Archer: Söke Söke. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 344 s. 400 TL.

Arguedas: Derin Irmaklar. (Roman) Çev. Ümit Kıvanç. İst. 1983. Can Y. 351 s. 400 TL.

Isaac Asimov: Uzaydan Gelen Konuk. (Uzay Öyküleri) Çev. Dicle Yıldırım. İst. 1983. İlgi Y. 192 s. 280 TL.

Desmond Bagley: Talih Kuşu. (Roman) Çev. Ayten Oray. İst. 1983. (E) Y. 12 s. 350 TL.

Pio Baroja: Bilgi Ağacı. (Roman) Çev. Yıldız Canpolat. İst. 1983. Varlık Y. 212 s. 300 TL.

Boilau — Narcejac: Şeytan İşi. (Roman) Çev. Aydm Bakanoğlu. İst. 1983. (E) Y. 192 s. 200 TL.

Heinrich Böll: Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru. Çev. Ahmet Cemal. İst. 1983. Alan Yayıncılık. 112 s. 200 TL.

Bertolt Brecht: Aşk Şiirleri. Çev. Kerem Çalışkan. İst. 1983. Kaynak Y. 121 s. 250 TL.

Bertolt Brecht: Deneysel Tiyatro; İki Oyun: Anlaşmanın Önemi — Küçük Burjuva Düğünü. (İnceleme/Tiyatro) Çev. Kaya Öztaş. Ankara 1982. Dost Kitabevi Y.

Bertolt Brecht: Me-Ti'nin Özdeyişler Kitabı. Çev. Ahmet Cemal. İst. 1982. Alan Yayıncılık. 154 s. 200 TL.

Freda Bright: Bir Kadın, İki Kadın. (Roman) Çev. Oya Alpar. İst. 1983. Kelebek Y. 406 s. 500 TL.

André Brink: Sesler Zinciri. (Roman) Çev. Oya Çakır. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 454 s. 500 TL.

Truman Capote: Çimen Türküsü. (Roman) Çev. Filiz Ofluoğlu. İst. 1983. Can Y. 155 s. 200 TL.

John Le Carré: Küçük Trampetçi Kız. Çev. Melek Kaya. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 450 s. 450 TL.

Paul Celan: Bademlerden Say Beni. Çev. Gertrude Durusoy — Ahmet Necdet. İst. 1983. Adam Y. 62 s. 225 TL.

Jean-François Chaigneau: Tren. (Roman) Çev. Yaşar İlksavaş. İst. 1983. Kelebek Y. 302 s. 400 TL.

René Char: Seçilmiş Şiirler. Çev. Tahsin Saraç. İst. 1983. Adam Y. 116 s. 325 TL.

Arthur C. Clarke: Rama İle Buluşma. Çev. K. Ümit Kayahoğlu. İst. 1983. 256 s. 350 TL.

Lonnie Coleman: Aşk Çiftliği. Çev. Ahmet Altan. İst. 1982. Altm Kitaplar Y. 490 s. 400 TL.

Jackie Collins: Kurtulanlar. (Roman) Çev. Oya Alpar. İst. 1982. İnkılâp ve Aka Kitabevi. 831 s. 600 TL.

Jackie Collins: Sex Çetesi. (Roman) Çev. Gülçin Saydam. İst. 1983. Kelebek Y. 217 s. 300 TL.

Jackie Collins: Şen Dullar. (Roman) Çev. Oya Alpar. İst. 1983. Kelebek Y. 242 s. 350 TL.

Nicholas Condé: Kara Büyü. (Roman) Çev. Bengi Altıncan. İst. 1983. Altm Kitaplar Y. 383 s. 350 TL.

Joseph Conrad: Zafer. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1982. Adam Y. 415 s. 400 TL.

John Coyne: Vahşi Doyum. (Roman) Çev. Sevin Okyay. İst. 1982. Kelebek Y. 293 s. 300 TL.

Clive Cussler: Girdap. (Roman) Çev. Hasan Karabulut. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 345 s. 350 TL.

Anton Çehov: Altıncı Koğuş. (Roman) Çev. Hasan Ali Ediz. İst. 1982. Adam Y. 151 s. 200 TL.

Anton Çehov: Toplu Eserler. 4 cilt. İst. 1983. Sosyal Yayınlar. 1400 s. 2000 TL.

Simone de Beauvoir: Veda Töreni ve Jean-paul Sartre'la Söyleşiler. Ağustos-Eylül 1974. Çev. Beyhan Kayıhan. İst. 1983. Varlık Y. 592 s. 500 TL.

Tibor Dery: Niki. (Roman) Çev. Barış Pirhasan. İst. 1983. YAZKO Y. 109 s. 250 TL.

Charles Dickens: Martin Chuzzlewit. (Roman) 2 Cilt. Çev. Murat Belge. İst. 1982. Adam Y. 862 s. 900 TL.

John Dos Passos: U.S.A./42. Enlem. (Roman) Çev. Oya Dalgıç. İst. 1983. Adam Y. 381 s. 425 TL.

Dostoyevski: Cinler. (2cilt birarada) Çev. Ergin Altay. İst. 1982. Can Y. 683 s. 650 TL.

Dostoyevski: Ezilenler. Çev. Nihal Yalaza Taluy İst. 1982. Adam Y. 366 s. 400 TL.

Dostoyevski: Karamazov Kardeşler. 2 cilt. Çev. Nihal Yalaza Taluy. İst. 1982. Adam Y. 823 s. 800 TL.

Dostoyevski: Kumarbaz. Çev. Ahmet Ekeş. İst. 1982 Cem Y. 192 s. 150 TL.

Colette Dowling: Dişilik Kompleksi. Çev. Sevin Okyay. İst. 1983. Kelebek Y. 301 s. 350 TL.

Peter Driscoll: Barboza Belgeleri. Çev. Oya Alpar. İst. 1983. İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 296 s. 300 TL.

Friedrich Dürrenmatt: Yargıç ve Celladı. Çev. Zehra İpşiroğlu. İst. 1983. Cem Y. 102 s. 150 TL.

Lajos Egri: Piyes Yazma Sanatı. (İnceleme) Çev. Suat Taşer. İst. 1982. YAZKO Y. 320 s. 300 TL.

Paul Eluard: Seçme Şiirler. Çev. A. Kadir — A. Bezirci. İst. 1983. YAZKO Y. 109 s. 200 TL.

Hans Magnus Enzensberger: Titanic'in Batışı (Şiir) Çev. Sezer Duru. İst. 1983. Cem Y. 114 s. 200 TL.

Hans Fallada: Küçük Adam Ne Oldu Sana? (Roman) Çev. K. Özhan Barlas. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 334 s. 450 TL.

John Farris: Şeytan Taşı. (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 396 s. 400 TL.

William Faulkner: Döşeğimde Ölürken. Çev. Murat Belge. İst. 1983. Adam Y. 232 s. 350 TL.

Luce Fillol: Şeytan Adası. (Roman) Çev. T. Ahmet Şensılay. İst. 1983. YAZKO Y. 130 s. 200 TL.

Louis Fischer: Gandi. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1983. Milliyet Y. 232 s. 300 TL.

Robert Fich: Elmas Kavgası. (Roman) Çev. Melek Kaya. İst. 1982. Cep Kitapları Y. 311 s. 350 TL.

Robert L. Fish: Truvanın Altınları. Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1983. Cep Kitapları Y. 416 s. 500 TL.

Ken Follett: İğnenin Gözü. Çev. Özay Süsoy. İst. 1983. Altın Kitaplar. Y. 395 s.

Dieter Forte: Martin Luther ve Thomas Münzer ya da Muhasebenin Başlangıcı. (Oyun) Çev. Sargut Şölçün. İst. 1983. Kaynak Y. 271 s. 450 TL.

Anatole France: Tanrılar Susamışlardı. (Roman) Çev. Dehen Oral. İst. 1982. Oda Y. 252 s. 250 TL.

Romain Gary: Polonya'da Bir Kuş Var. (Roman) Çev. Sevgi Tamgüç. İst. 1982. Can Y. 224 s. 300 TL.

Goethe'nin Seçilmiş Mektupları. Çev. Melâhat Togar. İst. 1983. Düşün Y. 285 s. 400 TL.

Gogol: Bütün Oyunları; Müfettiş — Tiyatrodan Çıkış — Bir Evlenme. Çev. Melih Cevdet Anday — Erol Günay. İst. 1982. Adam Y. 290 s. 400 TL.

William Golding: Çocuk Adası. (Roman) Çev. Ömer Savuran. İst. 1983. YA-PA Y. 216 s. 200 TL.

Günter Grass: Teneke Trampet. 2 cilt. (Roman) Çev. Kamuran Şipal. İst. 1983. Cem Y. 753 s. 1000 TL.

Guareschi: Don Camillo ve Cehennem Meleği. Çev. Özcan Yalım. Ankara 1982. Bilgi Y. 197 s. 250 TL.

Guareschi: Oğlum, Kızım, Hele Karım. Çev. Özcan Yalım. Ankara 1983. Bilgi Y. 197 s. 300 TL.

Judith Guest: İkinci Doğuş. (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 323 s. 350 TL.

Ricardo Guiraldes: Bozkırdaki Gölgeler. (Roman) Çev. Siren Tayla — Vedat Tayyar Erdamar. İst. 1983. Can Y. 246 s. 300 TL.

Knut Hamsun: Göçebe. (Roman) Çev. Behçet Necatigil. İst. 1983. Cem Y. 447 s. 500 TL.

Brian Harris: Üçüncü Dünya Savaşı. (Roman) Çev. Fatih Cimcik. İst. 1983. Karacan Y. 252 s. 400 TL.

Sven Hassel: Paris'i Yakın! (Roman) Çev. Ali Avni Öner. İst. 1982. (E) Y. 285 s. 350 TL.

Jaroslav Haşek: Aslan Asker Şvayk. Çev. Reşit Ergener. İst. 1983. Yalçın Y. 429 s. 500 TL.

Jaroslav Haşek: Köpek Suratlı Maymun. Çev. Ülkü Tamer. İst. 1983. Milliyet Y. 125 s. 200 TL.

Heine: Şarkılar Kitabı. (Şiirler) Çev. Behçet Necatigil. İst. 1982. Adam Y. 360 s. 550 TL.

Ernest Hemingway: Askerin Dönüşü. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1983. Oda Y. 160 s. 200 TL.

Ernest Hemingway: İhtiyar Balıkçı. Çev. Orhan Azizoğlu. Ankara 1983. Bilgi Y. 140 s. 250 TL.

Ernest Hemingway: Ya Hep Ya Hiç. Çev. Tarık Dursun K. İst. 1983. Oda Y. 239 s. 300 TL.

Catherine Hermary — Vieille: Gecelerin Veziri. Çev. Hüseyin Boysan. İst. 1983. Sungur Y. 250 s. 350 TL.

Herman Hesse: Gençlik Denen Güzel Şey. Çev. Behçet Necatigil — Kâmuran Şipal. İst. 1983. Cem Y. 265 s. 300 TL.

Herman Hesse: Siddhartha. (Roman) Çev. Yurdanur Salman. İst. 1983. Can Y. 167 s. 200 TL.

Jack Higgins: Zorlu Düşman. (Roman) Çev. Halit Kakınç. İst. 1982. Cep Kitapları Y. 151 s. 150 TL.

Susan Howard: Yasak İlişkiler. (Roman) Çev. Tomris Kalyoncuoğlu. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 591 s. 600 TL.

Aldous Huxley: Ada. (Roman) Çev. Seniha Akar. İst. 1983. Yol Y. 347 s. 450 TL.

V. Blasco İbanez: Baharlar Açarken. (Roman) Çev. Adnan Cemgil. İst. 1983. YAZKO Y. 320 s. 400 TL.

John Irving: Çılgın Bir Dünya. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 363 s. 400 TL.

Ian St. James: Dehşet Çaprazı. (Roman) Çev. Hasan Karabulut. İst. 1982. Altın Kitaplar Y. 399 s. 350 TL.

Erica Jong: Fanny. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1982. (E) Y. 447 s. 450 TL.

James Joyce: Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi. (Roman) Çev. Murat Belge. İst. 1983. Birikim Y. 238 s. 300 TL.

Kara Tenli Şiirler. (Seçki) Çev. Özcan Özbilge. İst. 1982. YAZKO Y. 57 s. 70 TL.

Herbert Kastle: Milyonerler. (Roman) Çev. Nihal Önol. İst. 1983. Kelebek Y. 335 s. 400 TL.

Shelley Katz: Perde Arkası. (Roman) Çev. Meral Gaspıralı. İst. 1983. Kelebek Y. 319 s. 400 TL.

Nikos Kazancakis: Yeniden Çarmıha Geriliş. (Roman) Çev. Tuğrul Tanyol. İst. 1982. Can Y. 454 s. 400 TL.

Nikos Kazancakis: Zorba. (Roman) Çev. Ahmet Angın. İst. 1982. Can Y. 404 s. 400 TL.

Stephen King: Kuşku Mevsimi. (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 409 s. 450 TL.

E. Kishon: Kahkahaya Vergi Yok. Çev. Moşe Baraze. Ankara 1983. Bilgi Y. 162 s. 250 TL.

Kostas Kodzias: Yedi Numaralı Dehliz. (Roman) Çev. Metin Alemdar. İst. 1982. Adam Y. 334 s. 350 TL.

William Kotzwinkle: Ekstra Yaratık; E.T. (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 254 s. 300 TL.

Judith Krantz: Ressamın Kızı. (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1983 (E) Y. 525 s. 600 TL.

Selma Lagerlöf: Nils Holgersson'un Serüvenleri. Çev. Babür Kuzucu. İst. 1983. Cem Y. 397 s. 500 TL.

John Leekley: Mavi ve Gri. (Roman) Çev. Gönül Suveren. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 363 s. 350 TL.

Doris Lessing: Türkü Söylüyor Otlar. (Roman) Çev. Fatma Aylin. İst. 1983. Can Y. 239 s. 300 TL.

Federico Garcia Lorca: Bütün Şiirleri 1: Şiirler Kitabı — Cante Jonde Şiiri — İlk Şarkılar — Şarkılar. Çev. Sait Maden. İst. 1983. YAZKO Y. 289 s. 350 TL.

Robert Ludlum: Nemrut. (Roman) Çev. Semih Yazıcıoğlu. İst. 1982. Altın Kitaplar Y. 385 s. 350 TL.

Robert Ludlum: ...Ve Papa Kaçırıldı. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1983. Kelebek Y. 278 s. 350 TL.

Thomas Mann: Tonio Kröger — Tristan. Çev. Fatih Özgüven. İst. 1983. Birikim Y. 125 s. 175 TL.

Thomas Mann: Venedik'te Ölüm. (Roman) Çev. Behçet Necatigil. İst. 1982. Adam Y. 99 s. 150 TL.

Katherine Mansfield: Ölü Albayın Kızları. (Öyküler) Çev. Memet Fuat Bengü. İst. 1983. YAZKO Y. 120 s. 120 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Balthazar'ın Olağandışı Öyküsü. Çev. Nuran Akgören. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 164 s. 250 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Başkan Babamızın Sonbaharı. Çev. Tomris Uyar. İst. 1982. Can Y. 255 s. 300 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Bir Kayıp Denizci. (Roman) Çev. İsmail Yerguz. İst. 1982. Can Y. 124 s. 200 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Erèndira'nın Acıklı Öyküsü. Çev. Müge Tayşi. İst. 1983. Deniz Yayın-Dağıtım. 133 s. 200 TL.

• Gabriel Garcia Marquez: Şer Saati. (Roman) Çev. Seçkin Cılızoğlu. İst. 1983. Alan Yayıncılık. 172 s. 250 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Yaprak Fırtınası. Çev. Nuran Akgören. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 143 s. 250 TL.

• Gabriel Garcia Marquez: Yaprak Fırtınası. (Roman) Çev. Yaşar Anday. İst. 1982. Alan Yayıncılık. 139 s. 200 TL.

Maurice Mességué: Sevelim Sevişelim. Çev. Nesrin Altınova. İst. 1983. (E) Y. 248 s.

Mikelanj'ın Seçilmiş Mektupları. Çev. Attila Tokatlı. İst. 1983. Düşün Y. 143 s. 250 TL.

• Michel de la Montaigne: Bütün Denemeler. Çev. Erol Esençay. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 381 s. 500 TL.

O. Henry: Bütün Öyküleri 1: Bankerin Aşkı. Çev. Erol Esençay. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 206 s. 300 TL.

Kurt Palka: Lanetliler. (Roman) Çev. Nilgün Gençer Çepni. İst. 1983. İnkılâp ve Aka Kitabevi. 333 s. 400 TL.

Ezra Pound: Seçme Kantolar. (Şiir) Çev. İlhan Berk. İst. 1983. YAZKO Y. 98 s. 100 TL.

• Aleksandr Puşkin: Erzurum Yolculuğu — Maça Kızı — Mısır Geceleri. Çev. Ataol Behramoğlu. İst. 1982. YAZKO Y. 218 s. 200 TL.

• Rabelais: Gargantua. Çev. S. Eyüboğlu — A. Erhat. — V. Günyol. İst. 1983. Cem Y. 252 s. 350 TL.

• Jean Rhys: Geniş Geniş Bir Deniz. (Roman) Çev. Pınar Kür. İst. 1983. Can Y. 216 s. 250 TL.

• Rilke'nin Genç Şaire Mektupları. Çev. Kâmuran Şipal. İst. 1983. Düşün Y. 87 s. 175 TL.

Harold Robbins: Büyücü. (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 94 s. 450 TL.

• Romain Rolland: Jean-Christophe. (Nehir-Roman) 3 cilt. Çev. Adnan Cemgil. İst. 1983. Sosyal Y. 1800 s. 2250 TL.

Carl Sagan: Cennetin Ejderleri; İnsan Zekâsının Evrimi Üzerine Düşünceler. Çev. Kayhan Şentin. İst. 1983. (E) Y. 272 s. 350 TL.

Françoise Sagan: Hoş Geldin Hüzün. (Roman) Çev. ATAÇ. İst. 1983. Can Y. 142 s. 200 TL.

• Tayeb Salah: Göç Mevsimi. Çev. Özdemir İnce. İst. 1982. Adam Y. 128 s. 250 TL.

Lawrence Sanders: Irz; Lucy Bending Olayı. (Roman) Çev. Oya Çakır. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 406 s. 400 TL.

William Saroyan: Dünyanın Bir Öğle Sonrasında. İst. 1983. Oda Y. 228 s. 300 TL.

Jean-Paul Sartre: Baudelaire. (İnceleme) Çev. Bertan Onaran — Şiir Çevirileri: Sait Maden. İst. 1983. YAZKO Y. 166 s. 160 TL.

Jean-Paul Sartre: Hürriyetin Yolları; Akıl Çağı. Çev. Gülseren Devrim. İst. 1983. Cem Y. 472 s. 600 TL.

Leonardo Sciascia: Mısır Konseyi. (Roman) Çev. Dumrul Cemgil. İst. 1983. (E) Y. 209 s. 200 TL.

Steve Shagan: İhanet Çemberi. (Roman) Çev. Melek Kaya. İst. 1983. Cep Kitapları Y. 326 s. 350 TL.

Bernard Shaw: Seçilmiş Oyunlar 1: Pygmalion — Kırgınlar Evi — Jan Dark. Çev. Sevgi Sanlı. İst. 1982. Adam Y. 329 s. 450 TL.

Irwin Shaw: Gece İşi. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 389 s. 400 TL.

Irwin Shaw: Hesaplaşma. (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 312 s. 350 TL.

Irwin Shaw: İhtiras. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 495 s. 450 TL.

Sidney Sheldon: Hırs ve Pişmanlık. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1982. Altın Kitaplar Y. 467 s. 500 TL.

Sienkiewicz: Quovadis? Çev. Nihal Yeğinobalı. İst. 1983. Çem Y. 408 s. 500 TL.

Johannes Mario Simmel: Acı Yudum. (Roman) İst. 1983. İnkılâp ve Aka Kitabevi. 680 s. 650 TL.

Johannes Mario Simmel: Bırakın Yaşasınlar. (Roman) Ahmet Arpad. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 531 s. 550 TL.

June Flaum Singer: Sosyete Kızları. (Roman) Çev. Nilgün Gençer Çepni. İst. 1983. İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 512 s. 450 TL.

S. Phillip Smith: Subay ve Centilmen. (Roman) Çev. Hüseyin Boysan. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 253 s. 300 TL.

Wilbur Smith: Meleklerin Gazabı. (Roman) Çev. Melek Kaya. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 439 s. 450 TL.

Wilbur Smith: Sürek Avı. (Roman) Çev. Nihal Önol. İst. 1983. Kelebek Y. 355 s. 400 TL.

Stanislavski: Bir Aktör Hazırlanıyor. Çev. Suat Taşer. İst. 1983. YAZKO Y. 327 s. 600 TL.

Danielle Steel: Sevmek Zamanı. (Roman) Çev. Eser Topuz. İst. 1983. Kelebek Y. 317 s. 400 TL.

John Steinbeck: Alev. Çev. Orhan Azizoğlu. Ankara 1983. Bilgi Y. 149 s. 250 TL.

John Steinbeck: Gazap Üzümleri. Çev. Yurdanur Salman — Nuray Karaca. İst. 1983. Can Y. 752 s.

Fred M. Stewart: Hayat İksiri. (Roman) Çev. Suğra Öncü. İst. 1983. Cep Kitapları Y. 261 s. 300 TL.

F. Mustard Stewart: Utanç Adası. (Roman) Çev. Bengi Altıncan. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 393 s. 450 TL.

Strindberg: Seçilmiş Oyunları 1: Baba — Matmazel Julie — Rüya Oyunu — Hayaletler Sonatı. Çev. Turan Oflazoğlu — Aziz Çalışlar — Afif Obay. İst. 1983. Adam Y. 271 s. 400 TL.

William Styron: Sophie'nin Seçimi. (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 415 s. 450 TL.

Jacqueline Susann: Bebekler Vadisi. (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 416 s. 450 TL.

Mihail Şolohov: Durgun Don. 4 cilt. Çev. Mete Ergin — Gani Yener. İst. 1983. Sosyal Yayınlar. 2108 s. 2500 TL.

Junichiro Tanizaki: İhtiyar Çılgın. (Roman) Çev. Nili Tlabar. İst. 1982. Can Y. 139 s. 200 TL.

Thomas Thompson: Şöhret. (Roman) Çev. Belkıs Çorakçı. İst. 1983. Kelebek Y. 565 s. 600 TL.

John Trenhaile: Tilki Tuzağı. (Roman) Çev. Ergin İlksavaş. İst. 1983. Kelebek Y. 308 s. 400 TL.

Elleston Trevor: Gözdağı. (Roman) Çev. Serdar Tuğcu. İst. 1982. Altın Kitaplar Y. 367 s. 350 TL.

Elleston Trevor: Komplo. (Roman) Çev. Serdar Tuğcu. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 326 s. 350 TL.

Anne Tyler: Boşuna Bir Hayat. (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 356 s. 450 TL.

Helen Van Slyke: Dorukta Tek Başına. (Roman) Çev. Füsun Doruker. İst. 1983. Kelebek Y. 331 s. 400 TL.

José Mauro de Vasconcelos: Kayığım Rosinha. (Roman) Çev. Aydın Emeç. İst. 1983. Can Y. 230 s. 300 TL.

Irving Wallace: Kudret Delisi. (Roman) Çev. Leyla Tavşanoğlu. İst. 1983. (E) Y. 399 s. 450 TL.

Arnold Wesker: Seçilmiş Oyunlar 1: Mutfak — Dört Mevsim — Tacir. Çev. Gönül Çapan — Berin Cumalı — Ali Taygun. İst. 1983. Adam Y. 305 s. 450 TL.

Patrick White: Arabadakiler. (Roman) Çev. Murat Belge. İst. 1983. Cem Y. 538 s. 700 TL.

Herman Wouk: Savaş Rüzgârları. I. cilt. Çev. Ali Seden. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 510 s. 550 TL.

Richard Wright: Kara Çocuk (Roman) Çev. Aydın Emeç. İst. 1982. Can Y. 293 s. 350 TL.

Mihail Zoşçenko: Limonata. Çev. Faruk Ünlütürk. İst. 1983. Milliyet Y. 166 s. 250 TL.

Stefan Zweig'ın Frederike'ye Mektupları. Çev. Burhan Arpad. İst. 1983. Düşün Y. 119 s. 200 TL.

II — BİLİM — KÜLTÜR

A — Yerli

Afet İnan: İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat-4 Mart 1923. Ankara 1982. Türk Tarih Kurumu Y. 104 s. 400 TL.

Asaf Savaş Akat: Alternatif Büyüme Stratejisi. İst. 1983. İletişim Y. 128 s. 250 TL.

Sina Akşin: İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele. İst. 1983. Cem Y. 629 s. 800 TL.

Yahya Akyüz: Türk Eğitim Tarihi. Ankara 1982. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Y. 302 s.

Tahir Alangu: Türkiye Folkloru Elkitabı. İst. 1983. Adam Y. 342 s. 600 TL.

Aytunç Altındal: Siyasal Kültür ve Yaşam. İst. 1982. Havass. 190 s. 300 TL.

Metin And: Türk Tiyatrosu ve Evreleri. Ankara 1983. Turhan Kitabevi. 552 s. 1250 TL.

Avni Anıl: Anılar ve Belgelerle Musikimiz Sözlüğü. 3. Kitap. İzmir 1982. Avni Anıl Yayınevi, 189 s. 300 TL.

Ansiklopedik Kültür Sözlüğü: Çeviren ve Düzenleyen: Aziz Çalışlar. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 488 s. 600 TL.

M. Sunullah Arısoy: Mustafa Kemal Atatürk'ün Söyleyip Yazdıkları. 1. Kitap. Ankara 1982. Türk Tarih Kurumu Y. 306 s. 1000 TL.

Tuncay Artun: Uluslararası Bankacılık Bunalımı ve Türkiye'de «Serbest Faiz» Politikası. İst. 1983. Tekin Y. 87 s. 150 TL.

Atatürk'e Armağan. Ankara 1982. Birleşmiş Milletler Türk Derneği Y. 197 s.

Hüseyin Atay: Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi; Medrese Programları — İcazetnâmeler — İslahat Hareketleri. İst. 1983. Dergâh Y. 355 s. 600 TL.

N. Ziya Bakırcıoğlu: Başlangıcından Günümüze Türk Romanı. (Yıllara ve Yazarlara Göre Romanımızın Tarihi) İst. 1983. Ötüken Y. 287 s. 300 TL.

Ali Rıza Balaman: Gelenekler, Töre ve Törenler. İzmir 1983. Betim Y. 157 s. 400 TL.

Murat Belge: Tarihten Güncelliğe. İst. 1983. Alan Y. 452 s. 600 TL.

● Niyazi Berkes: Atatürk ve Devrimler. İst. 1982. Adam Y. 233 s. 375 TL.

Halil Berktay: Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü. İst. 1983. Kaynak Y. 103 s. 200 TL.

Halil Berktay: Kabileden Feodalizme. İst. 1983. Kaynak Y. 412 s. 625 TL.

Sadi Borak: Ata ve İstanbul. İst. 1983. TURİNG Y. 168 s. 1000 TL.

Cüneyt Arcayürek Açıklıyor 1: Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951. Ankara 1983. Bilgi Y. 247 s. 350 TL.

● Cüneyt Arcayürek Açıklıyor 2: Yeni İktidar Yeni Dönem; 1951-1954. Ankara 1983. Bilgi Y. 274 s. 350 TL.

Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk. İst. 1983. Eczacıbaşı Vakfı Y. 658 s.

Emin Çarıkçı: Yarı Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Sanayileşme Politikaları. Ankara 1983. Turhan Kitabevi Y. 170 s. 275 TL.

Tevfik Çavdar: Yüz Yıllık Pahalılık. Ankara 1983. Ülke Y. 231 s. 350 TL.

Emin Çölaşan: 24 Ocak, Bir Dönemin Perde Arkası. İst. 1983. Milliyet Y. 332 s. 400 TL.

Fuat Doğu: Portekiz; Kırmızı Karanfiller İhtilâli (25 Nisan 1974). İst. 1982. (Kendi Yayını) 357 s. 400 TL.

Dünya Almanak'83. İst. 1983. Dünya Gazetesi Yayını. 708 s. 500 TL.

Aysel Ekşi: Gençlerimiz ve Sorunları. İst. 1982. İstanbul Üniversitesi Mediko — Sosyal Merkezi Y. 388 s. 325 TL.

Leyla Elbruz: Karl Mannheim ve Planlı Değişme. Ankara 1982. Devlet Planlama Teşkilatı Y. 324 s. (Ücretsiz)

Cevdet Erdost: IMF İstikrar Politikaları ve Türkiye. (Korkut Boratav — Ergun Türkcan — Oktar Türel — Bilsay Kuruç — Cevdet Erdost — Taner Berksoy). Ankara 1982. Savaş Y. 210 s. 300 TL.

Cevdet Erdost: Sermayenin Uluslararasılaşması ve Teknoloji Transferi. Ankara 1982. Savaş Y. 168 s. 250 TL.

Doğu Ergil: İdeoloji ve Milliyetçilik. Ankara 1983. Turhan Kitabevi Y. 102 s. 175 TL.

Ayla Ersoy: Sanat Kavramlarına Giriş. İst. 1983. BETA Y. 145 s. 250 TL.

Halûk Gerger: «Mayınlı Tarla»da Dış Politika. İst. 1983. Hil Yayın. 191 s. 250 TL.

Mahmut Goloğlu: Demokrasiye Geçiş; 1946-1950. İst. 1983. Kaynak Y. 318 s. 700 TL.

Haldun Gülalp: Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri. Ankara 1983. Yurt Y. 167 s. 350 TL.

Kâmuran Gürün: Türkler ve Türk Devletleri Tarihi. 2. cilt. İst. 1982. Karacan Y. 322 s. 450 TL.

Alpaslan Işıklı: Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi. İst. 1983. Alan Y. 192 s. 350 TL.

Nazan İpşiroğlu — Mazhar İpşiroğlu: Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi. İst. 1983. Cem Y. 187 s. 2000 TL.

Aslan Başer Kafaoğlu: Silah, Rüşvet ve Sömürü. İst. 1982. Alan Yayıncılık. 159 s. 200 TL.

Mahmut Kaya: İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi. İst. 1983. Ekin Y. 343 s. 450 TL.

Nihat Keklik: Felsefenin İlkeleri; Felsefeye Giriş I. İst. 1982. Doğuş Y. 271 s. 350 TL.

Kentsel Bütünleşme (Türk Sosyal Bilimler Derneği — Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Ortak Semineri). Ankara 1982. Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Y. 256 s. 300 TL.

Yakup Kepenek: Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi. Ankara 1983. ODTÜ. Y. 688 s.

Çağlar Keyder: Toplumsal Tarih Çalışmaları. Ankara 1983. Dost Kitabevi Y. 358 s. 500 TL.

Mehmet Ali Kılıçbay: Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı. Ankara 1982. Gazi Üniversitesi Y. VII, 416 s. 400 TL.

Mübeccel Kıray: Toplumbilim Yazıları. Ankara 1982. Gazi Üniversitesi Y. 499 s. 500 TL.

Ali Osman Koçkuzu: Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi. İst. 1983. Dergâh Y. 480 s. 600 TL.

Sami Kohen: Değişen Çin. İst. 1982. Milliyet Y. 228 s. 250 TL.

Cem M. Kozlu: Uluslararası Pazarlama; İlkeler ve Uygulamalar. Ankara 1982. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 236 s.

Doğan Kuban: Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler. İst. 1982. Arkeoloji ve Sanat Y. 235 s.

Orhan Kurmuş: Bir Bilim Olarak İktisat Tarihinin Doğuşu. Ankara 1982. Savaş Y. 252 s. 400 TL.

Cemal Madanoğlu: Anılar (1911-1938). I. cilt. İst. 1982. Çağdaş Y. 308 s. 400 TL.

Uğur Mumcu: Terörsüz Özgürlük. İst. 1982. Tekin Y. 188 s. 200 TL.

İlber Ortaylı: İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İst. 1983. Hil Yayın. 208 s. 300 TL.

İlber Ortaylı: Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu. İst. 1983. Kaynak Y. 159 s. 425 TL.

Mim Kemal Öke: İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'nin Gizli Raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi. İst. 1983. Üçdal Neşriyat. 173 s. 400 TL.

Mahmut T. Öngören: Sinemada Kadın ve Cinsellik Sömürüsü. Ankara 1982. Dayanışma Y. 152 s. 200 TL.

Zafer Özcan: Uluslararası Haberleşme ve Azgelişmiş Ülkeler. Ankara 1983. Dayanışma Y. 125 s. 180 TL.

Süleyman Çetin Özoğlu: Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma. İzmir 1982. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Y. 306 s. 450 TL.

Ali Püsküllüoğlu: Öztürkçe Sözlük. (Genişletilmiş 7. bs.) Ankara 1982. Turhan Kitabevi. 576 s.

Mehmet Rıfat: Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları; Temel Metinlerin Çevirisiyle Birlikte. İst. 1983. YAZKO Y. 375 s. 600 TL.

Şükrü Kaya Seferoğlu: Anadolu'nun İlk Türk Sakinleri Kürtler. Ankara 1982. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Y. 132 s. 150 TL.

Şükrü Kaya Seferoğlu — Halil Kemal Türközü: 101 Soruda Türkler'in Kürt Boyu. Ankara 1982. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Y. 122 s. 200 TL.

Nazmi Sevgen: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri — Osmanlı Belgeleri İle Kürt Türkler Tarihi. Ankara 1982. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Y. 288 s. (ekler) 400 TL.

Ali Sevim: Genel Çizgileriyle Selçuklu — Ermeni İlişkileri. Ankara 1983. Türk Tarih Kurumu Y. 44 s. Planşlar, 130 TL.

Halil Seyidoğlu: Türkiye'de Sanayileşme ve Dış Ticaret Politikası. Ankara 1982. Turhan Kitabevi. 192 s. 250 TL.

Stanford Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye. 1. Cilt: Gaziler İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi ve Çöküşü 1280-1808. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1982. (E) Y. 450 s. 600 TL.

Stanford Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye 2. Cilt: Reform, devrim ve Cumhuriyet. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1983. (E) Y. 584 s. 900 TL.

İsmail Soysal: Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları; 1923-1945. Ankara 1983. Türk Tarih Kurumu Y.

Serol Teber: Doğanın İnsanlaşması. İst. 1982. Öncü Kitabevi Y. 398 s. 500 TL.

İlhan Tekeli: Türkiye'de Kentleşme Yazıları. Ankara 1982. Turhan Kitabevi. 345 s. 375 TL.

İlhan Tekeli — Selim İlkin: Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu. Ankara 1983. ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Y. 340 s. 359 s. ek 750 TL.

Yahya Sezai Tezel: Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi. (1923-1950). Ankara 1982. Yurt Y. 498 s. 750 TL.

Gürsen Topses: Eğitim Felsefesi, Temel Sorunları. Ankara 1982. Dayanışma Y. 215 s. 300 TL.

Adnan Turani: Dünya Sanat Tarihi. (3. bs.) Ankara 1983. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 614 s. 2500 TL.

Türkiye'nin Nüfus Politikası. Ankara 1983. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Y. 148 s.

Ali Uğur: Dünya Gündemindeki İsrail. İst. 1983. Burak Yayınevi. 222 s. 350 TL.

Osman Ulagay: 24 Ocak Deneyimi Üzerine. İst. 1983. Hil Yayın. 171 s. 250 TL.

UNESCO/Türk Sosyal Bilimler Derneği: İletişim ve Toplum Sorunları; Kuram ve Uygulama. Ankara 1983. Sosyal Bilimler Derneği Y. 191 s. 300 TL.

Ekrem Uykucu: Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihi. İst. 1983. (Kendi Yayını) 256 s. 450 TL.

Sabri F. Ülgener: Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler. Ankara 1983. Mayaş Y. 162 s. 300 TL.

Gündüz Vassaf: Daha Sesimizi Duyurmadık; Avrupa'da Türk İşçi Çocukları. İst. 1983. Belge Y. 202 s. 250 TL.

Çetin Yetkin: Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945. İst. 1983. Altın Kitaplar Y. 320 s. 400 TL.

Cemal Yıldırım: Bilim Tarihi. İst. 1983. Remzi Kitabevi. 303 s. 400 TL.

Yıllık '83; 12 Eylül 1980 — 31 Aralık 1982. 2 cilt. İst. 1983. Cumhuriyet Gazetesi Y. 792 s. 2000 TL.

Atalay Yörükoğlu: Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara 1983. Aydın Kitabevi Y. 245 s. 400 TL.

Nevin Yurtsever: Türkiye'de Askeri Darbe Girişimleri (1960-1964) İst. 1983. Üçdal Neşriyat, 175 s. 250 TL.

Bogos Zekiyan: Hümanizm (İnsancılık); Düşünsel İçlem ve Tarihsel Kökenler. İst. 1982. İnkılâp ve Aka Y. 140 s. 200 TL.

B — Çeviri

Virginia Axline: Benliğini Arayan Çocuk. Çev. Elkin Besin. Ankara 1983. Erek Çocuk Kulübü Y. 193 s. 300 TL.

Ernest Barker: I. Justianos'tan Son Palailogos'a Kadar Bizans; Toplumsal ve Siyasal Düşünüşü. Çev. Mete Tunçay. Ankara 1982. Dost Kitabevi Y. 295 s. 375 TL.

W. Benjamin: Alman Faşizminin Kuramları. (İnceleme) Çev. Ünsal Oskay. Ankara 1982. Dost Kitabevi Y.

Bertrand Russell'den Seçmeler. Hazırlayan: Mete Tunçay. İst. 1982. Varlık Y. 310 s. 250 TL.

Charles Bettelheim: Nazizm Döneminde Alman Ekonomisi; Kapitalizmin Çöküşünün Bir Görünümü. Çev. Kenan Somer. İst. 1982. Savaş Y. 292 s. 350 TL.

Marc Block: Feodal Toplum. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara 1983. Savaş Y. 595 s. 900 TL.

Nigel Blundell: Tarih Boyunca Yanlışlar. Çev. Melek Kaya. İst. 1983. Milliyet Y. 188 s. 300 TL.

Norberto Bobbio - Jacques Texier: Gramsci ve Sivil Toplum. Çev. Arda İpek — Kenan Somer. Ankara 1982. Savaş Y. 90 s. 150 TL.

I. M. Bochenski: Çağdaş Avrupa Felsefesi. (İnceleme) Çev. Serdar Rıfat Kırkoğlu. İst. 1983. YAZKO Y. 303 s. 350 TL.

Bertolt Brecht: Oyunculuk Sanatı ve Dekor. Çev. Kâmuran Şipal. İst. 1982. Say Kitap Pazarlama Y. 201 s. 250 TL.

Vladimir Bukovsky: Batıda Barışçı Alımlar ve Sovyetler Birliği. Çev. Sara Orkunt. İst. 1983. SİSAV Y. 70 s. 100 TL.

Christopher Caudwell: Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler I. (Deneme) Çev. Mehmet Gökçen. İst. 1982. Metis Y. 228 s. 300 TL.

Christopher Caudwell: Ölen Bir Kültür Üzerine İncelemeler II. Çev. Mehmet Gökçen. İst. 1983. Metis Y. 244 s.

Jolan Chang: Taocu Sevişme ve Seks; Eski Çinlilerin Cinsel Esrime Yöntemi. Çev. İlhan Güngören. İst. 1983. Yol Y. 246 s. 350 TL.

Pierre Daco: Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarıları. Çev. O. A. Gürün. İst. 1983. İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 448 s. 500 TL.

Erich Von Däniken: Tanrıların Stratejileri. (Dünyanın Sekizinci Harikası). Çev. Halit Kakınç. İst. 1983. Cep Kitapları Y. 259 s. 350 TL.

Erich Von Däniken: Yıldızlara Dönüş. Çev. Zeki Okar. İst. 1982. Cep Kitapları Y. 183 s. 200 TL.

Benjamin Farrington: Darwin Gerçeği. Çev. Bozkurt Güvenç — Yalçın İzbul. İst. 1982. Çağdaş Y. 157 s. 200 TL.

Charles Foley: Hitler'in Harika Komandoları. Çev. İbrahim Artuç. İst. 1983. Kastaş Y. 368 s. 350 TL.

Frieda Fordham: Jung Psikolojisinin Ana Hatları. Çev. Aslan Yalçıner. İst. 1983. Say Kitap Pazarlama Y. 170 s. 200 TL.

Freud - Jung - Adler: Psikanaliz Açısından Edebiyat. (İnceleme) Çev. Selâhattin Hilâv. Ankara 1982. Dost Kitabevi Y.

Erich Fromm: Kendini Savunan İnsan; Ahlâk Felsefesinin Psikolojisine İlişkin Bir Araştırma. Çev. Necla Arat. İst. 1982. Say Kitap Pazarlama Y. 266 s. 350 TL.

Erich Fromm: Psikanalizin Bunalımı; Freud, Marx ve Toplumsal Ruhbilim Üstüne Denemeler. Çev. Bedirhan Üstün — Cengiz Güleç. Ankara 1982. Dost Kitabevi Y. 220 s. 300 TL.

Lucien Goldmann: Kant Felsefesine Giriş. Çev. Afşar Timuçin. İst. 1983. Metis Y. 239 s. 350 TL.

G. W. F. Hegel: Estetik. (Seçilmiş Metinler) Çev. Nejat Bozkurt. İst. 1982. Say Kitap Pazarlama Y. 141 s. 200 TL.

Christopher Hill: 1640 İngiliz Devrimi. Çev. Neyyir Kalaycıoğlu. İst. 1983. Kaynak Y. 88 s. 180 TL.

David Hume: Din Üstüne; Açıklayıcı Giriş Yazılarıyla. Çev. Mete Tunçay. İst. 1983. Kaynak Y. 264 s. 450 TL.

Hürriyet Bildirgeleri, Magna Charta'dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine. Derleyen: Janko Musulin. Çev. Necmi Zekâ. İst. 1983. Belge Y. 220 s. 300 TL.

C. G. Jung: Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi. Çev. Engin Büyükinal. İst. 1982. Say Kitap Pazarlama Y. 310 s. 350 TL.

Immanuel Kant: Evrensel Doğa Tarihi ve Gökler Kavramı. Çev. Seçkin Cılızoğlu. İst. 1982. Havass Y.

Anatoli Vasilyeviç Lunaçarski: Sanat ve Edebiyat Üzerine. (İnceleme) Çev. Kevser Kavala. İst. 1982. Adam Y. 169 s. 225 TL.

J. Maillet: 18. Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi. Çev. Ertuğrul Tokdemir. İst. 1983. Remzi Kitabevi. 228 s. 1400 TL.

Bruce W. McGowan: Sinem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri. Ankara 1983. Türk Tarih Kurumu Y. CXXII - 542 s.

Norris McWhirter: Guiness - Milliyet; Buluşlar Kitabı. Çev. Mehmet Ali Kayabal. İst. 1983. Milliyet Y. 512 s. 600 TL.

Abraham A. Moles: Kültürün Toplumsal Dinamiği. Çev. Nuri Bilgin. İzmir 1983. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. 283 s. 650 TL.

René Passeron: Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi. Çev. Sezer Tansuğ. İst. 1982. Remzi Kitabevi. 294 s. 415 resim. 1250 TL.

Platon (Eflâtun) Diyaloglar 1. İstanbul 1982. Remzi Kitabevi. 301 s. 400 TL.

G. V. Plehanov: Tarihte Bireyin Rolü. Çev. İbrahim Altınsay. İst. 1982. Kaynak Y. 99 s. 200 TL.

Hugues Portelli: Gramsci ve Tarihsel Blok Çev. Kenan Somer. Ankara 1982. Savaş Y. 175 s. 250 TL.

Nicos Poulantzas: Portekiz - İspanya ve Yunanistan'da Geçiş Süreci. İst. 1982. Belge Y.

J. H. Randall — Justus Buchler: Felsefeye Giriş. Çev. Ahmet Arslan. İzmir 1982. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Y. 240 s.

Evelyn Reed: Kadının Evrimi; Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye I. Çev. Şemsa Yeğin. İst. 1982. Payel Y. 359 s. 350 TL.

Evelyn Reed: Kadının Evrimi; Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye II. cilt. Çev. Şemsa Yeğin. İst. 1983. Payel Y. 262 s. 300 TL.

Wilhelm Reich: Kişilik Çözümlemesi. Çev. Bertan Onaran. İst. 1983. Payel Y. 567 s. 600 TL.

David Reuben: Kadın, Cinsel ve Duygusal Sorunlar. Çev. Oya Alpar. İst. 1983. İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 375 s. 400 TL.

Andre Ribeud: İnsanlığın Tarihi. İst. 1983. Say Kitap Pazarlama Y. 1000 TL.

● Jean Jacques Rousseau: Toplum Sözleşmesi. (Deneme) Çev. Vedat Günyol. İst. 1982. Adam Y. 172 s. 225 TL.

● Bertrand Russel: Batı Felsefesi Tarihi; İlkçağ — Ortaçağ — Yeniçağ. Çev. Muammer Sencer. İst. 1983. Say Kitap Pazarlama

● Bertrand Russell: İktidar. Çev. Erol Esençay. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 243 s. 400 TL.

● Bertrand Russell: Siyasal İdealler. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1983. Deniz Kitaplar Y. 111 s. 200 TL.

G. Saltmann: Çocuğunuzu Kötü Eğitiyorsunuz. Çev. A. Akdağ. İst. 1982. Milliyet Y. 173 s. 200 TL.

Anthony Sampson: Para Tacirleri; Bankalar ve Kaynaşan Bir Dünya Çev. E. Dursun. İst. 1983. Araştırma, Eğitim, Ekin Y. 400 s. 500 TL.

René Sédillat: Değiş Tokuştan Süper Market'e; Tarih Boyunca Ticaretin Öyküsü. Çev. Esat Nermi Erendor. İst. 1983. Cep Kitapları Y. 485 s. 450 TL.

William Shirer: Nazi İmparatorluğunun Sonu. Çev. Müzeher Vâ-Nû. İst. 1982. Cem Y. 399 s. 450 TL.

Boris Suçkov: Gerçekçiliğin Tarihi. Çev. Aziz Çalışlar. İst. 1982. Adam Y. 283 s. 425 TL.

John Taylor: Kara Delik; Evrenin Sonu Mu? Çev. Fadıl Akgün-Harun Mutluay. İst. 1983. (E) Y. 209 s. 250 TL.

R. Wellek — A. Warren: Yazın Kuramı. Çev. Yurdanur Salman — Suat Karantay. İst. 1982. Altın Kitaplar Y. 479 s. 500 TL.

TOPLU SORUŞTURMA

Hazırlayan : FARUK ŞÜYÜN

Varlık Yıllığı'nın her yıl gerçekleştirdiği toplu soruşturmalardan birini daha hazırlarken bu kez sorularımızda küçük bir değişiklik yaptık. Soruşturmamıza katılan şairlerimize öykü ve roman, öykücülerimize şiir ve roman, romancılarımıza şiir ve öykü, eleştirmenlerimize ise her üç dalda sorular yöneltttik.

Gerçekleştirdiğimiz soruşturmadan amacımız bir yılın değerlendirmesini yapmak ya da en iyi kitaplarını seçmek değil. Bir yıl içersinde yayınlanmış tüm yapıtları izleyip okuyabilmek ve üzerlerinde nesnel değerlendirmeler yapabilmek gerçekten zor bir iş. Bizim bu soruşturma ile yapmak istediğimiz, yanıt veren şair, öykücü, romancı ve eleştirmenlerimizin yıl içersinde okudukları kitaplardan ilgilerini çeken, sevdikleri, beğendikleri bir kaçından kısaca sözetmeleri. Yine yıllığın hazırlanma süresi soruşturma yanıtlarını kasım ayı içersinde almamızı gerektirdiğinden yılın ilk on ayı içersinde yayınlanmış kitaplar soruşturmamız kapsamına girebiliyor. Böylelikle de kasım ve aralık ayları içersinde yayınlanmış pek çok kitap zorunlu olarak soruşturma dışı kalıyor.

84 Varlık Yıllığı'ndaki soruşturmamız yalnız edebiyat alanını kapsamıyor bu kez. Resim ve tiyatro dallarında, İstanbul ve Ankara'dan izlenimlerini yazan dört eleştirmenimizin katıldıkları küçük bir soruşturma da bu bölümün sonunda okunabilir.

Yine ilerki sayfalarımızda, sinema eleştirmenlerimizin 83 yılında izleyip beğendikleri filmleri konu alan soruşturmamızı bulacaksınız.

SORUŞTURMA SORULARIMIZ

- **1983 yılında dergilerde ya da kitap olarak yayınlanan şiirler içinde sizde kalanlar?**
- **Geçen yıl hem eski hem de yeni öykücülerimizin kitapları yayınlandı, beğendikleriniz?**
- **Yıl içersinde yayınlanan çeviri ya da telif romanlardan severek okuduklarınız?**

OKTAY AKBAL

'Behçet Necatigil' ve 'Yeditepe' Şiir Ödülleri seçici kurulları üyesiyim. Şimdi size ne diyeyim? Yılın en çok beğendiğim şiir kitapları ya da şiirleri konusunda düşüncemi belirtmek biraz tuhaf olmaz mı? Çok şiir yazılıyor, içlerinde sevdiklerim de oldu. Güzel kitaplar da çıktı. Ama şiir ödüllerinde seçicilikle görevli bir kişi olarak bu konuda -şimdilik- görüş belirtmemek zorundayım.

Cevdet Bey ve Oğulları yılın beğendiğim bir romanı oldu. Zaten bir kaç yıl önce 'Milliyet' Roman Yarışmasında, benim de içinde yer aldığım kurul Orhan Pamuk'un yapıtını değerlendirmişti. O yarışmada birinciliği paylaşan bir roman daha vardı, Mehmet Eroğlu'nun Issızlığın Ortası... Bu romanı da çok başarılı bulmuştum. Nedense bugüne dek bir türlü yayınlanmadı.

AHMET ALTAN

Salâh Birsel'in Amerikalı Tolstoy isimli deneme kitabını okudum. Bu büyük deneme ustasının bütün kitaplarında bulunan o büyük keyfi bu kitapta da taddım. Profesör Emre Kongar Kültür ve Demokrasi isimli kitabında kitlelerin anlayamayacağı varsayılan konuları çok açık ve sıcak bir üslupla anlatıyor. Düşün Yayınevi'nin çıkardığı Mektuplar dizisinden Stefan Zweig'in, Goethe'nin, Mikelanj'ın mektuplarını okudum. Eserleriyle tanıdığımız sanatçıların özel yaşamlarında dolaşmak ürpertili bir heyecan veriyor insana. Suzanne Brogger'in Bizi Aşktan Koru, Selim İleri'nin Annem İçin isimli kitaplarını okudum. İnsa-

nın içinde derin izler bırakan, etkileyici bir kitap **Annem İçin.** Doris Lessing'in Türkü Söylüyor **Otlar** isimli kitabını okudum. Nobel ödülüne aday olan yazarın Türkçeye çevrilen ilk kitabı bu.

John Le Carre'nin **Küçük Trampetçi Kız**'ı, Rene Char'ın **Şiirlerini** de okuduğum kitaplar arasında sayabilirim. Latife Tekin'in **Sevgili Arsız Ölüm** isimli romanı ise büyük bir yazarın habercisi. Sevim Burak'ın **Sahibinin Sesi** isimli piyesini bu yü okudum. Bir de Beyaz dergisinde yayınlanan Mehmet Güreli'nin henüz kitap haline gelmemiş öykülerinin Türk yazınında çok değişik bir renk olduğuna inanıyorum.

ATAOL BEHRAMOĞLU

1983'te daha çok telif romanlar okudum. Bunlardan en beğendiklerim Vedat Türkali'nin **Mavi Karanlık**, Orhan Pamuk'un **Cevdet Bey ve Oğulları** adlı yapıtlarıdır. Bir de, ancak yine 1983'te okuyabildiğim eski yılların romanlarından, Tanpınar'ın **Saatleri Ayarlama Enstitüsü**'nü sayabilirim.

Büyük bir ustanın, Esendal'ın hikâyelerini okuyorum. «Gösteri» dergisinin 1983 yılı sayılarından Sulhi Dölek'in ve Onat Kutlar'ın birer hikâyesini de beğeniyle okumuştum.

ERHAN BENER

Şiir kitapları yönünden 1983 yılı çok verimli geçti sanıyorum. Çeviriler ve yeni basımlarla birlikte, yalnız benim kitaplığıma katılanların sayısı otuzun üstünde. Alamadıklarım, gözüme çarpmamış olanlar, eski basımlarını yeğlediklerim, yazlığa giderken yanımda götürüp orada bıraktıklarımla birlikte, elliden fazla olmalı hepsi. Ben, bir şiir kitabını eline alıp sonuna kadar okuyanlardan değilim. Zaman zaman birini alır, bir ya da bir kaç şiir okur, bırakırım. 1983 kitaplarını ne zaman tümden okuyabilirim, bilmiyorum. Şu kadarını söyleyebilirim ki, okuyabildiklerime bakarak, 1983 yılı şiirleri yalnız nicelik değil, nitelik bakımından da doyurucudur. 1983 yılının, kolay etkileyici şiirler yazma açısından zorluklarla dolu oluşu dikkate alınırsa, ilginç sonuçlar çıkarılabilecek bir gözlemlemedir bu.

Yukarda değindiğim nedenlerle, bir kitabı ya da bir şiiri burada ötekilerden ayırabilecek durumda değilim. Yine de, Yazko Çeviri'nin Ocak-Şubat 1983 tarihli sayısında yayınlanan Yorgo Seferis'in Ardıç Kuşu çevirisine değinmeden geçemeye-

ceğim. Herkül Milas'ı bu çok güzel çevirisinden ötürü kutlamak isterim.

1983 yılında yayınlanan öykü kitapları, bilebildiğim kadarıyla sayıca pek fazla değil. Bir çoğu da yeni basım. Bir eleştirmen gözüyle okumadığım için, çoğunu severek okuduğum bu öyküler arasında, bu yanıtı hazırlamam için tanınan kısa süre içinde bir ayrım yapmam zor. Belki de bu yüzden, son okuduklarım içinde beni en çok etkileyen ikisine değinebileceğim. Biri, İnci Aral'ın Kıran Resimleri, öteki, Cahit Kayra'nın Bodrum Üzerine Çeşitlemeler'i. Birbirine taban tabana zıt yapıda iki kitap.

İnci Aral'ın Kıran Resimleri, Kahramanmaraş olaylarını işliyor. İncelemeci yanına değinmiyorum. Yakın tarihimizin bu korkunç olayını ele alırken, İnci Aral'ın bir yazar olarak gösterdiği yürekliliği kutlamak isterim. Olayın kendisindeki büyüklükten ve dehşet verici yanından yararlanarak kolay bir başarı elde etmeye çalışmamış, diliyle, anlatımıyla, kurgusuyla, çok çarpıcı, etkileyici ve düşündürücü öyküler yazmış. Duygu sömürücülüğü ve slogancılığa kapılmadan, giriştiği işin büyüklüğü altında ezilmeden, korkmadan, adeta bir destan çıkarmış ortaya. Okurken, midenize bir yumruk yemiş gibi oluyorsunuz ve günlerce aklınızdan, düşlerinizden çıkmıyor bu öyküler.

Cahit Kayra'nın kitabı, bir çeşit panzehir gibi yetişti İnci Aral'ın kitabının arkasından. Son derecede ince bir mizah anlayışı ile, tatlı bir anlatım ve zeka oyunlarıyla süslü bu kitapta, eski bürokrat ve politikacı Kayra'nın, özellikle kitabın son öyküsünde, kitabının başlığında kullandığı sözcüğün müzikal anlamıyla, gerçek bir «Çeşitleme» yaptığını söyleyebilirim. «Uygarlık üzerine çeşitlemeler» diye adlandırılabilecek olan bu öyküyü de okuduktan sonra, Kayra'nın çabasını sürdürmesini dilemek kalıyor bize.

ATİLLA BİRKİYE

Kuşkusuz her yazan gibi ben de günümüzün edebiyatını elimden geldiğince yakından izlemeye çalışıyorum. Buna bağlı olarak da şiir, hikâye, roman türündeki yapıtları 1983 yılında da -elimden geldiğince- izledim. Beğendiklerim oldu; beğenmediklerim oldu.

Ancak bu yapıtların adlarını vermeyi, daha doğrusu beğendiğimi kanıtlar göstermeden, somutlamadan söylemeyi yöntem olarak yanıltıcı buluyorum. Benim, beğendim diye vereceğim

yapıtlar, okurda şu ya da bu biçimde bir etkileme yapacaktır. Bu etkileme de, ne yazık ki, bir ölçüt koymadığım için, kısaca değindiğim için, önyargıya dönüşebilir. Çünkü 1983'de yayımlanan yapıtların tümünü okumadığımdan okumadığım yapıtlara bir haksızlık olacağı gibi, okur bunları gözönüne alamayacak; yalnızca adını andıklarımın üzerinde düşünecek, böylece buna önyargı diyebiliriz.

Benim öznel tavrımla ilgili olan bu değerlendirmenin yukarıda değindiğim nedenlerden dolayı bir başka aşamaya öznelciliğe ulaşacağı da söz konusu oluyor. İşte bu tür belirtmelerin (ya da anmaların) öznelci bir tavır olduğu kanısındayım. Böylesine gerçekleştirilen değerlendirmeleri benimsemediğim gibi, bu yöntemi seçen soruşturmaları da doğru bulmuyorum.

ABDÜLKADİR BULUT

1983 yılında yayımlanan öykü kitaplarının tümünü izlediğimi söyleyemem. Ancak büyük bir bölümünü okudum. Kimisini de karıştırdım.

Bu Sevda Ölmek: 83 yılında en beğendiğim öykü yapıtı. Bu yapıtı oluşturan öykülerde Necati Güngör insan yüzünün derinliğinde yatan şiirlere, acılara dokunuyor. Dokunuşlarını bir başka yapıta aktarır gibi.

Gerek anlatım ve içerik, ve gerekse estetik donanımı bakımından ilgimi çekenler arasında Duran Yılmaz'ın Yörük Hikayeleri söylenebilir. Yerel bazı sözcüklere sık sık rastlamamıza karşın, sağlam bir çatılama ve etlendirme göze çarpıyor hemen hemen tüm öykülerinde. Bu çatılama ve etlendirme giderek bağrından sağlam bir iletiyi de sunuyor okura.

Yine beğendiğim öykü yapıtları arasında Celal Özcan'ın Düğüncüler, dilin en olgun yanının milimini dahi dışarda bırakmadan öykülere sıkılayan Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun Dağ Başındaki Ölü'yü sayabilirim.

Çeviri ya da telif romanların pek azını okuyabildim. Okuduğum çeviri romanları arasında, Barış Pirhasan'ın Tibor Dery'den dilimize aktardığı Niki beni sarsan romanlardandı. -Belki de en son okuduğum çeviri roman olmasından ötürüdür.- Bay ve bayan Ancsalarla, Niki -köpeğin adı- üçgeni üstüne yapılanan bu romanda, bir ailenin acıları, umut ve umutsuzlukları örülüyordu. Sıfır derece santigratın altında da güzelliğini koruyan bir roman.

Çeviri romanları arasında, Aydın Emeç'in dilimize kazan-

dırdığı Vasconcelos'un Kayığım Rosinha'yı burada anmadan geçemeyeceğim.

Telif romanlardansa Erhan Bener'in Ölü Bir Deniz ve Vedat Türkali'nin Mavi Karanlık'ını sayabilirim.

MUZAFFER BUYRUKÇU

Hayatın gizli ve açık damarlarından süzdüğü imgeleri saydamlaştırılmış şiirleriyle edebiyatımızda kendine özgü bir yer açan Özdemir İnce'nin **Yedi Deryalar Geçsen** kitabı etkiledi beni.

Bireysel ve toplumsal sorunların akışlarında uçsuz bucaksız bir şiir malzemesi bulan Kemal Özer'in **Araya Giren Görüntüler** yapıtında, geçmişle şimdinin psikolojik, ekonomik. sosyal, siyasal aralıklarına sıkıştırılan, bu sıkıştırmaya karşı koyan, boyun eğen ama umutsuzluğa kapılmayan insanların, inatçı savaşımlarını gördüm. Yürekleri yürek yapan acıları, sevinçleri, bekleyişleri, hüzünleri; hayatın her yanında ve her zaman meydana getirdiğimiz ölümlü ölümsüz görüntüleri, yakaladım.

Ülkemizdeki hayatın içeriğini, bu içeriğin çeşitli uzantılarını; koşulların durumlarına, karakterlerine bağlı yaşantılardaki inişli çıkışlı olayların düzen ve düzensizlik üreten devinimlerini, türkü -şarkı biçiminde sergileyen insanlarımızın bu ilginç özelliğinden yararlanan Hüseyin Haydar, **Acı Türküsü** ile adını şiir sevenlerin belleklerine yazdırmayı başarmıştı. İkinci kitabı Kara Şarkılar'da ise, gençlerin insafsızca, acımasızca öldürüldükleri ortamın koyu karanlığını; sevdaları, anıları, yıkılmaları, çökmeleri, ayrılıkları coşkulu sözcüklerle, çarpıcı imgelerle; duygularda ve zihinlerde yarattığı tedirginliklerle iletiyor bize. Bu şaire dikkat!

Nobel Edebiyat Ödülü'nü 1979'da kazanan Odisseus Elitis'ten Cevat Çapan'ın çevirdiği Çılgın Nar Ağacı bu yıl okuduğum ve başucu kitaplarımın arasına yerleştirdiğim çok değerli bir yapıt. Gerçekle gerçeküstücünün birbirine aykırı yapılarını birleştirerek insana, doğaya değişik bir açıdan ama sevgiyle yaklaşan Elitis, bu yaklaşmadan yüksek düzeyde şiirler çıkartmıştır. Çılgın Nar Ağacı, coşku haykırışlarıyla, imge ordularıyla, renk cümbüşleriyle, devinim ve davranış tablolarıyla; gerçeklerin bütün sıçrayışlarında, kimlik değiştirmelerinde şiir olduğu, şiirlerin bir sihirbaz dokunuşuyla gerçeklere dönüştüğü soylu bir çalışmayla, doludur.

René Char'dan Tahsin Saraç'ın çevirdiği Seçilmiş Şiirler'i; yaşadığımızı sandığımız dünyada yaşamadığımız, yaşayamadı-

ğımız güzellikleri, büyüleri gösterdiği; hayatın yüceliklerini, duygu doruklarını, duygu karmaşasını, insanla evreni, dilin sonsuz olanaklarında yeniden varettiği için, tekrar tekrar okudum. Okuyorum, okuyacağım.

İki mutsuz insanın geç yaşlarda mutluluğu aramalarını ve bir raslantı sonunda ele geçirdikleri fırsatın bir parçasını kullanıp geri kalanını -mutsuzluk olgusunun doğurduğu alışkanlıklarla- harcamalarını ve başladıkları noktaya dönmelerini anlatan Erhan Bener'in Ölü Bir Deniz romanını beğendim.

Romanımıza taze bir kan getirmeye çalışan Ayla Kutlu'nun Cadı Ağacı'nı; son yıllarda sayıları ve etkinlikleri bir hayli artan -her yönden özgür- aydın kadın tipinin karmaşık, çelişkili, vıdıvıdılı iç dünyasındaki korkunç patlamalarla dış dünyadaki yabancılığını, ustalıkla anlatmasından ötürü sevdim.

Memduh Şevket Esendal'ın ilk kez yayımlanan Vassaf Bey romanı; hayatımızın güncelliğinden kaynaklanan geçici ve kalıcı duyarlıkları, ilişkilerdeki yanlış anlaşılmalardan, yetersizliklerden fışkıran bozuklukları, çatlaklıkları, çatlaklardan sızan olayları, unutulmayan durumları, gülümseten ve hüzünlendiren bir uslûpla sergiliyor. Hoşlandım.

AZİZ ÇALIŞLAR

Çıkan kitapları yılı yılına okumakta geç kalıyorum, daha doğrusu, kendimce belli zamanlara ayırarak okuyorum. Bu yıl da öyle oldu, söz gelişi, ilkin Yunan şiirini birarada okudum: Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi, Çılgın Nar Ağacı (Elitis), Kavafis'ten Kırk Şiir, vb. Hemen şunu söyleyeyim, gerçi bilinen bir gerçek ama, Cevat Çapan'ın çevirileri büyük bir şiir tadı veriyor. Bir de Yunan şiirinde en belirgin özellik, ya da üstünlük, şairin «ben»ini doğaya ve tarihe olağanüstü bir uyum içinde yayması, onunla bütünleşerek sesini duyurabilmesi; özellikle de Seferis ve Ritsos ile Elitis de açıkça, büyük bir ustalıka görülüyor bu. Ayrıca, Yunan şiirinin kendi içinde bir bütünlük, ayırıcı bir özgünük de taşıdığı ortaya çıkıyor. Böyle bir ayırıcı özgünlüğe Bulgar şiirinde de rastlıyoruz. Çağdaş Bulgar Şiiri Antolojisi, iki değerli ozanımızın (Özdemir İnce-Ataol Behramoğlu) çevirileriyle yine gerçek bir şiir tadı verirken bizlere, bu kez, Yunan şiirindeki «felsefi duyarlığın» dışında «pratik bir duyarlılık»la karşılaşıyoruz. Şair «ben»inin tarihsel uzamla uyum içinde soluk alıp verdiği Yedi Deryalar Geçsem'de, Özdemir İnce, bize insanın «onurlu direnci»ni güçlü bir biçimde duyuruyor.

Araya Giren Görüntüler'de ise Kemal Özer herzamanki «akılcı kavgası»nı güncelliği içinde bize taşıyor...

Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları (biraz da ilgili olarak yazılanlar dolayısıyla), okumaya öncelik verdiğim roman oldu. Beklediğim, çok önemli bir «roman fikri»ne rastlamakla birlikte, roman kişilerinin niçin «tipikleşemedikleri» beni oldukça şaşırttı; daha doğrusu, «tipik bir tema»nın niçin «tipik durumları», «tipik çatışmaları» içermediğine, «roman örgüsü»nün (biçim'in) içeriğin üstesinden gelememesine şaşırdım. Vedat Türkali'nin Mavi Karanlık'ı daha çıkmadan üstünde sözü edilen romandı. Yakın zamanda içinde yaşadığımız en çetin ve çelişkili günleri sorumluluk bilinciyle çözümlemeye çalışıyor Türkali; böylesine çelişkin bir toplumsal gerçekliği verirken de ister istemez eleştiri (ahlakçılık) yönü öne çıkıyor. Olayların ve kişilerin yakından bildiğim bir ortamda geçmesi beni romana daha yakından yaklaştırdı. Çok canlı betimlemeler romana görüntüsel bir zenginlik kazandırıyor. Bu arada, romanın yapısında «ruhsal deneyim süreci»nin egemenlik kuruşunun, daha derinde yatan toplumsal olaylar örgüsünü (istemediği halde) bastırdığını sanıyorum...

NAZLI ERAY

Yazı yazdığım dönemlerde yazdıklarımla yoğunlaşmak kaygısından olacak fazla okuyamıyorum. 83 yılı da böyle bir yıl oldu benim için. Ancak bir kaç kitaptan sözetmek istiyorum. Bunların başında mektup dizileri geliyor. Baudelaire'nin, Mikelanj'ın, Rilke'nin mektupları... ve diğerleri. Yaşamlarındaki karanlıklar ya da karanlıklardan sızan soluk ama gözalıcı ışıklar. Hastalıklar, acılar ve mutluluklar. Her yönüyle tanıyabiliyoruz sanatçıları. Örneğin Baudelaire ne kadar karmaşık bir dünyaya sahipse Mikelanj da o denli düzenli bir rönesans. Bu arada Baudelaire'nin tüm şiirlerini Fransızca'dan yine okudum. Baudelaire'nin şiirlerinden çok mektuplarında gerçek dünyasını tanıyabilmek için açık bir kapı bulduğumu belirtmek isterim.

Çok sevdiğim bir yazar da Borges. 83 yılı içersinde tüm kitaplarını İngilizce'den okudum. Yine yıl içersinde okuduğum eski basımlı iki kitap -bu kitapları sık sık tekrar okurum- Herman Hesse'nin Step Kurdu ve İtalo Calvino'nun Sandık Müşahidi.

Zeynep Oral'ın Cemal Süreya ile Milliyet Sanat Dergisi'ndeki konuşması beni çok etkiledi. Süreya yaşamım sanki bir şiir gibi anlatıyor orada. Bu da Cemal Süreya'nın tüm kitaplarını yeniden okumam için iyi bir fırsat oldu.

Nimet Arzık'ın **Anılar, Tek At, Tek Mızrak** kitabı yakın tarihe ışık tutan insan olayının çok yoğun olduğu bir eser. Edebi iddiası olmadan yazılmış ancak güçlü ve etkileyici anlatımı bu soluğu kazandırıyor.

Öte yandan **Ayla Kutlu'nun Cadı Ağacı, Vedat Türkali'nin Mavi Karanlık** romanlarını da zevkle okudum.

TURGAY FİŞEKÇİ

1983 yılı içinde yayımlanan öykü ve romanlardan okuyabildiklerim arasında beni en çok etkileyen **Latife Tekin'in Sevgili Arsız Ölüm** adlı romanı oldu. Yazar son derece ritmik, içten ve şaşırtıcı anlatım özelliğinin yanısıra edebiyatımıza getirdiği yeni dünyalarla da beni kendisine bağladı. 1983'ün son günlerinde yayımlandığı için henüz okuyamadığım Orhan Pamuk'un **Sessiz Ev** adlı romanının da yılın ilgi çekici yapıtlarından biri olacağım sanıyorum.

Pınar Kür'ün Akışı Olmayan Sular'ı ise öykülerindeki sağlam kurgu yapılarıyla ilgimi çekti.

FÜRUZAN

83'te severek okuduğum roman **Jean Rhys'in Geniş Geniş Bir Deniz. Pio Baroja'nın Bilgi Ağacı** adlı romanı da ilginçti.

Şiir kitabı olarak Heinrich Heine'nin **Şarkılar Kitabı'nı** söyleyebilirim. Yıl içersinde dergilerde yayınlanan şiirlerden çoğunu beğendim. Bir çok yerli şair adı sayabilirim. Bu konuda seçim yapmak çok güç.

Bu arada okunmasını gerekli saydığım 83'ün kitaplarından biri de **Simone de Beauvoir'in Veda Töreni ve J.-Paul Sartre ile Söyleşiler'i.** Katılsak da katılmasak da çağımızda aklı, düşünce ve felsefesiyle tartışmalar açmış bir büyük adamı başka yönleriyle ve neredeyse biraz da içten tanıyabilmenin getirdiği sevinçle benim için doyumsuz bir kitap oldu.

Öte yandan Memduh Şevket Esendal'ın yayınlanmamış eserlerinin önceden bildiklerimizle birlikte yayına sunulmasının gerçekten önemli bir girişim olduğunu da belirtmek isterim.

NECATİ GÜNGÖR

1983 yılı içinde okuyabildiğim kitapları şöyle bir düşününce, şiirin, ötekilerden daha fazla yer tuttuğunu gördüm. Oysa daha çok hikâye kitapları çeker beni. Sonra roman...

İşte, Cevat Çapan'ın Türkçeye kazandırdığı Elitis'in Çılgın Nar Ağacı, '83 yılı içinde bir kaç kez okuduğum kitaplardan biri. Çeviri kokusu taşımayan, Türkçenin yumuşak ve duru mermerinden oyulup yaratılmış sözcüklerle yeniden yazılmış şiirler: Bir akarsu aynası gibi. Ömrü bir yılla sınırlı olamayacak bir yapıt.

İlk basımı bundan otuz yıl öncesine rastlayan (1953), Om Mani Padme Hum'un soyut da olsa getirdiği değişik ve eskimemiş şiir tadı, bence, 1983'ün olaylarından biriydi.

Bütün şiirlerine 1981 LOTUS Edebiyat Ödülü verilen Ataol Behramoğlu'nun seçme Şiirler'i, geçen yılın edebiyat olaylarından biriydi. Behramoğlu'nun ilk şiirlerinden en yeni şiirlerine uzanan uzunca bir çizginin anadamarı olması yönünden ayrıca önemli bir yapıt Şiirler.

Hayatın gölgede kalmış ayrıntılarını, akıl edilmemiş inceliklerini dizelerine serpiştiren Abdülkadir Bulut'un Gözyaşları da Çiçek Açar adlı yapıtı, şairin eski şiirlerine oranla daha bir «rafine» oluşuyla dikkati çekiyordu geçen yılda.

Eray Canberk az mı yazıyor, yoksa az mı yayımlıyor, bilmiyorum. Kuytu Sular'dan uzunca bir arayla Yüreğin Burkulduğu Zaman'ı çıkardı. Alçakgönüllü, duyarlı bir yürekten sızan, yer yer erdemin peşinde olan şiirler: «Hayatın ince bir yerinden/Anımsat bana insan olduğumu»...

Kayseri'de oturan Ahmet Ada, Acıyla Akran adlı kitabında sundu yeni şiirlerini: Birçoklarının gözüne ilişmeyen bu yapıtta, «Asma Altı» adlı şiirin altını özellikle çizmek istiyorum.

Brecht'in Aşk Şiirleri'ni dilimize çeviren Kerem Çalışkan edebiyat çevresinde yeni bir ad. İddialı bir çeviri olarak ortaya konulan Aşk Şiirleri'nin birinci basımı kısa sürede tükendi. Çalışkan'ın dikkati çeken temiz Türkçesi, ona umut bağlamamıza yol açıyor.

Şiirimizin genç adlarından Hüseyin Haydar, «Kuzeyli Bir Delikanlı» duyarlıkla söylüyor şiirini Kara Şarkılar'da. Şairin geldiği bölgenin motifleriyle yüklü hemen tüm şiirler: Belki zamanla ayıklanacak bunlar. Rahat söylenmiş, soluklu şiirler öte yandan; kırk yıldır şiir söylüyor gibi Hüseyin Haydar. 1983'te severek okuduğum kitaplardan biri oldu Kara Şarkılar.

Geçtiğimiz yılın romanlarını günü gününe izlediğimi söyleyemem. Eskiden yayımlanmış birkaç roman okudum, o kadar. Üzerinde gürültü koparılan Cevdet Bey ve Oğulları'nı (biraz da

yazarının müddei tavrı yüzünden) okumayı özellikle ertelediğimi itiraf etmeliyim: Bir düş kırıklığı korkusu belki...

ALPAY KABACALI

Bu ve benzeri soruşturmalardan beklenen amacı gözönüne alarak, yalnızca genç yazar ve şairlerimizin yapıtları üzerinde duracağım. Ünlü edebiyatçılarımızın yapıtları çoğunca gereken ilgiyi gördüğüne ve okurla daha kolay ilişkiye geçebildiğine göre, projektörleri gençler üzerine çevirmeliyiz.

Yayıncılığımızın en bunalımlı döneminde ve günümüzün pek çileli, binbir engelle kuşatılmış edebiyat ortamında yeni yetişenlerin de kitap yayımlayabilmelerinin ve bıkıp usanmadan çalışmalarının sevindirici olduğunu belirtmeliyim.

Öyküde, İnci Aral'ın Kıran Resimleri adlı yapıtı, çok yakın geçmişimizdeki Kahramanmaraş ya da Çorum toplu kırımını ele alıyor; olaylar içerisinde yer almış kimi insanların yaşantılarından kesitler aktarıyor. Aral, en usta yazarların bile üstesinden gelmekte güçlük çekecekleri bir konuyu işliyor ve her bakımdan başarıya ulaşıyor. Celal Özcan'ın Düğüncüler adlı yapıtı da, yazarın öykü çizgisinde üzerinde durulmaya değer bir aşamayı ortaya koyması açısından başarılı. Feryal Zeynep Balcılar'ın Nevzat Üstün Öykü Yarışması'nda Başarı Ödülü alan yayımlanmamış kitabı Yine Bir Gülnihal, edebiyatımıza özgün ve başarılı bir yeni öykücü getiriyor. Kitabın, yayımlandığında ilgi çekeceğini sanıyorum. Bu dalda Özcan Karabulut'un Akademi Kitabevi yarışmalarında Başarı Ödülüne değer görülen Karşı Öyküler adlı yayımlanmamış öyküler toplamını ve Muzaffer Abayhan'ın Biz Birbirimize Benzeriz adlı kitabındaki gülmece öykülerini de anmak isterim.

Romanda gençlerin başarıya ulaşmaları çok daha güç. İki ad vereceğim: Orhan Pamuk'un bu yıl okuyabildiğim Cevdet Bey ve Oğulları önemle üzerinde durulmaya değer bir başarı. Bir Uzun Sonbahar'ın yazarı Ahmet Altan ise, eskilerin deyişiyle «istikbal vaadediyor».

Şiir dalında onca yapıt yayımlanmasına karşın, başarılı kitap sayısı pek az. -Belki de kendi güç beğenirliğimden dolayı bu yargıya varıyorum.- Hüseyin Haydar'ın, Kara Şarkılar adlı ikinci kitabıyla günümüz Türk şiirinde özgün bir yere yerleşme çabasında olduğu ve başarı yolunda ilerlediği görülüyor. Serhan Özdemir de Unutma Onları adlı kitabıyla dikkati çekiyor.

TARIK DURSUN K.

Bu soruşturmaya cevap vermek üzere makinemin başına geçtiğimde, yılbaşına daha dolu dolu iki ay iki gün vardı. Bununla şunu demelere getiriyorum: Acaba bir hakyerlik yapmıyor muyuz? Diyelim ki, falancanın şiirini, filancanın da şiir kitabını (bana yöneltilen soruya göre) 1983 yılında bende kalan şiir ya da şiir kitabı olarak (kuşkusuz, en iyisi olarak hem de) seçtim. Peki, bu geriye kalan iki ay iki gün içinde hiç mi iyi şiir kitabı yayınlanmayacak? Görmeyecek miyim onları, okumayacak mıyım?

(Soruşturmaya doğru cevap vermekten kıvırmak için söylemiyorum bunları. Eskiden 'Varlık Yıllığı' daha da erken tutardı elini, en geç Ekim ayının ortasına dek cevaplar toplanır, gelenlere göre bir sonuçlandırmaya girişilirdi. Sonuçlandırma ya da sonuç, öyle mi? Hep kuşku duyardım, şimdi de duyuyorum.)

Bu yıl çok şiir okudum, özellikle dergilerde; eski ustalar kendi kendilerinin uzantılarını sürdürdüler yine, yeniler daha bir palazlanmaya durdular. Benim şairlerim (Metin Eloğlu, Sabri Altınel, Aksal, Cumalı, İlhan, Durbaş) birincilere örnektir. Aralarına yeni yeni kattığım Budak, Yurttaş, Çınar, Behramoğlu, Yüce, Miraç (bu son üçü de benim cüzdanımda eskiyorlar yavaş yavaş) ataksızdılar benim için. (Behramoğlu'nun soluk kesen, duygululuğu abartmaya mek kalmış bir kaç şiirini anmalıyım burada).

Bunların ötesinde şair olduğunu bile bilmediğim Aytunç Altundal'ın bir şiirini okudum ve... durakaldım. «Edebiyat 81»de yayınlandı o şiir, bulup okuyun: Süssüz, yapmacıksız, dürüst, uygar, gerçekçi, uzun sözün kısası adam gibi bir şiirdi: Çok sevdim.

Roman mı? André Brink'in Sesler Zinciri.

AYLA KUTLU

1983 yılı, şiir kitaplarını izleme yönünden benim için pek dolu bir yıldı diyemeyeceğim. Geçen yıl, dergilerdeki şiirlerle, kitap olarak yayımlanmış şiirleri en çok gereksindiğim yıldı. Bu yıl öyle olmadı. Yalnızca dergilerde yayımlananlarla yetindim. Nedeni? Nedenini pek açıklayamayacağım. Belki şiirin gerektirdiği yoğun havaya girememişimdir. Bu yıl okuduklarımdan, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş, Ahmet Telli ve Ali Cengizkan'ın şiirleri beni etkileyenler.

Öykü için verdiğiniz soruya biraz daha farkı bir yanıt vermek isterdim. Ama sorunun kapsamı içinde yanıt vermek zorunluluğu beni engelliyor. Bu kapsam içinde: İnci Aral'ın Kıran Resimleri adlı yapıtı, tek yer aynı zaman ve olay ekseni çevresinde yoğunlaşmış, insanın olumlu değerleriyle birlikte yıkıcı yanını da çok başarıyla veren öykülerden oluşuyordu. Bütün acılığa karşın umut kırmıyor, tersine umuda bağlanmanın ne kadar gerekli olduğunu vurguluyordu. Yılların ustası Muzaffer Buyrukçu'nun Şarkılar Seni Söyler (ben bu yıl çıkan baskısını okudum) severek, beğeniyle okuduğum bir başka öykü kitabıydı. İnsanlara sıcak bir sevgiyle yaklaşan, küçük insanların kendi kozmoslarını başarı ve ustalıkla veren öykülerden oluşuyordu. Özellikle Mahkûmlar adlı öyküden çok etkilendim. Erendiz Atasü'nün ilk ve ödüllü kitabı **Kadınlar da Vardır** ödülü haketmiş kitaplardandı bence. İnanıyorum ki bundan sonraki çalışmaları; yalnız kadınlar vardır ön fikriyle yazılmayacak. Potansiyeli buna olanak verir.

ZEYYAT SELİMOĞLU

Doğrusunu isterseniz, bu yıllık soruşturmaları, değerlendirme açısından pek sağlıklı bulmuyorum. Yıl boyu yayımlanmış bütün şiirleri hangimiz okuyabilmiş durumda? Burada belirttiklerim dışında, gözümden kaçmış çok daha iyileri olabilir. Daha güzel şiirlerin sevilme hakkını saklı tutarak, okuyabildiklerim arasından sevdiğim bir şiiri anabilirim. Yazko Edebiyat dergisinin Eylül 1983 sayısında yayımlanan, Ali Yüce'nin «Çevre» başlıklı şiiridir bu. İçinde bulunduğumuz çevreyi çok damıtılmış bir yoldan, kara mizah çeşnisini de katarak başarıyla yansıttığı için sevdim bu şiiri.

Bir de Gösteri'nin Aralık 37. sayısında İsmail Uyaroğlu'nun «Akrep» başlıklı şiiri ilgimi çekti; kısa ama, etkileyen, iz bırakan bir şiir. Yine Yazko Edebiyat'ın 37. sayısında Metin Eloğlu'nun «Kulunç» başlıklı şiirini anmalıyım. O şiirde de bir «hâlis muhlis şiir» havasının estiği sezinleniyor.

Hüseyin Haydar'ın kitabı Kara Şarkılar'dan da, onbeş yaşında bir kız çevresinde söylediği «Körpe Kızım Düşü» adlı şiiri seçiyorum. Onbeş yaş ile tam bir şiir uyumluluğu sağlamış olduğu için.

TUĞRUL TANYOL

Bu yıl okuduğum hikaye kitapları ve romanlar arasından

hiçbirinin beni doyuracak düzeyde olmadığını sanıyorum. Pınar Kür'ün **Akışı Olmayan Sular**'ını sevdiğimi söyleyebilirim, bir de Selim İleri'nin **Son Yaz Akşamı** adlı kitabını ve özellikle «Kötülük» adlı öyküyü anımsatmak gereğine inanıyorum. Bunun dışında vereceğim isimler çoğunlukla soruşturmalara verilen yanıtlarda yapıldığı gibi eş-dost isimleri vermekten öteye gitmeyecek. Bunu yapmak da benim hoşuma gitmiyor. Bu ne o isimlere ne de bu soruşturmaya bir şey kazandırır.

AFŞAR TİMUÇİN

İzin verirseniz iki sorunuzu bir arada yanıtlamaya çalışayım.

Önce, çok kötü bir edebiyat izleyicisi olduğumu söyleyeyim. Felsefe çalışmaları birkaç yıldır tüm yeni kitapları izlememi engelliyor. «Geri kalmış ülkelerde felsefe ayıptır» yazgısına dik çıkarak, filozofça olmasa da araştırmacı düzeyinde bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Bu bütün vaktimi alıyor.

Sonra, son zamanlarda, edebiyatımızda -ve her şeyimizde- bir takım gelişmelere karşın, bir durgunluk, bir acemilik, bir iticilik var. 1983'de öykü ve roman alanında çokca ilgimi çeken yapıtlarla karşılaştığımı söyleyemem.

Bizim yetkinlikleri olan bir öykücülük ve romancılık geleneğimiz var. Sorunlar içinde yitip gittiğimizden mi nedir, bu geleneği başarıyla sürdüremyoruz. Bu iki alanda son zamanlar özensiz izlenimi veren, iyi düşünülmemiş izlenimi veren yapıtlarla karşılaşıyoruz. Dil takır tukur ve çok zaman bozuk (yazım kurallarına uygun da olsa), anlatım darmadağın, parçalar bir bütün oluşturamıyor ya da bölümler arasında bağlantılar zayıf, kişilikler yapay, olay örgüsü inandırıcı değil, anlatılanlar yaşamın gereklerine göre değil de savlara göre düzenlenmiş.

Bunları söylerken insanları kırdığımı, üzdüğümü biliyorum. Ben de sevinç içinde söylemiyorum bunları. Sanırım daha çok bilgiye ve çabaya gereksinmemiz var. Gerçekliği çok doğru biçimde yorumlayabilmek için onu yakından tanımak gerekiyor, elde etmenin zor koşullarını göze almak gerekiyor. Bu da yoğun bir tarih ve felsefe bilgisine patlar. Oysa şimdi insanlar, genç insanlar bile, boş bir kendine güven duygusu içinde karşılarındaki insanları hafife alınca tüm sorunların üstüne çıkmış gibi oluyorlar.

Cahilliğimizin sezgisine vardığımız noktada kendimizle savaşımız başlayacak. Bu 1984'de de olabilir, daha sonra da...

TOMRİS UYAR

Sizin soruşturmayı yanıtlarken bir gerçeği farketmiş oldum roman okuma zevkini yitirmişim. Çünkü okumam gereken romanları da okumamışım. Sadece Doris Lessing'in Türkü Söylüyor Otlar adlı romanı romanda neler yapılabileceği konusunda önemli ipuçları veriyor.

Şiirimizde ise değişik bir ses arıyorsam; Ahmet Güntan, Tarık Günersel, Sina Akyol, Oya Uysal, Kaan Özbayrak'ın dergilerdeki tek türk şiirlerinde bir arayış içersinde olduklarını gördüm.

HİLMİ YAVUZ

Biri öykü, öteki roman iki seçiciler kurulunda görevliyim. Bu yüzden, bu yıl yayımlanan öykü kitapları ya da roman konusunda söyleyeceklerim, eski deyimle, 'ihsas-ı rey'de bulunmak olur.

Çeviri konusuna gelince, bu yıl özellikle Iris Murdoch'un Tek Boynuzlu At'ını anmalıyım. (Can Yayınları; Türkçesi: Tülin Nutku). Kitabın başında Nazan Tukin Aksoy'un genelde Iris Murdoch ve özelde de Tek Boynuzlu At üzerine bir önsöz'ü var. Bn. Aksoy kimdir, bilmiyorum. Yayınevi, romana önsöz yazma yetkisini tanıdığına göre Bn. Nazan Tukin Aksoy'un kim olduğunu okur merak ediyor. Önsöz'de geçen bazı felsefe terimlerinin Türkçeye yanlış çevrildiğini de belirtmek gerek.

Ben Iris Murdoch'un neredeyse tüm romanlarını okumuş, bir Murdoch Fan'ıyım. Edebiyatçı ve felsefeci kimliğiyle beni özel olarak ilgilendiriyor Murdoch. Bu yüzden de, Türkçeye çevrilen bu ikinci romanını (birincisi, e yayınları'nca basılmıştı: İtalyan Kızı. Celal Üster çevirisiyle) büyük bir hazla okudum. Murdoch'un felsefeci yanıyla ilgilenen için de onun Satre'ın Yazarlığı ve Felsefesi (Çeviren: Selahattin Hilav) adlı çalışmasını salık veririm. Yazko, bu sıralar 3. basımını yaptı bu kitabın. 83 Sonu'nda İngiliz Kitap Kulübü tarafından 1945'den sonra yazılan en iyi 12 İngiliz romanından birinin de Murdoch'un The Sea, The Sea adlı romanı olduğunu da anımsatmalı burada.

Proust'un Swann'ın Bir Aşkı (Can Yayınları, Çeviren: Tahsin Yücel) da geçen yıl yeniden basıldı. Mme Verdurin'i, Odette de Crécy'yi, Swann'ı özlemiştim çünkü: bu basım, bana Proust'u yeniden okuma olanağını verdi.

Sartre'dan söz edilince, Simone de Beauvoir'in Veda Töreni'ni de anmalıyım. Varlık Yayınevi ne iyi etti o kitabı çevirtip yayınlamakla...

HÜSEYİN YURTTAŞ

Benim için 1983 yılının anlamı şudur: Romanda çeşni; öyküde kısırlık! Öyle sanıyorum ki, romanda da, öyküde de geçmiş yıllara, artan nüfus ve okur sayısına oranla yeterli bir sayısal artış görülmemiştir. Durum böyleyken, fazlaca övünülebilecek bir varlık gösterilemediğini söylemek kolaydır. Bunda elbette ülkemizin içinde bulunduğu olağanüstü koşullardan ve yayıncılığın yaşadığı bunalımdan kaynaklanan ünlü «darboğaz» olayının payı vardır. Ne ki, tüm bunlara karşın, göze çarpan odur ki; roman birkaç koldan birden yürümektedir; öykü ise -tekil örnekleri ayırarak söylemek gerekirse- yakında akımsal bir nitelik bile kazanabileceğinden kuşkulandığım 'tek tür' egemenliğine sığınma gereği duymaktadır. Birileri çıkıp buna itiraz edebilirler. Onlara saygı duyarım. Ancak, yine de kendilerinden dediklerimdeki doğruluk payını dikkatle gözden geçirmelerini dilerim. Türk öykücülüğünün bin yıllık masal geleneğimizden kaynaklanan başarı zenginliğini göz önüne getirdiğimizde, öykücülerimizin bunu da kolayca aşabileceklerini rahatça ileri sürebiliriz. Öyleyse, yallah vira ey öykücüler! Romancıların birbirinden ayrı ayrı yollar seçmeye çalışmalarındaki özel dikkati kutlamak istiyorum. Bugün, gönlüm ferah olarak söyleyebileceğim şudur: Türk romanının kurguları, olay örgüleri, tiplemeleri ile eriştiği yer, 'büyük romancı' kişiliklerinin kazanımının kaçınılmaz övüncü ve sevincidir. Avrupa, zahmet edip biraz Türkiye'ye kulak vermeli; kulak vermekten öte, gözlüklerini takıp bizim yazarlarımızı ciddi ciddi okumalıdır. 'Avrupalılık' gücü ile bize okutulmuş nice 'roman'ın, nice 'öykü'nün roman ya da öykü olmadığını gözleriyle görmelidir.

Hal böyle olunca, İnci Aral'ın, Muzaffer İzgü'nün, Burhan Günel'in, (kitabı çıkmadı ama Şükran Farımaz'ın dergilerde yayınlanan) Necati Güngör'ün, Osman Şahin'in öykülerini ya da Ayla Kutlu'nun, Memduh Şevket Esendal'ın, Aziz Nesin'in, Rıfat Ilgaz'ın, Yaşar Kemal'in, vs, vs... romanlarını sevmiş olmanın veya bazılarını yarıda bırakıp, bazılarını da üç beş sayfadan sonra okuyamadığım öykülerin, romanların adlarını bir bir saymanın değerli bir değerlendirme olamayacağına inanıyorum. Bir de arada unuttuklarımın kötü niyet belirtisi sayabilecekleri bu küçük yanıt nedeniyle, bana karşı bir ibret ve dikkat savaşı açabileceklerinden gerçekten korkuyorum.

Ama şuna ölesiye inanıyorum: Türk edebiyatı, artık dünya edebiyatı içinde başköşede yer alacak düzeydedir. Şimdilik kim-

se bizi oraya davet etmese de; bir gün birilerini kaldırıp bizimkiler oturacaktır!

PLASTİK SANATLAR

- **1983 yılında kentinizde beğeninizi çeken plastik sanatlarla ilgili gelişmeler, sergiler hangileridir?**

SEZER TANSUĞ

Geçtiğimiz sergi etkinlikleri süresinin başlangıcını oluşturan Ekim 1982'den bu devrenin sona erdiği Haziran 1983 tarihleri arasında Türk plastik sanatlarının yeni gelişmelerine tanık olunan bir olaylar dizisi yaşadık. Bu sürenin İstanbul'daki sanat galerileri yönünden de önemi vardı, çünkü galeri olgusu kentin kültürleşme sürecindeki değer artışım daha çok kanıtlayıp pekiştirdi.

Sanatımızda yeni ve özgün üslûp eğilimlerine paralel olarak, sanatçılardan bir kısmının önemli üslûp hamlelerine giriştikleri çevrelerimiz daha çok İstanbul'dadır. Genç sanatçılar önceki kuşaklar karşısında, üslûp haklarına kavuşma savaşımını İstanbul'da verirler.

Geçtiğimiz dönemde galerilerde izlenen sergilerin en önemlilerinden biri Maçka Sanat'daki Ömer Uluç sergisiydi. Aynı galeride daha sonra Mustafa Ata sergisi dikkat çekti. Urart Sanat Galerisi'nde Şenol Yorozlu sergisi kişisel üslûp araştırma çabasına örnek oluşturan bir nitelikteydi.

Yeni figüratif akım çerçevesi içine giren bu sanatçılara, çeşitli galerilerde sergileri izlenen ve düzey bakımından daha alt bir kategoride olmayan bir kaç sanatçı eklenebilir. Sayıca daha az olmamakla birlikte soyut biçim eğilimlerini sürdüren ve üslûp yönünden dikkat çekici olan sanatçıların da yapıtları izlendi bu geçen sürede, fakat soyut biçim anlayışının egemen olabilme şansı kalmadığı da görüldü.

Sanatçıların nitelik yönünden değerlendirilmelerine özen gösterilmekten kaçınılmazsa bir etkinlik dönemi içinde pek çok sanatçı ismi sıralamak olanak dışıdır. Kişisel ya da karma sergilerde yapıtları görülen sanatçılardan yukarda adı geçenlere eklenebilecek isimler de bir kaç taneyi geçmez. Bunlardan biri, önceki iki kuşaktan iki sanatçının hemen yanıbaşında sergilenen yapıtlarıyla Türkiye'de soyut alanda yapılan çalışmalara kavramsal bir boyut ekleyen Şükrü Aysan'dır. Ülkemizde soyut

biçim eğilimlerini ısrarla sürdüren bazı sanatçıların, sonunda ister istemez dekoratif bir düzeye kapılandıklarını görüyoruz. Soyut eğilimler biçim pırıltılarının göz aldatmacılığına sığındığı ya da kalıplaşan biçim tıkanmalarıyla ağır bir formalizme esir düştüğü anda iflas etmektedir. Bu iflasın önceki iki kuşaktan iki temsilcisi **Adnan Çoker** ve **Sabri Berkel**'dir.

Üslûp gelişmesi sorununa özen ve dikkatle yaklaşarak, geçen etkinlik süresinin sanatımıza ne kattığı ve hangi noktalardan çöküntüye işaret ettiğini irdelemek bizi ergeç şu gerçekle karşılaştırır: Genç sanatçılar çok belirgin bir biçimde olmasa da önemli üslûp savları taşımakta, daha öncekilerden pek çoğu ise dinamik üslûp ataklarına girememektedirler.

KAYA ÖZSEZGİN

Sergi çokluğu ve kalitesiz resim furyası, 1983 yılı için de başlıca yakınma konularından biri oldu. Ancak varlığını sanat yoluyla kanıtlama özgürlüğünden, herkes dilediği gibi yararlanabileceğine göre, eli fırça tutan her kişi resim yapacak ve resimlerinin vazgeçilmez yapıtlar olduğu kanısını içinde taşıyacaktır. Onları denetleyen, daha doğrusu denetlemesi gereken iki mekanizma var: Eleştiri ve galerilerin sorumlu etkinliği. Aynı galeride, başarılı olanın yanında, başarısız yapıtlara da prim verilir, sergi olanağı tanınırsa, sağlıklı beğeninin toplumda yer tutmasını olumsuz yönde etkileyecek, değer yargılarının oluşmasını geciktirecek bir ortam elbirliğiyle yaratılmış olur. Bu bakımdan sanat eleştirisine ve galericiliğe önemli görevler düşmektedir.

Ankara'da 1983 yılının, bütün çelişik gelişmelere karşın, hareketli geçtiği söylenebilir. Başkentin resmi ve özel tüm galerileri, yabancı kültür merkezlerinin sergi salonları, birbiri arkasına açılan sergilere sahne oldu. Karma sergilerin, geçen yıllara oranla ağırlık taşıması, bir bakıma galeri enflasyonunu haber veren bir işaret sayılabilir. Bu arada belli bir düzeyin altına düşmeyen sergileri seçmekte titiz davranan galeriler de olmadı değil. Ama onların da, bu tür sergileri bulmakta zorlandıkları dikkati çekti. Bu, düzeyli resim üretiminin sanıldığı kadar geniş olmadığına dair bir uyarı anlamı taşımaktadır. Öte yandan resim alıcısı, 1983'te «güvenceli» yapıtlara yatırım yapmakta biraz daha duyarlı davrandı. Eski ya da yaşlı kuşağın resimlerine biraz daha yoğun biçimde yönelen dikkatler, bu gelişmenin bir göstergesi olarak alınabilir.

Ankara'daki **Osman Asaf**, **Şefik Bursalı**, **Cemal Tollu** sergilerinin yanı sıra, bazı karma sergilerde, bu kuşağın üyelerine saygın ve seçkin bir yer ayrılması, resim sanatımızı belli bir dönem içinde tanıma ve anlama tutkusuyla da açıklanabilir. Sanat yayınlarındaki canlılığı da bu açıdan değerlendirmek mümkün. Genç kuşaktan **Zekâi Ormancı**, **Cuma Ocaklı**, **Yusuf Kâtipoğlu**, **Cengiz Kabaoğlu**, **Hayati Mısman**, **Seyyit Bozdoğan**, ilgi toplayan ve geleceklerine güven bağlanan sanatçılar olarak göründüler. **Naile Akıncı** ile «On»lar Grubu'ndan **Nevin Çokay**'ın dönüşü de ilginç sayılabilir. Heykelde **Zühtü Müridoğlu**, seramikte **Beril Anılanmert** ve **Hamiye Çolakoğlu** sergileri, bu iki alandaki sergi kısırlığını renklendiren gösteriler oldu. Cumalı ve Edgü koleksiyonlarından seçmeleri içeren sergilerin geniş bir ilgi topladığı söylenebilir. Simavi Uluslararası Karikatür Yarışması'nın ortaya çıkardığı büyük gösteri, Türkiye gibi karikatürde önemli bir yeri bulunan bir ülke için sürpriz sayılmazdı. Ama bu yolla büyük çaplı birikime doğal bir kanal açıldığı da muhakkak. Fotoğrafa gelince, bu sanat dalının dayanılmaz yükselişi, 1983 yılında açılan sergilerle devam etti. **Şakir Eczacıbaşı**, **Şahin Kaygun**, **Bülent Özgören**, **İzzet Keribar** sergilerinin yanı sıra, bütün fotoğraf kuruluşlarını ortak bir sergide birleştiren karma gösteriyi burada anabiliriz. «Bugünün Avrupa Fotoğrafı» sergisi de eksik yanlarına karşın, bu alanın dışa açık bir seçeneğini oluşturdu, denilebilir. Grafik sanatları kendi çatısı altında toplayıp örgütleme çabalarını özendiren Grafikerler Meslek Kuruluşu, 1983 yılı içinde ilginç sergiler düzenledi. Ankara'daki iki ayrı sergiyi, bunun bir kanıtı sayabiliriz.

Yabancı sergiler arasında, üçü dikkati çekti: Çağdaş Ürdün Sanatı, Çağdaş İngiliz Resimleri ve Çağdaş Fransız Gravürü. Türk resminin dışa yönelik tanıtını etkinliğinde ise **Ergin İnan** gibi bireysel çabaların dışında, fazla bir şey yapılmış olduğu söylenemez.

TİYATRO

- **1983 yılında beğendiğiniz yerli ve çeviri oyun, dekor-kostüm, en iyi sahneye koyuş... gibi konular çerçevesinde kentinizdeki tiyatro olayları?**

YAŞAR İLKSAVAŞ

Bir yılın değerlendirmesini yaparken, en iyi yerli, en iyi ya-

bancı oyunu, en iyi dekoru... seçmeye çalışırken ülkemizde sergilenen seyirlik oyunları ülkemiz kapsamında ve sahnelenmiş oyunlar genelinde değerlendirmek zorunda olduğumuz kanısındayım. Yoksa, «Batı düzeyinde oyunlar oynanmıyor, ülkemizde tiyatro yapılmıyor,» gibi genellemelerle kestirip atmak, az beğenmeyi ya da hiç beğenmemeyi bir «meziyet» saymak var olanı baltalamaktan ileri geçemeyecektir. Kaldı ki, Müşfik Kenter'in yönetip başrolünü oynadığı **Savunma** ya da tam adıyla «Savunma İçin Clarence Darrow» yönetiminden oynanışına, dekoruna, yorumlanmasına kadar Batılı anlamda bir tiyatro olayıydı. Amerika'da toplum için adaleti savunmakla yükümlü bir avukatın, insana insan değerini veren, insan onurunu, insan yaşamını savunmak için en küçük bir ödün vermeyen Clarence Darrow'un anılarından öğrenilecek, ders alınacak pekçok şey var.

Orhan Asena'nın kan davasını, ölümü yaşamaktan yaşamı tadamamayı, töreye tümüyle başkaldıramamakla birlikte insanlığın bilincine varmayı konu alan **Ölümü Yaşamak** kusursuz kurgusu, şiirsel tiyatro dili ve olaya küçük de olsa değişik bir bakış açısı getirmiş olmasıyla yerli oyunlar arasında hemen ön plana çıkıyordu.

1982-1983 tiyatro dönemi sonunda, ilk kez İstanbul Festivali'nde seyretmiş olduğumuz Tennessee Williams'ın **Arzu Tramvayı**'nın Osman Şengezer imzasını taşıyan dekorları kanımca yılın en başarılı dekor çalışmasıydı. Genelde iki katlı olarak gerçekleştirilen oyunun dekorlarını Şengezer -bir yönetmen-dekoratör işbirliğiyle olsa gerek- uzayıp giden bir ikinci kat görünümünün yanında ikinci katın yalnızca merdiven sahanlığını kullanarak vermiş. Böylece, «oyunun yorumundan gelen ipuçlarıyla» hem sokak, hem iki katlı ev, hem evin içi, hem de dışının sahneye sığdırılmış olabilmesi küçümsenemeyecek bir başarı.

Oyunculara baktığımızda ise «yılın en iyi oyuncusu» gibi bir seçime gitmek oldukça zor. Her ne kadar Müşfik Kenter **Savunma**'daki rolüyle hemen en başta yer alıyorsa da, **İki Efendinin Uşağı**'nda hem Arlecchino'yu, hem de Trufaldino'yu birlikte canlandıran Ahmet Uğurlu'nun başarısı nasıl görmezlikten gelinebilir? Ama kadın oyuncu söz konusu olduğunda ilk anda tek bir ad geliyor aklıma: Nedret Güvenç. Kralın Kısrağı'nda yarattığı tip, bitmez tükenmez enerjisi ve yıllardır kanıtlanmış yeteneğiyle yalnızca oyunu baştan sona götürmekle

kalmıyor, Şehir Tiyatrosu'nun yarattığı o isteksizlik, bıkkınlık havasından, duyarsızlıktan çekip kurtarıyordu çevresindeki sanatçıları. Tabii bu arada **Çil Horoz** ve **Haftabaşı**'nda yarattığı başarılı kompozisyonlarla Nilgün Özhan'ı, **Ölümü Yaşamak**'ta Kadriye Kenter'i, **Arzu Tramvayı**'nda Çiğdem Selışık ve Gül Onat'ı, **Kaldırım Serçesi**'nde Gülriz Sururi ve Sevil Üstekin'i anmamak olası değil.

Eğer bir yılın ardından şu birkaç ad rahatlıkla sayılabiliyorsa, gerek oyun, gerek oyuncu daha birkaç ad anımsanıyorsa eğer, seçim yapma konusunda zorlanıyorsa insan, yine de o dönemde bir «tiyatro» yapılmış demektir.

AYŞEGÜL YÜKSEL

Tiyatromuz açısından oldukça durgun bir yılı daha geride bıraktık. 1983 kış döneminde Ankara'da Devlet Tiyatroları ve özel topluluklar tarafından yerleşik sahneler ve turneler bağlamında yaklaşık otuz oyun sergilendi. Bu gösteriler arasında, yazımıyla, yönetimiyle, oyunculuk düzeyiyle, sahne-giysi tasarımıyla, kısacası sahne olayını oluşturan tüm ögeleriyle «önemli bir gelişme» olarak nitelendirilebilecek bir tiyatro olayına yazık ki raslanamadı. Bir iki parıltı, coşkuyla anımsanacak bir iki an, hepsi o kadar...

Sahnelenen yerli oyunların hemen hepsi bilinen yazarlarımızın eski-yeni yapıtlarından oluşuyordu. Bu oyunlarda, Türk tiyatrosunda içerik-biçim bağlamında yeni bir aşamayı belirleyecek nitelikte bir «çıkış» söz konusu değildi. Türk tiyatro yazarlığında durgunluk dönemi sürmekte...

En başarılı kadın oyuncu olarak hiç duraksamaksızın Macide Tanır'ı düşünüyorum. Yeşim Müderrisoğlu - Yıldırım Türker'in **Gölge Ustası**'nda sesiyle, bakışlarıyla, gülüşüyle, elleriyle, en başedilmez acıları yaşam biçimi içine sindirmiş Anne'nin duyarlığını olanca yalınlığıyla, gerçekliğiyle sergileyen Tanır satırlar yanında satır aralarını da dile getirdi oyun boyunca.

Müşfik Kenter, **Savunma**'da sergilediği oyunla yılın en başarılı erkek oyuncusu. Tiyatroya yatkın olmayan bir metnin zorluklarını, klişelere sığınmadan, kişisel trüklerine başvurmadan, yalın, duru, çok bilinçli, çok soluklu, çok denetimli bir oyunla tek başına göğüsleyen Müşfik Kenter, «incelikli» oyunculuğunun neredeyse kusursuz bir örneğini yıllar sonra bir kez daha sunuyordu seyircisine.

Gorki'nin **Yaz Misafirleri** oyununun yetmiş sekiz sahnesini,

kalabalık bir kadro oluşturan oyuncuları devingen bir sahne düzeni içinde birbiriyle buluşturup birbirinden koparark, iç içe, yan yana, art arda gerçekleştiren Rutkay Aziz, yaptığı zaman-uzam-hareket tasarlamasıyla 1983'te Ankara'da izlediğim tiyatronun en başarılı yönetmeni olarak sivriliyor.

En yetkin sahne-giysi tasarımı da Yücel Tanyeri'nin Yaz Misafirleri'nde yaptığı çalışmayla belirleniyor. Tanyeri, grinin çeşitli tonlarından oluşturulmuş ev-bahçe-orman uzamında pastel renklerde giysilere bürünerek salman soluk insanların çarpık yaşantısını, AST salonunun olanaklarını tam verimle değerlendirerek seyirciye iletti yaptığı çalışmayla.

1983 güz döneminde yeni yeni sergilenmeye başlayan ya da başlayacak oyunları -hepsini izleme olanağı olmadığından- bu değerlendirmeye katmadım. Tiyatro sürüyor...

SİNEMA

- **1983 sezonunda izlediğiniz yerli ya da yabancı filmler arasında beğendikleriniz?**

NEZİH COŞ

Tecimsel sinemalarda öncekilere göre daha düzeyli bir sinema mevsimi yaşandı. Kuşkusuz kimilerini 1982'nin son aylarında gördüğümüz 1982-83 sinema mevsimi sonunda benim en iyi 10 yabancı film listem şöyle oluştu:

1 - **Yalnız Bir Kadın** (P. Mazursky/ABD, 1977), 2 - **Teneke Trampet** (V. Schlöndorff/B. Alm-Fr., 1979), 3 - **Dönüş** (D. Duval/Fr., 1979), 4 - **Hair** (M. Forman/ABD, 1979), 5 - **Eve Dönüş** (H. Ashby/ABD, 1978), 6 - **Köpeklerin Günü** (S. Lumet/ABD, 1975), 7 - **Kramer Kramer'e Karşı** (R. Benton/ABD, 1979), 8 - **New York, New York** (M. Scorsese/ABD, 1977), 9 - **Kutsal Hazine Avcıları** (S. Spielberg/ABD, 1981), 10 - **Sıradan İnsanlar** (R. Redford/ABD, 1980).

Bu filmleri A. Pakula'nın **Eve Gelen Atlı** (1978), P. Weir'in **Gelibolu** (1981) ve M. Ritt'in **Arka Sokak** (1981) gibi yapıtları izleyebilirdi. Ancak mevsimin sözü edilen filmlerinden **Kurtuluş** (J. Boorman, 1972) ve **Şehir Kovboyu**'nu (J. Bridges, 1980) izleme olanağı bulamadığımı belirteyim. Yerli filmler arasındaki seçimim de şu sırayı izlemişti: 1 - **Dolap Beygiri** (A. Yılmaz), 2 - **Kırık Bir Aşk Hikayesi** (Ö. Kavur), 3 - **Mine** (A. Yılmaz), 4 - **Göl** (Ö. Kavur), 5 - **At** (A. Özgentürk), 6 - **Seni Kalbime Gömdüm**

(F. Tuna), 7 - Bir Günün Hikayesi (S. Çetin). Her iki seçimimin gerekçelerini haftalık Somut dergisinin 24 Haziran 1983 tarihli sayısında uzunca açıklamıştım. Ancak yine izleme olanağı bulabildiğim Şerif Gören'in 1982 Cannes Şenliği birincisi Yol'un bu 7 Türk filminin de üstünde yer alabilecek, çaplı bir çalışma olduğunu vurgulayayım.

1983-84 sinema mevsimiyse beklendiği denli parlak başlamadı. Aralığın ikinci yarısına girerken tecimsel sinemalarımızda sözü edilebilecek yabancı film sayısı bir elin parmaklarını zor buluyordu. Aralıkta gösterime giren Rainer W. Fassbinder'in Bir Evlilik Öyküsü adlı filmi (B. Alm., 1978) insani derinliğiyle yeni mevsimin şu ana dek en beğendiğim yapıtı oldu. Onu John Landis'in alabildiğine özgün, ama oldukça da anarşist çalışması Cazcı Kardeşler (ABD, 1980), John Cassavetes'in içeriği, anlatımı denli güçlü ve inandırıcı olmayan ama yine de farklı yaşta yalnız iki insanın dostluğunu işlemesiyle öne çıkan 1980 Venedik Şenliği birincisi Gloria (ABD, 1980), Martin Scorsese'nin «ün» ve «yalnızlık» temalarını işleyen değişik çalışması Kahkahalar Kralı (ABD, 1982) ve Sidney Furie'nin gerçek bir olaydan yola çıkarak yaptığı sarsıcı, çarpıcı «suspense»i Karabasan (ABD, 1981) izliyor. Bunlar denli düzeyli olmayan, ama görülebilir nitelikte yapıtlar arasında da Peter Yates'in Şahit (ABD, 1981), Menahem Golan'ın Elma (ABD, 1981) gibi filmleri yer aldı. Paul Schrader'in Kedi Kız (ABD, 1981) ve Alan Parker'in Erişilmez Duygular'ı (ABD, 1982) bekleneni veremeyen zayıf çalışmalar olarak kaldılar.

1983-84'ün ilk yarısının yerli filmleri arasında Şerif Gören'in Derman'ı izlenebilir, olumluca, eli-yüzü düzgün bir yapıttı. Kartal Tibet'in Şalvar Davası da anlatımın ve oyunculuğun çoğu yerde ilkel, kaba-saba kalmasına ve öyküsünün olurluğun sınırlarını aşmasına karşın, kadın haklarını tartışan, ilerici bir çalışmaydı. Halit Refiğ'in Beyaz Ölüm-Eroin'iyse uyuşturucu kullananların evrenine çok basmakalıp bir polisiye öyküyle girmeye çalışıyor, anlattığı değişik kişilikler derinlikten yoksun kalıyor, film ahlakçı bir tutumla polis övgücülüğünü birleştirmenin ötesine geçemiyordu. Ümit Efekan'ın Aptal Kahraman'ı, Osman Seden'in Haram'ı başarısız çalışmalardı. Oksal Pekmezoğlu'nun Küçük Eller'iyse ilkelliğin doruğu olarak kaldı; bu filmin Antalya Şenliği'ne nasıl gönderildiğini anlamak olanaksızdı.

1983'ün iyi filmleri deyince, TV'de, yerli-yabancı kültür merkezlerinde ve İstanbul Festivali «Sinema Günleri 83» gösterile-

rinde izlediğimiz yapıtları da anmak isterdim. Ama bu yazıda ne yazık ki buna olanak yok. Yalnız «Sinema Günleri 83»ün ülkemizde şimdiye dek gerçekleştirilen en büyük uluslararası film şenliği düzenlemesi olduğunu bir kez daha vurgulayayım. Şenlikte F. Fellini, A. Wajda, Y. Şahin, F. Carpi, K. Kieslowski, W. Wenders, R. W. Fassbinder, K. Wolf, J. Losey gibi önemli yönetmenlerin yapıtlarını (30 yabancı, 5 yerli film) izledik. Bu, sinemaseverler için İstanbul'da 1983'ün en büyük sinema olayıydı.

BURÇAK EVREN

1983'te (daha doğrusu 1982/83 sinema sezonunda) yabancı filmler açısından oldukça hareketli bir sinema mevsimi yaşadık. Dış transfer güçlüklerinin yenilmesi, bir yandan bizlere boykot eden ülkelerin kapılarını açarken, öbür yandan da yapımı tarihleri eski, ama sinema sanatı açısından klasik olarak tanımlayabileceğimiz bir çok ilginç filmin ülkemizde gösterilmesini sağladı. Bu filmlerin en iyileri hangisiydi acaba? Kişisel görüşüme göre ülkemizde çok az yapıtını izleme olanağını bulduğumuz Alman sinemasının önde gelen yönetmenlerinden biri olan Volker Schlöndörff'un Günther Grass'ın aynı adlı yapıtından sinemaya uyarladığı Teneke Trampet (Die Blechtrommel) baş sırayı alıyor. Daha sonra Milos Forman'ın, konformist gençliğe nostaljik bir tavırla yaklaşan Hair'i, Hal Ashby'nin Vietnam olgusunu değişik bir açıdan yansıtan Eve Dönüş'ü, Daniel Duval'ın fahişelerin dünyasına eğilen Dönüş'ü, bizde bir hayli kesilmiş olarak gösterilen Sidney Lumet'nin Köpeklerin Günü, Peter Weir'in Birinci Dünya savaşını gerçekçi bir açıdan yansıtan Gelibolu'su, Paul Mazursky'nin Yalnız Bir Kadın'ı, Martin Scorsese'in New York-New York'u 1983'ün en iyilerindendi. Bu listeye 83'ün son aylarında vizyona giren Rainer Werner Fassbinder'in Bir Evliliğin Öyküsü'nü de sokabilirim.

Geçen yılın Türk filmlerine gelince, ne yazık ki bunların sayısı yabancı filmlerdeki denli fazla değil. İlk akla gelenler Ali Özgentürk'ün At'ı, Atıf Yılmaz'ın Mine'si, Ömer Kavur'un Göl ile Kırık Bir Aşk Hikayesi, Sinan Çetin'in Bir Günün Hikayesi. Tabii bunlara 1983'te çevrilen, ama vizyona sokulamayan Erden Kıral'ın Hakkari'de Bir Mevsim filmiyle, Zeki Ökten'in Faize Hücum filmlerini de ekleyebiliriz.

CANKUT ŞAMLI

1983 yılında seyrettiğimiz en önemli filmler **Sinema Günleri 83** adı altında yapılan film gösterilerinde yeraldı. 11. Uluslararası İstanbul Festivali kapsamında gösterilen filmler, çağımızın tanığı dünya sinemasının özgün örneklerini Türk izleyicisine ulaştırdı. 1984 yılında bağımsız bir film şenliğine dönüşecek olan film toplu gösterisi bu alandaki boşluğu giderecek bir ön çalışma olması bakımından değerlidir. Birkaç yabancı film ithalatçısının salt ticari çıkarlarına uygun buldukları «halk bu tip filmleri istiyor» gibi gerekçelerin tersini kanıtlayacak oranda, filmlerin izleyici toplaması sinema sanatı adına sevindiricidir.

Sinema Günleri 83'de gösterilen yapıtların ortak özelliği konularının «sanat, sanatçının çevresi ve dünyasını» sergilemesiydi. Kısıtlayıcı gibi görünen bu sınırlama, festival bünyesi içindeki sinema gösterisine bir kişilik kazandırması bakımından ilginçti.

Dünyanın izlediği usta yönetmenlerin yapıtları «Sinemayı bilmeyen çağını bilemez» anlayışına uygun olarak Türk sinemaseverlerinde belirli bir bakış açısı ve tartışma platformu yarattı. Festivale konuk yönetmen olarak Yusuf Şahin'in çağrılması, filmlerin gerçek yaratıcılarının yönetmenler olduğunu bir kez daha izleyiciye anımsattı.

Sinema yazarları tarafından yılın en iyi beş yerli filmi seçilen **At** (Ali Özgentürk), **Mine** (Atıf Yılmaz), **Kırık Bir Aşk Hikâyesi** (Ömer Kavur), **Dolap Beygiri** (Atıf Yılmaz), **Göl**'ün (Ömer Kavur) «**Sinema Günleri 83**» kapsamında gösterilmesi, yerli yapımlara sırt çevirmiş, ön yargılı bir kesime Yeşilçam kurallarının dışında da bir Türk sinemasının var olduğunu kanıtladı.

Ülkemizde hiçbir kuruluşun sahip çıkmadığı sinema sanatına karşılık Fellini, Wajda, Losey gibi usta yönetmenlerin özgün yapıtlarının **Sinema Günleri 83**'de gösterilmesi kurumlaşmaya yönelik bir şenliğin temelini atması ve yabancı film kültürü açısından geçtiğimiz yılın en önemli sinema olayıydı.

ERMAN ŞENER

Aslında, zor iş: videoda izlenen filmleri, TV'nin yayınladığı yaklaşık 150 filmi, (**Hayatımızın En Güzel Yılları**'nı, **Sunset Bulvarı**'nı, **Yurttaş Kane**'i ve ötekileri) ayırıp, sinemalarda izledi-

ğimiz filmler arasında yapılacak bir seçme daha işin başında, eksik kalmaya «mahkûm»... Bu bolluk içinde mutlaka birkaç filmi unutacağım. Neyse, «Affola» deyip, başlayalım.

Banker: Francis Girod'nun filmi, harika bir zamanlama ile gösterime girdi. Girod'un anlatımı usta işiydi, Romy Schneider'ın oyunu ise birinci sınıf...

Kramer, Kramer'e Karşı: Bir «baba-oğul» ilişkisi, sanırım daha sıcak, daha güzel, daha duygu yüklü anlatılamaz. Üstelik, «ilginç» bir film. (Çünkü; finale kadar fevkalade anti-feminist, finalde tam tersi: final, Merly Streep için nalıncı keseri). Merly Streep (bu, olağanüstü oyuncu) pek formda değil. Dustin Hoffman iyi, Justin Henry sevimli... Gerçi film «Peki ama şu 5 Oscar'ın sebebi ne ola ki, acaba ikisi müessesenin hediyesi olarak» verilmiş olmasın?» diye bir kılçıklı soru bırakıyor ama, olsun.

Köpeklerin Günü: Hakettiği ilgiyi görüp görmediği tartışılabilir bir film... Oysa, pekala güzeldi. Dar mekanlarda çekilen, gerçek bir olaydan yola çıkan iki iyi oyuncu eşliğinde ritmi, temposu tam kıvamında bir film.

İmparator: Mesajı tartışılabilir ama Kerschner'ın ustalığı ve teknolojik olanakları kullanmadaki mahareti herhalde tartışılmaz. Ben filmi sevmedim ama sanırım, bir yılsonu toplamında adı geçmeli...

Büyük Ceza: Birçok yönetmenin ilk filmi, «antolojik» bir görünüm taşır. Yönetmen tüm birikimlerini, açık veya bilinçaltı etkilenmelerini bu «ilk filme» sıkıştırır. Robert Redford'un yönettiği ilk filmde bu yok... Anlattığı bireysel drama pek ısınamadım ama yönetmen Redford'un ustalığına diyecek yok. Üstelik, ilk filmde...

Uzun Sürücüler: Walter Hill, sinemanın çiğnenmiş sakızа çevirdiği kişi ve olayları anlatıyor aslında... (Jesse James ile ağabeyi Frank'ın serüvenleri) Kaba hatlarıyla konu biliniyor ama ayrıntılara gösterilen özen tiplemedeki başarı, ritm ve tempodaki ustalık, atmosfer sağlamadaki farklılıklarla film tüm «Jesse James filmleri» içinde, özgün bir yere oturuyor.

Şimdi, işimiz bir daha zorlaştı. Bu tür soruşturmalarda, lâfı kısa kesmek adettir. Oysa biz daha yılın ilk üç ayındaki filmlerle bize ayrılan yeri doldurduk gibi birşey. Öyleyse, bundan sonrakileri sadece isim olarak sayalım: «Yalnız Bir Kadın», «Pembe Panter'in İntikamı», «Bir Evlilik Öyküsü», «Gloria». Belki, «Victor, Victoria» ile «Rocky-III»... Hadi, dağınık ve savrukluğuna karşı hoşça vakit geçirten» ve elhak, bunu iyi yapan

«Asların Asısı»nı da ekleyelim... İzlediklerim arasında, benim denizim burada bitiyor işte.

Çeşitli nedenlerle yılın sözü edilen tüm filmlerini izleyemedim. İzlediklerim ise çok özel durumları ya da bireysel dramları anlatıyorlardı. Şunu da belirteyim izninizle: bu listeye yerli filmleri katmadım. Bu yılın filmleriyle ilgili uzun bir yazı yazacağım, ondan...

REKİN TEKSOY

Bir yılın filmlerinden geriye kalan izlenimlerin benim için en önemlileri bizim filmlerimizin görüntüleri. Mevsimin sonuna doğru gösterime gelebilen Ali Özgentürk'ün **At**'ı, yönetmenin dediği gibi bir yandan İstanbul'un kargaşasını anlatıyordu, ama insancıl duyarlığım bu kargaşanın temelinde yatan sorunlara da yöneltiyordu. Antalya'da gördüğüm Zeki Ökten'in **Faize Hücum**'u ise, inceliklerle dolu kusursuz klasik anlatımıyla, «bir sakatlar yarışını» gündeme getiren unutulmayacak bir başyapıttı. Atıf Yılmaz'ın **Mine**'si; Şerif Gören'in **Tomruk** ve **Derman**'ı; Ömer Kavur'un **Göl**'ü; Sinan Çetin'in **Bir Günün Hikâyesi**; Kartal Tibet'in **Şalvar Davası** ise dürüst çalışmalar olmaktan öteye kalıcı bir değer taşımıyorlardı.

Yabancı filmlerden görebildiklerim içinde Schöndorff'un, yer yer irkiltici, yer yer taşlayıcı ve kuşkusuz günümüz sinemasının önemli örneklerinden biri olan **Teneke Trampet**'i; kesilmiş olmasına karşın, bir soygun olayından yola çıkarak Amerikan demokrasisine keyifle izlenen eleştirel bir bakış getiren Sidney Lumet'in **Köpeklerin Günü**; Martin Scorsese'nin başarılı **Kahkahalar Kralı**; Blake Edwards'ın abartıldığı kadar önemli olmayan **Victor Victoria**'sı; Jesse James kardeşlerin öyküsünü daha önce beyazperdede görmemiş olanlar için ilginç sayılabilecek Walter Hill'in **Uzun Sürücüler**'i; Steven Spielberg'in az gelişmiş zekâ düzeyleri için hazırlanmış **Kutsal Hazine Avcıları**; Mazursky'nin feminist yaklaşımlı **Yalnız Bir Kadın**'ı; ve Hanna Schygulla'nın unutulmaz bir Maria canlandırdığı Fassbinder'in **Bir Evlilik Öyküsü** her sinemaseverin görmesi gereken yapıtlardı.

Ama geçen yılın en iyi yabancı sinema örneklerini İstanbul festivalinde izledik. Fellini'nin **Kadınlar Kenti** ve hele **Orkestra Provası**; Wajda'nın **Danton** ve **Orkestra Şefi**; Kieslowski'nin

Amatör'ü; Carpinin **Basileus Dörtlüsü** ve genç Moretti'nin, altyazısız oynatıldığı için yeterince ilgi uyandırmayan **Altın Düşler**'i; Fassbinder'in **Veronika Voss'un Tutkusu**; Mikhalkov'un **Oblomov'un Yaşamından Bir Kaç Gün**'ü türlerinin öylesine seçkin örnekleriydi ki, bu filmler arasında bir derecelendirme yapılabileceğini düşünemiyorum. İstanbul festivalinin sinema günleri ayrıca Yusuf Şahin gibi bugüne kadar tanımakta geciktiğimiz bir yönetmeni de tanıttı.

İÇİNDEKİLER

1983'E TOPLU BİR BAKIŞ

1983 Yılında Türkiye'de ve Dünyada Önemli Ekonomik ve Siyasal Olaylar 7

1983'TE SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

1983 Yılının Roman ve Öyküleri (Hasan Bülent Kahraman) 45
1983'ün Şiirleri (Hikmet Altınkaynak) 53
1983'te İnceleme, Eleştiri, Deneme, Anı, Röportaj, Günlük (Konur Ertop) 65
1983'te Çocuk Yazınımız (Emin Özdemir) 75
1983 Yılında Sinemamıza Genel Bir Bakış (Atilla Dorsay) 96
1983 Döneminde Türk Tiyatrosu (Hayati Asılyazıcı) 109
Plastik Sanatlar (Adnan Turani) 128
1983 Sonu Müziğimize Kısa Bir Bakış (Selmi Andak) 133
Müziğimizde «Eurovision» Olayı (Selmi Andak) 137
1983'teki Kıpırdanma Karikatürümüz İçin Bir Umut Işığı Sayılabilir Mi? (Fuat Kırcalı) 149
1983 Yılında TRT Televizyonu (Sami Bulak) 148
1983'te «Resmi Gazete»de Sanatla İlgili Haberler (Haz. Tuncer Uçarol) 152

YURTTA ve DÜNYADA OLAYLAR — ÖLÜMLER (Haz.: Muzaffer Çeliker) 193

SAYILARLA 1983 ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (Tevfik Çavdar) 210

1983'ÜN KİTAPLARI (Der.: Öksel Göçmen) 235

TOPLU SORUŞTURMA (Haz.: Faruk Şüyün)

Edebiyat :

Oktal Akbal 265
Ahmet Altan 265
Ataol Behramoğlu 266
Erhan Bener 266
Atilla Birkiye 267
Abdülkadir Bulut 268
Muzaffer Buyrukçu 269
Aziz Çalışlar 270
Nazlı Eray 271
Turgay Fişekçi 272
Füruzan 272
Necati Güngör 272
Alpay Kabacalı 274
Tarık Dursun K. 275
Ayla Kutlu 275
Zeyyat Selimoğlu 276
Tuğrul Tanyol 276
Afşar Timuçin 277
Tomris Uyar 278
Hilmi Yavuz 278
Hüseyin Yurttaş 279

Plastik Sanatlar :

Sezer Tansuğ 280
Kaya Özsezgin 281

Tiyatro :

Yaşar İlksavaş 282
Ayşegül Yüksel 284

Sinema :

Nezih Coş	285
Burçak Evren	287
Cankut Şamlı	288
Erman Şener	288
Rekin Teksoy	290

Her yılbaşında yayınlanan Varlık yıllıklarının
yirmidokuzuncu sayısı elinizdedir:
Geçen yılın politika, toplum, düşünce
sanat ve edebiyat olaylarını
ana çizgileriyle irdeleyen inceleme yazıları,
kronolojik olarak yılın olayları,
geçen yılın sayılarla değerlendirmesi,
yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya,
toplu soruşturma:
Bu soruşturmada edebiyatçılarımız resim,
tiyatro, sinema eleştirmenlerimiz
yıl boyunca izleyip beğendikleri,
yazıtları anlatıyorlar.

400 Lira